บทที่ 4

การเคลื่อนไหวรณรงค์เชิงนโยบายของบรรษัทยาข้ามชาติ ในการดำเนินการแก้ไขนโยบายการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาในประเทศไทย กรณีการแก้ไขกฎหมายว่าด้วยสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา ช่วงปีพ.ศ.2528-2535

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา เกิดภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทั่วโลก และการแผ่ระบาดของลัทธิกีดกันทางการค้า และนับตั้งแต่เกิดวิกฤตการณ์น้ำมันครั้งที่ 2 ในปี 2522 สหรัฐอเมริกาได้ประสบกับปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำ เนื่องจากเกิดการขาดดุลการใช้จ่ายของรัฐ และการขาดดุลการค้าอย่างมหาศาลเป็นเวลาหลายปีติดต่อกัน สหรัฐฯ จึงได้พยายามแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยการกำหนดมาตรการทางกฎหมายขึ้น อย่างน้อยใน 2 ลักษณะคือ ลักษณะแรกเป็นการสร้างกฎหมายบังคับใช้ในสหรัฐฯ เช่น มาตรการกีดกันทางการค้า ที่สร้างความยุ่งยากในการนำเข้าหรือการทำตลาดแก่สินค้าเข้าสหรัฐฯ ทั้งในรูปที่เป็นพิกัดภาษีศุลกากร และที่มิใช่ภาษีศุลกากร(ดูรายละเอียดใน สุธี ประศาสน์เศรษฐ,2529:75)และลักษณะที่สองคือ การเข้าไปแทรกแซงนโยบายเศรษฐกิจในประเทศต่าง ๆ เช่น การกดดันนานาประเทศให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของสหรัฐฯ ปีบบังคับให้เปิดตลาดให้แก่สินค้าของสหรัฐฯ เพิ่มขึ้น เป็นต้น

โดยสหรัฐฯได้อ้างเหตุผลในการกำหนดกฎหมายเหล่านี้ว่าเป็นเพราะเกิดจากการที่สหรัฐฯได้ให้ความช่วยเหลือแก่นานาประเทศอย่างล้นเหลือ ในขณะที่ประเทศต่าง ๆ กลับฉกฉวยโอกาสนี้เอารัดเอาเปรียบและปฏิบัติต่อสหรัฐฯอย่างไม่เป็นธรรม อาทิเช่น ทำการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา รัฐในนานาประเทศให้การอุดหนุนในลักษณะต่าง ๆ เพื่อขายสินค้าแข่งกับสินค้าของสหรัฐฯ การทุ่มตลาด และการรวมไปถึงการไม่มีมาตรการที่เหมาะสมในการคุ้มครองแรงงาน เป็นต้น ดังนั้นสหรัฐฯ จึงดำเนินการเพื่อตอบโต้ต่อการกระทำต่าง ๆ ของนานาประเทศที่สหรัฐฯมองเห็นแต่เพียงผู้เดียวว่า `ไม่เป็นธรรม' แก่สหรัฐฯ เช่น การดำเนินมาตรการกีดกันทางการค้าพร้อมกับได้พยายามบีบบังคับให้นานาประเทศเปิดตลาดแก่สินค้านำเข้าจากสหรัฐฯเพิ่มขึ้น รวมทั้งแสดงการล่วงละเมิดอำนาจอธิปไตย โดยการบีบบังคับประเทศต่าง ๆ ให้ดำเนินการออกกฎหมายนานับประการให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของสหรัฐฯ โดยเฉพาะการออกกฎหมายคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา โดยมีการกดดันเช่น การตัดสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรสำหรับสินค้า

นำเข้าของสหรัฐฯ หรือการตอบโต้ด้วยมาตรการทางกฎหมายการค้า มาตรา 301 เกี่ยวกับการขึ้นภาษีสินค้าเข้าสหรัฐฯในอัตราผิดปรกติ เหล่านี้เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ความไม่เป็นธรรมต่าง ๆ ที่สหรัฐฯได้อ้างขึ้นนั้นล้วนแต่เป็นพฤติกรรมที่สหรัฐฯกระทำมาเป็นเวลาช้านานแล้ว เช่น กรณีการอุดหนุนภาคเกษตรกรรม เป็นต้น แต่ความไม่เป็นธรรมในทัศนะของสหรัฐฯเหล่านั้นก็มิใช่สาเหตุสำคัญของปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำของสหรัฐฯ เพราะต้นเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำของสหรัฐฯนั้นมาจากการดำเนินนโยบายเศรษฐกิจภายในประเทศ โดยยึดหลักเศรษฐศาสตร์ด้านอุปทาน (Supply-side Economics) ที่ผิดพลาด (จิตตภัทร เครือวรรณ์ และสุธรรม อยู่ในธรรม, 2531: 7; และดูรายละเอียดใน เพลินพิศ สัตย์สงวน 2527, 111-134) ทำให้เกิดความตกต่ำของประสิทธิภาพในการผลิต ในขณะเดียวกันค่าจ้างแรงงานกลับสูงขึ้น ทำให้ไม่สามารถขายสินค้าแข่งขันกับนานาประเทศทั่วโลกได้ หรือแม้แต่ในตลาดสหรัฐฯเอง ฉะนั้นสิ่งที่สหรัฐฯได้เรียกร้อง ไม่ว่าจะเป็นการเปิดตลาดสินค้าหรือการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของสหรัฐฯในต่างแดนนั้น ไม่อาจแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจตกต่ำของสหรัฐฯได้ อย่างไรก็ตาม สิ่งที่สหรัฐฯ ได้เรียกร้องนั้นล้วนแต่เป็นผลมาจากการเรียกร้องของกลุ่มพลังทางการเมืองภายในสหรัฐฯ เป็นสำคัญ และการเรียกร้องดังกล่าวกลับเป็นผลดีกับนักการเมืองของสหรัฐฯ เพื่อประโยชน์ต่อการสนับสนุนทางการเมืองต่อไป (จิตตภัทร และสุธรรม,2531:7)

ส่วนกลุ่มพลังทางการเมืองที่เรียกร้องให้รัฐอเมริกาดำเนินนโยบายทางด้านเศรษฐกิจ โดยเฉพาะนโยบายการค้าระหว่างประเทศในลักษณะกดดันดังกล่าวก็คือ กลุ่มธุรกิจขนาดใหญ่ในสหรัฐฯ ที่เรียกว่าบรรษัทข้ามชาติ นั่นเอง ดังนั้นปรากฏการณ์ความขัดแย้งระหว่างประเทศที่เกิดขึ้นจึงมีกลุ่มบรรษัทข้ามชาติเป็นผู้อยู่เบื้องหลังนั่นเอง โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งทางฝ่ายสหรัฐฯและกลุ่มบรรษัทข้ามชาติ มิได้ทำการกดดันแต่เฉพาะประเทศกำลังพัฒนาเท่านั้น เพราะประเทศพัฒนาแล้วอย่างญี่ปุ่น หรือ แคนาดา ต่างก็ต้องประสบกับภาวะกดดันดังกล่าวนี้ด้วย แต่การเรียกร้องของสหรัฐฯ กับประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งมีอำนาจต่อรองต่ำ หรือมีลักษณะเศรษฐกิจที่ต้องพึ่งพาตลาดสินค้าในสหรัฐ ๆ ทำให้ประเทศกำลังพัฒนามักจะตอบสนองข้อเรียกร้องจากสหรัฐฯ เช่น เกาหลีใต้ ไต้หวัน สิงคโปร์ อินโดนีเซีย ฮ่องกง มาเลเซีย รวมทั้งประเทศไทย เป็นต้น (เพียงพรรณ กำเนิดศิริ,2534:4)

ในกรณีประเทศไทยนั้น รัฐอเมริกาได้เรียกร้องให้ประเทศไทยให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของสหรัฐฯ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 ถึง2535 โดยสหรัฐฯ ต้องการให้ประเทศไทยแก้ไขกฎหมายลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และเครื่องหมายการค้า โดยเฉพาะในเรื่องสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา

นั้นได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง โดยทางฝ่ายสหรัฐฯได้ใช้มาตรการทางการค้าเป็นเครื่องมือกดดัน ทั้งในลักษณะการกำหนดหลักเกณฑ์การได้รับสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากร หรือในรูปของมาตรการตอบโต้ทางการค้าที่สหรัฐฯพิจารณาฝ่ายเดียวว่าเกิดความไม่เป็นธรรมกับเศรษฐกิจของสหรัฐฯ ในขณะเดียวกันทางด้านบรรษัทข้ามชาติโดยเฉพาะบรรษัทยาข้ามชาติ ได้แสดงบทบาทโดดเด่นในการรณรงค์เชิงนโยบายการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาประเภทสิทธิบัตร ในประเด็นเกี่ยวกับการยอมรับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาอย่างเข้มข้นเช่นกัน ซึ่งในบทที่ 4 นี้ จะทำการสำรวจกลยุทธของบรรษัทยาข้ามชาติที่ทำการรณรงค์นโยบายดังกล่าว ทั้งที่ปรากฏขึ้นด้วยการเคลื่อนไหวของบรรษัทยาข้ามชาติเอง และการร่วมมือกับรัฐอเมริกาในการกดดันประเทศไทยให้ยอมรับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา

4.1 การกดดันในช่วงสมัยพลเอกเปรม ด้วยมาตรการสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากร (จีเอสพี.)

จุดเริ่มต้นของปรากฏการณ์ที่สหรัฐฯได้ดำเนินการเรียกร้องให้นานาประเทศยอมรับการให้ความคุ้มครองแก่ทรัพย์สินทางปัญญาคือ การเคลื่อนไหวของบรรษัทข้ามชาติสหรัฐฯด้วยการเสนอให้รัฐอเมริกาดำเนินการแก้ไขกฎหมายการค้าและภาษีศุลกากร ในเรื่องมาตรการให้สิทธิพิเศษ (จีเอสพี) ในวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ.2527 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 4 มกราคม พ.ศ.2528 โดยกำหนดว่า ประเทศกำลังพัฒนาที่ต้องการได้รับสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากร (Generalized System of Preferences; GSP) จะต้องเปิดตลาดให้กับสินค้าและบริการของสหรัฐฯอย่างเพียงพอและสมเหตุสมผล ต้องคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาแก่สหรัฐฯ ต้องจำกัดการส่งออกของสินค้าที่เกิดจากการลงทุนที่มีการอุดหนุนช่วยเหลือซึ่งเป็นผลให้สินค้านั้นมีราคาต่ำกว่าความเป็นจริง และต้องดำเนินการส่งเสริมสิทธิอันชอบธรรมของผู้ใช้แรงงานที่เป็นที่ยอมรับของนานาชาติ ซึ่งในกรณีการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของสหรัฐฯ ประกอบด้วย ทรัพย์สินทางปัญญา 3 ประเภทคือ ลิขสิทธิ์ (Copyright) สิทธิบัตร (Patent) และเครื่องหมายการค้า (Trademark) โดยให้เหตุผลว่าเพราะการลอกเลียนแบบหรือปลอมแปลงสินค้าของธุรกิจเอกชนสหรัฐฯ ทำให้สหรัฐฯต้องสูญเสียรายได้ไม่ต่ำกว่าปีละ 6-8 พันล้านดอลลาร์ (มติชน 5 เมษายน พ.ศ.2528)

ในขณะที่สิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากร (GSP) นั้นเป็นผลมาจากการประชุมของคณะกรรมการการค้าและพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (UNCTAD) ขึ้นที่นครเจนีวา ประเทศสวิสเซอร์แลนด์ เมื่อปีพ.ศ.2507 ทั้งนี้เพื่อหาทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคทางการค้าระหว่างประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งระหว่างประเทศที่พัฒนาแล้วกับประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งต่อมามีการประชุม

UNCTAD ครั้งที่ 2 ขึ้นที่กรุงเดลฮี ประเทศอินเดีย โดยประเทศที่พัฒนาแล้วได้ตกลงที่จะให้ความช่วยเหลือแก่ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลาย โดยให้สิทธิพิเศษในการยกเว้นการเก็บภาษีนำเข้าสินค้าซึ่งแต่ละประเทศต้องกำหนดเอาเองว่าเป็นสินค้าใดบ้าง และการให้สิทธิพิเศษนี้จะให้โดยไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ และไม่มีการเลือกปฏิบัติกับบางประเทศ อันจะเป็นประโยชน์ต่อประเทศกำลังพัฒนา และด้อยพัฒนาทั้งหลาย ในปีพ.ศ.2530 มีประเทศต่าง ๆ ที่ให้สิทธิพิเศษเป็นจำนวนถึง 27 ประเทศ ซึ่งสหรัฐฯเป็นหนึ่งใน 27 ประเทศด้วย (มองเศรษฐกิจ ธนาคารกสิกรไทย ฉบับที่ 1 มิถุนายน พ.ศ.2530) แต่สหรัฐฯได้หยิบยกการให้สิทธิพิเศษจีเอสพีมาสร้างเป็นเงื่อนไขต่อรองกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของสหรัฐฯ และนับตั้งแต่ปีพ.ศ.2528 เป็นต้นมา รัฐอเมริกาได้ทำการเปิดการเจรจากับประเทศต่าง ๆ เช่น แคนาดา เม็กซิโก ได้รับผลการเจรจาที่ว่าประเทศเหล่านี้ต่างให้สัญญาจะดำเนินการออกกฎหมายคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาแก่สหรัฐฯให้รัดกุมยิ่งขึ้น (มติชน 5 เมษายน พ.ศ.2528)

สำหรับประเทศไทยนั้น ในขณะที่ต้องเผชิญกับมาตรการกีดกันทางการค้าของสหรัฐฯ โดยเฉพาะพืชผลทางการเกษตร และสินค้าอุตสาหกรรมประเภทสิ่งทอ มาตั้งแต่กลางทศวรรษที่ 2510 จวบจนถึงปลายทศวรรษที่ 2520 อยู่นั้น ประเด็นปัญหาในเรื่องการยอมรับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของประเทศไทยไม่รัดกุมเพียงพอ ในความเห็นของกลุ่มบรรษัทยาข้ามชาติของสหรัฐฯ ได้ถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นปัญหาครั้งแรกในระหว่างการเจรจาปัญหาทางการค้าระหว่างสหรัฐฯ และประเทศไทย ในราวกลางเดือนสิงหาคม พ.ศ.2528 ในสมัยที่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ เป็นนายกรัฐมนตรี โดย วุฒิสมาชิก แซม กิบบอนส์ ประธานอนุกรรมการด้านการค้าของรัฐสภาสหรัฐฯได้เดินทางมาเยือนกลุ่มประเทศในแถบอาเซียน รวมทั้งประเทศไทยด้วย เพื่อเจรจาปัญหาการค้าด้านต่าง ๆ โดยได้กล่าวถึงการแลกเปลี่ยนสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากร (GSP.) กับการให้ประเทศไทยดำเนินการตามคำขอของสหรัฐฯ เช่น การเปิดตลาดให้กับสินค้าบางชนิดของสหรัฐฯ โดยการลดภาษีการนำเข้าข้าวสาลี ขอให้ประเทศไทยออกใบอนุญาตนำเข้าถั่วเหลือง โดยใช้มาตรการทางภาษีแทนการจำกัดปริมาณในรูปโควต้า และลดภาษีนำเข้าน้ำมันถั่วเหลือง และผลไม้ เป็นต้น ในเรื่องการลงทุนนั้น สหรัฐฯ ได้ขอให้ประเทศไทยเปิดโอกาสให้บริษัทบุหรี่ของสหรัฐฯในประเทศไทย และในเรื่องการปกป้องทรัพย์สินทางปัญญาโดยสหรัฐฯต้องการให้ประเทศไทยดำเนินการแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาทั้ง 3 ประเภทคือ ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และเครื่องหมายการค้า สำหรับกฎหมายลิขสิทธิ์นั้นต้องการให้ประเทศไทยดำเนินการแก้ไขพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์เพื่อให้ความคุ้มครองแก่ลิขสิทธิ์ของสหรัฐฯ โดยได้อ้างว่าเพื่อให้สอดคล้องกับสนธิสัญญาทางไมตรี และความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างราชอาณาจักร

ไทยกับสหรัฐฯ พ.ศ.2509 โดยการแก้ไขพระราชบัญญัตินี้ครอบคลุมไปถึงซอฟท์แวร์คอมพิวเตอร์ ส่วนในเรื่องสิทธิบัตรนั้น ทางสหรัฐฯต้องการให้แก้ไขพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ.2522 เพื่อให้คุ้มครองผลิตภัณฑ์ยา และเครื่องมือเกษตรกรรมด้วย นอกจากนั้นยังต้องการให้ประเทศไทยเข้มงวดต่อการรักษากฎหมาย ทำการปราบปรามการฝ่าฝืนกฎหมายอย่างจริงจัง และเพิ่มบทลงโทษแก่การละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาให้สูงขึ้นในประเด็น พระราชบัญญัติเครื่องหมายการค้า พ.ศ.2474

โดยในเรื่องยานั้นทางฝ่ายสหรัฐฯกล่าวเกี่ยวกับเรื่องการขึ้นทะเบียนอาหารและยาของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา โดยขอให้ลดขั้นตอนการขึ้นทะเบียนอาหารและยาของสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา เพราะใช้เวลานาน และไม่มีการปกปิดข้อมูลที่ใช้ประกอบในการขึ้นทะเบียนอาหารและยา ทำให้มีการลอกเลียนสูตร และลอกแบบไปทำการผลิตและจำหน่าย ซึ่งทำให้บรรษัทยาข้ามชาติในประเทศไทยได้ประสบกับปัญหาดังกล่าวอยู่ในขณะนั้น (ทิศทาง 23-29 กันยายน พ.ศ.2528)

ซึ่งต่อมาในวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ.2528 ทางสมาคมผลิตภัณฑ์เภสัชกรรม (PPA) ซึ่งเป็นสมาคมบริษัทผู้นำเข้าและผลิตยาของบรรษัทข้ามชาติในประเทศไทย ร่วมกับสภาหอการค้าอเมริกันในประเทศไทย ทำการเคลื่อนไหวสนับสนุนการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาเป็นครั้งแรก โดยการจัดทำสมุดปกขาวเรื่อง "การคุ้มครองสิทธิบัตรของอุตสาหกรรมในประเทศไทย" และได้นำเสนอต่อผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบาย(Policy maker) ของฝ่ายไทยและสื่อมวลชน โดยมีสาระสำคัญคือ 1) พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ.2522 ของประเทศไทย ยังไม่ได้คุ้มครองเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ยา ทำให้บรรษัทยาสหรัฐฯ ไม่สามารถเรียบเก็บค่าใช้สิทธิบัตรยาจากบริษัทยาท้องถิ่นของคนไทยที่ผลิตยาชื่อเดียวกันได้ 2) ขั้นตอนการขออนุมัติขึ้นทะเบียนตำรับยาใหม่มีมากเกินไป และมีความแตกต่างเกี่ยวกับระเบียบการขออนุมัติขึ้นทะเบียนตำรับยาใหม่ สำหรับบรรษัทยาข้ามชาติ และบริษัทยาท้องถิ่น และ 3) นโยบายการจัดซื้อยาและนโยบายการผลิตยาของรัฐบาลก่อให้เกิดการแข่งขันที่ไม่เป็นธรรมในตลาดยา เพราะให้สิทธิแก่องค์การเภสัชกรรมเป็นผู้ผูกขาด

อย่างไรก็ตามสมุดปกขาวดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายสำคัญคือต้องการให้รัฐไทยดำเนินการแก้ไข พ.ร.บ.สิทธิบัตร พ.ศ. 2522 เพื่อขยายการยอมรับการคุ้มครองแก่สิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา เพราะการคุ้มครองเพียงแค่สิทธิบัตรกรรมวิธีการผลิตยานั้นทางกลุ่มบรรษัทยาข้ามชาติมีความเห็นว่ายังไม่เพียงพอ โดยให้เหตุผลว่า "เวชภัณฑ์ใหม่ แต่ละชนิดกว่าจะออกสู่ตลาดได้นั้นจำเป็นต้อง

ผ่านขั้นตอนการวิจัยทางวิทยาศาสตร์มากมาย ซึ่งต้องใช้เวลานานนับปี และสิ้นค่าใช้จ่ายนับเป็นล้าน ๆ เหรียญสหรัฐ ดังนั้น การหาวิธีคุ้มครองสิทธิแก่ผู้ริเริ่มการค้นคว้าและวิจัย จึงเป็นปัญหาที่วงการอุตสาหกรรมยาของบรรษัทข้ามชาติต้องประสบปัญหา" (ไทยรัฐ 24 กันยายน พ.ศ.2528) โดยได้เสนอว่าปัญหาดังกล่าวที่บรรษัทข้ามชาติประสบนั้นจะแก้ไขได้ด้วยการแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตรของประเทศไทย เพื่อให้ความคุ้มครองแก่ผลิตภัณฑ์ยาของสหรัฐฯ(ไทยรัฐ 24, แนวหน้า 23 กันยายน พ.ศ.2528, Bangkok Post, The Nation, August 24, 1985)

นอกจากนั้นทางด้านทางสมาคมผลิตภัณฑ์เภสัชกรรม และสภาหอการค้าอเมริกันยังได้นำเรื่องดังกล่าวเสนอต่อสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย เพื่อขอให้มีการพิจารณาข้อเรียกร้องนี้บรรจุเข้าที่ประชุมคณะกรรมการร่วมรัฐบาลและเอกชน เพื่อแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ (กรอ.) อีกด้วย (ไทยรัฐ 21 กันยายน พ.ศ.2528) ซึ่ง กรอ. นี้คือ หน่วยงานที่รัฐบาลยอมให้เอกชนเข้ามามีบทบาทในการกำหนดนโยบายและแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจร่วมกับรัฐบาล หน่วยงานนี้จัดตั้งขึ้นในสมัยรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ (เอนก เหล่าธรรมทัศน์,2536:69-70) นอกจากนั้นแล้ว ทางสมาคมผลิตภัณฑ์เภสัชกรรม และสภาหอการค้าอเมริกันในประเทศไทยยังได้ดำเนินการเพื่อขอความสนับสนุนจากประเทศผู้ผลิตยาอื่น ๆ เช่น สหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันนี โดยให้ใช้เรื่องเดียวกันนี้ดำเนินการเกี่ยวกับการให้สิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรแก่ประเทศไทยด้วย

จากข้อเรียกร้องของฝ่ายสหรัฐฯ และข้อเรียกร้องที่เกิดจากความร่วมมือของสมาคมผลิตภัณฑ์เภสัชกรรม และสภาหอการค้าอเมริกันในประเทศไทย ในเรื่องการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยานั้น ทำให้กระทรวงพาณิชย์ของไทยต้องเผชิญกับการตัดสินใจเช่นกัน คือในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2528 มีการประชุมคณะกรรมการส่งออก มีนายโกศล ไกรฤกษ์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ เป็นประธาน โดยสุคนธ์ กาญจนาลัย อธิบดีกรมทะเบียนการค้า ได้นำเรื่องด่วนให้ที่ประชุมพิจารณา คือเรื่อง "การคุ้มครองสิทธิบัตรของอุตสาหกรรมยาในประเทศไทย" (ไทยรัฐ 24 กันยายน พ.ศ.2528)

โดยทางฝ่ายกรมทะเบียนการค้า ได้ชี้แจงข้อเท็จจริงเกี่ยวกับปัญหาที่กลุ่มบรรษัทยาข้ามชาติได้อ้างถึงในสมุดปกขาว จากประเด็นแรกที่กล่าวว่า ระเบียบการขออนุมัติขึ้นทะเบียนตำรับยาใหม่ไม่เป็นธรรมต่อบรรษัทยาข้ามชาติ เพราะต้องการเสนอรายละเอียดและหลักฐานถึง 11 อย่างในขณะบริษัทยาท้องถิ่นไม่ต้องแสดงมากขนาดนั้นเท่ากับเป็นการเลือกปฏิบัตินั้น ในความเป็นจริงแล้ว ข้อกำหนดและระเบียบปฏิบัติในการขออนุมัติขึ้นทะเบียนตำรับยาใหม่นั้นใช้บังคับทั้ง

บรรษัทยาข้ามชาติและบริษัทยาท้องถิ่นโดยเท่าเทียมกัน ทุกบริษัทต้องขออนุญาตจากสำนักงานอาหารและยาด้วยกันทั้งสิ้น ที่ยกเว้นองค์การเภสัชกรรม เพราะเป็นรัฐวิสาหกิจ รัฐควบคุมได้โดยตรงอยู่แล้ว การที่กำหนดให้บรรษัทยาข้ามชาติต้องแสดงหลักฐานต่าง ๆ ก็เพื่อความมั่นใจว่ายานั้นไม่เป็นอันตรายต่อผู้บริโภค โดยเฉพาะยาที่คิดค้นได้ใหม่ ซึ่งบางครั้งยังไม่ได้รับอนุญาตให้จำหน่ายในประเทศผู้ผลิต แต่ได้ถูกส่งออกไปจำหน่ายประเทศอื่นเพื่อเป็นการทดลอง ดังนั้นสำนักงานอาหารและยา จึงต้องกำหนดให้แสดงหลักฐานว่าได้รับอนุญาตให้ขายยานั้นได้โดยทั่วไป (Certificate of Free Scale) การยกเว้นให้ผู้ขออนุญาตไม่ต้องแสดงรายละเอียด ก็เป็นการยกเว้นในเฉพาะกรณีที่ยาที่ขออนุญาตมีคุณสมบัติเหมือนกัน (Generic equivalent) กับยาที่ได้มีการขึ้นทะเบียนไว้แล้ว เพราะถือว่ามีการแสดงรายละเอียด และผ่านการตรวจสอบแล้ว

ในประเด็นที่สอง ปัญหาการเปิดเผยสูตรยา จากความสงสัยว่าเป็นสาเหตุให้บริษัทยาท้องถิ่นทำการเลียนแบบสูตรผลิตภัณฑ์ดังกล่าวผลิตจำหน่ายนั้น ทางด้านกรมทะเบียนการค้าได้กล่าวว่า อาจจะเป็นไปได้ แต่ก็ไม่ปรากฏข้อเท็จจริงว่าได้มีการละเมิดสิทธิของบรรษัทยาข้ามชาติและหากมีก็คงน้อยมาก เพราะโรงงานผลิตยาในประเทศไทย 180 แห่งในขณะนั้น ยังอยู่ในระยะเริ่มต้น มีสมรรถนะต่ำ เกือบทั้งหมดของโรงงานเหล่านี้ต้องซื้อตัวยาต่างประเทศ และยาที่ผลิตก็เป็นยาตามเภสัชตำรับเป็นยาตามมาตรฐานสากล เช่น เภสัชตำราของอังกฤษ หรือเภสัชตำราอเมริกัน เป็นต้น ยาเหล่านี้ไม่มีผู้ใดมีสิทธิ เพราะเป็นยาหมดอายุสิทธิบัตรแล้วทั้งสิ้น ในขณะที่ยาที่ต้องนำขึ้นทะเบียนตำรับยาใหม่นั้นเป็นยาตำรับใหม่ ที่ต้องใช้เทคนิคการผลิตสูง

ในประเด็นที่สาม คือระเบียบว่าด้วยการจัดซื้อ และนโยบายการผลิตยาของรัฐ ในส่วนที่เกี่ยวกับบัญชียาหลักนั้น ทางกรมทะเบียนการค้าได้ชี้แจงว่าภาระของกระทรวงสาธารณสุขคือ การจัดการรักษาพยาบาลฟรีแก่ประชาชนผู้มีรายได้น้อยประมาณ 10 ล้านคนทั่วประเทศ แต่งบประมาณมีจำกัด ฉะนั้นจึงมีความจำเป็นตัดจัดทำบัญชียาหลักขึ้นมา โดยมอบหมายให้องค์การเภสัชกรรมเป็นผู้ผลิต และจัดซื้อจากเอกชน ส่วนในประเด็นที่สมาคมผลิตภัณฑ์เภสัชกรรมกล่าวว่า บรรษัทยาข้ามชาติไม่สามารถแข่งขันได้เพราะยาที่จำหน่ายใช้เครื่องหมายหรือชื่อการค้า (Trade name) โดยทางกรมทะเบียนการค้า กล่าวว่าบริษัทยาส่วนใหญ่จะผลิตทั้งยาที่มีชื่อการค้าและชื่อสามัญ (Generic name) หากจะขายให้กระทรวงสาธารณสุขก็ควรใช้ยาชื่อสามัญ บรรษัทข้ามชาติมิได้เสียเปรียบประการใด และงบประมาณของกระทรวงสาธารณสุขในการจัดซื้อยานั้น ในข้อเท็จจริงมีเพียง 500 ล้านบาท หรือไม่เกินร้อยละ 5 ของตลาดยาทั้งประเทศ ตลาดยาอีกร้อยละ 95 ยังเปิดแก่บริษัทเอกชน

ส่วนในประเด็นที่สี่ จากข้อกล่าวหาว่าองค์การเภสัชกรรมมีเจตนาผูกขาดการผลิตและจำหน่ายยาในประเทศนั้น กรมทะเบียนการค้าได้กล่าวว่า ภาระหน้าที่ขององค์การเภสัชฯ คือ ผลิตและจัดหายาและเวชภัณฑ์ที่ได้มาตรฐานและราคาไม่แพงให้หน่วยราชการและประชาชน รวมทั้งสำรองยาในเวลาฉุกเฉิน และการจำหน่ายยาขององค์การเภสัชกรรม ปีหนึ่ง ๆ มีปริมาณเพียงร้อยละ 10-15 ของตลาดยาทั้งประเทศ อย่างเช่นปี พ.ศ.2527 มียอดขาย 1,400 ล้านบาท เทียบกับยอดขายรวมทั้งตลาด 15,000 ล้านบาท นับว่าน้อยมาก นอกจากนั้นยังได้ชี้แจงในประเด็นปลีกย่อยอื่น ๆ เช่น เกี่ยวกับการโฆษณา การลอกเลียนแบบเครื่องหมายการค้า อัตราภาษีการนำเข้ายา โดยกล่าวว่ามาตรการเหล่านี้เป็นมาตรการปกติของรัฐบาลอยู่แล้ว เช่น ที่ต้องจำกัดเรื่องการโฆษณา เพราะยาเป็นสินค้าพิเศษจำเป็นต้องดูแลไม่ให้มีการจูงใจให้ผู้บริโภคหลงผิดได้ง่าย เรื่องการลอกเลียนแบบ บริษัทผู้เสียหายก็สามารถฟ้องร้องได้ หรืออัตราภาษีนำเข้า ซึ่งเก็บเพียงร้อยละ 10-13 ซึ่งนับว่าต่ำมาก

นอกจากนั้นแล้ว กรมทะเบียนการค้ายังได้กล่าวถึงผลดีจากการไม่คุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา คือ เป็นการเปิดโอกาสให้มีผู้ผลิตยาอย่างเดียวกันหลายราย ทำให้ราคายาต่ำ ไม่มีผู้ผูกขาด ประเทศกำลังพัฒนาสามารถผลิตยาเองโดยไม่ต้องขออนุญาตและเสียค่าตอบแทนการใช้สิทธิหรือโลเยลตี้ (Royality) ให้กับบรรษัทยาข้ามชาติ และเป็นการสนับสนุนอุตสาหกรรมผลิตยาขนาดย่อม เพราะสามารถผลิตยาที่คิดค้นโดยบริษัทใหญ่ได้โดยไม่ต้องลงทุนในด้านการวิจัยและพัฒนา (แนวหน้า 26 กันยายน พ.ศ.2528)

แต่อย่างไรก็ตาม แม้ว่าทางกรมทะเบียนการค้า จะสามารถให้เหตุผลและโต้แย้งข้อกล่าวหาในสมุดปกขาวได้ค่อนข้างชัดเจน แต่ด้วยความหวั่นเกรงว่าสหรัฐฯจะใช้มาตรการกีดกันทางการค้าตอบโต้ด้วยการยกเลิกสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากร (จีเอสพี) กรมทะเบียนการค้าจึงเสนอแนะในที่ประชุมคณะรัฐมนตรี ในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2528 ให้ทำการทบทวน พ.ร.บ. สิทธิบัตร พ.ศ.2522 และจะดำเนินการแก้ไขกฎหมายถ้าหากกระทรวงสาธารณสุขอนุมัติ (มติชน 20 กันยายน พ.ศ.2528)

ส่วนทางด้านฝ่ายนักวิชาการไทยที่ไม่เห็นด้วยกับการแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตรเพื่อคุ้มครองผลิตภัณฑ์ยาได้รวมตัวกันทำการเคลื่อนไหวในลักษณะการจัดประชุมเชิงวิชาการ ในวันที่ 21 กันยายน พ.ศ.2528 โดยทางสถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ หน่วยศึกษาบรรษัทข้ามชาติ สถาบันเอเชียจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และกลุ่มศึกษาปัญหายา (กศย.) ได้จัดให้มีการประชุมเรื่อง "สิทธิบัตรด้านยา" การจัดประชุมในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อระดมความคิดเห็นของนักวิชาการด้านต่าง ๆ ใน

เรื่องสิทธิบัตรด้านยา โดยมีนักวิชาการจากหน่วยงานต่าง ๆ คือ กลุ่มศึกษาทางเลือกการพัฒนา-สถาบันวิจัยสังคม หน่วยศึกษาบรรษัทข้ามชาติ-สถาบันเอเชีย จุฬาฯ นักวิชาการคณะเศรษฐศาสตร์ คณะเภสัชศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ จุฬาฯ นักวิชาการคณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล องค์การเภสัชกรรม กองแผนงานสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และองค์การพัฒนาเอกชน คือ กลุ่มศึกษาปัญหายา (กศย.) สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน สมาคมเทคโนโลยีที่เหมาะสม คณะกรรมการประสานงานนิสิตนักศึกษาด้านสาธารณสุข (ทิศทาง 30 กันยายน-6 ตุลาคม หน้า5, รวมประชาชาติ 5 ตุลาคม 2528 รายงานพิเศษหน้า2) โดยมีมติร่วมกันคัดค้านการแก้ไข พ.ร.บ.สิทธิบัตร พ.ศ.2522 เพราะการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยานั้นจะทำให้ประเทศไทยต้องสูญเสียผลประโยชน์มาก เกิดระบบผูกขาดในตลาดยาของไทย ทำให้ต้องซื้อยาในราคาแพงประชาชนได้รับความเดือดร้อน เป็นการซ้ำเติมปัญหาทางสาธารณสุขให้หนักยิ่งขึ้น และมิได้เป็นการแก้ไขปัญหาความไม่เป็นธรรมตามที่สมาคมผลิตภัณฑ์เภสัชกรรม (PPA) ได้เสนอมา เพราะข้อเสนอในสมุดปกขาวนั้นเป็นข้อเสนอเพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ทางการค้าของบรรษัทยาข้ามชาติของสหรัฐอเมริกาเป็นสำคัญมากกว่า โดยที่ประชุมได้กล่าววิพากษ์วิจารณ์ใน 3 ประเด็นสำคัญคือ ระบบสิทธิบัตรกับการพัฒนาเทคโนโลยี โต้ข้อร้องเรียน 3 ประการจากสมุดปกขาว และแสดงความเห็นเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนระหว่างสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยากับสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากร

ในประเด็นแรก ระบบสิทธิบัตรกับการพัฒนาเทคโนโลยีนั้น ที่ประชุมได้กล่าวว่าเป้าหมายทางสากลของสิทธิบัตรคือ เอกสิทธิที่รัฐให้เพื่อการคุ้มครองสิทธิการประดิษฐ์ หรือออกแบบผลิตภัณฑ์แก่นักประดิษฐ์ อีกทั้งทำให้สิ่งประดิษฐ์นั้นมีประโยชน์ต่อสังคม มิให้สูญหายไปพร้อมกับการเสียชีวิตของมนุษย์ผู้คิดค้น หากแต่ในสภาพปัจจุบันนั้นมากกว่าร้อยละ 90 ของสิทธิบัตรเป็นของประเทศที่พัฒนาแล้ว ซึ่งส่วนใหญ่อยู่ในครอบครองของบรรษัทข้ามชาติ สภาพเช่นนี้จึงแตกต่างจากวัตถุประสงค์ดั้งเดิมในการคุ้มครองสิทธิของนักประดิษฐ์ปัจเจกชน ในแง่ที่ว่าบรรษัทข้ามชาติมีอำนาจทางเศรษฐกิจอย่างมหาศาล และสามารถประพฤติมิชอบทางธุรกิจจากการครอบครองสิทธิบัตรนั้นได้มากกว่า โดยได้อ้างถึงรายงานการศึกษาขององค์การสหประชาชาติพบว่าราวร้อยละ 95 ของสิทธิบัตรที่มีการจดทะเบียนในประเทศกำลังพัฒนากลับเป็นประโยชน์ต่อบรรษัทข้ามชาติในการควบคุมเทคโนโลยี เพราะมิได้ถูกนำมาใช้ในกระบวนการผลิต แต่เป็นการกีดกันไม่ให้เกิดการเลียนแบบผลิตภัณฑ์ และมีเป้าหมายที่จะผูกขาดการนำเข้าสู่ประเทศที่รับจดทะเบียนสิทธิบัตร จึงไม่ได้เป็นการส่งเสริมการพัฒนาเทคโนโลยีและการผลิตในประเทศกำลังพัฒนาแต่อย่างใด

โดยได้อ้างต่อไปอีกว่า จากการที่องค์การว่าด้วยการค้าและพัฒนาของสหประชาชาติ (UNCTAD) และองค์การพัฒนาอุตสาหกรรมแห่งสหประชาชาติ (UNIDO) ได้มีการประชุมคณะผู้เชี่ยวชาญ 3 ครั้งในปีค.ศ.1975 1977 และ 1982 ในเรื่องเกี่ยวกับสิทธิบัตร และสรุปว่าระบบสิทธิบัตรในปัจจุบันได้ส่งผลด้านลบต่อการพัฒนาเทคโนโลยีและการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนา เพราะ 1) สิทธิบัตรที่มีอยู่นั้นเปิดเผยข้อมูลแก่ผู้ใช้สิทธิไม่เพียงพอ มีเพียงร้อยละ 20-30 เท่านั้นที่ปฏิบัติตามกฎหมาย คือเปิดเผยข้อมูลอย่างครบถ้วนถูกต้อง และเป็นประโยชน์ต่อผู้ขออนุญาตใช้สิทธิตามสิทธิบัตรที่จดทะเบียนไว้ 2) สัญญาในการอนุญาตใช้สิทธิมีลักษณะกีดกันผู้ใช้อย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การมีเงื่อนไขผูกมัดค้านการตลาด การซื้อเครื่องจักรและวัสดุการผลิต นอกจากนี้ผู้ขอใช้สิทธิบัตรยังต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มเช่น การจ้างผู้เชี่ยวชาญเป็นระยะ ๆ หรือกำหนดให้ใช้เครื่องหมายการค้าของเจ้าของสิทธิบัตร แล้วคิดค่าใช้เครื่องหมายการค้าอีกด้วย 3) เทคโนโลยีเหล่านี้พัฒนาบนพื้นฐานของโครงสร้าง และเงื่อนไขของประเทศพัฒนาจึงไม่สามารถนำมาใช้ได้เลยกับประเทศกำลังพัฒนา หากประเทศกำลังพัฒนาจะนำมาใช้จำเป็นต้องลงทุน เพื่อพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับโครงสร้างและเงื่อนไขของประเทศกำลังพัฒนาอีกมากมาย

นอกจากนี้สิทธิบัตรที่มีอยู่ในปัจจุบันส่วนใหญ่เป็นกรรมสิทธิของบรรษัทข้ามชาติที่มีพลังทางเศรษฐกิจและทรัพยากรที่เหนือกว่า ซึ่งสามารถดูดซับเทคโนโลยีของนักประดิษฐ์นักวิ การต่าง ๆ รวมทั้งการวิจัยพื้นฐานในประเทศกำลังพัฒนามาเป็นของตนโดยมิต้องจ่ายค่าสิทธิบัตร เช่น กรณีการนำข้อมูลเบื้องต้นของสมุนไพรจากประเทศไทยไปคิดค้นต่อเป็นยารักษาโรค แล้วกลับมาขายคนไทย ดังนั้นจึงไม่ควรยอมรับผลิตภัณฑ์ยาว่าเป็นสิ่งที่ต้องจดทะเบียนสิทธิบัตร ซึ่งมีทั้งประเทศพัฒนาและประเทศกำลังพัฒนาไม่ต่ำกว่า 40 ประเทศ ไม่อนุญาตให้ผลิตภัณฑ์ยาเป็นสิ่งที่ขอรับสิทธิบัตรได้ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ของประชาชนนั้นเอง

และจากงานวิจัยของ ESCAP พบว่า การใช้สิทธิบัตรทำให้เกิดการผูกขาด และไม่สามารถทำให้เกิดการพัฒนาเทคโนโลยี และที่ผ่านมามีหลายประเทศเช่น อิตาลี ได้ยกเลิกการยอมรับสิทธิบัตร จึงทำให้เกิดการพัฒนาเทคโนโลยีในการผลิตยาได้ในเวลาต่อมา เช่นเดียวกับประเทศอินเดีย บังคลาเทศ ได้พยายามต่อรองด้วยการยินยอมรับสิทธิบัตรก็ต่อเมื่อจะต้องมีการผลิตสินค้านั้น ๆ ทุกขั้นตอนขึ้นในประเทศ โดยจะต้องลงทุนร่วมกับผู้ผลิตในประเทศ หรือไม่ก็จะกำหนดเงื่อนไขต่าง ๆ ขึ้นเพื่อให้มีการวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีในประเทศอย่างเป็นจริง

ในกรณีประเทศไทย ซึ่งได้มีกฎหมายสิทธิบัตรมาตั้งแต่ปีพ.ศ.2522 แม้ว่าพ.ร.บ. สิทธิบัตร พ.ศ.2522 นั้นจะได้ยกเว้นเรื่องผลิตภัณฑ์ยา แต่ก็ได้ยอมรับเรื่องสิทธิบัตร สำหรับกรรมวิธีการผลิตและให้การคุ้มครองเครื่องหมายการค้า และผลของสิทธิบัตรในเรื่องกรรมวิธีการผลิตนี้ ทำให้ผู้อื่นไม่สามารถเลียนแบบกรรมวิธีการผลิตได้ถ้ามิได้ขอเป็นผู้ขอใช้สิทธิจากผู้ทรงสิทธิ ส่วนในเรื่องเครื่องหมายการค้านั้นในประเทศที่พัฒนาแล้ว เมื่ออายุของสิทธิบัตรสิ้นสุดลง ผู้ผลิตอื่น ๆ สามารถเลียนแบบการผลิตได้ แต่ผู้ผลิตทั้งหมดต้องผลิตภายใต้ชื่อสามัญทางยา จะผลิตโดยใช้ชื่อการค้าต่อไปไม่ได้ ซึ่งต่างกับในประเทศไทยที่อนุญาตให้ผู้ผลิตสามารถใช้ชื่อการค้าได้ต่อไป ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่าประเทศไทยมิได้เอาเปรียบผู้ผลิตต่างประเทศ รวมทั้งสหรัฐฯแต่อย่างใด พ.ร.บ.สิทธิบัตร พ.ศ.2522 ของประเทศไทยในขณะนั้นเป็นไปด้วยความยุติธรรมอยู่แล้ว และหากผู้ผลิตในสหรัฐฯต้องการให้มีการแก้ไขกฎหมายเพื่อให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรแก่ผลิตภัณฑ์ยา ทางกลุ่มนักวิชาการก็เห็นสมควรที่ประเทศไทยต้องแก้ไขกฎหมายในเรื่องชื่อการค้าของยา โดยกำหนดว่าภายหลังจากที่อายุของสิทธิบัตรสิ้นสุดลง ผลิตภัณฑ์ยานั้น ๆ จะต้องใช้ชื่อสามัญทางยาเท่านั้น

ส่วนการอภิปรายถึงข้อเรียกร้อง 3 ประการจากสมุดปกขาวที่จัดทำโดยสมาคมผลิตภัณฑ์เภสัชกรรม และสภาหอการค้าอเมริกันในประเทศไทย ทางด้านกลุ่มนักวิชาการกล่าวว่าในประเด็นแรกเกี่ยวกับเรื่องขั้นตอนอนุมัติขึ้นทำรับยาใหม่ต่อสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งที่ประชุมมีความเห็นว่า ความล่าช้ายุ่งยากที่เกิดขึ้นเป็นมาตรการจำเป็นเพื่อให้ประชาชนผู้บริโภคได้ใช้ยาใหม่ที่มีประสิทธิภาพ และปลอดภัย ซึ่งข้อกำหนดและระเบียบเกี่ยวกับการขึ้นทะเบียนตำรับยาใหม่ไม่ได้เป็นการเลือกปฏิบัติ เพราะใช้บังคับทั้งบริษัทยาข้ามชาติและบริษัทยาท้องถิ่นโดยเท่าเทียมกัน ส่วนองค์การเภสัชกรรมได้รับยกเว้นเพราะเป็นรัฐวิสาหกิจซึ่งรัฐสามารถควบคุมได้โดยตรงอยู่แล้ว นอกจากนั้นที่ประชุมยังได้เสนอความเห็นเพิ่มเติมว่าหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบในส่วนนี้ยังควรจะต้องปรับปรุงประสิทธิภาพการทำงานเพิ่มขึ้น เพื่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อบริษัทยาข้ามชาติและบริษัทยาท้องถิ่น รวมไปถึงประชาชนผู้บริโภคจะได้มีโอกาสใช้ยาใหม่ที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพสูงอีกด้วย สำหรับระยะเวลาในการพิจารณาให้ขึ้นทะเบียนยาใหม่ได้มีการร้องเรียนว่าใช้เวลานานถึง 2 ปีนั้น ที่ประชุมเห็นว่ามิใช่เวลาที่นานเกินไป ทั้งนี้เพราะต้องตรวจสอบอย่างรอบคอบ เพื่อความปลอดภัยของผู้บริโภคยา โดยเฉพาะเมื่อได้เปรียบเทียบกับเวลาการรอขึ้นทะเบียนยาใหม่ในสหรัฐฯเอง นอกจากนี้ยาบางตัวจากบรรษัทสหรัฐฯ ซึ่งมิได้รับการรับรองจากองค์การอาหารและยาสหรัฐฯ แต่ไปได้รับรองใน

ประเทศที่สาขาของบริษัทสหรัฐฯไปตั้งและผลิตยานี้อยู่ ยังได้รับสิทธิให้เข้ามาจำหน่าย และใช้อย่างกว้างขวางในประเทศไทย เช่น ยาฉีดคุมกำเนิด เดปโป-โปรเวรา เป็นต้น

ในประเด็นที่สองเกี่ยวกับระเบียบและนโยบายการจัดซื้อยาโดยผ่านองค์การเภสัชกรรม ที่ประชุมมีความเห็นว่า การจัดทำบัญชียาหลักแห่งชาติ ซึ่งประกอบด้วยรายการยาที่จำเป็นครอบคลุมอาการและโรคส่วนใหญ่ของประชาชนในประเทศไทย (ไม่ใช่รายการยาน้อยที่สุดหรือมากที่สุด ดังความเข้าใจคลาดเคลื่อนของสมาคมผลิตภัณฑ์เภสัชกรรม) นั่นมีจุดประสงค์เพื่อประหยัดงบประมาณของประเทศ จึงได้มอบหมายให้องค์การเภสัชกรรมเป็นผู้ผลิตและซื้อยาจากบริษัทเอกชน บริษัทยาข้ามชาติที่ประสงค์จะขายยาให้กับโรงพยาบาลในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ก็สามารถเสนอยาที่ใช้ชื่อสามัญตามระเบียบดังกล่าวได้ นอกจากนี้ การจัดซื้อยาตามระเบียบนี้บังคับเฉพาะกรณีการซื้อโดยใช้งบปกติ 100 เปอร์เซนต์ และงบรายได้น้อย 80 เปอร์เซนต์ ที่จัดสรรให้กระทรวงสาธารณสุขเท่านั้น ซึ่งจากรายงานในปี 2522 พบว่า การซื้อยาตามบัญชียาหลักแห่งชาติไม่เกินร้อยละ 5 ของมูลค่าการบริโภคยาทั่วประเทศ ส่วนการจัดซื้อยาโดยใช้เงินประเภทอื่น ๆ เช่น เงินบำรุง (ซึ่งโรงพยาบาลเก็บจากคนไข้) และเงินช่วยเหลือผู้ป่วยรายได้น้อยอีกร้อยละ 20 ก็ไม่เข้าข่ายระเบียบดังกล่าว ซึ่งเป็นจำนวนพอ ๆ กัน นอกจากนี้ ตลาดยาส่วนที่เหลือประมาณร้อยละ 95 เช่น โรงพยาบาลเอกชน ประมาณ 305 แห่ง คลินิกแพทย์ประมาณ 3,800 แห่ง และร้านขายยาเอกชน (ร้านขายยาแผนปัจจุบันประมาณ 2,900 แห่ง และร้านขายยาแผนปัจจุบันบรรจุเสร็จ 5,000 แห่ง) ก็สามารถซื้อยาได้เอง โดยไม่ได้อยู่ภายใต้ระเบียบนี้ สำหรับการจำหน่ายยาขององค์การเภสัชกรรมในปีหนึ่ง ๆ จะมีปริมาณเพียงร้อยละ 10-15 ของตลาดยาทั้งหมดเท่านั้น จึงไม่อาจถือว่าเป็นการผูกขาด เพราะตลาดยาส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 85-90 ยังเป็นของภาคเอกชน

นอกจากนี้แล้ว แพทย์บุคลากรสาธารณสุข และประชาชนไทยจำนวนมากยังคงนิยมสั่งใช้ยาตามชื่อการค้าของบริษัทต่างประเทศ ซึ่งปกติแล้ว "ราคายา" ของบริษัทเหล่านี้ราคาแพงกว่ามาก ตัวอย่างเช่น ราคาของยาพราซิควันเทล (ฆ่าพยาธิใบไม้ในตับ) ที่นำเข้าโดยบริษัทยาข้ามชาติ ราคาเม็ดละ 75 บาท ในขณะที่ยาตัวเดียวกันที่ผลิตโดยบริษัทยาท้องถิ่น ราคาเม็ดละ 12 บาท เป็นต้น ที่ประชุมจึงมีความเห็นว่าระเบียบเดิมที่ใช้อยู่ก็ไม่ส่งผลกระทบต่อธุรกิจยาสหรัฐฯดังที่กล่าวข้ออ้างอยู่ แต่เพราะปัญหาเศรษฐกิจโลกซบเซา ซึ่งธุรกิจทุกประเภทกำลังประสบอยู่ และนอกจากนี้ที่สำคัญคือระเบียบการจัดซื้อยาใหม่ที่คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติเมื่อวันที่ 27 สิงหาคม 2528 ได้ยกเลิกระเบียบเดิมที่ต้องซื้อยาผ่านองค์การเภสัชกรรม โดยให้จัดซื้อจากที่ใดก็ได้ โดยกำหนดให้ส่วนราชการต้องซื้อยาตามบัญชียาหลักแห่งชาติ จากองค์การเภสัชกรรม หากองค์การสามารถผลิตได้ และราคาไม่สูงกว่าเอกชนอื่นเกิน 3 เปอร์เซนต์ ซึ่งนับได้ว่าไม่ได้เป็นการเอารัด

เอาเปรียบแต่อย่างใด ซึ่งตลาดยานั้นทางราชการมีเพียง 15 เปอร์เซนต์เท่านั้น (แนวหน้า 23 กันยายน 2528) และสัดส่วนการจัดซื้อตามบัญชียาหลักนั้นมีเพียงร้อยละ 5 ของจำนวนการบริโภคยาทั้งหมดของประเทศ (ประชาชาติธุรกิจ 2-4 ตุลาคม 2528) ดังนั้นตลาดยาโดยส่วนใหญ่จึงเป็นตลาดที่เปิดให้บริษัทยาต่าง ๆ แข่งขันกันได้โดยเสรี (มติชน 16 ตุลาคม 2528) นับได้ว่าก่อให้เกิดประโยชน์ต่อบริษัทยาทั้งหมดโดยไม่ต้องแก้ไขเรื่องสิทธิบัตรเลยแม้แต่น้อย อย่างไรก็ตาม ที่ประชุมมีมติสนับสนุนนโยบายของรัฐในการขยายขอบข่าย การใช้บัญชียาหลักแห่งชาติไปยังหน่วยราชการต่าง ๆ ที่มิได้สังกัดกระทรวงสาธารณสุขที่ปฏิบัติอยู่ขณะนั้น เพราะจะทำให้เกิดการไม่ประหยัด และผิดไปจากความมุ่งหมายเดิมในการประกาศใช้นโยบายแห่งชาติด้านยา และบัญชียาหลักแห่งชาติ

ประเด็นที่สามคือ เรื่องเกี่ยวกับระบบการตลาดและปัญหาอื่น ๆ ที่บรรษัทยาข้ามชาติประสบอยู่นั้น ที่ประชุมได้กล่าวว่าเป็นปัญหาโดยทั่วไปในการดำเนินธุรกิจในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกรวมทั้งในสหรัฐฯด้วย ส่วนในเรื่องการปลอมแปลงภาชนะบรรจุและเครื่องหมายการค้า บรรษัทยาข้ามชาติสามารถดำเนินการฟ้องร้องได้ตามกฎหมายสิทธิบัตร และพ.ร.บ.เครื่องหมายการค้าอยู่แล้ว อีกทั้งอัตราภาษีนำเข้ายาสำเร็จรูปร้อยละ 30 ก็ไม่สูงเกินไปเมื่อเทียบกับประเทศอื่น เพราะจากสภาพในขณะนั้นประเทศไทยต้องพึ่งพายาสำเร็จรูปที่นำเข้าจากต่างประเทศถึงร้อยละ 22 และยังต้องพึ่งพาวัตถุดิบยาจากบริษัทเอกชน และบริษัทต่างประเทศอื่น ๆ มากกว่าร้อยละ 95 และบริษัทยาเหล่านั้นยังได้คิดค่าวิทยาการไว้ในราคาผลิตภัณฑ์ยาเหล่านั้นด้วย (มติชน 16, ประชาชาติธุรกิจ 2-4 ตุลาคม พ.ศ.2528)

อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าความคิดเห็นของที่ประชุมนี้มิได้แตกต่างกันกับของกรมทะเบียนการค้า และที่ประชุมยังได้กล่าวเพิ่มเติมอีกว่า ในสภาวะเศรษฐกิจดังกล่าว บริษัทยาท้องถิ่นเองก็ประสบปัญหาต่าง ๆ มิใช่น้อย รวมทั้งการแข่งขันกับบรรษัทยาข้ามชาติ ด้วยเหตุผลที่บุคลากรสาธารณสุขนิยมชื่อการค้าและมาจากต่างประเทศ ทั้งที่มีราคาสูงกว่ามาก ส่วนการแก้ไขอัตราภาษีนำเข้ายาสำเร็จรูปร้อยละ 10 เป็นร้อยละ 30 ความจริงแล้ว รัฐมิได้เพิ่มภาษียาทุกตัว เพิ่มเฉพาะยาที่สามารถผลิตได้เองในประเทศ แต่บริษัทยาต่างประเทศได้ขึ้นราคายาอย่างไม่ยุติธรรมต่อผู้บริโภค เพราะขึ้นราคายาเกือบทุกตัวของบรรษัท (ทั้งที่มีการขึ้นภาษีและไม่ได้ขึ้นภาษี)

ส่วนในกรณีการแลกเปลี่ยนกันระหว่างการแก้ไขกฎหมายพ.ร.บ.สิทธิบัตร พ.ศ. 2522 กับการให้สิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรของสหรัฐฯตามข้อเสนอของเจ้าหน้าที่ฝ่ายสหรัฐฯนั้น

จากข้อคิดเห็นของกรมทะเบียนการค้าที่ว่า "ปัญหานี้เชื่อมโยงไปสู่มาตรการกีดกันทางการค้า อันจะมีผลกระทบต่อเศรษฐกิจโดยส่วนรวมของประเทศไทย เพราะหากผลประโยชน์ของประเทศอุตสาหกรรมไม่ได้รับการคุ้มครองอย่างเพียงพอแล้ว ประเทศเหล่านั้นก็อาจใช้มาตรการกีดกันทางการค้าตอบโต้ได้ เช่น ยกเลิกสิทธิพิเศษทางศุลกากร อันจะทำให้ต้นทุนสินค้าของไทยสูงขึ้น ทำให้ไม่สามารถแข่งขันกับสินค้าของประเทศอื่นได้" กลุ่มนักวิชาการได้แสดงความคิดเห็นว่า เรื่องสิทธิบัตรกับรัฐบัญญัติกีดกันสิ่งทอและสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากร เป็นคนละเรื่องกัน การแก้ไขปัญหาโดยการมองว่าจะเป็นการแลกเปลี่ยนกันนั้นอาจทำให้ประเทศไทยเสียผลประโยชน์สูงสุด เพราะรัฐบัญญัติกีดกันสิ่งทอที่สหรัฐฯดำเนินการอยู่นั้นเป็นปัญหาที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะการขยายตัวของลัทธิกีดกันทางการค้า ยังคงดำเนินต่อไปอีกหลายปีเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจโลกซบเซา ส่วนการยอมรับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาไม่สามารถชดเชยเรื่องนี้ได้ และสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรก็เป็นเพียงสิทธิในระยะเวลาสั้น ๆ ซึ่งต่างกับการยอมรับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาที่เป็นการเปลี่ยนแปลงกฎหมายของประเทศซึ่งเป็นสิ่งถาวร อีกทั้งฐานะเศรษฐกิจของประเทศไทยก็ไม่อาจจัดเป็นประเทศกำลังพัฒนาที่จะได้รับสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรได้อีกนานนัก

จากความเห็นข้างต้น ที่ประชุมจึงมีมติคัดค้านต่อข้อเรียกร้องของสมาคมผลิตภัณฑ์เภสัชกรรม และสภาหอการค้าอเมริกันในประเทศไทย ในเรื่องสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา ด้วยเหตุที่ข้อเรียกร้องดังกล่าวเป็นข้อเรียกร้องเพื่อผลประโยชน์ของบรรษัทยาของสหรัฐฯ โดยการผูกขาดการผลิตยา และทำให้ประชาชนต้องบริโภคยาราคาแพงขึ้น และการเรียกร้องให้คุ้มครองสิทธิบัตรไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของการพิทักษ์ประโยชน์ทั้งสองประเทศอย่างเท่าเทียมกัน จะเป็นเหตุให้เศรษฐกิจของประเทศไทยต้องตกอยู่ในภาวะพึ่งพาต่างประเทศ และเป็นการขัดขวางการพัฒนาอุตสาหกรรมไทย ส่วนการผูกพันปัญหารัฐบัญญัติกีดกันสิ่งทอ และสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรกับเรื่องสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยานั้นเป็นเรื่องที่ไม่อาจจะแลกเปลี่ยนกันได้

ผลสรุปจากการระดมความคิดในการประชุมครั้งนี้ กลุ่มศึกษาปัญหายา สถาบันวิจัยสังคม และสถาบันเอเชีย จุฬาฯ ได้ออกจดหมายเปิดผนึกพร้อมสรุปรายงานการประชุมเรื่องสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา เพื่อขอคัดค้านเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวถึงนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ ประธานวุฒิสภา และประธานสภาผู้แทนราษฎร (ประชาชาติธุรกิจ 2-4 ตุลาคม พ.ศ.2528)

ส่วนทางด้านกระทรวงสาธารณสุข ในวันที่ 26 กันยายน พ.ศ.2528 ได้มีการประชุมคณะกรรมการแห่งชาติด้านยา โดยมีนายมารุต บุนนาค รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข เป็นประธาน ที่ประชุมได้พิจารณาในเรื่องสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา ซึ่งนายแพทย์ชนะ คำบุญรัตน์ เลขาธิการคณะกรรมการอาหารและยา ได้กล่าวถึงมติในที่ประชุมว่า เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศกำลังพัฒนา จำเป็นต้องพึ่งพาเทคโนโลยีจากต่างประเทศ หากมีการให้สิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา แก่บริษัทใดบริษัทหนึ่ง หรือประเทศใดประเทศหนึ่ง จะทำให้เป็นอุปสรรคในการพัฒนาอุตสาหกรรมยาของประเทศไทยเป็นอย่างมาก และเนื่องจากงบประมาณที่ใช้จ่ายเกี่ยวกับยารักษาโรคในประเทศไทยมีค่อนข้างจำกัด หากมีการยอมรับการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาเมื่อจำเป็นจะต้องใช้ยานั้นในการป้องกันหรือรักษาโรค ซึ่งอาจจะเกิดระบาดขึ้นในประเทศ ทางกระทรวงสาธารณสุขอาจไม่มีงบประมาณเพียงพอที่จะปกป้องคุ้มครองประชาชนในด้านนี้ และในหลาย ๆ ประเทศก็ยังไม่ยอมรับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา ดังนั้นจึงมองว่ากฎหมายสิทธิบัตรคือ พ.ร.บ.สิทธิบัตร พ.ศ.2522 เหมาะสมอยู่แล้ว ยังไม่จำเป็นต้องแก้ไข (มติชน 28 กันยายน, ประชาชาติธุรกิจ 2-4 ตุลาคม พ.ศ.2528)

ส่วนทางด้านกลุ่มบริษัทยาท้องถิ่น โดยสมาคมไทยอุตสาหกรรมผลิตยาแผนปัจจุบัน (TPMA) ได้ทำการเคลื่อนไหวโดยได้ทำหนังสือถึงประธานกลุ่มศึกษาปัญหายาว่า ทางสมาคมมีความเห็นสอดคล้องกับทางกลุ่มศึกษาปัญหายา โดยมีความคิดเห็นคัดค้านการยอมรับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาด้วยเหตุผล 5 ประการคือ 1) การรับรองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา จะก่อให้เกิดการผูกขาดทางยา และการนำเคมีภัณฑ์มาผลิตยาในประเทศ และจะก่อให้เกิดการผูกขาดการขายยาชนิดนั้น ๆ แต่ผู้เดียวในประเทศ ซึ่งจะทำให้ผู้ได้รับสิทธิบัตรกำหนดราคาได้ตามใจชอบ และจะทำให้เกิดปัญหายาแพงจนคนยากจนหมดโอกาสใช้ยาที่จำเป็นในการรักษาโรค 2) โรงงานยาในประเทศจะไม่สามารถผลิตยาออกขายในราคาต่ำได้ เพราะจะต้องจ่ายค่าสิทธิบัตรให้แก่เจ้าของตำรับยาในต่างประเทศ เป็นมูลค่าสูงมาก เป็นการเพิ่มต้นทุนสิทธิบัตร เป็นผลให้ไม่สามารถจำหน่ายาในราคาต่ำได้ 3) ประเทศไทยยังเป็นประเทศยากจน รัฐจัดสรรงบประมาณให้กระทรวงสาธารณสุขไม่มากนัก ดังนั้น ยาในราคาต่ำจึงเป็นสิ่งจำเป็นอยู่มาก 4) หากสหรัฐฯจะถือว่าการรับรองสิทธิบัตร จะทำให้เกิดความเป็นธรรมในการที่นักประดิษฐ์ไทยจะได้รับการรับรองสิทธิบัตรในสหรัฐฯด้วยเช่นกันนั้น ตามสถิติการจดทะเบียนสิทธิบัตรในสหรัฐฯ 65,887 ราย มีผู้จดทะเบียนเป็นชาวต่างชาติ 25,603 ราย ปรากฏว่ามีคนไทยอยู่ 3 ราย ซึ่งจำนวนนี้ไม่มีแม้แต่รายเดียวที่ขอจดทะเบียนสิทธิบัตรเกี่ยวกับเคมีภัณฑ์ ฉะนั้น หากมีการจดทะเบียนสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา หรือเคมีภัณฑ์แล้ว ฝ่ายไทยจะเสียเปรียบประเทศที่พัฒนาแล้วทั้งหลายเป็นอย่างมาก เพราะจะเสียเงินตรา

ต่างประเทศเป็นค่าสิทธิบัตรเพิ่มขึ้นอีกปีละหลายพันล้านบาท ทำให้ขาดดุลการค้าเพิ่มขึ้น 5) สภาวะของอุตสาหกรรมยาในประเทศนั้นยังไม่สามารถคิดค้นตำรับยาใหม่ ๆ ได้เลย เพราะฉะนั้น การที่จะให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาของบรรษัทยาข้ามชาติในประเทศไทย จึงไม่ก่อให้เกิดผลดีแก่ผู้ผลิตยาในประเทศเลย

สำหรับปัญหาในเรื่องราคานั้นทางสมาคมฯ ได้ยกตัวอย่างในกรณีในภาคเหนือและภาคอีสานที่มีโรคพยาธิใบไม้ในตับระบาดกันมาก ซึ่งบางหมู่บ้านนั้นมีคนป่วยเกือบทั้งหมู่บ้าน ยาที่รักษาโรคนี้คือ Praziquantel ที่ใช้รักษาโรคนี้ ซึ่งยาชนิดนี้หากนำเข้าจากยุโรปขายถึงเม็ดละ 80 กว่าบาท แต่ในขณะที่ยาชนิดเดียวกันที่ผลิตในประเทศราคาเพียงเม็ดละ 10 กว่าบาท โดยผู้ป่วยแต่ละรายจะต้องกินยานี้ 3 เม็ดในการรักษาแต่ละครั้ง เพราะฉะนั้นหากต้องซื้อยาโดยไม่มีทางเลือก ส่วนต่างของเงินที่ต้องจ่ายเพิ่มนั้นจะมีมูลค่ามหาศาล และส่วนต่างของราคานี้ก็คือ ค่าสิทธิบัตร

อีกตัวอย่างหนึ่งก็คือ Loperamide HCL ที่สั่งซื้อจากบริษัทที่ได้รับสิทธิบัตร เมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ.2521 นั้นราคากิโลกรัมละ 840,000 บาท แต่หากไม่ได้ซื้อผ่านสิทธิบัตร โดยนำเข้าจากประเทศเยอรมันและอิตาลีนั้น กรมศุลกากรตั้งราคากลางไว้เพียงกิโลกรัมละประมาณ 30,000 บาทเท่านั้น และยังกล่าวว่ายาต่างประเทศที่เข้ามาในเมืองไทย ต่างก็ได้รับการคุ้มครองภายใต้เครื่องหมายการค้าต่าง ๆ อยู่แล้ว และทางสมาคมฯ ก็ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่งที่จะแลกเปลี่ยนเรื่องสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา กับสิทธิพิเศษกับภาษีศุลกากร หรือกับเจนกินส์บิลล์ (ประชาชาติ 2-4, สยามรัฐ 17, 18 ตุลาคม พ.ศ.2528)

ส่วนทางด้านสื่อมวลชน หนังสือพิมพ์สยามรัฐ ฉบับวันอาทิตย์ที่ 20 ตุลาคม พ.ศ. 2528 พาดข่าวหน้าหนึ่งทั้งหน้าเรื่อง "อะไรจะเกิดขึ้นกับคนไทย 40 ล้าน? ถ้าต้องยอมรับสหรัฐฯ รับรองสิทธิบัตรยา" โดยผู้ใช้นามปากกาว่า สมนาม สยามรัฐ ได้เสนอรายงานจากการใช้ข้อมูลจากเภสัชกรกลุ่มหนึ่ง (กลุ่มศึกษาปัญหายา, กศย.) ซึ่งศึกษาและติดตามความเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการเรียกร้องของกลุ่มบรรษัทยาข้ามชาติที่ต้องการให้รัฐไทยดำเนินการแก้ไขพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ.2522 โดยมีความเห็นร่วมกันว่า การเคลื่อนไหวของกลุ่มเรียกร้องให้ยอมรับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาสำเร็จลุล่วงลงเมื่อไหร่ จะส่งผลกระทบทางด้านลบต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศไทย และจะมีผลทำให้คนไทยผู้ซึ่งมีฐานะยากไร้อยู่ไม่น้อยกว่า 80 เปอร์เซนต์ของประเทศต้องตกอยู่ในภาวะการขาดแคลนยารักษาโรคที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต และราคายาที่เป็นอยู่มีราคาสูงอยู่แล้ว ถ้า

หากมีการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาของบรรษัทยาข้ามชาติ ราคายาจะสูงขึ้น และทำให้คนไทยจำนวนมากไม่มีสิทธิในการรักษาพยาบาล

โดยได้กล่าวถึงความเป็นมาของสมาคมผลิตภัณฑ์เภสัชกรรม ว่าเป็นสมาคมที่ประกอบด้วยบรรษัทยาข้ามชาติที่ประกอบธุรกิจในประเทศไทย รวมตัวตั้งขึ้นเป็นสมาคม โดยจะจัดการให้มีการประชุมกันอย่างน้อยเดือนละหนึ่งหน และมีนายกสมาคมฯ เวียนไปมาระหว่างบรรษัทยาต่าง ๆ เช่น ในปี 2527 มีนายดักลาส บรูซ เมอร์คอช ผู้จัดการบริษัทออสตร้า เป็นนายกสมาคม การจัดการประชุมแต่ละครั้งจะมีการกำหนดท่าทีของสมาคมฯ และมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างบริษัท เช่น ข้อมูลของเจ้าหน้าที่รัฐบาลคนสำคัญที่เกี่ยวข้องกับสาธารณสุขคนใดเป็นเช่นไร มีจุดอ่อนอย่างไร และจะติดต่อกันอย่างไร รัฐมนตรีท่านใดเป็นคนอย่างไร และจะขอความช่วยเหลือได้อย่างไร วิธีไหน เพื่อให้ผลประโยชน์ที่ได้รับตกแก่สมาชิกของสมาคมฯซึ่งเป็นบรรษัทยาข้ามชาติ และยังได้ยกตัวอย่างจากการที่ทางสมาคมฯได้ติดต่อเจ้าหน้าที่ระดับสูงท่านหนึ่งในคณะรัฐบาล ซึ่งไม่ได้รับผิดชอบอันใดในกระทรวงสาธารณสุขให้ช่วยเหลือในการแก้ไขให้มีการสั่งซื้อยาได้โดยไม่ต้องถูกควบคุมโดยองค์การเภสัชกรรม ซึ่งเจ้าหน้าที่ผู้นั้นมีส่วนช่วยผลักดันจนเป็นผลสำเร็จ นอกจากนี้แล้วลักษณะการร่วมมือของบรรดาสมาชิกในสมาคมผลิตภัณฑ์เภสัชกรรมนั้นยังครอบคลุมไปถึงการแลกเปลี่ยนข้อมูลทางด้านการเงินของลูกค้าเช่น โรงพยาบาลไหน แพทย์คนใด ร้านขายยาชื่ออะไร จ่ายเช็คเค้งกับบริษัทใดบ้าง ความร่วมมือนั้นมีถึงขั้นการตกลงราคายาระหว่างบริษัทที่เป็นคู่แข่งกัน ถ้ามองจากขอบข่ายความร่วมมือของบรรดาสมาชิกจะทำให้เราเห็นว่าสมาคมฯมีอิทธิพลอย่างไรกับคนไทยทั้งประเทศ และนับว่าเป็นอันตรายหากมีการผูกขาดอุตสาหกรรมยาให้ขึ้นกับกลุ่มบรรษัทยาข้ามชาติกลุ่มนี้

นอกจากนั้นในบทความยังได้กล่าวถึงความไม่เป็นธรรมของบรรษัทยาข้ามชาติโดยการแสดงตารางเปรียบเทียบราคายาของบรรษัทยาข้ามชาติกับราคายาที่บริษัทท้องถิ่นซื้อสารเคมีทางยามาผลิตเป็นยาเอง โดยชี้ให้เห็นว่าบรรษัทยาข้ามชาติซึ่งเป็นสมาชิกของสมาคมผลิตภัณฑ์เภสัชกรรม ได้ตั้งราคายาไว้สูงกว่าราคาที่ควรจะเป็นอย่างมากมายมหาศาล และได้วิเคราะห์ต่อไปว่าจากลักษณะตลาดยาของประเทศไทยเปิดโอกาสให้มีการแข่งขันกันเสรี บรรษัทยาข้ามชาติยังได้ตั้งราคายาไว้สูงถึงเพียงนี้ และถ้าหากมีการคุ้มครองสิทธิบัตรอุตสาหกรรมยา ซึ่งคือการผูกขาด จะทำให้ราคายาของกลุ่มบรรษัทยาข้ามชาติจะสูงมากขึ้น และยังได้ยกตัวอย่างกรณีของยาปฏิชีวนะ ที่มีชื่อว่า เจนต้ามัยซิน (Gentamycin) เมื่อนำเข้ามาใหม่บรรษัทข้ามชาติตั้งราคาไว้หลอดละ 120 บาท (ในขณะนั้น 1 ดอลลาร์สหรัฐมีค่า 20 บาท) ต่อมาเมื่อมีคู่แข่งขันโดยมีผู้ซื้อสารเคมีทางยาของยาตัวนี้เข้ามาผสมในประเทศไทย บรรษัทดังกล่าวลดเหลือหลอดละ 80 กว่าบาท และเมื่อองค์การเภสัชกรรมผลิตยานี้ได้เอง ยาของบรรษัทดังกล่าวลดลงเหลือหลอดละ 40 กว่าบาท (ขณะที่ 1

ดอลลาร์สหรัฐ มีค่าประมาณ 27 บาท) ในขณะที่องค์การเภสัชกรรมผลิตยาชนิดเดียวกันนี้ขายได้ในราคาเพียงหลอดละ 6.25 บาทเท่านั้น

ส่วนในเรื่องของความรับผิดชอบต่อสังคมของบรรษัทยาข้ามชาตินั้น ได้กล่าวถึงเรื่องการใช้ยาในทางที่ผิดของเยาวชนไทย โดยอ้างจากเภสัชกรผู้หนึ่งซึ่งคลุกคลีอยู่ในวงการยากล่าวว่า ยาแก้ปวดหัวบางตัวถูกใช้เป็นยาเสพติด นอกจากนี้ยังมีปัญหาในเรื่องการกำหนดอายุของยา เพราะบรรดายาทั้งหลายที่มีขายอยู่ในท้องตลาดประเทศสหรัฐฯหรือยุโรป ยาเหล่านี้ล้วนแต่จะมีการกำหนดอายุของยาทุกตัวไม่ว่ายานั้นจะเป็นยาวิตามิน ยาปฏิชีวนะ ฯลฯ แต่เมื่อบรรษัทยาข้ามชาติเหล่านี้นำยาเข้ามาขายในประเทศไทย การกำหนดอายุของยานั้นจะกระทำเฉพาะยาที่กฎหมายไทยกำหนดเท่านั้น นอกจากนั้นจะไม่มีการบอกอายุของยา แสดงให้เห็นว่า ยาส่วนมากที่ขายในประเทศของเขาเองมีอายุของยา พอนำเข้ามาขายในประเทศไทย ซึ่งไม่ใช่ประเทศของเขา ก็ไม่จำเป็นที่จะกำหนดอายุของยาไว้ เพราะบรรษัทไม่รับผิดชอบเรื่องการเสื่อมคุณภาพของยา และเมื่อยาที่ไม่มีการกำหนดอายุยาเมื่อทางสถานพยาบาล โรงพยาบาล หรือร้านขายยา รับไปจำหน่าย อาจเหลืออายุการใช้งานเพียง 2-3 เดือนเท่านั้น หากขายในประเทศของเขา แต่ประเทศไทยกลับใช้ได้อย่างไม่มีกำหนด

นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึงสภาพของตลาดยาในประเทศไทยว่า เป็นตลาดเสรีอย่างมาก หากนำตลาดยาประเทศไทยไปเปรียบเทียบกับตลาดยาของประเทศสหรัฐฯ ตำรับยาที่ขึ้นทะเบียนกับกระทรวงสาธารณสุขของประเทศไทยมีจำนวนตำรับยามากกว่าของสหรัฐฯมาก และในเรื่องการกระจายยาไปสู่ประชาชนนั้นในประเทศไทยก็ดำเนินไปอย่างเสรีมาก เพราะยาบางตัวที่หาซื้อได้ยากลำบากมากในต่างประเทศ แต่ในประเทศไทยก็ยังปล่อยให้ขายอย่างเสรี จนกระทั่งชาวต่างชาติบางคนมาประเทศไทย เพื่อซื้อยาไปใช้ในประเทศของเขา ซึ่งเขาซื้อไม่ได้อย่างเสรีแบบนี้อีกแล้วในประเทศของตน นั่นแสดงว่า ตลาดยาไทยนั้นเสรีจนน่าอันตรายเกินไปเสียอีก ซึ่งขัดกับข้อกล่าวหาว่ารัฐไทยได้ดำเนินการมิให้ตลาดยาเป็นไปอย่างเสรี นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึงเรื่องการสั่งยาเข้าไปใช้ในสถานพยาบาลของรัฐ ไม่ว่าจะเป็นโรงพยาบาลในกรุงเทพฯ หรือต่างจังหวัด กรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐบางแห่งมีการสั่งยาเข้าไปใช้ในกิจการเกินความจำเป็น จนเรียกได้ว่า หากราคาที่สั่งเข้ามามีการใช้อยู่เรื่อย ๆ อาจใช้ได้จนบุคคลผู้สั่งนั้นปลดเกษียณไป ยานั้นก็ยังอยู่

ในบทความยังได้แสดงให้เห็นถึงอิทธิพลของบรรษัทยาข้ามชาติอีกด้วย โดยยกตัวอย่างจากการดำเนินนโยบายของรัฐไทยในเรื่องการควบคุมการใช้ยาของโรงพยาบาลของรัฐ โดยให้ซื้อยาผ่านองค์การเภสัชกรรมปรากฏว่ามียาบางตัว เมื่อซื้อผ่านวิธีนี้จะได้ราคาถูกลงเกือบ 40 เปอร์เซนต์ และทำให้งบประมาณของโรงพยาบาลมีเหลืออยู่เป็นจำนวนมาก ซึ่งการกระทำเช่นนี้แม้จะส่งผลดีต่อประเทศไทย แต่ผลกระทบต่อที่พ่อค้ายา จึงทำให้มีการใช้อิทธิพลผลักดันจนทำ

ให้นโยบายดังกล่าวมีเนื้อหาที่เปลี่ยนแปลงในบางส่วน อย่าไรก็ตามกลุ่มบรรษัทยาข้ามชาติยังต้องการบีบบังคับให้ประเทศไทยคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา ฉะนั้นการควบคุมพฤติกรรมของบรรษัทยาข้ามชาติจึงแทบเป็นไปไม่ได้(สยามรัฐ 20 ตุลาคม 2528)

อย่างไรก็ตาม ได้มีการนำเสนอบทความตอบโต้บทความข้างต้น ในบทความที่ชื่อว่า "สิทธิบัตรยา อย่าเป็นโจรโดยอ้างความจน" ในสยามรัฐ วันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ.2528 ซึ่งมีความคิดเห็นสนับสนุนการยอมรับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา โดยกล่าวว่าบรรษัทยาข้ามชาติสหรัฐฯมีต้นทุนการวิจัยยาใหม่สูงมาก เพราะต้องการให้ได้ยาใหม่ที่ดีและมีประสิทธิภาพจึงตั้งราคาแพงในระยะแรก ๆ ที่สิทธิบัตรคุ้มครองอยู่ ทั้งนี้ก็เพื่อถอนทุนที่ได้ทุ่มไปกับการวิจัยยาตัวนั้นอย่างมากนั่นเอง ซึ่งควรมองในแง่ดีที่ว่าการตั้งทุนวิจัยมหาศาลนั้นเป็นผลดีต่อมนุษยชาติในยามเจ็บป่วยทั้งสิ้น และยังได้กล่าวยอมรับว่าเป็นความชอบธรรมแล้วจากการที่สมาคมผลิตภัณฑ์เภสัชกรรมเรียกร้องให้คุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาให้แก่สมาชิก เพราะตามหลักของการก่อตั้งสมาคมฯ ก็เพื่อพิทักษ์ผลประโยชน์ของสมาชิก ไม่ใช่เป็นการเห็นแก่ตัวแต่อย่างไร และได้อธิบายว่า สิ่งที่ทางสมาคมผลิตภัณฑ์เภสัชกรรมเรียกร้องนั้นต้องการเพียงสิทธิบัตรคุ้มครองยาใหม่ ๆ เท่านั้น ยาที่พ้นเวลาการคุ้มครองไปแล้ว ทางสมาคมฯเองก็ไม่สามารถขอรับสิทธิบัตรไม่ได้ และกล่าวแสดงความเห็นว่าสาเหตุที่ราคายามีความแตกต่างระหว่างผู้ผลิตนั้น เป็นสิทธิของผู้ผลิตที่จะตั้งราคาให้ได้กำไรตามวิจารณญาณของพ่อค้า โดยไม่ได้เกี่ยวข้องกับสิทธิบัตรเลย และผู้บริโภคคือประชาชนต่างหากที่จะเป็นคนตัดสินใจเลือกใช้ของถูกของแพงตามเศรษฐฐานะ หรือความเชื่อมั่นในสรรพคุณยาของบริษัทนั้น ๆ ไม่เกี่ยวกับความเป็นธรรมอย่างใดทั้งสิ้น โดยยกตัวอย่างกรณียาพาราเซทตามอล ซึ่งเป็นยาแก้ปวดแก้ไข้ที่ใช้ชื่อการค้าว่า "พานาดอล" ก็จะมีราคาเม็ดละ 70 สตางค์ แต่ถ้าซื้อตามชื่อสามัญราคาเม็ดละ 16 สตางค์ แต่ต้องซื้อจากองค์การเภสัชกรรม โดยมองประเด็นดังกล่าวเป็นหลักการซื้อขายตามความพอใจของผู้บริโภค

นอกจากนั้นแล้วยังได้กล่าวถึงสาเหตุการเรียกร้องสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาของสมาคมผลิตภัณฑ์เภสัชกรรม เป็นเพราะการที่ยาใหม่ ๆ จากประเทศผู้ผลิต พอมาจดทะเบียนจำหน่ายในประเทศไทยเพียงไม่ถึงปี พ่อค้ายาในประเทศไทยจะทำการลอกเลียน ตัดราคาขายถูกกว่า `จนกระทบกระเทือนยอดขายของบริษัทยาเจ้าเก่า' โดยยกตัวอย่างยารักษาโรคกระเพาะอาหารตัวใหม่ที่มีชื่อทางเคมีว่า Cimetidine และ Ranitidine ซึ่งบริษัทแม่ผู้วิจัยและผลิตในอเมริกาทุ่มเทเงินนับร้อย ๆ ล้านเหรียญเพื่อพัฒนายาขึ้นมาจนสำเร็จ เมื่อจะลงมือถอนทุน ก็ถูก `โจรสลัด' ทั้งหลายขโมยสูตรไป`ผลิตออกมาขายแข่ง' ส่งผลกระทบต่อเจ้าของผลิตภัณฑ์ยาผู้คิดค้น แต่ในขณะที่ `โจรสลัด' ทั้งหลายอ้างความเดือดร้อนของประชาชน กลุ่มโจรสลัดก็สร้างผลกำไรอย่างร่ำรวย

โดยไม่ส่งผลกำไรนั้นกลับสู่สังคมเลยแม้แต่น้อย จึงเป็นกลุ่มที่ออกมาคัดค้านการแก้ไข พ.ร.บ. สิทธิบัตร พ.ศ.2522 และยังได้ตั้งข้อสังเกตว่า โจรสลัดกลุ่มนี้จะไม่ลอกเลียนของที่แพง ๆ และลอกเลียนยาก เช่น เครื่องช่วยหายใจ รถยนต์ เครื่องเอ็กซเรย์ เพราะต้องเสียค่าใช้จ่ายมากกว่าราคาของแท้ ส่วนยา วิดีโอเทป เทปคาเซ็ทนั้น การลอกเลียนทำได้ง่าย ต้นทุนถูกจึงระดมทำกันใหญ่ กลุ่มโจรสลัดหรือกลุ่มผลประโยชน์ที่เกี่ยวข้องกับของเลียนแบบง่าย ๆ เป็นกลุ่มคัดค้านการแก้ไขพระราชบัญญัติทั้งลิขสิทธิ์และสิทธิบัตร โดยมีจุดประสงค์เหมือนกันคือ ตักตวงผลประโยชน์ของการลอกเลียนแบบโดยอ้างว่าขาดดุลการค้า (สยามรัฐ 27 ตุลาคม 2528; หน้า 5, 11, 12)

นอกจากนั้นทางฝ่ายกลุ่มสนับสนุนการยอมรับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา ยังได้พยายามชี้แจงเหตุผลด้านอื่นๆ สนับสนุน ในวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ.2528 นายกสมาคมผลิตภัณฑ์เภสัชกรรม ได้ให้สัมภาษณ์สนับสนุนการให้การคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา โดยกล่าวว่าจะไม่เป็นผลเสียต่อ เพราะร้อยละ 95 ของตลาดยาในประเทศไทยเป็นยาที่หมดอายุการคุ้มครองแล้ว และจะไม่มีผลย้อนหลัง ฉะนั้นการให้สิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาจะไม่มีผลกระทบต่อราคายา เพราะราคาถูกกำหนดโดยอุปสงค์ตลาด (Bangkok Post, November 1, 1985)

ส่วนทางด้านสมาคมอุตสาหกรรมไทยได้ร่วมคัดค้านข้อเรียกร้องดังกล่าว โดยได้จัดทำจดหมายถึงรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ กระทรวงสาธารณสุข และประธานอนุกรรมการกลั่นกรองงาน ในวันที่ 22 พฤศจิกายน 2528 โดยได้แสดงความเห็นคัดค้านการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา และเสนอให้พิจารณายับยั้งกฎหมายดังกล่าว ลงนามโดย นายพงศ์ สารสิน นายกสมาคมอุตสาหกรรมไทย (จดหมายออกโดยสมาคมอุตสาหกรรมไทย เลขที่ 1746, 1747/2 และจดหมายดังกล่าวได้รับการยืนยันอีกครั้งจาก กระทรวงสาธารณสุข โดยทางกระทรวงสาธารณสุขได้ออกจดหมายถึงทางสมาคมอุตสาหกรรมไทย ยืนยันเห็นชอบกับสมาคมอุตสาหกรรมไทย และได้แจ้งว่าทางกระทรวงสาธารณสุขจะแจ้งให้กระทรวงพาณิชย์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ ลงชื่อ นายมารุต บุนนาค รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข (จดหมายออกโดยกระทรวงสาธารณสุข เลขที่ สธ.0701/14091)

ต่อมาในวันที่ 26 พฤศจิกายน พ.ศ. 2528 ทางด้านกลุ่มนิสิตนักศึกษาในนาม สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย(สนนท.) โดยได้ออกแถลงการร่วมกับสหภาพแรงงานต่าง ๆ โดยได้กล่าวถึงการคัดค้านการยอมรับการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา เพราะจะส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและชีวิตของประชาชนโดยส่วนรวม (สยามรัฐ 27 พฤศจิกายน พ.ศ.2528)

อย่างไรก็ตามนับตั้งแต่ต้นปี พ.ศ. 2529 การรณรงค์เชิงนโยบายในประเด็นการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของสหรัฐฯ ได้มีลักษณะประเด็นมุ่งเน้นไปทางด้านการคุ้มครองสิทธิทางด้านลิขสิทธิ์อย่างเข้มข้น และในขณะเดียวกัน เงื่อนไขการต่อรองที่สหรัฐฯจะใช้สิทธิยกเลิกสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากร (Generalized System of Preferences: GSP) หากประเทศไทยยังคงเพิกเฉยต่อการให้ความคุ้มครองแก่ทรัพย์สินทางปัญญาของสหรัฐฯ ได้กลายเป็นประเด็นได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวาง เพราะจากเงื่อนไขที่สหรัฐฯได้กำหนดขึ้น เพื่อพิจารณาการให้สิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรนั้นประกอบด้วย 1) ระดับการพัฒนาของประเทศต่าง ๆ 2) ตลาดของประเทศเหล่านั้นเปิดให้สินค้าสหรัฐฯมากน้อยแค่ไหน และ 3) ประเทศเหล่านั้นให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของสหรัฐฯอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพหรือไม่ (รวมประชาชาติ 15-18 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2529)

โดยกลุ่มแรกที่ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวคือ สภาหอการค้าไทย-สหรัฐ โดยได้ดำเนินงานจัดบรรยายเรื่อง "กฎหมายลิขสิทธิ์กับการค้าไทย" ในวันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2529 เพื่อชี้แจงให้นักธุรกิจไทยเห็นถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น หากรัฐไทยยังเพิกเฉยต่อข้อเรียกร้องจากสหรัฐฯ และเป็นการคาดเดาได้ยากว่าจะมีสินค้าใดบ้างที่จะถูกตัดสิทธิพิเศษทางศุลกากร โดยได้ชี้ว่ารัฐไทยควรพิจารณาเรื่องดังกล่าวเป็นพิเศษ เพื่อมิให้กระทบกับนโยบายของรัฐในเรื่องการสนับสนุนการส่งออก (รวมประชาชาติธุรกิจ 12-14 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2529)

ส่วนทางด้านฝ่ายรัฐไทยเองก็ได้มอบหมายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องคือ กรมทะเบียนการค้า กระทรวงพาณิชย์ กรมอัยการ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงศึกษาธิการ กรมเศรษฐกิจ กระทรวงต่างประเทศ จัดส่งเจ้าหน้าที่ไปร่วมฟังบรรยายพิเศษของสภาหอการค้าไทย-สหรัฐ ในครั้งนี้ด้วย เพื่อประมวลข้อเท็จจริงทั้งหมด เสนอรัฐเพื่อแก้ไขโดยด่วน (รวมประชาชาติธุรกิจ 15-18 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2529) นอกจากนั้นแล้ว รัฐไทยยังได้ให้ความสำคัญกับปัญหากรณีดังกล่าวโดยการจัดตั้งคณะกรรมการพิจารณาความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างไทย-สหรัฐ โดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงพาณิชย์ สภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และกระทรวงต่างประเทศ ได้หารือร่วมกัน โดยนายจิรายุ อิศรางกูร ณ อยุธยา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เป็นประธาน

ต่อมาในวันที่ 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2529 ทางฝ่ายสหรัฐฯได้ส่งเจ้าหน้าที่ระดับสูงเพื่อมาเจรจากับฝ่ายไทยในเรื่องการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญาของสหรัฐฯ ด้วยวิธีการเจรจาแบบ

ทวิภาคี โดยการส่งตัวแทนที่เป็นผู้เชี่ยวชาญทางด้านกฎหมายการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา โดยการนำของนายไมเคิล เคิร์ก ผู้ช่วยผู้อำนวยการฝ่ายกิจการต่างประเทศ ของสำนักงานสิทธิบัตรและเครื่องหมายการค้าของสหรัฐฯ และนายราล์ฟ โอมาน นายทะเบียนด้านลิขสิทธิ์ของสหรัฐฯ ซึ่งเป้าหมายสำคัญอันดับแรกคือ การผลักดันให้ประเทศไทยยอมรับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา เป็นอันดับหนึ่ง ส่วนอันดับรองลงไปได้แก่ เรื่อง ซอฟท์แวร์คอมพิวเตอร์ ชีวเทคโนโลยี และเครื่องจักรกลเกษตร

แต่อย่างไรก็ตาม ทางด้านคณะกรรมการฝ่ายไทย ได้มีมติร่วมกันว่าประเทศไทยจะยืนยันตามมติของกระทรวงสาธารณสุขที่จะไม่ยอมรับเรื่องสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา โดยให้เหตุผลว่าจะทำให้เกิดผลเสียต่อประเทศชาติ และประชาชนทั่วไป เพราะการยอมรับเรื่องสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา (Product Patent) จะมีผลทำให้ราคายาแพงขึ้นอย่างมาก จะทำให้ประชาชนทั่วไปไม่สามารถจะใช้ยาได้อย่างแพร่หลาย และในขณะนั้นประเทศไทยเองก็ให้การยอมรับสิทธิบัตรด้านกระบวนการผลิต (Process Patent) และการยอมรับในเรื่องเครื่องหมายการค้าอยู่แล้ว แต่การที่ยกเว้นการยอมรับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาก็เพื่อผลประโยชน์ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ยาในประเทศไทยนั่นเอง และในขณะเดียวกันการยกเว้นการยอมรับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา ก็มิได้หมายความว่าประเทศไทยได้ทำการลอกเลียนแบบผลิตภัณฑ์ยานั้นได้ เพราะประเทศที่ลอกเลียนได้จะต้องมีระดับเทคโนโลยีสูงเท่านั้น เพราะฉะนั้นการลักลอบปลอมแปลงผลิตภัณฑ์หรือการละเมิดในเรื่องดังกล่าวนี้จึงไม่ได้เกิดขึ้นในประเทศไทย ส่วนการยอมรับสิทธิบัตรด้านกระบวนการผลิตนั้นประเทศไทยได้ซื้อเครื่องมืออุปกรณ์สิทธิบัตรยาต่าง ๆ โดยถูกคิดราคาโอน (Transfer Price) รวมอยู่แล้วด้วยเช่นกัน ซึ่งในปีหนึ่ง ๆ ทางฝ่ายไทยต้องจ่ายราคาโอน สำหรับเทคโนโลยีดังกล่าวเพิ่มขึ้นเป็นเงินถึง 70 ล้านบาท ทั้งนี้โดยรวมถึงการนำเข้าตัวยาวัตถุดิบต่าง ๆ ซึ่งประเทศไทยถูกคิดราคาโอนบวกรวมอยู่แล้วแล้วทั้งสิ้น (ประชาชาติธุรกิจ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2529 หน้า 13)

เช่นกันกับการเคลื่อนไหวของกลุ่มศึกษาปัญหายาที่ได้ออกแถลงการณ์เมื่อวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2529 เกี่ยวกับการคัดค้านในเรื่องการยอมรับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา โดยให้เหตุผลประการแรกว่า สิทธิบัตรทางด้านยานั้นประเทศไทยได้ให้ความคุ้มครองทางด้านกระบวนการผลิตและเครื่องหมายการค้าดีอยู่แล้ว ซึ่งถือได้ว่าเป็นการให้ความเป็นธรรมกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา แก่คนทุกชาติโดยเท่าเทียมกัน และจากการที่ประเทศไทยยอมรับตำรับยาของสหรัฐฯ เป็นต้นตำรับ ซึ่งทำให้ต้องเสียเงินซื้อเทคโนโลยี และวิทยาการอยู่แล้ว และยังได้กล่าวถึงการวิจัยขั้นต้นด้านผลิตภัณฑ์ทางธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมุนไพร ซึ่งประเทศไทยได้เผยแพร่ผลการ

วจัยเป็นวิทยาทานแก่นานาชาติ และบรรษัทยาข้ามชาติ ยังได้นำไปใช้เป็นประโยชน์ทางการค้า โดยนำไปผลิตเป็นยาสำเร็จรูปกลับมาขายคนไทย และหากประเทศไทยต้องยอมรับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาอีก ก็ย่อมหมายความว่าบรรษัทยาข้ามชาติได้รับสิทธิบัตรฟรี แล้วกลับนำมาขายให้ประเทศไทยอีก ประการที่สอง ได้กล่าวถึงปัญหาที่ประเทศไทยตกอยู่ในสภาพห้องทดลองยาของบรรษัทยาข้ามชาติ โดยมีคนไทยเป็นหนูตะเภาลองยา ได้ยกตัวอย่างคือ ยาฉีดคุมกำเนิด เดโปโปรเวอรา (Depoprovera) ของบริษัทอัพจอห์น (UP JOHN) ซึ่งทางบริษัทได้ใช้ประเทศไทยเป็นแหล่งทดลองที่ใหญ่ที่สุดในโลก โดยมีหญิงไทยจำนวนกว่า 30,000 คนในขณะนั้น ได้ตกเป็นเหยื่อทดลอง ขณะที่สหรัฐฯไม่อนุญาตให้ใช้ยาชนิดดังกล่าวนี้สำหรับการคุมกำเนิดในประเทศตนเอง ซึ่งการกระทำดังกล่าวของบรรษัทยาข้ามชาตินั้นถือได้ว่าเป็นการเอาเปรียบอย่างมหาศาลอยู่แล้ว หากต้องมายอมรับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา หากเป็นกรณีที่จะมาทดลองกับคนไทยอีก ก็ถือได้ว่าเป็นการสร้างความเสียหายมากขึ้นอีก นอกจากนั้น ยังได้กล่าวถึงพฤติกรรมของบรรษัทยาข้ามชาติอีกประการ คือเรื่องการผลิตยา 2 มาตรฐานในบางตัวยา โดยส่งยาที่มีคุณภาพต่ำกว่ายาตัวเดียวกันที่ใช้ในประเทศบรรษัทข้ามชาติมาขายในประเทศไทย ดังนั้นการมีสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาจึงไม่ได้หมายความว่า ประเทศไทยจะได้รับยาที่มีคุณภาพทัดเทียมกับประเทศที่พัฒนาแล้ว (มติชน 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2529)

นอกจากนั้นนักวิชาการทางด้านเศรษฐศาสตร์ได้แสดงความคิดเห็นคัดค้านการยอมรับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาผ่านบทความในหนังสือพิมพ์เช่นกัน โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวกับการค้าระหว่างประเทศ ที่มีการแลกเปลี่ยนระหว่างสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรกับการแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตรเพื่อยอมรับการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา โดยได้กล่าวถึงเรื่องสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรในการนำเข้าสินค้า หรือที่เรียกย่อๆ กันทั่วไปว่า จีเอสพี ที่ฝ่ายสหรัฐฯใช้เป็นเครื่องมือในการกดดันนั้นมีสาระก็คือ ประเทศที่ได้รับจีเอสพีจะเสียภาษีนำเข้าสินค้าให้กับประเทศที่ให้สิทธิจีเอสพีในอัตราที่ต่ำกว่าปรกติ ทำให้ต้นทุนสินค้าต่ำลง เป็นการเพิ่มความสามารถในการแข่งขันให้สูงขึ้น ยุทธศาสตร์ดังกล่าวเกิดขึ้นในปี 2518 โดยมาตรการดังกล่าวมีอายุ 10 ปี และในช่วงปลายปี 2528 ทางสหรัฐฯได้ต่ออายุกฎหมายการให้สิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรออกไปอีก 8 ปีครึ่ง คือตั้งแต่วันที่ 4 มกราคม 2529 ถึง 4 กรกฎาคม 2536 โดยมีเงื่อนไขว่าประเทศนั้นจะต้องมีรายได้ประชาชาติต่อหัวไม่เกิน 3,500 ดอลลาร์ และสินค้าที่จะได้จีเอสพี จะต้องเป็นสินค้าที่ส่งเข้าไปขายในสหรัฐฯไม่เกิน 57 ล้านดอลลาร์หรือไม่เกินร้อยละ 50 ของมูลค่านำเข้าสินค้าชนิดนั้น ๆ ในปี 2528 และ 2529 หลังจากนั้นจะลดเพดานลงมาเหลือ 28.5 ล้านดอลลาร์ หรือร้อยละ 25 ของมูลค่านำเข้าในปีหนึ่ง ๆ (กฎหมายฉบับเดิม กำหนดเพดานไว้ที่ร้อยละ 50 ของมูลค่านำเข้าสินค้า

ชนิดนั้น ๆ ทุกปี) แต่ถ้าประเทศใดก็ตาม มีรายได้ประชาชาติต่อหัวเกิน 8,500 ดอลลาร์แล้ว (ตัวเลขนี้จะได้รับการปรับปรุงให้สูงขึ้นทุกครั้งที่ต่ออายุกฎหมายใหม่) จะได้รับจีเอสพีต่อเมื่อส่งสินค้าชนิดหนึ่ง ๆ เข้าไปขายไม่เกินร้อยละ 25 ของมูลค่านำเข้าสินค้าชนิดนั้น ๆ หากสินค้าใดส่งเกินกำหนดสินค้านั้นจะหมดสิทธิได้รับจีเอสพี และเมื่อครบ 2 ปีหลังจากวันหมดสิทธิ ประเทศนั้นจะต้องตัดออกจากบัญชีของประเทศที่ได้รับสิทธิทันที โดยถือว่าเป็นประเทศพัฒนาแล้ว ทั้งนี้เพื่อป้องกันไม่ให้ประเทศที่มีความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอุตสาหกรรมมาก ๆเช่น ฮ่องกง เกาหลี ไต้หวัน และสิงคโปร์ ต้องมาแข่งกับกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาที่ยากจน อย่างไรก็ตาม กฎหมายฉบับนี้ยังกำหนดเงื่อนไขที่สำคัญอีกประเทศที่จะได้รับจีเอสพี ต้องไม่ละเมิด หรือต้องมีกฎหมายป้องกันทรัพย์สินทางปัญญาคือ ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และเครื่องหมายการค้า ให้กับสินค้าของสหรัฐฯ

ในขณะนั้นมีสินค้าไทยประมาณ 500 รายการที่ได้รับจีเอสพีจากสหรัฐฯ แต่ที่สำคัญมีอยู่ราว 100 กว่ารายการเท่านั้น หรือ 7 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ ของเด็กเล่น ดอกไม้ประดิษฐ์ ผลไม้สด สับปะรดกระป๋อง ยางแผ่นรมควัน อัญมณี ดีบุก และเฟอร์นิเจอร์ นอกจากนั้นแล้วยังมีสินค้าบางรายการซึ่งเสียสิทธิไปเมื่อปี 2527 แต่สหรัฐฯคืนสิทธิให้ตามกฎหมายใหม่นี้ ได้แก่ น้ำปลา ผลิตภัณฑ์จากปลา ผลไม้กระป๋อง ด้ายและเชือกปอ สินค้าสำคัญข้างต้นรวมกับรายการที่ได้กับสิทธิคืนมาสามารถส่งไปขายยังสหรัฐฯทำรายได้เข้าประเทศประมาณ 10,000 ล้านบาท ในปี 2528 ดังนั้น หากสหรัฐฯยกเลิกจีเอสพีสินค้าออกของไทย ย่อมได้รับความกระทบกระเทือนซึ่งมีผลกระทบมาถึงคุลการค้า ผู้ผลิตสินค้าเหล่านั้นและการจ้างงาน ในลักษณะความเสียหายจากการส่งออกได้น้อยลงเท่านั้น และไม่สามารถคาดเดาได้ว่าจะถูกเก็บภาษีในอัตราใด ต้นทุนการผลิตจะสูงกว่าของประเทศคู่แข่งเท่าไร แต่หากมีการตัดสิทธิ์จีเอสพีจริง ความสามารถในการแข่งขันจะลดลงมากพอสมควร เพราะแม้สินค้าหลายรายการที่ประเทศไทยส่งผลได้จะเป็นผลมาจากการที่สินค้ามีคุณภาพมาตรฐานราคาถูกเนื่องจากประเทศมีความได้เปรียบในเรื่องต้นทุนแรงงาน แต่ก็เป็นผลจากการที่สินค้านั้นได้รับจีเอสพีด้วย ซึ่งผู้ผลิตยังต้องเผชิญกับการแข่งขันอย่างรุนแรงจากประเทศต่าง ๆ (มติชน 22 มีนาคม 2529)

จากกลยุทธ์การรณรงค์ให้มีการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาที่เข้มงวดขึ้นโดยการแลกเปลี่ยนและข่มขู่จากเครื่องมือที่ชื่อว่าสิทธิจีเอสพีของสหรัฐฯนี้ ได้ดำเนินการประสบความสำเร็จมาแล้วกับประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะ ฮ่องกง ไต้หวัน เกาหลีใต้ และสิงคโปร์ ด้วยวิธีการดังกล่าว และขณะนี้รัฐอเมริกาได้ดำเนินการแบบเดียวกันนั้นกับประเทศไทยด้วย

ส่วนความเห็นเกี่ยวกับสินค้ายานั้น นักเศรษฐศาสตร์มีความเห็นว่าสินค้ายามีความแตกต่างจากสินค้าอื่น ๆ เพราะมีความจำเป็นกับชีวิต เป็นสินค้าที่บรรษัทข้ามชาติของชาวอเมริกันได้เข้ามาลงทุนเปิดกิจการใหญ่โตในประเทศไทยมานาน ในขณะที่ประเทศไทยไม่ได้ยอมรับใน

เรื่องสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา และบรรษัทยาข้ามชาติทั้งหลายก็มิได้มีปฏิกิริยาใด ๆ เนื่องจากเป็นระยะที่สามารถแสวงหาผลกำไรจากการขายยาในประเทศไทยได้อย่างเต็มที่ แต่เมื่อรัฐไทยได้ตระหนักถึงอันตรายของการปล่อยให้มีการค้าขายยาอย่างเสรี จึงเริ่มจัดทำบัญชียาหลักแห่งชาติขึ้นใช้กับภาครัฐ ขณะเดียวกันก็ขึ้นภาษีนำเข้ายาสำเร็จรูป เพื่อคุ้มครองอุตสาหกรรมยาในประเทศซึ่งกำลังเติบโตขึ้น เพราะสามารถผลิตยาที่มีคุณภาพพอ ๆ กับของต่างประเทศได้เป็นอย่างดี โดยที่ยาแต่ละชนิดที่ผลิตขึ้นในประเทศไทยนั้นสามารถที่จะเพิ่มหรือลดส่วนผสมของสูตร แต่ละสูตรได้ไม่เกินร้อยละ 5 เพื่อให้เหมาะสม กับสภาพเมืองร้อนอย่างประเทศไทย และจะไม่ทำให้คุณภาพยาที่ผลิตได้ด้อยกว่ายาจากต่างประเทศชาติเลย (มติชน 22 มีนาคม 2529)

โดยมีความเห็นว่า หากรัฐบาลไทยยอมแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตรเพื่อคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา จะเป็นการทำลายความก้าวหน้าของอุตสาหกรรมยาของไทย เพราะจะผลิตได้เฉพาะแต่ยาที่ล้าสมัยเท่านั้น ยาใหม่ ๆ จะถูกผูกขาดโดยบรรษัทยาข้ามชาติที่มีเงินทุนมหาศาล และผลเสียจะตกอยู่กับผู้บริโภคที่ต้องซื้อยาในราคาแพง และการที่ประเทศไทยยอมแต่เพียงให้ความคุ้มครองกรรมวิธีการผลิต เครื่องหมายการค้า และชื่อยากับบริษัทของสหรัฐฯ เช่นเดียวกับที่ให้กับชาติอื่น ๆ น่าจะเป็นการเพียงพอ และเป็นธรรมอย่างที่สุดแล้ว ดังนั้นรัฐไม่ควรยอมรับการออกกฎหมายคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาให้กับบรรษัทข้ามชาติ โดยยอมที่จะเสียสิทธิพิเศษจีเอสพี โดยให้เหตุผลว่า ประการแรกในความเป็นจริงนั้น สินค้าไทยที่ได้รับจีเอสพี มีไม่ถึง 500 รายการ เพราะสินค้าบางรายการที่ประเทศไม่มีการผลิตแต่บังเอิญได้สิทธิ เนื่องจากสหรัฐฯ พิจารณาให้จีเอสพีเป็นการพิจารณาแบบเหวี่ยงแหแล้วแต่ว่าประเทศใดบ้างจะมีสินค้านั้น ๆ ประการที่สอง คาดว่า สหรัฐฯคงไม่ยกเลิกจีเอสพีกับทุกรายการ ประการที่สาม สินค้าบางรายการไม่จำเป็นต้องพึ่งจีเอสพี เช่น อัญมณี ส่วนที่เป็นพลอยเจียระไน ซึ่งประเทศไทยได้ชื่อว่ามีฝีมือในการเจียระไนพลอยมากที่สุดในโลก จึงนับเป็นข้อได้เปรียบของประเทศ และประการสุดท้ายแม้ผู้ผลิตบางรายจะต้องพบกับความเสียหาย ภายหลังการตัดสิทธิ แต่ก็เป็นการบีบบังคับให้ผู้ผลิตต้องปรับปรุงประสิทธิภาพการดำเนินงาน และคุณภาพสินค้าให้ดีที่สุด แทนที่จะทำตัวเป็นอุตสาหกรรมทารกที่คอยพึ่งความช่วยเหลือจากผู้อื่น (มติชน 22 มีนาคม พ.ศ.2529)

การเคลื่อนไหวของกลุ่มบรรษัทยาข้ามชาติยังคงดำเนินต่อไป โดยได้รับความร่วมมือจากองค์การระหว่างประเทศด้วย คือทางสมาคมผลิตภัณฑ์เภสัชกรรม (พีพีเอ) ได้เชิญเจ้าหน้าที่องค์การคุ้มครองสิทธิบัตรระหว่างประเทศ (อินเตอร์เพ็ท) 2 คน เข้าร่วมพบปะกันอย่างไม่เป็นทางการเมื่อวันที่ 3 มีนาคม 2529 โดยมีคณะกรรมการบริหารของพีพีเอและหอการค้าอเมริกันเข้าร่วมด้วย ซึ่งการพบปะกันได้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับสถานการณ์ทั่วไป และกฎหมาย

เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิบัตรของไทย ทั้งนี้เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายไทย โดยเจ้าหน้าที่จากอินเตอร์เพ็ท ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการที่จะผลักดันให้มีการคุ้มครองสิทธิบัตร การประดิษฐ์ต่าง ๆ ที่กฎหมายยังครอบคลุมไม่ถึง ซึ่งการศึกษาของเจ้าหน้าที่จากอินเตอร์เพ็ทครั้งนี้ ไม่เน้นเฉพาะเรื่องการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น ยังได้มีการพูดกว้างขวางไปถึง การประดิษฐ์ต่างๆ ที่กฎหมายสิทธิบัตรของไทยในขณะนั้นยังครอบคลุมไม่ถึงอีกด้วย โดยเจ้าหน้าที่อินเตอร์เพ็ทมีกำหนดการจะพบปะกับนักกฎหมายไทย เพื่อศึกษาข้อมูลเพิ่มเติมก่อนที่จะสรุปความคิดเห็นและเสนอแนะแนวทางในเรื่องนี้ให้สมาชิกสมาคมผลิตภัณฑ์เภสัชกรรมด้วย(แนวหน้า 5 มีนาคม 2529 น.7,10) และในวันที่ 15 พฤษภาคม 2529 คณะผู้แทนไทยนำโดยนายดนัย ดุละลัมพะ อธิบดีกรมเศรษฐกิจ กระทรวงการต่างประเทศ ได้เปิดเจรจากับคณะผู้แทนสหรัฐฯ ซึ่งในผลการเจรจานั้นทางฝ่ายสหรัฐฯพยายามใช้ประโยชน์จากการที่ประเทศไทยได้รับจากจีเอสพีเป็นเครื่องต่อรองให้ฝ่ายไทยตอบสนองความต้องการของสหรัฐฯในเรื่องการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา และการเปิดตลาดรับสินค้าจากสหรัฐฯ (แนวหน้า 3 มิ.ย. 2529 น. 7, 10)

ส่วนทางด้านรัฐสภาของสหรัฐฯได้ปรับปรุงกฎหมายใหม่เพื่อกีดกันสินค้าต่างประเทศ ซึ่งนั่นหมายถึงความขัดแย้งอีกระลอกหนึ่งซึ่งประเทศไทยไม่สามารถหลีกเลี่ยงในเรื่องดังกล่าวได้ โดย ในวันที่ 22 พฤษภาคม 2529 สภาผู้แทนราษฎสหรัฐฯได้ลงมติด้วยคะแนนเสียงท่วมท้นผ่านร่างกฎหมาย ออมนิบัสเทรด บิลล์ หรือ เทรด รีฟอร์มบิลล์ โดยได้กำหนดมาตรการใหม่ ๆ จำนวนมากเพื่อจำกัดสินค้าเข้าจากต่างประเทศ โดยมุ่งที่จะลดภาวะขาดดุลการค้าของสหรัฐฯลง

หลักการสำคัญ ๆ ในร่างกฎหมายฉบับนี้คือ ให้ประธานาธิบดี ใช้การตัดทอนโควตาหรือเพิ่มภาษี เป็นเครื่องมือตอบโต้ต่อประเทศซึ่งคณะกรรมาธิการการค้าระหว่างประเทศของสหรัฐฯ ลงความเห็นว่าสนับสนุนส่งเสริมการปฏิบัติทางการค้าซึ่งไม่เป็นธรรมต่อการค้าขายของสหรัฐฯในต่างประเทศแทนที่จะปล่อยให้ฝ่ายบริหารใช้วิธีการเจรจากับประเทศเหล่านั้นอย่างสุขุม ยืดหยุ่นแบบต่อรองกันได้อย่างที่ผ่านมา เพราะมีเสียงวิจารณ์กันมากว่าฝ่ายบริหารสหรัฐฯใช้เวลาที่ยาวนานเกินไปในการแก้ไขปัญหา

โดยสาระสำคัญสรุปได้ 4 ข้อ ดังนี้ แก้ไขมาตรา 301 ของกฎหมาย "เทรด แอคท์ 1974" บังคับให้ประธานาธิบดีสหรัฐฯ ดำเนินการตอบโต้ประเทศที่ดำเนินการไม่เป็นธรรม ซึ่งกระทบกระเทือนอุตสาหกรรมของสหรัฐฯ โดยกำหนดระยะเวลาและวิธีการตอบโต้ไว้เลย แทนที่จะเป็นการให้ประธานาธิบดีใช้ดุลพินิจเลือกดำเนินการเอง

สาระสำคัญข้อต่อมา คือ มาตรา 138 ของร่างกฎหมาย "เทรด รีฟอร์มบิลล์" ระบุให้บริษัทเอกชนของสหรัฐฯ ซึ่งได้รับความเสียหายจากการทุ่มตลาด เรียกร้องค่าเสียหายจากประเทศผู้ผลิต และบริษัทผู้นำเข้าของสหรัฐฯได้ เป็นการเพิ่มเติมจากการจัดเก็บภาษีทุ่มตลาด นอกจากนี้ ยังระบุมาตรการลงโทษประเทศที่ให้การอุดหนุนการส่งออกสินค้าที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ก๊าซธรรมชาติ และไม้ซุง รวมทั้งเพิ่มการปกป้องลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และเครื่องหมายการค้าของสหรัฐฯในต่างประเทศด้วย โดยให้ผู้นำเข้าของสหรัฐฯ ร่วมรับผิดชอบ และสาระสำคัญอีกข้อคือ ระบุมาตรการตอบโต้ประเทศต่าง ๆ ที่มีกฎหมายแรงงานไม่ได้มาตรฐาน เช่น ค่าแรงต่ำ ชั่วโมงการทำงานสูง และความปลอดภัยของผู้ใช้แรงงานไม่ได้มาตรฐาน เพราะถือว่าเป็นการใช้ค่าแรงต่ำ เพื่อผลิตสินค้าราคาถูกไปตีตลาดในสหรัฐฯ และอีกข้อหนึ่งคือ ให้มีการจำกัดการนำเข้าสินค้าจากประเทศที่มิได้มีข้อตกลง 2 ฝ่ายกับสหรัฐฯ ในทำนองเดียวกันประเทศที่มีข้อตกลง 2 ฝ่าย ในกรณีที่มีการใช้วัตถุดิบจากประเทศที่มีข้อตกลง 2 ฝ่าย ในกรณีที่ขนส่งสินค้าผ่านประเทศที่มีข้อตกลง 2 ฝ่าย(แนวหน้า 24 พฤษภาคม 2529 น.5)

อย่างไรก็ตามการกดดันจากสหรัฐฯ โดยใช้สิทธิพิเศษจีเอสพี เป็นเครื่องมือนั้น ปรากฏว่าประสบความสำเร็จส่วนหนึ่งคือทางฝ่ายไทยเริ่มแสดงท่าทีโอนอ่อนตาม เพราะจากการประชุมในวันที่ 30 พฤษภาคม 2529 ของคณะทำงานความสัมพันธ์การค้าไทย-อเมริกา ซึ่งมีนายจิรายุ อิศรางกูรฯ รักษาการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมเป็นประธาน ได้ประชุมเพื่อวางแนวทางแก้ไขปัญหาสหรัฐฯจะเพิกถอนให้สิทธิพิเศษทางด้านภาษีศุลกากร (จีเอสพี) แก่ 16 สินค้าไทยซึ่งสินค้า 16 รายการ (ดังกล่าว) ได้ส่งเข้าไปจำหน่ายจนเกิน 25 เปอร์เซนต์ของมูลค่าการนำเข้าสำหรับสินค้านั้น ๆ ของสหรัฐฯ

โดยที่ประชุมมีความเห็นว่า ฝ่ายไทยควรหาทางผ่อนคลายปัญหาให้เบาลงโดยให้กระทรวงพาณิชย์กับกระทรวงการต่างประเทศร่วมกันจัดทำบันทึก แจ้งท่าทีของไทยว่ายินดีรับพิจารณาข้อเรียกร้องทั้งหมด โน้มน้าวให้สหรัฐฯระงับการเพิกถอนจีเอสพี 16 สินค้าไทย แต่ท่าทีของไทยจะต้องไม่ใช่การยอมตามข้อเรียกร้องทุกข้อ และเน้นให้ชัดว่า เป็นการยินดีรับพิจารณาเพื่อปรับปรุงความสัมพันธ์ทางการค้าให้กระชับแน่นยิ่งขึ้น ไม่ใช่การแลกเปลี่ยนกับผลประโยชน์จีเอสพี นอกจากนี้ ยังมีความเห็นว่าควรจะโน้มน้าวให้สหรัฐฯนำปัญหาการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาไปปรึกษาหารือกันในกรอบของข้อตกลงแกตต์ (แนวหน้า 3 มิถุนายน 2529 น.7, 10)

ในระยะต่อมาทางด้านกระทรวงพาณิชย์ โดยคณะกรรมการพัฒนาการส่งออกได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการเฉพาะกิจขึ้นมาชุดหนึ่ง เพื่อศึกษาผลการยอมรับหรือไม่ยอมรับข้อเรียก

ร้องของสหรัฐฯ ซึ่งคณะอนุกรรมการเฉพาะกิจชุดนี้ มีอธิบดีกรมทะเบียนการค้า เป็นประธาน ชื่อว่า "คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจเพื่อพิจารณาทบทวนนโยบายและปฏิบัติเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา" ซึ่งคณะอนุกรรมการเฉพาะกิจฯ มีปัญหาในการศึกษาเรื่องนี้มาก เพราะสหรัฐฯได้เพิ่มข้อเรียกร้องอยู่ตลอดเวลา เดิมสหรัฐฯต้องการให้ไทยคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา แต่ต่อมาก็ได้เรียกร้องให้คุ้มครองสิทธิบัตรทางด้านเคมีภัณฑ์ ผลิตภัณฑ์อาหารและเครื่องดื่ม โปรแกรมคอมพิวเตอร์ เครื่องจักรกลการเกษตร พันธุวิศวกรรม และเทคโนโลยีชีวภาพด้วย โดยบีบถึงขั้นต้องการให้ไทยแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตรตามแนวทางที่สหรัฐฯกำหนด

อย่างไรก็ตาม คณะอนุกรรมการเฉพาะกิจได้ตั้งเป้าศึกษาในเรื่องสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาเป็นหลัก โดยในการประชุมนัดที่ 3 วันที่ 23 มิถุนายน 2529 ได้เชิญตัวแทนจากสมาคมไทยอุตสาหกรรมผลิตยาแผนปัจจุบัน สมาคมผลิตภัณฑ์เภสัชกรรม และนักวิชาการ มาให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบในกรณีประเทศไทยมีการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา ซึ่งกลุ่มบรรษัทยาข้ามชาติต้องการให้มีการแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตร โดยอ้างว่าจะทำให้มีการลงทุนในประเทศเพิ่มขึ้น ส่วนกลุ่มบริษัทยาท้องถิ่นได้ยืนยันว่าถ้าให้สิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาแล้วราคายาในประเทศจะสูงขึ้นแน่นอน สำหรับนักวิชาการได้ให้ความเห็นว่าระยะสั้นยังสรุปไม่ได้ว่าจะมีการลงทุนเพิ่มขึ้น

ซึ่งในขณะนั้นคณะอนุกรรมการเฉพาะกิจฯ ก็ได้มีการประเมินจากข้อมูลขั้นต้นพบว่ามีเพียงร้อยละ 12 ของยาที่ซื้อขายกันในเมืองไทย นั้นได้รับความคุ้มครองด้านสิทธิบัตรอยู่ในประเทศอื่น ๆ โดยร้อยละ 8 นั้นเป็นยาที่มีการจ่ายค่าสิทธิบัตรอยู่แล้ว และมีเพียงร้อยละ 4 ที่ผู้ผลิตในประเทศไทยทำการเลียบแบบยาโดยไม่จ่ายค่าสิทธิบัตร ดังนั้นอนุกรรรมการเฉพาะกิจฯ จึงได้ประเมินว่า ถ้าหากประเทศไทยมีการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิภัณฑ์ยา จะเสียประโยชน์คิดเป็นมูลค่า 460 ล้านบาทในปี พ.ศ.2529 และ 520 ล้านบาทใน ป 2530 ในขณะที่หากประเทศไทยไม่ยอมรับข้อเรียกร้อง และสหรัฐฯเพิกถอนการให้จีเอสพี จะเสียประโยชน์คิดเป็นมูลค่าถึง 7,638 ล้านบาทในปี 2529 และ 9,195 ล้านบาทในปี 2530 หรือถ้าสหรัฐฯเพียงแค่เปลี่ยนแปลงระบบการให้จีเอสพีไทยจะเสียประโยชน์คิดเป็นมูลค่า 423 ล้านบาทในปี 2529 และ 1,004 ล้านบาทในปี 2530 (แนวหน้า 25 มิถุนายน 2529 น.7,10)

ในขณะที่ข้อมูลจากตัวแทนสมาคมไทยอุตสาหกรรมผลิตยาแผนปัจจุบันระบุว่าผลกระทบจากการควบคุมสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาน่าจะมีมากกว่านั้น และยังจะมีผลตามมาอีกคือราคายาในเมืองไทยจะต้องแพงขึ้นมากและจะทำให้ประเทศไทยต้องพึ่งพาต่างประเทศมากขึ้น อย่างไรก็ตามได้มีการตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับสาเหตุที่สหรัฐฯจะใช้อ้างเพื่อเพิกถอนจีเอสพีหรือเปลี่ยนแปลงระบบการให้จีเอสพีนั้นยังมีอยู่อีกถึง 6-7 ข้อเช่น รายได้ประชาชาติของไทยสูงขึ้น หรือไทยไม่ให้ความคุ้มครองแก่แรงงานอย่างเพียงพอ เป็นต้น ดังนั้นแม้จะยอมรับในเรื่องสิทธิ

บัตรผลิตภัณฑ์ยาก็ไม่ใช่หลักประกันว่าสหรัฐฯจะหยุดยั้งการบีบประเทศไทยในเรื่องอื่น ๆอีก(แนวหน้า 25 มิถุนายน 2529 น.7, 10)

ในขณะที่กลุ่มบรรษัทยาข้ามชาติ ได้แสดงความเห็นสนับสนุนการปรับปรุงกฎหมายสิทธิบัตรเพื่อให้คุ้มครองผลิตภัณฑ์ยา ว่าไม่มีผลกระทบด้านราคายาสูงมากมายอย่างที่มีผู้วิจารณ์ เพราะยาที่มีการผลิต การขายอยู่ในตลาดเมืองไทยนั้นมีไม่เกิน 2 เปอร์เซนต์ ที่อยู่ในข่ายจะต้องได้รับความคุ้มครองสิทธิบัตร และยังได้กล่าวถึงผลดีซึ่งมีมากกว่านั่นคือ การส่งเสริมให้มีการลงทุนค้นคว้าวิจัยยาใหม่ ๆ และยังเป็นการให้ความเป็นธรรมแก่บริษัทยาต่างชาติที่ลงทุนค้นคว้าวิจัยยาใหม่ ๆ

อย่างไรก็ตามการเคลื่อนไหวของกลุ่มบรรษัทข้ามชาติยังคงดำเนินต่อไป โดยเฉพาะการเดินทางมาเยือนประเทศไทยของกลุ่มนักธุรกิจจากสหรัฐฯ ซึ่งพยายามติดต่อกับหน่วยงานราชการของไทย ได้แก่ กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงพาณิชย์ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และกระทรวงสาธารณสุข เพื่อให้ทางฝ่ายไทยยอมรับเรื่องสิทธิบัตร และลิขสิทธิ์ของธุรกิจสำคัญ 4 อย่างคือ สิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา ลิขสิทธิ์ซอฟต์แวร์คอมพิวเตอร์ สิทธิบัตรพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และเครื่องจักรกลการเกษตร (ประชาชาติธุรกิจ 20 สิงหาคม 2529 น.1, 4)

แต่อย่างไรก็ตาม ข้อเรียกร้องของสหรัฐฯเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยานั้น จากมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2529 ได้ลงมติว่าจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงกฎหมายสิทธิบัตรเพื่อคุ้มครองผลิตภัณฑ์ยา เพื่อป้องกันมิให้กระทบกับโครงสร้างสังคมไทยในด้านความเป็นอยู่ของประชาชน

การเคลื่อนในอีกลักษณะหนึ่งของกลุ่มที่ต้องการให้ประเทศไทยยอมรับการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาก็คือการครอบงำทางความคิดโดยผ่านทางองค์กรระหว่างประเทศเช่น การเชิญข้าราชการระดับสูงกระทรวงพาณิชย์เข้าร่วมประชุมกับสมาชิกขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาแห่งโลก หรือที่เรียกว่า ไวโป(World International Property Organization ; WIPO) ซึ่งมีสมาชิกในขณะนั้น 122 ประเทศ และประเทศไทยยังมิได้เข้าร่วมสมาชิก ซึ่งต่อมานั้นท่าทีของกระทรวงพาณิชย์ต้องการให้ประเทศไทยเข้าร่วมเป็นสมาชิก (มติชน 10 ตุลาคม 2529) ด้วยเหตุผลที่ว่า จะได้รับความช่วยเหลือด้านการปรับพื้นฐานทางเศรษฐกิจทุกด้าน และยังเป็นการสร้างอำนาจการต่อรองของประเทศให้มีน้ำหนักมากขึ้น เกี่ยวกับการเจรจาด้านลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร หรือทรัพย์สินทางปัญญากับประเทศซึ่งพัฒนาแล้ว โดยได้ยกตัวอย่างเกี่ยวกับการเจรจาทางด้านการค้าที่

สหรัฐฯได้หยิบยกเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาเป็นข้อแลกเปลี่ยนสำหรับผ่อนคลายการกีดกันสินค้าเข้ากับบางประเทศว่า เพราะประเทศดังกล่าวมีอำนาจต่อรองน้อยกว่าสหรัฐฯ จึงยอมตกลงแลกเปลี่ยนด้วย เช่น ฟิลิปปินส์ ไต้หวัน และอินโดนีเซีย เป็นต้น ดังนั้นจึงคาดว่าหากประเทศไทยเข้าร่วมเป็นสมาชิกไวโป แล้วจะทำให้ประเทศไทยมีอำนาจต่อรองสูงขึ้น เนื่องจากประเทศไทยจะอยู่ในกลุ่ม 76 ประเทศ ซึ่งเป็นหนึ่งใน 4 กลุ่มของประชุมองค์การฯ อีก 3 กลุ่มคือ กลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้ว กลุ่มประเทศสังคมนิยม และจีน ซึ่งทั้ง 4 กลุ่มจะมีเสียงเท่ากัน และการแก้ไขเรื่องดังกล่าวต้องเจรจากันในที่ประชุม (สยามรัฐ 9 ต.ค. 2529)

ซึ่งทางฝ่ายกระทรวงการต่างประเทศมีท่าทีสนับสนุนด้วย โดยมีความเห็นว่า การเข้าเป็นสมาชิกจะเกี่ยวข้องกับการให้สิทธิคุ้มครองเพิ่มเติมต่อสิ่งประดิษฐ์ อุตสาหกรรม ซึ่งไทยยังไม่มีกฎหมายดังกล่าว และในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญานี้เป็นหัวข้อในการเจรจาการค้ารอบใหม่ที่อุรุกวัย ทำให้ไวโปเป็นเวทีการเจรจาที่ใช้รองจากแกตต์ ดังนั้นประเทศไทยควรสมัครเข้าเป็นสมาชิกเพื่อเพิ่มการต่อรอง (มติชน 10 ตุลาคม 2529)

เช่นเดียวกับทางสภาทนายความแห่งประเทศไทย โดยนายเอนก ศรีสนิท ประธานฝ่ายต่างประเทศ สภาทนายความแห่งประเทศไทยกล่าวเห็นด้วยที่ประเทศไทยจะเข้าเป็นสมาชิกขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาโลก (ไวโป) ทั้งนี้เพราะประเทศไทยจะได้ผลประโยชน์ทางด้านการต่อรองเรื่องการถ่ายทอดทางเทคโนโลยีต่าง ๆ ทั้งมีโอกาสจะส่งคนไปศึกษาความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีต่าง ๆ ที่เป็นสมาชิกโดยเสียค่าใช้จ่ายที่ต่ำกว่าปกติ ซึ่งเวลานี้ประเทศต่าง ๆ ที่เป็นสมาชิกขององค์การสหประชาชาติส่วนใหญ่ได้เข้าร่วมเป็นสมาชิกไวโปแล้ว โดยองค์การทรัพย์สินทางปัญญานี้จะดูแลในเรื่องลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และเครื่องหมายการค้าในลักษณะส่งเสริมให้ความรู้แก่ประเทศสมาชิกและสนับสนุนให้มีการปฏิบัติตามกฎหมายที่แต่ละประเทศมีอยู่ ไม่มีการเข้าแทรกแซงกิจการภายในของแต่ละประเทศแต่อย่างใด

ส่วนผลดีอีกด้านหนึ่งของการเข้าเป็นสมาชิกไวโปคือ นักลงทุนจากต่างประเทศจะมั่นใจในการมาลงทุนเมืองไทยมากขึ้น เพราะว่ามีความมั่นใจว่าประเทศไทยจะสนใจในการพิทักษ์ทรัพย์สินทางปัญญาในทั้ง 3 ด้านคือ ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตรและเครื่องหมายการค้า ประกอบกับจะมีเจ้าหน้าที่ของทางไวโปช่วยดูแลด้วย ส่วนค่าใช้จ่ายในการเป็นสมาชิกนั้นจะเสียเพียงค่าบำรุงซึ่งคิดตามสภาพความเหมาะสมของแต่ละประเทศแตกต่างกันไป และการเข้าเป็นสมาชิกไวโป มิใช่การบีบบังคับให้ประเทศไทยต้องแก้ไขกฎหมายลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร และเครื่องหมายการค้า โดยเฉพาะเรื่องกฎหมายสิทธิบัตรที่ไทยไม่ยอมให้มีการจดสิทธิบัตรยา เมล็ดพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ เครื่องจักรกลการเกษตร และอื่น ๆ ก็จะดำรงต่อไป ไม่เป็นเงื่อนไขในการเข้าองค์การนี้ การจะแก้ไขหรือไม่เป็นเรื่องของประเทศไทยเองทั้งสิ้น ซึ่งทางสภาทนายความมีเห็นว่าประเทศไทยยังไม่ถึงเวลาที่จะ

ยอมรับให้มีสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา เมล็ดพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และเครื่องจักรกลการเกษตร เนื่องจากไม่สอดคล้องกับการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศ (ประชาชาติธุรกิจ 25-28 ตุลาคม พ.ศ.2529 น.13)

ส่วนนักวิชาการทางด้านกฎหมาย นายประสิทธิ์ โฆวิไลกุล ได้กล่าวว่า ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการเข้าเป็นสมาชิกไวโปนั้นความเสียหายทางด้านรูปธรรมยังไม่ชัดเจน แต่องค์การดังกล่าวมีลักษณะการทำงานและฝึกเจ้าหน้าที่เพื่อให้เห็นความสำคัญของการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งควรที่จะตระหนักถึงเป้าหมายนี้ขององค์การนี้ด้วย (มติชน 10 ตุลาคม 2529)

เช่นเดียวกับนักเศรษฐศาสตร์ สุธี ประศาสน์เศรษฐ ได้กล่าวถึงองค์การทรัพย์สินทางปัญญาแห่งโลก(WIPO) ว่าเป็นองค์การระหว่างประเทศ ทำหน้าที่ให้คำแนะนำแก่ประเทศต่าง ๆ ที่ยังไม่มีกฎหมายสิทธิบัตรหรือมีแล้ว แต่ยังไม่เข้มงวดพอ (ในความเห็นของไวโป) ซึ่งกฎหมายที่ออกมาตามคำชี้แนะของไวโปส่วนใหญ่ก็จะรับใช้ผลประโยชน์ของบรรษัทข้ามชาติจากประเทศที่พัฒนาแล้ว นอกจากนั้นยังมีแรงกดดันจากสหรัฐฯ อีกด้วย ในรูปของมาตรการตอบโต้ทางการค้า เช่น การถอดถอนสิทธิพิเศษทางการค้า (จีเอสพี) ตลอดจนการกดดันในรูปแบบต่าง ๆ จากสถาบันระหว่างประเทศอื่น ๆ โดยในประเทศไทยนั้น ไวโปได้เข้ามาเคลื่อนไหวเพื่อให้มีการแก้ไข พ.ร.บ. สิทธิบัตร เป็นเวลานานแล้ว ในช่วงแรกจะเน้นการสัมมนาทางวิชาการตามหน่วยงานราชการต่าง ๆ ให้เห็นความสำคัญของกฎหมายสิทธิบัตร ว่าจะช่วยกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์ของผู้คนและเป็นการส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรม ตลอดจนเทคโนโลยีต่าง ๆ และต่อมาก็ได้หันมามุ่งภาคเอกชนโดยชี้ให้ผู้ประกอบการเห็นผลประโยชน์ที่จะได้รับจากกฎหมายนี้ โดยร่วมมือกับสมาคมเครื่องหมายการค้า สิทธิบัตร และลิขสิทธิ์แห่งประเทศไทย สภาทนายความแห่งประเทศไทย และสภาหอการค้าต่างๆ (ศูนย์เศรษฐกิจ 16-22 มีนาคม พ.ศ. 2530)

ในขณะที่สหรัฐฯได้กดดันให้ประเทศไทยยอมรับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา เพื่อแลกกับสิทธิพิเศษทางการค้า (จีเอสพี) ในการส่งออกสินค้าไปยังตลาดสหรัฐฯ และทางด้านกระทรวงพาณิชย์ได้เริ่มทีท่าทีที่โอนอ่อนตามข้อเรียกร้องนั้น โดยเฉพาะแรงบีบคั้นอย่างหนักของสหรัฐฯ ที่ต้องการให้ฝ่ายไทยยอมรับการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา ซึ่งทางด้านกลุ่มทุนยาข้ามชาติภายในประเทศไทย ก็ได้พยายามรณรงค์เพื่อให้ประเทศไทยยอมรับในการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาด้วยเช่นกัน โดยสมาคมผลิตภัณฑ์เภสัชกรรม(PPA)ซึ่งเป็นสมาคมของบริษัทค้ายาข้ามชาติ อันประกอบไปด้วยบริษัทยาต่างประเทศ 57 บริษัท นั้นได้พยายามวิ่งเต้นอย่างหนักเกี่ยวกับเรื่องนี้ โดยได้เลือกบุคคลที่มีความใกล้ชิดและได้เคยร่วมทำงานในคณะรัฐบาลมาก่อนเป็นผู้ดำเนินการล็อบบี้(Lobby) คือได้เลือก วนิดา จิตต์หมั่น ซึ่งเป็นผู้อำนวยการสำนักงาน

เลขานุการพรรคประชาธิปัตย์ และอดีตเป็นรองโฆษกรัฐบาลพลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาสมาคมผลิตภัณฑ์เภสัชกรรม (มติชน 26 ธันวาคม 2529, แนวหน้า 29 ธันวาคม 2529, มาตุภูมิธุรกิจ 27 ตุลาคม-2 พฤศจิกายน 2529) ซึ่งในขณะเดียวกันก็มีการล็อบบี้ให้พรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งคุมโควต้ากระทรวงสาธารณสุขอยู่ให้เห็นคล้อยตามกับการยอมรับสิทธิบัตรยาในครั้งนี้ด้วย

ผลการดำเนินงานของล็อบบี้ยีสต์ท่านนี้เช่น การเข้าพบพลตรีจรัล กุลละวณิชย์ ผู้ประสานภารกิจด้านการทหารและการเมือง สำนักงานเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ (เอกสารหลักฐานบันทึกไว้ ลงวันที่ 19 กันยายน 2529) เพื่อเสนอความเห็นเรื่องกฎหมายสิทธิบัตร โดยชี้ว่าประเทศไทยควรแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตร เพื่อให้ความคุ้มสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาด้วยเหตุผล 5 ประการคือ ประการแรก บริษัทยาต่างประเทศใช้เวลานาน 9-12 ปี และต้องลงทุนมหาศาลในการคิดค้นและพัฒนาตัวยาขึ้นมา ประการที่สอง เมื่อไม่มีการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาดังกล่าว จึงทำให้เกิดการลอกเลียนแบบที่ไม่ได้มาตรฐานและขาดคุณภาพ ประการที่สาม หากไทยมีการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา บริษัทยาต่างประเทศพร้อมจะลงทุนในประเทศไทยมากขึ้น คิดเป็นมูลค่าประมาณ 3,700 ล้านบาทในช่วง 10 ปีข้างหน้า ซึ่งนอกจากจะมีผลดีในการถ่ายทอดเทคโนโลยีแล้ว ยังจะมีการลงทุนค้นคว้าสิทธิบัตรวิจัยตัวยาในประเทศไทยมากขึ้น ประการที่สี่ กฎหมายสิทธิบัตรยาให้คุ้มครองสิทธิบัตรนาน 20 ปี ซึ่งนับเป็นระยะเวลาที่เหมาะสมและเป็นธรรมทั้งผู้คิดค้นและเลียนแบบ ประการสุดท้าย การคุ้มครองดังกล่าวก็ไม่ได้ทำให้ราคายาสูงขึ้นมากอย่างที่เข้าใจกัน เพราะจะมีการแข่งขันกันมากระหว่างผู้ผลิตยาด้วยกัน (แนวหน้า 29 ธันวาคม 2529)

นอกจากนั้นทางกลุ่มสนับสนุนการยอมรับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา ยังได้พยายามทำลายความชอบธรรมของกลุ่มคัดค้านการยอมรับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา จะเห็นได้จากการที่นักล็อบบี้ยีสต์ของทางฝ่ายบรรษัทข้ามชาติ ได้กล่าวว่ากลุ่มที่พยายามเคลื่อนไหวในทางต่อต้านเรื่องสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา เป็นกลุ่มหัวรุนแรงด้านยาในประเทศไทย โดยโยงเรื่องกรรมการท่านหนึ่งในคณะกรรมการจัดทำบัญชียาจำเป็นแห่งชาติ ซึ่งเป็นพี่สาวของจิตร ภูมิศักดิ์ ผู้ซึ่งมีความคิดความเชื่อทางลัทธิการเมืองแบบสังคมนิยม โดยตีความว่าการคัดค้านในเรื่องสิทธิบัตรนั้นใช้แนวความคิดทางด้านสังคมด้วย ซึ่งนักล็อบบี้ยีสต์ท่านนี้ถูกสื่อมวลชนวิพากษ์วิจารณ์ว่ามีความคิดที่คับแคบ (มติชน 26 ธันวาคม 2529)

อย่างไรก็ตามจากการที่สหรัฐฯได้กดดันให้ประเทศไทยแก้ไขกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา โดยการข่มขู่การตัดสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรนั้น ในช่วงต้นเดือนมกราคม พ.ศ.2530

ทางสำนักงานผู้แทนการค้าสหรัฐฯได้ประกาศรายการสินค้าจีเอสพีอีก โดยปรากฏว่าประเทศไทยไม่ถูกตัดรายการสินค้าใดๆ กลับได้รายการสินค้าประเภทข้าว แป้ง ถั่วเขียวแห้ง อัญมณี เครื่องเงิน เพิ่มขึ้น โดยทางสำนักงานผู้แทนการค้าสหรัฐฯ ให้เหตุผลทางฝ่ายไทยนั้นมีความพยายามที่จะแก้ไขปัญหาในเรื่องการเข้าสู่ตลาดของสินค้า และเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาของสหรัฐฯ ซึ่งการประกาศในครั้งนี้จะมีผลตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม พ.ศ.2530 แต่อย่างไรก็ตามทางฝ่ายสหรัฐฯ ยังต้องการให้ฝ่ายไทยยื่นคำร้องเพื่อมิให้สหรัฐฯตัดสิทธิพิเศษจีเอสพีอีกครั้ง เพราะทางฝ่ายสหรัฐฯ ยังจะมีการพิจารณาทบทวนรายการสินค้าในเรื่องนี้อีกครั้งหนึ่งในเดือนมีนาคม พ.ศ.2530 ก่อนที่ จีเอสพีจะมีผลบังคับใช้อีกครั้ง นั้นหมายถึงว่าประเทศไทยต้องแสดงความก้าวหน้าในเรื่องที่ทางฝ่ายสหรัฐฯ เรียกร้อง(มติชน 5 มกราคม พ.ศ.2530)

การรณรงค์เชิงนโยบายของกลุ่มบรรษัทยาข้ามชาติ ยังปรากฏในรูปแบบของการร่วมกับหน่วยงานราชการของไทยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องระบบทรัพย์สินทางปัญญา จัดสัมมนาทางวิชาการอีกด้วย คือในวันที่ 23 มกราคม 2530 ที่โรงแรมสยามอินเตอร์คอนติเนนตัล ได้มีการจัดสัมมนาเรื่อง "สิทธิบัตรสำหรับยาใหม่" ซึ่งการสัมมนาครั้งนี้เป็นการจัดร่วมกันระหว่างกรมทะเบียนการค้า กับสำนักงานคณะกรรมาธิการประชาคมยุโรป (อีอีซี) โดยทางอีอีซีกับสมาคมผลิตภัณฑ์เภสัชกรรม (พีพีเอ) เป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายในการสัมมนาทั้งหมด มีวัตถุประสงค์ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องดังกล่าว ได้แสดงความคิดเห็น และอภิปรายถึงผลกระทบในด้านต่าง ๆ เกี่ยวกับว่าควรให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรยาใหม่เพียงใด โดยมีวิทยากรจากในและต่างประเทศเข้าร่วมอภิปราย โดยสุคนธ์ กาญจนาลัย อธิบดีกรมทะเบียนการค้า กล่าวว่าปัญหาเกี่ยวกับการคุ้มครองผลิตยา ฝ่ายต่างๆ มีข้อมูลและความคิดเห็นแตกต่างกัน เพราะมองจากจุดยืนที่แตกต่างกัน การสัมมนาครั้งนี้จึงเกิดขึ้นเพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้แสดงความคิดเห็นและข้อเท็จจริงต่าง ๆ แต่จากลักษณะของการจัดสัมมนาข้อมูลต่างๆ ล้วนแต่เป็นข้อมูลจากฝ่ายที่ต้องการจะบีบให้ประเทศไทยยอมรับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาเป็นสำคัญ โดยดูจากจำนวนบุคคลและหัวเรื่องที่วิทยากรได้รับในการอภิปราย จะมีก็เพียง น.พ.ไววุฒิ ธเนศวรกุล จากสมาคมไทยอุตสาหกรรมผลิตยาแผนปัจจุบัน (TPMA) และนักวิชาการจากคณะเภสัชศาสตร์ จุฬาฯ เพียง 2 ท่านเท่านั้นที่คัดค้าน นอกนั้นทั้งหมดเป็นฝ่ายสนับสนุนให้ประเทศไทยยอมรับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาทั้งสิ้น ข้อมูลทรรศนะต่าง ๆ จากการสัมมนาครั้งนี้จึงเป็นการโน้มน้าวถึงผลประโยชน์ที่ประเทศไทยจะได้รับจากการคุ้มครองแก่สิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาและผลักดันให้ไทยยอมรับเรื่องดังกล่าวโดยเร็ว

การที่ทางอีอีซี ได้ร่วมจัดสัมมนาครั้งนี้เป็นการแสดงว่า เรื่องสิทธิบัตรยาได้มีการร่วมมือกันระหว่างสหรัฐฯ อีอีซี และญี่ปุ่น เพื่อร่วมกันบีบไทยให้ยอมรับการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา โดยวิทยากรตัวแทนจากสมาคมสิทธิบัตรนานาชาติ ล้วนแต่กล่าวโน้มน้าวถึงประโยชน์ที่ประเทศไทยจะได้รับจากการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา โดยยกตัวอย่างเช่นจะส่งผลให้มีการส่งเสริมด้านเทคโนโลยีมากขึ้น ส่งเสริมให้มีการค้นคว้าและการพัฒนา และมีการถ่ายทอดเทคโนโลยีทางด้านเวชภัณฑ์ อีกทั้งจะเพิ่มผู้เชี่ยวชาญด้านแรงงาน ตลอดจนสร้างโอกาสในการจ้างงานให้มากขึ้นด้วย และเนื่องจากตลาดยาของไทยนั้นมีผลิตภัณฑ์ยาที่อยู่นอกสิทธิบัตรถึง 88 เปอร์เซนต์ จากรายการยา 5,000 รายการ เทียบกับได้หวัน 84 เปอร์เซนต์ ฉะนั้นหากมีการยอมรับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาก็จะไม่กระทบกระเทือนมากต่ออุตสาหกรรมยาภายในประเทศไทย แต่จะกระทบกับบริษัทที่ผลิตยาลอกเลียนแบบยาที่มีสิทธิบัตรในต่างประเทศ ซึ่งมีเพียง 4 เปอร์เซนต์เท่านั้นในประเทศไทย เทียบกับได้หวัน 8 เปอร์เซนต์ และในปีหนึ่ง ๆ มียาตามสิทธิบัตรออกสู่ตลาดประมาณ 20-30 ชนิด ดังนั้นจึงไม่กระทบต่องบประมาณค่าใช้จ่ายของรัฐด้านสาธารณสุข และไม่กระทบต่ออุตสาหกรรมยาในประเทศไทยเช่นกัน นอกจากนี้รัฐบาลก็มีกฎหมายที่จะควบคุมยาสิทธิบัตรที่ขายเกินราคาและเป็นยาที่มีความสำคัญต่อประชาชนทั่วไป หรือว่าผลิตออกมาในจำนวนที่ขาดแคลน เป็นต้น และยังได้แสดงความเห็นเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิบัตรด้านยาเฉพาะแต่เพียงกรรมวิธีการผลิตเท่านั้น นับว่ายังเป็นจุดอ่อน เพราะบริษัทคู่แข่งจะมุ่งแต่ผลิต และปรับปรุงกระบวนการผลิตเท่านั้น แต่จะไม่คิดค้นตัวยาใหม่ ซึ่งกว่าจะได้มาต้องใช้เวลาวิจัยค้นคว้ารวมทั้งลงทุนเป็นจำนวนมาก นอกจากนั้นแล้ว การคุ้มครองทางผลิตภัณฑ์หรือตัวยาจะทำได้มีประสิทธิภาพมากกว่าคุ้มครองทางกรรมวิธีการผลิต ดังนั้น ทางด้านตัวแทนจากสมาคมสิทธิบัตรนานาชาติจึงสนับสนุนให้ประเทศไทยยอมรับระบบสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา

ส่วนการลงทุนด้านอุตสาหกรรมยาแม้ไม่ได้ขึ้นอยู่กับการที่ให้การคุ้มครองสิทธิบัตรอย่างเดียว ยังรวมถึงสภาพแวดล้อมการลงทุนอื่น ๆ และเงื่อนไขสภาพเศรษฐกิจโดยรวมและเสถียรภาพทางการเมืองของประเทศ แต่การที่ไม่มีระบบสิทธิบัตรยาก็เป็นตัวขัดขวางการลงทุนที่สำคัญเช่นกัน และจากการที่สมาคมผลิตภัณฑ์เภสัชกรรมได้ทำการสำรวจความเห็นของสมาชิกที่เป็นบริษัทยาต่างประเทศ 57 บริษัทเกี่ยวกับการลงทุนในประเทศไทย 74 เปอร์เซนต์ มีความเห็นว่าบรรยากาศการลงทุนในไทยในขณะนั้นเลว และเลวร้ายมาก 83 เปอร์เซนต์ หากไม่มีกฎหมายสิทธิบัตรยาในประเทศ จะไม่มีการลงทุนผลิตยาเพิ่มขึ้น และ 40 เปอร์เซนต์ เห็นว่าอัตราการลงทุนในไทยมีปริมาณน้อย และมีอัตราลดลง และสมาชิกสมาคมฯ ให้ความเห็นว่า หากไทยนำกฎหมายสิทธิบัตรมาใช้ บริษัทยาต่างประเทศจะเปลี่ยนนโยบายการลงทุนใหม่ โดยแต่ละบริษัทจะเพิ่มการ

ลงทุน 200 เปอร์เซนต์ ในปี 2534 จากการลงทุนในปี 2529 เฉลี่ยบริษัทละ 14.8 ล้าน เป็น 43.2 ล้านบาท ในปี 2534 ส่วนการวิจัยด้านการผลิตยาจะเพิ่ม 5 เท่าเป็นเงิน 100 ล้านบาทต่อปี จากมูลค่าปัจจุบัน 20 ล้านบาท

ส่วนทางด้านฝ่ายคัดค้านเริ่มจากนายแพทย์ไววุฒิ ธเนศวรกุล เลขาธิการสมาคมไทยอุตสาหกรรมผลิตยาแผนปัจจุบันได้อภิปรายเรื่อง "ท่าทีของสมาคมไทยอุตสาหกรรมผลิตยาแผนปัจจุบัน เกี่ยวกับสิทธิในทรัพย์สินทางปัญญา" ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับยา ทางสมาคมฯ เห็นว่าการยอมให้มีสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาจะส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมยาในประเทศอย่างรุนแรง ราคายาจะสูงขึ้นจนถึงระดับที่ควบคุมไม่ได้ ทั้งนี้เนื่องจากต้องเสียค่าสิทธิบัตร และทางด้านการจัดซื้อวัตถุดิบ และเสียค่าใช้จ่ายมากขึ้น เนื่องจากการซื้อกับเจ้าของสิทธิบัตรราคาจะแพงมากกว่าซื้อจากตลาดยาปกติ และกล่าวแสดงความเห็นว่าหากมีการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา จะไม่ทำให้มีการลงทุนทางด้านอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้นถึง 3,700 ล้านบาท ภายในเวลา 10 ปี เพราะว่าสาเหตุสำคัญในการจูงใจให้มีการลงทุนนั้นขึ้นอยู่กับสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองในประเทศนั้น ๆ มากกว่าเรื่องการให้มีสิทธิบัตรหรือไม่ และจากการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างประเทศที่มีกฎหมายให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาพบว่า ไม่มีการลงทุนทุนด้านการวิจัยและพัฒนา ตัวอย่างเช่น มาเลเซีย ศรีลังกา คีนยา และแทนซาเนีย ส่วนประเทศที่ไม่ได้ความคุ้มครองเช่น จีน กลับพบว่ามีการลงทุน และร่วมลงทุนเพิ่ม แสดงให้เห็นว่าหัวใจสำคัญของการลงทุนได้แก่ ลักษณะของตลาดมิใช่การให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรในด้านการถ่ายทอดเทคโนโลยี และจากการศึกษาพบว่ามีการจำกัดในสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิจำนวนมาก จนทำให้ผู้ได้รับอนุญาตไม่สามารถใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีได้ เช่น การกำหนดให้มีการจำกัดส่งออก จำกัดปริมาณซื้อขายและมีข้อผูกพันอย่างเดียว และจากที่กล่าวว่า หากไม่มีสิทธิบัตรคุ้มครองผลิตภัณฑ์ยา จะทำให้มาตรฐานของยาในประเทศต่ำนั้นก็ไม่เป็นความจริง เพราะอุตสาหกรรมยาในประเทศถูกควบคุมอย่างแข็งขันโดยสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา กระทรวงสาธารณสุข

น.พ.ไววุฒิ กล่าวสรุปว่า ผู้ที่ได้รับประโยชน์อย่างแท้จริงคือ ผู้ทรงสิทธิบัตร และผู้ที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดเมื่อมีการให้ความคุ้มครองแก่สิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา คือ ผู้บริโภคยา เพราะราคาจะแพงขึ้น ผลทางด้านดุลการค้าจะต้องขาดดุลมากขึ้น เพราะประเทศไทยผลิตวัตถุดิบของสารผสมยาได้น้อยมาก การขาดดุลการค้าจะเพิ่มขึ้นถึง 200,000 ล้านบาท ในอีก 14 ปีข้างหน้า และค่าใช้จ่ายในการซื้อยาต่อคนจะสูงถึง 1,310 บาทต่อปี ในปี 2534 และทางสมาคมไทยอุตสาห

กรรมผลิตยาแผนปัจจุบันจะขอคัดค้านการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาอย่างเด็ดขาด และมองว่าการคุ้มครองสิทธิบัตรยาทางด้านกรรมวิธีการผลิตตามพ.ร.บ.สิทธิบัตร พ.ศ.2522 เหมาะสมอยู่แล้ว

ส่วนทางด้าน ภาวิช ทองโรจน์ คณะเภสัชศาสตร์ จุฬาฯ ถูกกำหนดให้อภิปรายเรื่องการให้ความคุ้มครองด้านสิทธิบัตรสำหรับยาปัญหาเรื่องช่วงเวลา แต่ได้กล่าวไปในแง่ที่ว่าหากมีการยอมรับการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา จะทำให้ราคาสูงขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ แม้ว่าในขณะนั้นจะมียาเพียง 12 เปอร์เซนต์ ที่อยู่ในการคุ้มครองสิทธิบัตร แต่เนื่องจากอนาคตจะมียาใหม่ๆออกมาเรื่อยๆ ทำให้ตัวยาที่มีสิทธิบัตรจะมีสัดส่วนครึ่งหนึ่งของยาในตลาดในเวลาอันรวดเร็ว และยังมองว่าการให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาในประเทศยังไม่มีความจำเป็นด้านเศรษฐกิจและสังคม ประชาชนส่วนใหญ่มีรายได้ต่ำ และประเทศส่วนใหญ่ที่ไม่ได้ให้ความคุ้มครองแก่ผลิตภัณฑ์ยาร้อยละ 50 อยู่ในกลุ่มประเทศที่ยังไม่พัฒนา และยังกล่าวว่าหากประเทศไทยมีการพัฒนาทางอุตสาหกรรมจนถึงจุดซึ่งมีการวิจัยและการพัฒนาระดับสูงแล้ว การให้การคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาจะเป็นการคุ้มครองผลประโยชน์อย่างแท้จริง (ประชาชาติธุรกิจ 24-23, 28 มกราคม 2530 น.1, 4; มติชน 24 มกราคม 2530; สยามรัฐ 24 มกราคม 2530 น.1, 14; ผู้จัดการ 1 กุมภาพันธ์ 2530; Bangkok Post 24 มกราคม 2530; The Nation January 24, 1987) สำหรับข้อมูลที่ได้จากการสัมมนานั้นจะมีการนำเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อนำไปประกอบการตัดสินใจร่วมกับเอกสารที่ทางกระทรวงพาณิชย์ได้จัดทำขึ้น

อย่างไรก็ตาม น.พ. ไววุฒิ ได้กล่าวถึงการเคลื่อนไหวรณรงค์เชิงนโยบายเพื่อให้รัฐไทยยอมรับข้อเรียกร้องของสมาคมผลิตภัณฑ์เภสัชกรรมนั้นว่ามีการวิ่งเต้นล็อบบี้กันอย่างหนักภายในคณะรัฐบาล โดยมีบุคคลที่เป็นกรรมการอยู่ในพีพีเอ ซึ่งมีความใกล้ชิดกับบุคคลระดับสูงในวงการรัฐบาลเพราะเคยมีตำแหน่งทางการเมืองมาก่อน ได้พยายามวิ่งเต้นเข้าหานายพิชัย รัตตกุล หัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ซึ่งมีธุรกิจทางด้านค้ายาอยู่ในส่วนตัวที่สามารถเป็นขุมทรัพย์ให้กับทางพรรคประชาธิปัตย์ได้ เพื่อโน้มน้าวความคิด รมต.และส.ส.ในพรรคประชาธิปัตย์ ให้ยอมรับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา ในขั้นต้นก่อนที่จะมีการเสนอให้ทางคณะรัฐมนตรีพิจารณา เพราะหากทำได้สำเร็จก็เท่ากับสามารถผลักดันการยอมรับในสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาให้มีความเป็นไปได้มากยิ่งขึ้น (ผู้จัดการรายวัน 1 กุมภาพันธ์ 2530)

แต่อย่างไรก็ตามทางด้าน วนิดา จิตต์หมั่น กรรมการบริหารสมาคมผลิตภัณฑ์เภสัชกรรม อดีตโฆษกรัฐบาล ได้กล่าวปฏิเสธการล็อบบี้รัฐบาลให้แก้ไขกฎหมายสิทธิบัตร เพื่อคุ้มครองผลิตภัณฑ์ยา โดยได้กล่าวถึงลักษณะงานที่ทำในสมาคมนั้นส่วนใหญ่เป็นงานบริหารที่เตรียม

การประชุม ส่งข่าวสารด้านเศรษฐกิจสาธารณสุข รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับตลาดยา ออกจดหมายข่าว เผยแพร่ความรู้และเทคโนโลยีใหม่ ๆ เท่านั้น ส่วนในกรณีที่ประเทศไทยการแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตรหรือไม่นั้น เป็นเรื่องระดับชาติที่จะต้องพิจารณาอย่างละเอียด เพราะเป็นเรื่องเกี่ยวพันกับการค้าและการเมืองระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นการตัดสินใจของผู้บริหารระดับสูงที่ต้องมีข้อมูลประกอบอย่างถี่ถ้วน (มติชน 7 กุมภาพันธ์ 2530)

การเคลื่อนไหวรณรงค์เชิงนโยบายเพื่อสนับสนุนให้ประเทศไทยแก้ไข พ.ร.บ. สิทธิบัตร พ.ศ. 2522 เพื่อให้ความคุ้มครองแก่ผลิตภัณฑ์ยา ในลักษณะการร่วมจัดสัมมนาทางวิชาการ ยังปรากฏในลักษณะที่องค์กรระหว่างประเทศ อันได้แก่ องค์การทรัพย์สินทางปัญญาแห่งโลก หรือไวโป (WIPO) ได้ร่วมกับกระทรวงพาณิชย์ โดยกรมทะเบียนการค้าจัดสัมมนาเรื่อง "การทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิและสัญญาถ่ายทอดเทคโนโลยีในลักษณะอื่น" ในวันที่ 11-13 มีนาคม พ.ศ. 2530 โดยค่าใช้จ่ายในการสัมมนาส่วนใหญ่ทางไวโปเป็นผู้สนับสนุน

การจัดสัมมนาครั้งนี้ยังมีสภาทนายความแห่งประเทศไทย สมาคมเครื่องหมายการค้า และสิทธิบัตร และลิขสิทธิ์แห่งประเทศไทย เข้าร่วมในการสัมมนาด้วย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมสัมมนาได้รับความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องการทำสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิในรูปแบบต่าง ๆ เช่น สัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิตามสิทธิบัตร สัญญาการอนุญาตให้ใช้เครื่องหมายการค้า และสัญญาการใช้เทคนิคใหม่

อย่างไรก็ตามในการสัมมนาครั้งนี้ นายณรงค์ รัตนะ ผู้อำนวยการศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยี กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการพลังงาน ได้กล่าวถึงปัญหาเรื่องการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่ทางฝ่ายไทยซื้อจากต่างประเทศว่า จากการศึกษารวบรวมตัวเลขมูลค่าที่ประเทศไทยซื้อเทคโนโลยีโดยจ่ายเงินออกในรูปของ "ค่าธรรมเนียมเทคโนโลยี" นั้นพบว่า ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ประเทศไทยจ่ายเงินนี้ออกสูงขึ้นกว่า 5 เท่า จาก 362.2 ล้านบาท ในปี 2519 เพิ่มเป็น 2,044.83 ล้านบาทในปี 2528

ลักษณะอีกประการที่น่าสนใจก็คือ ประเทศไทยจ่ายเงินซื้อเทคโนโลยีจากประเทศญี่ปุ่นมากที่สุดคือกว่า 540 ล้านบาทในปี 2525 และเกือบ 800 ล้านบาทในปี 2528 หรือเกือบ 40% ของการซื้อทั้งหมด สหรัฐฯเป็นประเทศที่ขายเทคโนโลยีให้ไทยมากเป็นอันดับสองหรือกว่า 20% ประเทศที่สามคืออังกฤษกว่า 10% ของการซื้อทั้งหมด สำหรับญี่ปุ่นนั้นการจ่ายเงินซื้อเทคโนโลยีของประเทศไทยมีแนวโน้มสูงขึ้นทุกปี ส่วนในกลุ่มเอเชียด้วยกันยกเว้นญี่ปุ่นแล้ว ไทยจ่ายเงินค่าเทคโนโลยีให้กับฮ่องกงมากที่สุดกว่า 100 ล้านบาทในปี 2528 รองลงมาคือสิงคโปร์ สำหรับประเภทของเทคโนโลยีที่ไทยจ่ายเงินซื้อมาจากญี่ปุ่น สหรัฐฯ และอังกฤษคือ อุตสาหกรรมเคมี ซึ่ง

รวมถึงเครื่องสำอาง ยา และสี รองลงมาเป็นพวกเครื่องจักรกลขนส่ง เครื่องจักรไฟฟ้า ส่วนในประเทศแถบเอเชีย เทคโนโลยีส่วนใหญ่ที่นำเข้าเป็นพวกผลิตอาหาร สิ่งทอ เคมีภัณฑ์ และบริวาร และการจ่ายเงินซื้อเทคโนโลยีของประเทศไทยนี้พบว่าสูงกว่าประเทศอื่น ๆ เมื่อเทียบกับผลผลิตรวมประชาชาติ

นายณรงค์ชี้ว่า สิ่งที่เกิดขึ้นกับการซื้อเทคโนโลยีของประเทศขณะนี้นั้นคือ ภาคเอกชนมีอิสระอย่างเต็มที่ในการที่จะซื้อ และเลือกหาเทคโนโลยี และการควบคุมของรัฐแทบไม่มีเลยก็ว่าได้ แม้จะมีหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ธนาคารแห่งประเทศไทยแต่ก็ควบคุมเฉพาะการส่งเงินออก(ปัจจุบันยกเลิกแล้ว) สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน ทำเฉพาะด้านการลงทุน กรมโรงงานก็เน้นในเรื่องสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เน้นด้านเทคโนโลยีและตรวจสอบการถ่ายทอดซึ่งแม้จะมีข้อดีคือ ทำให้ภาคเอกชนมีอิสระ แต่ทำให้ไม่มีทิศทางของการซื้อเทคโนโลยีเพื่อวางแผนพัฒนาในอนาคต และบางอย่างที่ซื้อมาอาจไม่จำเป็นก็ได้ จึงควรมีหน่วยงานโดยตรงขึ้นมาทำหน้าที่ดังกล่าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งทำหน้าที่ในการป้อนข้อมูลเพื่อช่วยเสริมอำนาจต่อรองของภาคเอกชนในการซื้อเทคโนโลยี (เดลินิวส์ 12 มีนาคม 2530)

จากการเคลื่อนไหวและกดดันอย่างต่อเนื่องของกลุ่มบรรษัทยาข้ามชาติต่อรัฐไทยในเรื่องการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา ทำให้กลุ่มนักวิชาการที่คัดค้านในเรื่องดังกล่าวได้ทำการเคลื่อนไหวที่ปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจนคือในวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2530 นักวิชาการจากหลายสถาบันการศึกษาได้รวมตัวกันเป็นกลุ่มศึกษาปัญหาเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งมี สุธี ประศาสน์เศรษฐ คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาฯ เป็นประธาน การรวมตัวของบรรดานักวิชาการกลุ่มนี้ได้รับการสนับสนุนจากสถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ เหตุผลการรวมตัวของกลุ่มนักวิชาการ เพราะปัญหาเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาเป็นเรื่องสำคัญ แต่ยังไม่มีการศึกษากันอย่างแพร่หลาย และประเทศไทยกำลังถูกบีบให้ยอมรับในเรื่องดังกล่าวจากหลายประเทศ โดยเฉพาะปัญหาเรื่องการยอมรับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาที่ทางฝ่ายสหรัฐฯ และประเทศแถบยุโรปพยายามกดดันให้ประเทศไทยแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตรและรวมไปถึงเรื่อง เครื่องจักรกลการเกษตร คอมพิวเตอร์ และอื่น ๆ ในขณะที่ทางกระทรวงพาณิชย์เอง ก็มีแนวโน้มว่าจะยอมรับให้มีการแก้ไข ทั้ง ๆ ที่หน่วยงานของรัฐเองหรือเอกชนยังไม่ได้มีการศึกษาในเรื่องดังกล่าวอย่างจริงจัง โดยเฉพาะผลกระทบที่จะมีต่อประชาชนอย่างเช่นในเรื่องของสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา ซึ่งหากประเทศไทยให้การคุ้มครอง อาจจะทำให้ยาในประเทศราคาสูงขึ้นขึ้น และเกิดการผูกขาดก็ได้ เพราะจากการศึกษาขององค์กรระหว่างประเทศ หลายหน่วยงานพบว่าการรับรองสิทธิบัตรไม่ได้ทำให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศด้อยพัฒนาแต่อย่างใด

การรวมกลุ่มของนักวิชาการเป็นโครงการศึกษาปัญหาเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาได้เคลื่อนไหวในลักษณะการจัดสัมมนาทางวิชาการเป็นครั้งแรกในวันที่ 4 มีนาคม 2530 ที่คณะเศรษฐศาสตร์ จุฬาฯ เรื่องการเคลื่อนไหวของประเทศอุตสาหกรรมทั้งจากภาครัฐบาลและภาคเอกชน เพื่อให้มีการแก้ไข พ.ร.บ.สิทธิบัตร พ.ศ.2522 โดยเพ็ชรศรี บำรุงชีพ ได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาว่า กลุ่มประเทศด้อยพัฒนานั้นยังไม่พร้อมที่จะมีกฎหมายนี้ ส่วนประเทศด้อยพัฒนาที่ยอมรับการคุ้มครองดังกล่าวส่วนใหญ่เป็นเพราะเคยตกเป็นประเทศอาณานิคม และที่กล่าวว่าหากมีการยอมรับกฎหมายนี้แล้วจะช่วยพัฒนาอุตสาหกรรมยาภายในประเทศนั้น ไม่เป็นความจริง โดยยกตัวอย่างประเทศบราซิล ได้ทำการยกเลิกกฎหมายนี้ เพราะไม่ทำให้เกิดผลดีต่อเศรษฐกิจของประเทศแต่อย่างใด แต่กลับเป็นผลเสียแก่ประเทศด้อยพัฒนา และจากการศึกษาสิทธิบัตรในโลกมีเพียง 6% เท่านั้น ที่ออกโดยประเทศด้อยพัฒนา และจากอัตราส่วนอันต่ำมากนี้ 5 ส่วนใน 6 ส่วน ยังถือสิทธิ์โดยต่างชาติซึ่งคือ บรรษัทข้ามชาติ นอกจากนี้ยังพบว่า อีกกว่า 95% ของสิทธิบัตรที่ครอบครองโดยบรรษัทเหล่านี้ไม่ได้ใช้ประโยชน์

สุรเกียรติ์ เสถียรไทย กล่าวว่า สหรัฐฯได้ใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการคุ้มครองของทรัพย์สินทางปัญญา และมีการข่มขู่ประเทศที่ไม่มีการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาว่า จะถูกถอนจีเอสพี รวมไปถึงจะไม่ให้ไอ.เอ็ม.เอฟ ให้เงินกู้อีกด้วย และหัวใจสำคัญเกี่ยวกับการพิจารณาเรื่องนี้คือ จะต้องเข้าใจยุทธวิธีในการเจรจาระหว่างประเทศ เพราะประเทศอื่นมักจะมีระบบการเจรจาที่ทำให้เราสับสนได้ และต้องมีการศึกษาทั้งเรื่องลิขสิทธิ์และสิทธิบัตรยาด้วยว่าประเทศไทยจะได้หรือเสียผลประโยชน์มากน้อยเพียงไร โดยผลสรุปนั้นทางกลุ่มคัดค้านกลุ่มนี้จะนำเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับเรื่องนี้ในด้านกว้างแก่ธุรกิจเอกชนที่เกี่ยวข้องตลอดจนประชาชนทั่วไปด้วย เพราะว่าเรื่องสิทธิบัตรนี้จะมีผลกระทบอย่างกว้างขวาง แต่ความเข้าใจในเรื่องนี้ยังน้อยเกินไป (สยามรัฐ 5 มีนาคม พ.ศ. 2530)

ในหนังสือพิมพ์ศูนย์เศรษฐกิจ ฉบับที่ 16-22 มีนาคม พ.ศ.2530 ได้นำเสนอบทความเรื่องการวิ่งเต้นผลักดันให้มีการแก้ไขพ.ร.บ.สิทธิบัตร โดยสุธี ประศาสน์เศรษฐ ได้กล่าวถึงการวิ่งเต้นผลักดันเพื่อให้มีการแก้ไข พรบ.สิทธิบัตรนี้ ว่าเป็นอาการอย่างหนึ่งของกระแสการขยายตัวของลัทธิล่าอาณานิคมในรูปใหม่ล่าสุด เพื่อเข้ามาขูดรีดประเทศที่อ่อนแอกว่าโดยกระบวนการทางกฎหมาย ด้วยอำนาจทางเศรษฐกิจที่เหนือกว่า ดำเนินการครอบงำข่าวสาร และระบบความคิด ในที่สุดประเทศไทยอาจจะยอมแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตร และบรรษัทข้ามชาติทั้งหลายก็จะสามารถกอบโกยผลประโยชน์ได้โดยสะดวก โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ที่กลุ่มบรรษัทข้ามชาติให้ความสำคัญได้แก่ ยาและเมล็ดพันธุ์พืช ซึ่งส่วนใหญ่เป็นผลิตภัณฑ์ที่อยู่ในมือของบรรษัทข้ามชาติ ทั้งยังเป็น

ผลิตภัณฑ์ที่มีอัตรากำไรสูงมากอีกด้วย และจากประวัติศาสตร์ที่ผ่านมา ประเทศที่พัฒนาแล้วแทบทุกประเทศ ต่างก็มีช่วงเวลาหนึ่งที่ปฏิเสธการคุ้มครองสิทธิบัตร ดังนั้น การที่ประเทศไทยหรือประเทศที่กำลังพัฒนาอื่น ๆ จะไม่ยอมให้การคุ้มครองทางสิทธิบัตรในสิ่งประดิษฐ์บางประเภท ย่อมเป็นสิ่งชอบธรรมเช่นเดียวกับที่ประเทศที่พัฒนาแล้วเคยทำการก่อน การให้ความคุ้มครองทางสิทธิบัตรอย่างสมบูรณ์แบบจึงไม่เหมาะที่จะนำมาใช้ในประเทศไทย แต่หากสามารถดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจได้ตามเงื่อนไขที่สามารถควบคุมได้ หรือมีความสามารถในการพึ่งตนเองทางวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีระดับสูงอย่างเพียงพอแล้ว ความพร้อมในการให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรอย่างสมบูรณ์ย่อมเกิดขึ้นเอง (ศูนย์เศรษฐกิจ 16-22 มีนาคม พ.ศ.2530)

การรวมตัวของกลุ่มนักวิชาการยังคงทำการเคลื่อนไหวในลักษณะการจัดสัมมนาต่อไปโดยในวันที่ 4-6 เมษายน พ.ศ.2530 โครงการศึกษาระบบทรัพย์สินทางปัญญา สถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ ร่วมกับสหพันธ์องค์การคุ้มครองผู้บริโภคนานาชาติ กลุ่มศึกษาปัญหายา และคณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนเพื่อการสาธารณสุขมูลฐาน (คปอส.) ร่วมกันจัดสัมมนาที่สถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ เรื่อง "สิทธิบัตรยาสำหรับกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาในเอเชีย" ซึ่งมีตัวแทนจากองค์กรเอกชนประเทศต่าง ๆ เข้าร่วมถึง 10 ประเทศ คือ บังคลาเทศ อินโดนีเซีย ศรีลังกา .ฟิลิปปินส์ อินเดีย ญี่ปุ่น มาเลเซีย ปากีสถาน เกาหลีใต้ และประเทศไทย พร้อมทั้งผู้สังเกตการณ์จากประเทศออสเตรีย และแคนาดา

การจัดสัมมนาในครั้งนี้เป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ และปัญหาทางด้านการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เรื่องสิทธิบัตรยาของแต่ละประเทศในเอเชียขณะนี้ โดยมีการสรุปร่วมกันว่า ไม่ควรให้มีการถือครองสิทธิบัตรยาโดยเฉพาะสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา เพราะการศึกษาวิจัยและประสบการณ์ของประเทศต่าง ๆ พบว่า "สิทธิบัตรยา" มีผลทำให้ยาราคาแพง ส่งผลกระทบทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เนื่องจากไม่ได้ส่งเสริมให้เกิดการคิดค้นพัฒนา ขาดการถ่ายทอดเทคโนโลยี และที่สำคัญไม่ได้สนับสนุนให้มีการลงทุนในประเทศเพิ่มขึ้นแต่อย่างใด และที่ประชุมเห็นว่า แต่ละประเทศควรจะต้องจัดระบบที่เหมาะสมในการให้ผลประโยชน์ตอบแทนเพื่อให้เกิดบรรยากาศของการคิดค้นและพัฒนาตัวยาใหม่ และเพื่อเป็นกำลังใจต่อนักประดิษฐ์คิดค้นควบคู่กันไปด้วย โดยวิธีการหนึ่งก็คือ ให้ใบรับรองการประดิษฐ์คิดค้น ซึ่งใบรับรองนี้นักประดิษฐ์จะได้รับการแบ่งสรรคผลประโยชน์โดยตรง

ส่วนในเรื่องเกี่ยวกับการเจรจาในระดับพหุภาคีนั้น นายสุรเกียรติ์ เสถียรไทย คณะนิติศาสตร์ จุฬาฯ กล่าวว่า การประชุมของแกตต์เรื่องสิทธิบัตรด้านยานั้นมีความคิดเห็นในเรื่องนี้ได้แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 กลุ่มประเทศกำลังพัฒนาเห็นว่า เรื่องนี้ไม่ใช่เรื่องของแกตต์

เพราะมีองค์การทรัพย์สินทางปัญญา (ไวโป) ดูแลอยู่แล้ว ส่วนที่ 2 กลุ่มประเทศที่พัฒนาแล้วเห็นว่า ควรจะให้มีเรื่องสิทธิบัตรยาในแกตต์ เพราะจะมีผลการแลกเปลี่ยนทางการค้าได้ อย่างไรก็ตาม หากเปรียบเทียบระหว่างแกตต์กับไวโปที่จะให้มีเรื่องสิทธิบัตรด้านยานี้ ไวโปจะดีกว่า เพราะไม่มีการต่อรองผลประโยชน์ข้ามภาคในเรื่องอื่น ๆ เหมือนที่แกตต์เคยทำ เช่น การให้โควตาสินค้าเกษตรกรรมแลกกับเรื่องสิทธิบัตรยา เป็นต้น ประกอบกับถ้าเข้าไปอยู่ในไวโปแล้ว ไม่จำเป็นจะต้องยอมรับสิทธิบัตรด้านยา ทั้งนี้ไวโปจะถือเป็นสิทธิของแต่ละประเทศที่จะตัดสินใจเองโดยไม่บีบบังคับ

อย่างไรก็ตามสุรเกียรติ์ เห็นว่า ประเทศไทยควรจะหลีกเลี่ยงการเจรจาลักษณะทวิภาคี คือเจรจาระหว่างประเทศต่อประเทศในเรื่องดังกล่าว เพราะจะทำให้อำนาจการต่อรองของประเทศไทยลดน้อยลง ถ้าเป็นไปได้ควรจะผลักดันให้เป็นเรื่องของแกตต์ก่อน จากนั้นจึงค่อยผลักจากแกตต์ให้เข้าไปอยู่ในไวโปที่หลัง ซึ่งจะมีผลดีต่อไทย อย่างน้อยเพราะกว่าจะหาข้อสรุปตกลงกันได้จะต้องใช้เวลานาน ถือเป็นเทคนิคการต่อสู้อย่างหนึ่งที่ฝ่ายไทยทำได้ (มติชน 5 เมษายน พ.ศ. 2530 น.)

ส่วนทางด้านการเคลื่อนไหวของกลุ่มนิสิตนักศึกษาและสหภาพแรงงานได้ชุมนุมคัดค้านการยอมรับการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาอีกในวันที่ 5 มีนาคม พ.ศ.2530 บริเวณสถานฑูตสหรัฐฯ โดยตัวแทนสโมสรนักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล สโมสรนักศึกษาคณะเภสัชศาสตร์ 5 สถาบัน และสหภาพแรงงานองค์การเภสัชกรรมประมาณ 20 คนและได้เรียกร้องให้รัฐบาลของพล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ คัดค้านในเรื่องดังกล่าวเพื่อผลประโยชน์ของประชาชน และประเทศชาติ นอกจากนั้นแล้วทางกลุ่มคัดค้านยังได้ยื่นหนังสือต่อผู้แทนสถานฑูตสหรัฐฯ (บ้านเมือง 6 มีนาคม พ.ศ.2530 น.1, 16) และในวันที่ 14 เมษายน พ.ศ. 2530 กลุ่มนิสิตนักศึกษาและกลุ่มสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ ยังคงรวมตัวกันแถลงคัดค้านการแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตรเพื่อคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา กลุ่มคัดค้านมีความเห็นว่า ไม่มีความจำเป็นต้องแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตร ซึ่งในส่วนของมาตรา 9(1) นั้น ได้ยกเว้นการคุ้มครอง อาหาร ยา เครื่องดื่ม และเรื่องเมล็ดพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องใช้ในการดำรงชีวิต ไม่ควรให้มีการผูกขาด และจากสภาพสิทธิบัตรในปัจจุบันก็มิได้ส่งเสริมการคิดค้น การลงทุน หรือการพัฒนาแต่อย่างใด แต่กลับกลายเป็นเครื่องมือในการผูกขาดของกลุ่มบรรษัทข้ามชาติ ในการสูบทรัพยากรจากประเทศโลกที่สามไป นอกจากนั้นประชาชนในโลกที่สามต้องตกเป็นทาสเศรษฐกิจของประเทศมหาอำนาจ โดยผ่านทางบรรษัทข้ามชาติในการซื้อสินค้าอุปโภคบริโภคในราคาที่สูงขึ้น และต้องตกเป็นทาสทางวิทยาการและเทคโนโลยีของบรรษัทข้ามชาติ โดยที่ตัวเองไม่มีโอกาสได้

พัฒนาอีกด้วย จึงขอเรียกร้องให้รัฐบายไทยไม่ยอมจำนนต่อคำขู่บังคับด้วยสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากร(จีเอสพี) หรือกฎหมายกีดกันทางการค้าต่าง ๆ

นอกจากนั้น ทางนักศึกษาได้จัดรณรงค์ให้ประชาชนทราบถึงผลดีผลเสียที่เกิดขึ้นหากมีการแก้ไขกฎหมาย ระหว่างวันที่ 18-24 เมษายนนี้ โดยจะมีการแจกใบปลิวเอกสาร และมีการอภิปรายเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าว 7 วัน ที่อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ สนามหลวง วงเวียนใหญ่ สะพานควาย หมอชิต จตุจักร โดยจะให้ประชาชนเซ็นชื่อร่วมคัดค้าน

ส่วนทางด้านการเคลื่อนไหวทางด้านแพทยสภานั้น ผลการประชุมแพทยสภา เมื่อต้นเดือนเมษายน พ.ศ.2530 ในที่ประชุมจึงได้มีมติให้มีการตั้งคณะอนุกรรมการขึ้นมาศึกษาเรื่องนี้อย่างชัดเจน และภายหลังจากที่ได้ศึกษาเรื่องนี้แล้ว จะแสดงจุดยืนที่ชัดเจนให้แก่รัฐบาลในแง่ผลประโยชน์ของประชาชน ซึ่งคาดว่ารัฐบาลขณะนี้คงต้องการแรงสนับสนุนจากแพทยสภาต่อท่าทีในกรณีดังกล่าว อย่างไรก็ตามแพทย์ส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยที่จะให้มีการรับสิทธิบัตรยาเนื่องจากจะมีผลกระทบต่อระบบสาธารณสุขในประเทศไทยโดยตรง คืออาจจะทำให้ราคาแพงขึ้น และมีปัญหาในการซื้อยามาใช้ในงานสาธารณสุข (มติชน 15 เมษายน พ.ศ.2530)

อย่างไรก็ตามในช่วงต้นเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2530 ทางด้านรัฐไทยได้มีมติเห็นสมควรที่จะต้องแก้ไขพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์และเครื่องหมายการค้าโดยได้มีการตั้งคณะกรรมการพิจารณาแก้ไขพระราชบัญญัติทั้ง 2 ประเภท และนำไปสู่การวิพากษ์วิจารณ์อย่างกว้างขวางจากกลุ่มคัดค้าน ได้แก่ นิสิตนักศึกษา กลุ่มสหภาพแรงงาน เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตามทางฝ่ายรัฐก็ยืนยันว่าในเรื่องของสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาที่ทางฝ่ายสหรัฐฯต้องการให้มีการคุ้มครองนั้นจะไม่ยินยอมเด็ดขาด (มติชน 7 พฤษภาคม พ.ศ.2530 น.1, 2)ดังจะเห็นได้จากทางสมาคมผู้ผลิตยาสหรัฐฯ (PMA)ได้เพิ่มแรงกดดันขึ้นอีกครั้งคือการยื่นหนังสือฟ้องร้องต่อสำนักงานผู้แทนทางการค้าสหรัฐฯ (USTR) ขอให้ตัดสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากร(จีเอสพี)ประเทศไทยทั้งนี้เพราะเห็นว่าภายใน 18 เดือนข้างหน้า ยังไม่มีความคืบหน้าในการผลักดันให้มีการจดสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยายา โดยชี้ให้เห็นว่าประเทศไทยไม่มีคุณสมบัติในการรับจีเอสพีตามกฎหมายการค้าสหรัฐฯ ปี 1984 ซึ่งระบุว่าประเทศที่ได้รับสิทธิพิเศษจะต้องเปิดโอกาสทางการค้าแก่สหรัฐฯ และต้องให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา (มติชน 15 พฤษภาคม พ.ศ.2530 น.1, 2) ซึ่งการตอบโต้ดังกล่าวคือประธานาธิบดีสหรัฐฯอาจถอนสิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรแก่สินค้าไทยเพียงบางส่วน หรืออาจถอนทั้งหมด หรืออาจไม่ดำเนินการอย่างใดก็ได้

ซึ่งการพิจารณาถอดถอนสิทธิพิเศษทางการค้าในครั้งนี้ นอกจากจะเป็นการผลักดันจากกลุ่มบรรษัทยาข้ามชาติของสหรัฐฯ แล้ว ยังเป็นผลมาจากสมาคมคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property Alliance) โดยได้กล่าวหาประเทศไทยในเรื่องการขาดการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาด้านลิขสิทธิ์โดยเฉพาะด้านโปรแกรมคอมพิวเตอร์ และองค์กรแรงงานของสหรัฐฯ ที่มีไปยังสำนักงานผู้แทนทางการค้าสหรัฐฯ (ยูเอสทีอาร์) และยังเป็นวาระของการพิจารณาการให้สิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรตามปรกติแก่ประเทศไทยสำหรับปีพ.ศ.2531 อีกด้วย

นอกจากนั้นแล้ว สหรัฐฯยังได้เตรียมมาตรการตอบโต้ทางการค้าในกรณีที่ประเทศเหล่านั้นได้เพิกเฉยต่อการให้ความคุ้มครองด้านทรัพย์สินทางปัญญาด้วย โดยการใช้มาตรา 301 ของกฎหมายการค้าสหรัฐฯ ปี 1974 แก้ไขเพิ่มเติมโดยรัฐบัญญัติการค้าปี 1984 เพื่อกดดันให้ประเทศต่าง ๆ ให้ความคุ้มครองสิทธิทรัพย์สินทางปัญญา และเปิดตลาดให้สหรัฐฯ ซึ่งกฎหมายดังกล่าวมีลักษณะครอบจักรวาล ให้อำนาจประธานาธิบดีสหรัฐฯ ที่จะใช้มาตรการอะไรก็ได้ในการตอบโต้การกระทำ แนวทางปฏิบัติ หรือนโยบายของประเทศคู่ค้าของสหรัฐฯ ที่สหรัฐฯเห็นว่าไม่เป็นธรรมโดยจะสามารถตั้งกำแพงภาษีหรือกำหนดโควต้าการนำเข้ากับสินค้ารายการใดก็ได้ของประเทศคู่ค้า โดยไม่จำเป็นว่าสินค้านั้นจะต้องอยู่ภายใต้ GSP ตั้งแต่เดือนกันยายน 1985 สหรัฐฯได้เสนอที่จะใช้มาตรการดังกล่าวถึง 11 กรณี ซึ่งที่ผ่านมาประเทศต่าง ๆ ที่โดนข่มขู่ด้วยมาตรการนี้ได้ยินยอมตามข้อเรียกร้องของสหรัฐฯทั้งสิ้น

การกดดันให้ประเทศไทยยอมรับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาในแนวทางที่สร้างอำนาจต่อรองได้มากคือการกดดันจากอำนาจรัฐอเมริกาต่อรัฐไทยในประเด็นทางการค้า ซึ่งในวันที่ 9 เมษายน พ.ศ.2530 ทางคณะของสำนักงานผู้แทนการค้าสหรัฐฯ หรือยูเอสทีอาร์ ได้มีการเจรจากับทางกระทรวงการต่างประเทศของฝ่ายไทยในประเด็นต่าง ๆ โดยเฉพาะในเรื่องของการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยานั้น คณะผู้แทนการค้าสหรัฐฯ ได้แจ้งแก่ฝ่ายไทยว่า ทางสหรัฐฯต้องการทราบความคืบหน้าในปัญหานี้ด้วย และถือว่าเป็นประเด็นปัญหาที่ฝ่ายสหรัฐฯจะหารือโดยตรงกับประเทศไทย โดยทางสำนักผู้แทนการค้าสหรัฐฯ ให้ความสำคัญในเรื่องสิทธิบัตรอย่างมาก และหากไม่มีความคืบหน้าในเรื่องนี้ภายในเดือนมิถุนายน พ.ศ.2530 ซึ่งเป็นระยะเวลาที่สหรัฐฯจะพิจารณาการให้สิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากร หรือจีเอสพีสำหรับปี 1988 และหากว่าในการพิจารณาจีเอสพีของสหรัฐฯ ฝ่ายเอกชนสหรัฐฯได้หยิบยกเอาเรื่องสิทธิบัตรยาขึ้นมาร้องเรียนด้วยแล้ว กรณีของสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาจะถูกนำมาพิจารณาเป็นหลักเกณฑ์หนึ่งด้วยในเรื่องการให้สิทธิจีเอสพีของสหรัฐฯ ต่อประเทศไทย (ประชาชาติธุรกิจ 30 พฤษภาคม พ.ศ.2530 น.1, 4)

แม้ว่าทางฝ่ายไทยจะได้ยืนยันไปหลายครั้งแล้วก็ตามว่า ไม่สามารถยินยอมทำตามความต้องการของสหรัฐฯได้ เนื่องจากจะทำให้เกิดผลกระทบกระเทือนต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยเป็นอย่างมาก แต่ความต้องการของสหรัฐฯยังมิได้เสื่อมถอยลง ยังคงทำการเคลื่อนไหวต่อไป ซึ่งการเคลื่อนไหวของกลุ่มบรรษัทยาข้ามชาติในประเทศไทยได้มีการปรับกลยุทธ์ใหม่โดยทางสมาคมผลิตภัณฑ์เภสัชกรรม(PPA) ได้ร่วมกับหอการค้าอเมริกา เป็นตัวประสานกับหอการค้า 7 ประเทศ คือ หอการค้าออสเตรีย-ไทย หอการค้าฝรั่งเศส-ไทย หอการค้าเยรมัน-ไทย หอการค้าอินเดีย-ไทย หอการค้าญี่ปุ่น-กรุงเทพฯ หอการค้าไทย-อิตาลี และหอการค้าอังกฤษ โดยทั้ง 7 หอการค้าและ 1 สมาคมนี้ได้ร่วมกันจัดทำเอกสาร "แสดงทรรศนะสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาในสายตาของนานาชาติ" ส่งให้เจ้าหน้าที่ระดับสูงของกระทรวงสาธารณสุข พาณิชย์ การต่างประเทศ อุตสาหกรรม สมาชิกสภาผู้แทนฯ บางท่าน และนักการเมือง พร้อมทั้งให้สื่อมวลชนอีกส่วนหนึ่งด้วย

เอกสารดังกล่าวนั้นเสนอว่า ประเทศไทยควรให้มีกฎหมายรับรองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา โดยมีผลบังคับ 20 ปี นับแต่วันที่ยื่นหรือ 17 ปีนับจากวันออกสิทธิ โดยให้เหตุผลว่าจะไม่กระทบกระเทือนราคายาอย่างที่มีผู้คัดค้าน เพราะว่าจะเป็นการคุ้มครองเฉพาะยาใหม่เท่านั้น ประกอบกับกลไกการตลาดจะควบคุมราคายาโดยอัตโนมัติอยู่แล้ว พร้อมทั้งอ้างว่ายาที่มีสิทธิบัตรคุ้มครองจะมีความปลอดภัยสูงกว่า เพราะการมีสิทธิบัตรจะทำให้มีการควบคุมการผลิตอย่างเข้มงวด และชี้ว่าการมีสิทธิบัตรจะช่วยให้ประเทศไทยมีการพัฒนาอุตสาหกรรมยาไปสู่ขั้นการวิจัยและพัฒนา พร้อมทั้งยังจูงใจให้มีการลงทุนจากต่างประเทศมากขึ้นด้วย อันจะช่วยให้อนาคตของประเทศไทย เป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่อีกประเทศหนึ่ง

ในขณะที่ทางด้านนายแพทย์ไววุฒิ ธเนศวรกุล เลขาธิการสมาคมไทยอุตสาหกรรมผลิตยาแผนปัจจุบัน (ทีพีเอ็มเอ) ได้กล่าวว่าเนื้อหาส่วนใหญ่ของเอกสารดังกล่าวนั้น เป็นการตอบโต้เอกสารปกสีน้ำเงินของทางทีพีเอ็มเอ. ที่ยื่นให้กับส.ส. หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง และสื่อมวลชนในหัวข้อ "ท่าทีของสมาคมไทยอุตสาหกรรมผลิตยาแผนปัจจุบันต่อทรัพย์สินทางปัญญา" ซึ่งเอกสารดังกล่าวเป็นการรวบรวมข้อมูล และผลกระทบต่ออุตสาหกรรมยาและประชาชนคนไทย หากยอมให้มีสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาเพิ่มเติมขึ้นมาจากสิทธิบัตรกรรมวิธีผลิตยา แต่อย่างไรก็ตามทางสมาคมทีพีเอ็มเอ. ก็ได้ออกเอกสารชุดใหม่ในเรื่องนี้อีก ทั้งนี้สมาคมทีพีเอ็มเอกล่าวว่าเพื่อเป็นการทำความเข้าใจร่วมกันทุกฝ่าย และเพื่อให้มีข้อมูลทุกด้านให้ทางรัฐบาลและฝ่ายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องได้พิจารณา เพราะว่าเรื่องนี้กระทบกระเทือนต่อประเทศชาติ และประชาชนโดยส่วนรวมอย่างมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อเรื่องนี้ได้เป็นการเสนอของหอการค้าต่างประเทศถึง 7 แห่ง ทำให้ทาง

สมาคมมิอาจจะนิ่งเฉยได้ แต่ในเรื่องเกี่ยวกับหอการค้าต่างประเทศนั้น ทางสมาคมทีพีเอ็มเอ. เห็นว่าควรเป็นหน้าที่ของกระทรวงการต่างประเทศ เพราะค่อนข้างจะนอกเหนือขอบข่ายการทำงานของสมาคม (ประชาชาติธุรกิจ 4 กรกฎาคม พ.ศ.2530 น.1, 4)

ส่วนทางด้านสมาคมผลิตภัณฑ์เภสัชกรรม โดยวนิดา จิตต์หมั่น กรรมการผู้จัดการสมาคมฯ ได้กล่าวถึงเรื่องสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาว่าเป็นสิ่งสมควรจะมีการคุ้มครองในประเทศไทย โดยให้ย้ำว่าการคุ้มครองดังกล่าวจะไม่มีผลกระทบต่ออุตสาหกรรมยาในประเทศแต่อย่างใด เพราะตำรับยาที่ผลิตอยู่ในขณะนั้นร้อยละ 97.5 เป็นตำรับยาที่หมดอายุการคุ้มครองสิทธิบัตรในประเทศอื่นแล้ว ส่วนที่เหลืออยู่เพียงส่วนหนึ่งนั้นหากมีการคุ้มครองก็จะไม่กระทบด้วยเนื่องจากกฎหมายจะไม่มีการบังคับย้อนหลัง และยังได้กล่าวว่า การคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยานั้นจะคุ้มครองเฉพาะตัวยาใหม่ที่จะเข้ามาสู่ตลาดในประเทศเท่านั้น ซึ่งคาดว่าในแต่ละปีจะมีประมาณ 30 ตัวยาเท่านั้น และการคุ้มครองสิทธิบัตรนี้ก็เป็นการคุ้มครองแค่ระยะเวลาหนึ่ง และเมื่อหมดการคุ้มครองตำรับยานั้นก็จะตกเป็นของสาธารณะ ซึ่งนับว่าเป็นเทคโนโลยีอย่างหนึ่งที่จะถ่ายทอดต่อคนภายในประเทศต่อไป

นอกจากนั้นยังได้กล่าวถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาว่า จะทำให้คุณภาพของยาในประเทศดีขึ้น ตามต้นแบบ เพราะในปัจจุบันการผลิตบางส่วนยังไม่ได้มาตรฐาน นอกจากนี้ยังช่วยให้เกิดการค้นคว้าวิจัยด้านยา และการถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านอุตสาหกรรมยาในประเทศไทยมากขึ้น เนื่องจากมีแรงจูงใจที่จะกระทำ และคาดว่าจะมีบริษัทยาใหญ่เข้ามาลงทุนในลักษณะจอยเวนเจอร์มากขึ้น ส่วนทางด้านราคายานั้นเชื่อว่าการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาจะไม่ส่งผลต่อราคายาแต่อย่างใด ทั้งนี้เพราะจะเกิดการแข่งขันกับยาเก่าที่อยู่ในตลาดอยู่แล้ว ยาชนิดใดราคาแพงก็จะขายไม่ได้ตามกลไกตลาด นอกจากนี้ ทางรัฐบาลยังมีกฎหมายคุ้มครองในเรื่องนี้อยู่แล้วตาม พ.ร.บ.สิทธิบัตร พ.ศ.2522 มาตรา 46 ที่ระบุว่า "เมื่อพ้นกำหนด 3 ปีแล้ว บุคคลอื่นจะขอใช้สิทธิตามสิทธิบัตรต่ออธิบดีนั้นได้ ถ้าปรากฏว่าในขณะที่ยื่นคำขอดังกล่าว ยังไม่มีการขายผลิตภัณฑ์ที่ผลิตตามสิทธิบัตร หรือผลิตภัณฑ์ที่ผลิตตามกรรมวิธีตามสิทธิบัตร หรือการขายผลิตภัณฑ์ดังกล่าวในราคาสูงเกินควร หรือไม่พอที่จะสนองความต้องการในราชอาณาจักรโดยไม่มีเหตุผลอันควร" นั่นหมายถึงรัฐมีสิทธิที่จะควบคุมถ้ามีการขายยาในราคาที่แพงเกินไป ให้ยกเลิกสิทธิบัตรได้ (เส้นทางเศรษฐกิจ 6-11 กรกฎาคม พ.ศ.2530 น.1, 7)

อย่างไรก็ตามด้านทางสหรัฐฯในวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ.2530 รัฐบาลของประธานาธิบดีเรแกน ได้ประกาศว่าจะพิจารณาจำกัดการนำเข้าสินค้าจาก 6 ประเทศ คือ ประเทศ

ไทย อินโดนีเซีย เกาหลีใต้ ไต้หวัน ตุรกี และสาธารณรัฐแอฟริกากลาง โดยกล่าวว่าประเทศเหล่านี้จำกัดสิทธิ์ของผู้ใช้แรงงาน สำหรับประเทศไทย ผู้แทนการค้าสหรัฐฯ ระบุว่า รัฐบาลไทยไม่สามารถให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์ และสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาของสหรัฐฯ และกล่าวหาว่าประเทศไทยใช้แรงงานเด็กด้วย และหากประธานาธิบดีเห็นว่าข้อเรียกร้องดังกล่าวมีเหตุผลเพียงพอก็อาจจะสั่งยกเลิกการใช้สิทธิพิเศษจีเอสพีแก่ประเทศเหล่านี้ในการนำสินค้าบางอย่างเข้าไปจำหน่ายในตลาดสหรัฐฯ โดยประธานาธิบดีจะตัดสินใจเกี่ยวกับเรื่องนี้ในเดือนเมษายน พ.ศ.2531 (ไทยรัฐ 17 กรกฎาคม พ.ศ.2530 น.1, 6)

อย่างไรก็ตาม สำนักงานผู้แทนการค้าพิเศษของสหรัฐฯ (ยูเอสทีอาร์) ได้เสนอให้ประธานาธิบดีเรแกนเลื่อนการประกาศการพิจารณาให้สิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรแก่ประเทศไทยจากเดือนเมษายน พ.ศ.2531 ออกไปเป็นวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ.2531 ในขณะที่การเจรจายังคงดำเนินต่อไป โดยมีการตั้งข้อสังเกตว่าการเลื่อนการพิจารณาดังกล่าวเป็นเพราะทางยูเอสทีอาร์ยังไม่พอใจในเรื่องการแก้ไขกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา โดยยังคงต้องการที่จะใช้เรื่องการตัดสิทธิพิเศษทางศุลกากรเป็นเครื่องมือในการข่มขู่ต่อไป (ข่าวพาณิชย์ 31 มีนาคม พ.ศ.2531) ซึ่งต่อมาในช่วงปลายเดือนเมษายน พ.ศ.2531 พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้ประกาศยุบสภา และต้นเดือนสิงหาคม พ.ศ.2531 พลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเป็นคนต่อมา

4.2 การกดดันในช่วงสมัยรัฐบาลพลเอกชาติชายด้วยมาตรการตอบโต้ทางการค้าด้วยมาตรา 301 (พิเศษ) ช่วงปีพ.ศ.2531-2534

โดยในสมัยของรัฐบาลพลเอกชาติชายนั้น ทางฝ่ายสหรัฐฯได้มีความพยายามที่จะผลักดันเรื่องการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเข้าสู่การเจรจาในลักษณะพหุภาคี คือในระหว่างวันที่ 5-8 กรกฎาคม พ.ศ.2531 ที่นครเจนีวา ได้มีการประชุมแกตต์ และในหัวข้อการเจรจาเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าสินค้าปลอมแปลง โดยทางสหรัฐฯต้องการให้มีการตกลงโดยเร่งด่วน คือต้องการให้ทุกประเทศให้ความคุ้มครองด้านสิทธิบัตรแก่การประดิษฐ์คิดค้นทุกสาขาโดยไม่มีข้อยกเว้น โดยเฉพาะเรื่อง สิทธิบัตรด้านยา เทคโนโลยีชีวภาพ และเครื่องจักรกลการเกษตร รวมไปถึงเรื่องลิขสิทธิ์ที่จะต้องครอบคลุมไปถึงคอมพิวเตอร์ซอฟต์แวร์อีกด้วย

อย่างไรก็ตาม ในที่ประชุมนั้นกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาได้พยายามคัดค้านโดยเฉพาะประเทศอินเดีย บราซิล และอาร์เจนตินา ได้คัดค้านข้อเสนอของสหรัฐฯ เกี่ยวกับเรื่องมาตรฐานการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา โดยอ้างว่าเรื่องดังกล่าวนั้นไม่ใช่เรื่องที่แกตต์มีอำนาจหน้าที่

ที่จะกำหนด ควรเป็นเรื่องขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาแห่งโลก (WIPO) หรือไวโป ในขณะที่ทางฝ่ายสหรัฐฯไม่ต้องการเจรจาในไวโป เพราะเห็นว่าประเทศกำลังพัฒนามีอำนาจต่อรองมากในไวโป ดังนั้นการเจรจายังคงไม่อาจตกลงกันได้(กรุงเทพธุรกิจ, แนวหน้า, มติชน, สยามรัฐ 4 สิงหาคม พ.ศ.2531

4.2.1 มาตรการชั่วคราว

ในขณะที่มีการเจรจาต่อรองในเรื่องสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาทั้งในระดับพหุภาคีและทวิภาคียังมิได้ผลสรุป ทางฝ่ายสหรัฐฯได้เสนอให้ประเทศไทยใช้มาตรการคุ้มครองชั่วคราวแก่ผลิตภัณฑ์ยาใหม่ คือในช่วงต้นเดือนสิงหาคม พ.ศ.2531 ตัวแทนจากสถานฑูตสหรัฐฯประจำประเทศไทย ได้มายื่นข้อเรียกร้องอย่างไม่เป็นทางการต่อกระทรวงพาณิชย์ ให้ดำเนินการให้ความคุ้มครองผลประโยชน์ของผู้ผลิตยาต่างประเทศเป็นการชั่วคราว (มติชน 20 สิงหาคม น.5 ; กรุงเทพธุรกิจ 22 สิงหาคม พ.ศ.2531 น.1, 2)

ในขณะเดียวกันจุดยืนของกระทรวงพาณิชย์ที่ต้องการโอนอ่อนตามข้อเรียกร้องของสหรัฐฯ ได้ชัดเจนขึ้นคือในวันที่ 19 สิงหาคม พ.ศ.2531 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ได้กล่าวว่าการที่สหรัฐฯเรียกร้องในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญานั้น คงต้องยอมรับการต่อรอง มิฉะนั้นจะเกิดผลเสียมากกว่านี้ และการยอมรับตามคำของสหรัฐฯไม่ใช่เรื่องของการขายชาติหรือเป็นทาส ซึ่งจะทำให้ประเทศไทยเสียศักดิ์ศรี โดยให้คำนวณเป็นตัวเลขออกมาว่าไทยจะได้รับผลประโยชน์เท่าไหร่ เสียเท่าไหร่ จากการได้รับจีเอสพีตอบแทน (มติชน 20 สิงหาคม น.5; แนวหน้า; กรุงเทพธุรกิจ 22 สิงหาคม พ.ศ.2531)

ในอีกประเด็นคือทางด้านกระทรวงพาณิชย์ได้เตรียมการรองรับสิทธิในกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาจากข้อเสนอของสหรัฐฯ โดยได้ทำการผลักดันให้มีการตั้งสำนักงานทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งมีฐานะเทียบเท่ากรม โดยสำนักงานนี้จะมีหน้าที่ศึกษาวิเคราะห์ปัญหาเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา เช่น สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง กำหนดแนวทางการเจรจากับต่างประเทศ และพัฒนากฎหมายโดยจะทำด้านการค้าไม่เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับด้านการค้นคว้า โดยอ้างว่างานด้านทรัพย์สินทางปัญญากระจายอยู่ในหลายหน่วยงาน เช่น ลิขสิทธิ์ หน่วยงานที่รับผิดชอบมีทั้งกระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงศึกษาธิการ ในเรื่องสิทธิบัตรยา มีทั้งกระทรวงพาณิชย์ และกระทรวงสาธารณสุข การดำเนินงานจึงไม่ประสานกันเท่าที่ควร และสหรัฐฯกดดันประเทศไทยเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาอย่างหนัก ไม่ว่าจะนำเงื่อนไขเรื่องการให้สิทธิพิเศษทางด้านภาษีศุลกากรและการค้า (จีเอสพี) การเพิ่มภาษีขาเข้า หรือการจำกัดปริมาณการนำเข้ามาเป็นข้อต่อ

รองให้คุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา ดังนั้นมีความเห็นว่าการเจรจาควรจะวางแผนทั้งระบบเพื่อเอาข้อเปรียบเทียบมาเป็นเงื่อนไขการต่อรองกับสหรัฐฯ (แนวหน้า 22 สิงหาคม พ.ศ.2531 น.7,14) และได้รับอนุมัติในอีก 3ปีต่อมาคือในสมัยรัฐบาลนายอานันท์ ปัณยารชุน คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติในวันที่ 29 ตุลาคม 2534 (กรุงเทพธุรกิจ 30 ตุลาคม พ.ศ. 2534)

ส่วนทางด้านสหรัฐฯเอง ได้เพิ่มแรงกดดันในนโยบายการค้าระหว่างประเทศ โดยเพิ่มเงื่อนไขต่างๆ ที่เป็นการตอบโต้ทางการค้ากับนานาประเทศที่สหรัฐฯ มองเห็นว่าทำการค้าที่ไม่เป็นธรรมกับสหัฐฯ เมื่อนายโรนัลด์ เรแกน ประธานาธิบดีสหรัฐฯ เห็นชอบกับร่างกฎหมายการค้าฉบับใหม่ "ออมนิบัส เทรดบิลล์" ในวันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ.2531 ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีเนื้อหาค่อนข้างจะครอบจักรวาล พร้อมกับให้อำนาจแก่สำนักผู้แทนการค้าสหรัฐฯ (US Trade Representative: USTR) ในการตัดสินปัญหาการค้ามากขึ้น ซึ่งแต่เดิมนั้นการพิจารณาปัญหาการค้าจะมีผู้ตัดสินจากหลายหน่วยงาน ทั้งนี้เพื่อเป็นการถ่วงดุลอำนาจระหว่างฝ่ายบริหารต่างๆของสหรัฐฯ โดยสรุปแล้วสาระสำคัญของกระบวนการใช้อำนาจที่ระบุไว้ในกฎหมายการค้านี้คือการให้อำนาจแก่ยูเอสทีอาร์มากขึ้น และลิดรอนอำนาจของประธานาธิบดีให้น้อยลง มีสาเหตุมาจากที่รัฐสภาต้องการจะเข้ามามีบทบาทในการดำเนินมาตรการตอบโต้ทางการค้ามากขึ้น โดยผ่านกลไกของยูเอสทีอาร์ซึ่งเป็นกลไกที่รัฐสภาสามารถควบคุมได้ในขณะที่ธุรกิจเอกชนใกล้ชิดกับรัฐสภาและใกล้ชิดกับ USTR การให้อำนาจในการตัดสินใจแก่ USTR มากขึ้นโดยไม่ต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เป็นการให้บทบาทของธุรกิจเอกชนของสหรัฐฯมีอำนาจมากขึ้นในการตัดสินใจที่เห็นแต่เพียงผู้เดียวว่าไม่เป็นธรรมได้ง่ายขึ้น หรือในอีกแง่หน่ง รัฐสภาหวังว่าจะเป็นการแยกนโยบายการค้าออกจากนโยบายต่างประเทศ ซึ่งจากบทบาทเดิมนั้นประธานาธิบดีอาจจะไม่กล้าตัดสินใจตอบโต้ทางการค้า เพราะติดขัดที่จะต้องรักษาความสัมพันธ์ระดับประเทศไว้ด้วย อย่างไรก็ตามการให้สิทธิเพิ่มขึ้นแก่ยูเอสทีอาร์ หมายถึงการให้สิทธิ์แก่กลุ่มธุรกิจเอกชนมากขึ้นที่จะเป็นผู้พิจารณาและตัดสินความไม่เป็นธรรมที่เห็นเพียงฝ่ายเดียวว่าธุรกิจเอกชนของสหรัฐฯได้รับความไม่เป็นธรรมจากนานาประเทศ

ในกฎหมายการค้าฉบับใหม่ได้กำหนดให้สำนักงานผู้แทนการค้าสหรัฐฯ จัดทำรายชื่อของประเทศที่ไม่ให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาอย่างเพียงพอไว้ เพื่อดำเนินการสอบสวน เพราะถือว่าเป็นการดำเนินการค้าที่ไม่เป็นธรรม ในกรณีที่ร้ายแรงที่สุดโดยจะยกเลิกการนำเข้าสินค้าทันที ซึ่งไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ว่าผู้ผลิตของสหรัฐฯได้รับความเสียหายทางเศรษฐกิจหรือไม่ก็ได้ และให้มีการเรียกร้องเงินค่าชดเชยจากความเสียหายในการละเมิดสิทธิบัตรได้ด้วย ทั้งนี้ ยูเอสทีอาร์จะเริ่มดำเนินการตามมาตรา 301 ในปีพ.ศ. 2532-2533 โดยจะตรวจสอบว่าการค้าไม่เป็น

ธรรมที่เกิดขึ้นมีอะไรบ้าง และลำดับประเทศที่ถือว่าค้าแบบไม่เป็นธรรมกับสหรัฐฯ พร้อมทั้งหาทางเจรจาภายใน 3 ปี หากเจรจาไม่สำเร็จให้หาทางสืบสวนเพื่อดำเนินการตอบโต้ สหรัฐฯยังสามารถตอบโต้ประเทศคู่ค้าโดยใช้ข้ออ้างว่า ประเทศคู่ค้าปฏิบัติไม่สมเหตุสมผล ซึ่งอาจไม่ผิดกฎหมายแต่ไม่เป็นธรรมต่อสหรัฐฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเลือกปฏิบัติต่อสินค้าบริการ และการลงทุนของสหรัฐฯ

อย่างไรก็ตามการปฏิบัติที่ไม่สมเหตุผลนี้ เป็นคำจำกัดความที่กว้างมาก โดยครอบคลุมถึงเรื่องแรงงานและความพยายามของรัฐบาลประเทศคู่ค้าที่จะเพิ่มความได้เปรียบเรื่องการส่งออก กฎหมายฉบับนี้ยังเปิดโอกาสให้ผู้ผลิตในสหรัฐฯร้องเรียนต่อรัฐบาลสหรัฐฯขอให้ควบคุมการนำเข้าสินค้าจากต่างประเทศ โดยอ้างว่าทำให้กระทบต่ออุตสาหกรรมในสหรัฐฯ และอาจทำให้สินค้าเข้าสู่ตลาดยากขึ้น นอกจากนั้นยังเปิดโอกาสให้สหรัฐฯเก็บภาษีป้องกันการทุ่มตลาดและภาษีเสริมได้ง่ายขึ้น รวมทั้งยังครอบคลุมการทุ่มตลาดไปยังสินค้าประเภทชิ้นส่วนหรืออะไหล่ด้วย (แนวหน้า 25 สิงหาคม น.7, 14; มติชน 26 สิงหาคม น.5; สยามรัฐ 29 สิงหาคม พ.ศ.2531)

และในวันที่ 15-17 กันยายน พ.ศ.2531 ทางฝ่ายสหรัฐฯได้ส่งนายซี. วิลเลียม เวอริตี รัฐมนตรีพาณิชย์สหรัฐฯ เดินทางมาเยือนประเทศไทย เพื่อเจรจาการค้ากับรัฐบาลใหม่ในประเด็นปัญหาต่าง ๆ ในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา โดยทางฝ่ายสหรัฐฯได้เสนอข้อเรียกร้องดังต่อไปนี้ต่อประเทศไทยเพื่อแลกเปลี่ยนกับสิทธิพิเศษจีเอสพีเพียงอย่างเดียว ที่จะตัดสินการพิจารณาในวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ. 2531 คือ 1)ดำเนินการแก้ไขกฎหมายลิขสิทธิ์ เพื่อที่งานด้านวรรณกรรมของสหรัฐฯจะได้รับการคุ้มครองอย่างพอเพียง 2) ให้รัฐบาลไทยเสนอร่างกฎหมายแก้ไขเครื่องหมายการค้าต่อรัฐสภาภายในระยะเวลา 5 เดือน นับจากเดือนกันยายน พ.ศ. 2529 3) ให้ฝ่ายไทยลดอัตราภาษีศุลกากรข้าวสาลี แอปเปิ้ล และโปรตีนถั่วเหลือง แทนข้อเสนอเดิมที่สหรัฐฯเสนอให้ยกเลิกระบบจำกัดการนำเข้าถั่วเหลือง 4) ในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาเกี่ยวกับสิทธิบัตร สหรัฐฯต้องการให้ฝ่ายไทยแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตร พ.ศ.2522 เพื่อให้การคุ้มครองแก่ผลิตภัณฑ์ยา และสหรัฐฯต้องการให้ร่างแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตรเสร็จสิ้นก่อนสิ้นปี พ.ศ.2531 และประกาศออกมามีผลบังคับก่อนสิ้นปี พ.ศ. 2532 นอกจากนี้จะต้องมีมาตรการชั่วคราวออกมาใช้ก่อนที่กฎหมายใหม่จะมีผลบังคับใช้

ในขณะที่จุดยืนของรัฐบาลพลเอกชาติชายนั้นได้ประกาศว่าต้องการเห็นการแก้ไขปัญหาเรื่องทรัพย์สินทางปัญญาผ่านเวทีการเจรจาระหว่างประเทศ โดยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับระบบสิทธิบัตรนั้นประเทศไทยจะดำเนินการตามมาตรฐานระหว่างประเทศที่กำหนดขึ้นจากการเจรจาพหุภาคี เพื่อที่จะลดผลกระทบจากการดำเนินการดังกล่าวต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของ

ประเทศ และช่วงระยะเวลาดำเนินการเป็นสิ่งที่จำเป็นในส่วนของปัญหานี้ (ประชาชาติธุรกิจ 24 กันยายน พ.ศ.2531)

อย่างไรก็ตาม ก่อนที่จะถึงกำหนดการที่สหรัฐฯจะประกาศผลการพิจารณาตัดสินใจจะตัดจีเอสพีประเทศไทย ในวันที่ 15 ธันวาคม พ.ศ.2531 ทางฝ่ายไทยได้ส่งนายพชร อิสรเสนา ณ อยุธยา ปลัดกระทรวงพาณิชย์ และคณะได้เดินทางไปเจรจากับนายเคล์ยตัน ไยเตอร์ ผู้แทนการค้าสหรัฐฯ ในวันที่ 2-4 พฤศจิกายน 2531 ที่ฮาวาย โดยได้ยอมรับข้อเสนอของฝ่ายสหรัฐฯในเรื่องของมาตรการชั่วคราวเรื่องสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา. โดยฝ่ายไทยได้เสนอแนวทางที่จะปรับปรุงแก้ไขวิธีการเรียกข้อมูลในขั้นตอนการขึ้นทะเบียนตำรับยาซึ่งหวังผลทางอ้อมให้บริษัทเจ้าของผลิตภัณฑ์ยาใหม่มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในด้านการตลาดได้บ้างในช่วงเวลาหนึ่ง (กรุงเทพธุรกิจ 8 พฤศจิกายน พ.ศ.2531)

จะเห็นได้ว่าภายหลังจากที่ ทางฝ่ายไทยได้นำข้อเสนอในเรื่องมาตรการชั่วคราวไปเสนอกับทางฝ่ายสหรัฐฯ และทางฝ่ายสหรัฐฯ มีท่าที่ยอมรับได้กับข้อเสนอแล้ว ทางฝ่ายไทยจึงได้มีประชุมเพื่อสนับสนุนข้อเสนอดังกล่าว เพราะปรากฏว่าในวันที่ 23 พฤศจิกายน พ.ศ. 2531 ที่กระทรวงการต่างประเทศมีการจัดประชุมคณะกรรมการนโยบายความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ (กนศ.) ครั้งที่ 2 โดยมีนายพงส์ สารสิน เป็นประธานและมีรัฐมนตรีกระทรวงต่างๆ เข้าร่วมด้วย โดยในที่ประชุมได้เห็นชอบในเรื่องสิทธิบัตรด้านยาว่าจะไม่ให้การคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาแก่สหรัฐฯ แต่อาจจะมีการพิจารณาออกมาตรการเป็นการชั่วคราวแทน (มติชน 24 พฤศจิกายน พ.ศ.2531) ซึ่งในลักษณะดังกล่าวนี้ถือว่าเป็นการนำข้อเสนอไปตกลงเจรจาก่อนที่จะมีการประชุมหาข้อสรุป

อย่างไรก็ตามทางด้านหน่วยงานของรัฐไทยก็เกิดความขัดแย้งระหว่าง กรมทะเบียนการค้า กระทรวงพาณิชย์ กับกระทรวงสาธารณสุขเช่นกัน ในขณะที่ทางด้านกระทรวงพาณิชย์มีความเห็นว่าการยอมรับมาตรการชั่วคราวจะทำให้สหรัฐฯ เห็นถึงความคืบหน้าในการที่จะคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา แต่ได้รับการคัดค้านจากกระทรวงสาธารณสุขเพราะเห็นว่ามาตรการชั่วคราวนั้น จะทำให้ยาขาดแคลน ดังนั้นทางด้านกรมทะเบียนการค้าจึงต้องการให้ทางกระทรวงสาธารณสุข ทำรายงานสรุปเสนอตัวเลขว่า ยาในประเทศไทยทุกวันนี้ขาดแคลนจริงหรือไม่และอย่างไร นอกจากนั้นได้ระบุด้วยว่า ในกรณีที่จะไม่จดทะเบียนให้นี้ จะยกเว้นในส่วนของยาที่จำเป็นสำหรับช่วยชีวิตประชาชนอย่างเช่นยาป้องกันโรคเอดส์ได้หรือไม่ อย่างไรก็ตามทาง

กรมทะเบียนการค้า กระทรวงพาณิชย์ กลับมองการคัดค้านของกระทรวงสาธารณสุขไปในแง่ที่ว่า "ดูเหมือนว่าการที่กระทรวงสาธารณสุขออกมาคัดค้านเป็นการกระทำไปด้วยความรู้สึกมากกว่าใช้ข้อมูล และดูว่าให้ผลประโยชน์กับบริษัทผู้ผลิตยาไทยมากเกินไป"

ส่วนทางด้านกลุ่มนิสิตนักศึกษา ได้ออกมาคัดค้านมาตรการชั่วคราว โดยได้ตั้งข้อสังเกตว่ามาตรการชั่วคราวที่ทางฝ่ายไทยยินยอมนั้นมีลักษณะที่จะก่อให้เกิดผลเสียหลายประการ เพราะ

1. มาตรการที่ฝ่ายไทยเสนอต่อสหรัฐฯ นั้นยังไม่เปิดเผย และยังไม่มีการพิจารณากันอย่างรอบด้าน ในวงนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญเพื่อดูผลดีผลเสียที่จะเกิดขึ้น ก่อนที่จะตกลง

2. ในส่วนมาตรการชั่วคราว รัฐบาลไทยควรพิจารณาอย่างรอบคอบ เพราะผลเสียที่จะเกิดขึ้นก็คือ เช่น

2.1 จะมีการผูกขาดการขายยาในช่วง 5 ปีแรกทำให้ยาใหม่นั้นมีราคาแพง

2.2 ยาใหม่ดังกล่าวจะถูกผูกขาดการขายตลอดไป เพราะไม่มีการเปิดเผยข้อมูลแก่สาธารณะ ซึ่งในจุดนี้จะร้ายแรงกว่าสิทธิบัตร ซึ่งมีกำหนดเวลาที่จะต้องเปิดเผยข้อมูลแก่สาธารณะ

2.3 จะส่งผลกระทบกระเทือนต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมยาภายในประเทศ

2.4 เนื่องจากข้อมูลในการนำมาขึ้นทะเบียนจะไม่มีการเปิดเผย ดังนั้นในการพิจารณาถึงความปลอดภัยของยาหรือความเชื่อถือได้ของการวิจัยจะไม่สามารถให้นักวิชาการเข้าไปพิจารณาได้ ซึ่งจะเป็นช่องทางในการนำยาเลว ๆ มาขึ้นทะเบียนได้

ในความเห็นของนักศึกษาต่อเรื่องดังกล่าวเป็นเรื่องซับซ้อน มีผลต่ออุตสาหกรรมยาในประเทศ และมีผลกระทบต่อผู้บริโภคอย่างมาก มาตรการดังกล่าวจึงควรมีการพิจารณาฟังความเห็นของนักวิชาการจากหลายๆฝ่าย เพื่อพิจารณาผลดีผลเสียที่จะเกิดขึ้น เพื่อเป็นการคุ้มครองผลประโยชน์ของคนส่วนใหญ่ในประเทศ และน่าจะมีการแถลงให้ประชาชนรับทราบก่อนไปเจรจาต่อรอง มิใช่แอบทำกันเงียบ ๆ โดยมิได้ให้ประชาชนรับรู้

ส่วนทางด้านโครงการศึกษาทรัพย์สินทางปัญญา สถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ ร่วมกับกลุ่มศึกษาปัญหายา(กศย.)ได้แถลงข่าวเกี่ยวกับมาตรการชั่วคราว (Interim Measures) ที่ทางฝ่ายสหรัฐฯ ได้เรียกร้องให้เจ้าของผลิตภัณฑ์ยาใหม่มีสิทธิ์แต่เพียงผู้เดียวในด้านการตลาดอย่างน้อย

5 ปี โดยอาศัยช่องทางของระบบการขึ้นทะเบียนยาของไทยและนำมาใช้เป็นข้อต่อรองในการเจรจาทางการค้ากับไทย โดยเฉพาะการทบทวนการให้สิทธิพิเศษทางศุลกากร (จีเอสพี) นั้น จิราพร ลิ้มปานานนท์ ประธาน กศย. กล่าวว่า "มาตรการชั่วคราว" ขัดกับหลักสากลของระบบการขึ้นทะเบียนยาที่จะต้องการให้ความคุ้มครองในด้านความปลอดภัยและประสิทธิภาพของยาที่จำหน่ายภายในประเทศ และทางกลุ่มศึกษาปัญหายาเห็นว่า ทางออกของเรื่องนี้คือ กรณียาใหม่ของประเทศอุตสาหกรรม 7 ประเทศ จะต้องแสดงเอกสารขึ้นทะเบียนและการจำหน่ายยาใหม่นั้นอย่างน้อยใน 3 ประเทศก่อน และต้องมีข้อมูลเภสัชจลนศาสตร์ในคนไทย เพิ่มเติมจากข้อมูลทางยาและข้อมูลการ วิเคราะห์ ส่วนกรณีการขอขึ้นทะเบียนยาที่ใช้ชื่อทางยาเดียวกัน (Generic Drug) ผู้ผลิตจะต้องเสนอผลการศึกษาคุณสมบัติทางชีวประสิทธิผล (Bioeqivalence) ในคนไทยเพิ่มเติมจากข้อมูลทางยาและข้อมูลทางวิเคราะห์ นอกจากนี้รัฐบาลควรจะพิจารณาทบทวนทะเบียนยาทั้งหมดที่มีอยู่ด้วย (กรุงเทพธุรกิจ 25-26 พฤศจิกายน พ.ศ.2531 น.4)

อย่างไรก็ตามในระหว่างการเจรจาต่อรองกันนั้น ทางฝ่ายสหรัฐฯ ได้เรียกร้องเพิ่มเติมในเรื่องเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิบัตร คือในวันที่ 28-29 พฤศจิกายน พ.ศ. 2531 สหรัฐฯได้ประกาศอย่างชัดเจนโดยเรียกร้องให้ฝ่ายไทยให้การคุ้มครองสิทธิบัตรทั้งหมดในสิ่งประดิษฐ์ที่ประเทศไทยเคยสงวนไว้ในมาตรา 9 แห่งพ.ร.บ.สิทธิบัตร พ.ศ.2522 ที่จะไม่ให้การคุ้มครองแก่ประเทศใด ได้แก่

1) อาหาร เครื่องดื่ม ยา หรือสิ่งผสมของยา
2) เครื่องจักรกรที่ใช้ในการเกษตรโดยตรง
3) สัตว์ พืช หรือกรรมวิธีทางชีววิทยาในการผลิตสัตว์ หรือพืช
4) ระบบข้อมูลสำหรับการทำงานของเครื่องคอมพิวเตอร์

ซึ่งข้อสงวนดังกล่าว ทางฝ่ายไทยได้ยืนยันว่าจะพิจารณาให้สหรัฐฯเพียงเรื่องเดียว คือ สิทธิบัตรด้านยาโดยเสนอปรับปรุงแก้ไขวิธีการเรียกข้อมูลในขั้นตอนการขึ้นทะเบียนตำรับยาเพื่อทำให้บริษัทเจ้าของผลิตภัณฑ์ยาใหม่ มีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในด้านการตลาดเป็นเวลา 1 ปีครึ่ง แต่ทางสหรัฐฯ ยังคงเรียกร้องต่อไปโดยต้องการได้รับสิทธิผูกขาดเพียงประเทศเดียวเป็นเวลา 5 ปี โดยให้กระทรวงสาธารณสุขของไทยต้องไม่รับขึ้นทะเบียนตำรับยาในชนิดเดียวกันของบริษัทอื่นๆ (มติชน 26 พฤศจิกายน พ.ศ.2537 น.1, 14) นอกจากนั้นแล้วในเรื่องสิทธิบัตรนั้น สหรัฐฯไม่ยอมรับที่ประเทศไทยโยงเรื่องการแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตรเข้ากับผลการเจรจารอบอุรุกวัย และนอกจากนั้นยังขอให้ฝ่ายไทยเสนอร่างกฎหมายแก้ไขพ.ร.บ.สิทธิบัตร ต่อสภาก่อนสิ้นเดือนธันวาคม 2533 เพราะสหรัฐฯไม่สามารถรอจนกว่าประเทศไทยจะเสนอร่างแก้ไข พ.ร.บ.สิทธิบัตรภายใน 3 ปี

หลังจากการเจรจาเกี่ยวกับการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาในการเจรจารอบอุรุกวัยสิ้นสุดลงตามที่ทางฝ่ายไทยเสนอ (สยามรัฐ 28 พฤศจิกายน พ.ศ.2531 น.1, 16) โดยจะเห็นได้ว่าการเจรจาครั้งนี้ถือว่าเป็นการรุกคืบที่สำคัญของสหรัฐฯ และสร้างความกดดันให้กับรัฐบาลมากขึ้น เพราะท่าทีดังกล่าวของสหรัฐฯ เป็นการไม่เคารพอธิปไตยของประเทศไทยรวมทั้งก้าวก่ายสถาบันนิติบัญญัติอีกด้วย

ดังนั้นในวันที่ 29 พฤศจิกายน พ.ศ.2531 ทางด้านสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย และสโมสรนิสิตนักศึกษาเภสัชศาสตร์แห่งประเทศไทย ได้ทำการเคลื่อนไหวโดยเดินทางไปประท้วงท่าทีของสหรัฐฯที่กดดันประเทศไทยให้คุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาสหรัฐฯที่หน้าสถานทูตสหรัฐฯ ประจำประเทศไทย ต่อจากนั้นได้ยื่นหนังสือประท้วงต่อ เจ้าหน้าที่สถานทูต โดยหนังสือประท้วงระบุว่า ในนามประชาชนชาวไทยขอประณามท่าทีของสหรัฐฯที่เรียกร้องให้ประเทศไทยให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาสหรัฐฯ โดยเฉพาะกรณีสิทธิบัตรยาคอมพิวเตอร์ซอฟต์แวร์ ซึ่งแสดงความไม่เป็นมิตร แก่ประเทศเล็กๆ จึงขอให้ยุติการแทรกแซงหรือขอร้องแกมบังคับเสีย และในวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2531 นักศึกษาได้เดินทางเข้ายื่นหนังสือต่อพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ นายกรัฐมนตรี เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลไทยแสดงท่าทีที่ชัดเจนและเป็นตัวของตัวเองในการเจรจาที่จะมีขึ้นอีก

ส่วนทางด้านสมาคมผลิตภัณฑ์เภสัชกรรม ยังคงไม่พอใจในมาตรการชั่วคราว โดยวนิดา จิตต์หมั่น ผู้อำนวยการบริหารสมาคมผลิตภัณฑ์เภสัชกรรม (พีพีเอ) กล่าวถึงการเปรียบเทียบระหว่างมาตรการชั่วคราวกับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาแล้วเห็นว่า การให้มีสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาจะเป็นการคุ้มครองยาสหรัฐฯได้ดีกว่า ในส่วนของปัญหาที่หลายฝ่ายเกรงว่ามาตรการชั่วคราวนั้นจะก่อให้เกิดการผูกขาดการผลิตยา และยาราคาแพงขึ้น วนิดากล่าวว่าในข้อเท็จจริงมิได้เป็นเช่นนั้น เพราะแม้จะมีการห้ามผลิตยาตัวใหม่ใน 5 ปีข้างหน้า แต่ก็ยังมียาที่มีสรรพคุณเดียวกันใช้อยู่ (กรุงเทพธุรกิจ 30 พฤศจิกายน พ.ศ.2531)

จากความขัดแย้งทางด้านแนวความคิดในเรื่องมาตรการชั่วคราวดังกล่าว ทางด้านโครงการศึกษาระบบทรัพย์สินทางปัญญา สถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ ได้เสนอบทความเรื่อง "มาตรการชั่วคราว : ความพยายามในการสร้างสิทธิบัตรยาแอบแฝง" ในหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ฉบับวันที่ 30 พฤศจิกายน พ.ศ. 2531 โดยได้กล่าวว่า ถึงเบื้องหลังของมาตรการชั่วคราวนั้นมาจากการที่ทางกลุ่มบรรษัทยาข้ามชาติได้ว่าจ้างผู้เชี่ยวชาญทางกฎหมายให้ศึกษาความเป็นไปได้ในการใช้

มาตรการชั่วคราว เพื่อปกป้องผลประโยชน์โดยผ่านระบบควบคุมยา และระบบสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในเรื่องเอกสารข้อมูล(Safety Monitoring of Drug and Exclusivity of Drug and Documentation) ซึ่งภายหลังจากการศึกษาวิเคราะห์สถานการณ์ของกฎหมายไทยแล้ว ผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นใน 2 หัวข้อใหญ่ คือ ประการแรกเกี่ยวกับระบบการควบคุมยา สามารถที่จะใช้ พ.ร.บ. ยา พ.ศ. 2510 โดยอาศัยอำนาจหน้าที่ ที่จะดูแลรักษาการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของกระทรวงสาธารณสุข ตั้งแต่การพิจารณาการขึ้นทะเบียนยาควบคุม ติดตาม ตรวจสอบคุณภาพ อัตรายของยา และการลงโทษในกรณีที่มีการทำผิด ซึ่ง พ.ร.บ. ยา นี้ยังมีอำนาจที่จะออกกฎกระทรวงเพิ่มเติม ตามกฎเกณฑ์ที่มีใน พ.ร.บ. ยา เพื่อบังคับให้ผู้ผลิตผู้ขาย หรือผู้นำเข้าเสนอข้อมูล เอกสาร หรือตัวอย่างที่ยืนยันว่ายามีความปลอดภัย ดังนั้นข้อเสนอ คือต้องการให้กระทรวงสาธารณสุขไทยออกมาตรการรับขึ้นทะเบียนยาใหม่ จากผู้ผลิตดั้งเดิม และจะไม่รับขึ้นทะเบียนผลิตภัณฑ์ยาเลียนแบบภายในเวลา 5 ปี ประการที่สองคือ สิทธิ์เพียงผู้เดียวในเรื่องเอกสาร ข้อมูลทางยา ที่จะขึ้นทะเบียนยานั้น อาจจะขออำนาจคุ้มครองโดยใช้กฎหมายลิขสิทธิ์ได้ ซึ่งจะทำให้ผู้ขอขึ้นทะเบียนยาตามหลัง จะไม่มีสิทธิ์ที่จะใช้ข้อมูลทางวิทยาศาสตร์ แม้เพียงเพื่ออ้างอิง

อย่างไรก็ตามอาจจะเห็นได้ถึงจุดยืนและเทคนิคการเจรจาต่อรองกับทางฝ่ายสหรัฐฯ ของรัฐบาลพลเอกชาติชาย ที่มีต่อการกดดันของสหรัฐฯ ด้วยการขู่ที่จะถอดถอนสิทธิพิเศษจีเอสพีแก่สินค้าไทยบางรายการที่ส่งเข้าสู่ตลาดสหรัฐฯ ได้จากการที่นายกชาติชายกล่าวในวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2531 ว่า "เรื่องสิทธิพิเศษจีเอสพี เป็นเรื่องไม่แน่นอน สหรัฐฯ จะให้หรือยกเลิกให้เมื่อใดก็ได้(กรุงเทพธุรกิจ ,ไทยรัฐ,สยามรัฐ,มติชน 9ธันวาคม พ.ศ. 251) ซึ่งในวันถัดมาได้มีตัวแทนจากนิสิตนักศึกษาได้เข้ามอบช่อดอกไม้เพื่อให้กำลังใจในฐานะที่บริหารบ้านเมืองโดยปกป้องผลประโยชน์ของชาติ(มติชน.แนวหน้า,เดลิมิเร่อร์,สยามรัฐ,Bangkok Post 10 ธันวาคม พ.ศ. 2531)

นอกจากนั้นแล้วทางด้านผลการวิจัยของคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เรื่องการให้สิทธิพิเศษทางภาษีศุลกากรกับทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งกรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ เป็นผู้ว่าจ้างในการทำวิจัยนั้นปรากฏว่า จากตัวเลขการส่งออกสินค้าของประเทศไทยไปสหรัฐฯ ในปี 2530 มีมูลค่า 55,500 ล้านบาท เป็นสินค้าที่ส่งออกภายใต้ จีเอสพี จำนวน 572 รายการ มูลค่า 13,775 ล้านบาท จากสินค้าทั้งหมดที่สหรัฐฯให้ จีเอสพี กับประเทศทั่วโลก 3042 รายการ

สินค้าซึ่งได้รับจีเอสพี จะได้รับยกเว้นระหว่าง 1-20 เปอร์เซนต์ แต่ส่วนใหญ่จะอยู่ระหว่าง 7-10 เปอณ์เซนต์ ดังนั้นหากสินค้าไทยถูกตัดจีเอสพี ทุกรายการ หมายความว่ากรมศุลกากรของสหรัฐฯจะมีรายได้เพิ่มจากภาษีของสินค้าไทยเหล่านั้นประมาณ 572 รายการประมาณ

900 ล้านบาท แต่สินค้าไทยยังสามารถส่งไปขายในตลาดสหรัฐฯภายใต้อัตราภาษีศุลกากรปรกติ ดังนั้นแม้ว่าสินค้าไทยไม่ได้รับจีเอสพี ผู้ได้รับผลกระทบคือ ประชาชนสหรัฐฯ ต้องซื้อสินค้าในราคาแพงขึ้น นอกจากนั้นการที่สหรัฐฯจะสั่งซื้อสินค้าจากไทยหรือไม่ ไม่ได้อยู่ที่ราคาเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับทั้งราคา หรือสหรัฐฯจะสามารถหาแหล่งสินค้าที่ทดแทนกับสินค้าไทยได้หรือไม่ด้วย และภาษี 900 ล้านบาท ที่เป็นค่าที่ต้องจ่ายเพิ่มอาจไม่ใช่ไทยฝ่ายเดียวที่จะต้องออก แต่ขึ้นอยู่กับการเจรจาระหว่างนักธุรกิจไทยและสหรัฐฯ ว่าเมื่อจะสั่งซื้อสินค้า จะช่วยสามารถแบ่งเบาภาระได้อย่างไร อย่างไรก็ตามการจะคำนวณผลกระทบว่ากระทบต่อการส่งออกของสินค้าไทยเป็นตัวเลขเท่าใดคงไม่สามารถให้ตัวเลขที่แน่นอนได้ แต่อย่างไรก็ตาม คาดว่าถึงแม้จะมีการตัดจีเอสพีไทย ซึ่งจะมีผลในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2532 เชื่อว่าไม่น่าจะมีผลกระทบต่อสินค้าสำคัญของไทยมากนัก เช่นอัญมณีที่ถูกตัดจีเอสพี เมื่อปี พ.ศ. 2531 แต่เมื่อเทียบกับปี พ.ศ. 2530 ในช่วง 7 เดือน ไม่มีมูลค่าส่งออกลดลงแต่อย่างใด และหากว่ามีการยกเลิกจีเอสพี หมดจะมีส่วนทำให้สินค้าไทยในสหรัฐฯแพงขึ้นประมาณ 7 เปอร์เซนต์ ในเชิงการตลาดแล้วไม่ถือว่าเป็นอุสรรค เพราะสินค้าสหรัฐฯตั้งราคาขายไว้ 4 เท่า ของราคานำเข้า เช่น เฟอร์นิเจอร์เสียเพียง 2 เปอร์เซนต์ นอกจากนั้นสหรัฐฯ ยังเพิ่มเงื่อนไขการตัดจีเอสพี มากมายเช่น การส่งสินค้าเข้ามูลค่าสูงกว่าที่กำหนด หรือไม่ปฏิบัติตามคำเรียกร้องทางการค้า(มติชน 14 ธันวาคม พ.ศ. 2531)

นอกจากนั้นแล้วในเรื่องสิทธิพิเศษจีเอสพีนั้น ทางฝ่ายข่าวเศรษฐกิจหนังสือพิมพ์ไทยรัฐและส่วนวิจัยเศรษฐกิจทั่วไป ฝ่ายวิชาการธนาคารกสิกรไทย พบว่านักธุรกิจส่งออกไทยมิได้สนใจกับสิทธิพิเศษจีเอสพีมากนัก มีแต่นักลงทุนจากต่างชาติ เช่น ชาวเกาหลีใต้ ฮ่องกง ไต้หวัน สิงคโปร์ และสหรัฐฯ ที่สนใจสิทธิพิเศษนี้และสาเหตุที่นักธุรกิจไทยไม่สนใจเพราะ การขอสิทธิพิเศษนี้ยุ่งยากมาก ต้องแจกแจงรายละเอียดของต้นทุนที่ไม่พึงจะเปิดเผยมากมาย แม้ว่าทางกระทรวงพาณิชย์จะมีการรณรงค์ให้ผู้ส่งออกไทยมาใช้สิทธิดังกล่าวแล้วก็ตาม นอกจากนั้นผู้ส่งออกยังต้องมาคอยพะวักพะวงกับการประกาศทบทวนรายการทุกปี และต้องเสียค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปเจรจา รวมทั้งค่าใช้จ่ายที่ต้องล็อบบี้ยีสต์อีกเป็นจำนวนมาก ซึ่งอาจมีมูลค่าใกล้เคียงกับจีเอสพีที่จะได้รับอีกด้วย(ไทยรัฐ 21 มกราคม พ.ศ. 2532 น.11)

อย่างไรก็ตามการทางฝ่ายสหรัฐฯ ยังคงส่งเจ้าหน้าที่เพื่อมาเจรจากับผู้ที่มีอำนาจในการกำหนดนโยบายของไทยอย่างสม่ำเสมอ เช่นในวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2531 ตัวแทนจากสหรัฐฯ ได้เข้าพบพล.อ.อ. สิทธิ เศวตศิลา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เพื่อชี้แจงให้เห็นถึงสภาพของสหรัฐฯ ที่กำลังประสบปัญหาเกี่ยวกับวิกฤตการณ์ ในเรื่องดุลชำระหนี้ และดุล

การค้า เกาหลี ไต้หวัน ญี่ปุ่น และประเทศอื่นๆอีก จึงขอให้รัฐบาลไทยได้เห็นใจกับปัญหาที่ทางฝ่ายสหรัฐฯกำลังประสบอยู่(มติชน 15 ธันวาคม พ.ศ. 2531)

4.2.2 การตัดสิทธิพิเศษจีเอสพีและการกดดันด้วยมาตรา 301

อย่างไรก็ตามแม้ว่าในขณะนั้นทางฝ่ายกระทรวงพาณิชย์ได้ประกาศออกว่าทางฝ่ายไทยยินยอมที่จะออกมาตรการชั่วคราวทางยาให้แก่สหรัฐฯ โดยจะประกาศในเดือนเมษายน พ.ศ. 2532 แต่อย่างไรก็ตามในวันที่ 20 มกราคม พ.ศ. 2532 ทางฝ่ายสหรัฐฯ ได้ประกาศยกเลิกสิทธิพิเศษภาษีนำเข้าสินค้าจากไทยหรือสิทธิพิเศษจีเอสพีแก่สินค้าไทยมูลค่า 165 ล้านดอลลาร์ หรือ 4,125 ล้านบาท และสินค้าไทยที่ได้รับผลกระทบจากการตัดจีเอสพีครั้งนี้มากที่สุด ได้แก่ เฟอร์นิเจอร์ไม้ กระเบื้องปูพื้นเซรามิก และดอกไม้ประดิษฐ์ มีมูลค่าที่สหรัฐฯสั่งสินค้าเข้ารวมประมาณ 63 ล้านดอลลาร์ หรือ 1,575 ล้านบาท โดยทางสหรัฐฯได้ให้อ้างว่าเพราะประเทศไทยไม่ได้ให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของสหรัฐฯอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ ซึ่งการประกาศตัดสิทธิดังกล่าวเป็นผลมาจากการร้องเรียนของสมาคมผู้ผลิตยาของสหรัฐฯ(The Pharmaceutical Manufacturers Association ; PMA) และสมาพันธ์ทรัพย์สินทางปัญญาระหว่างประเทศ(The International Intellectual Property Alliance ; IIPA) ต่อยูเอสทีอาร์ เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2530 นอกจากนั้นทางสหรัฐฯ ยังได้กล่าวข่มขู่อีกว่า ถ้าประเทศไทยยังไม่เปลี่ยนแปลงนโยบาย เรื่องทรัพย์สินทางปัญญา สหรัฐฯจะจัดอันดับประเทศไทยไว้ในกลุ่มประเทศอันดับแรกๆ ที่จะถูกสอบสอนตามมาตรา 301 ในกฎหมายการค้าของสหรัฐฯ พ.ศ. 2531 ที่กำหนดให้ผู้แทนการค้าสหรัฐฯ เสนอชื่อประเทศที่ไม่ได้ให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของสหรัฐฯ จะต้องถูกตอบโต้ทางการค้า (ไทยรัฐ,มติชน 21 มกราคมพ.ศ. 2532)

และในวันที่ 23 มกราคม พ.ศ. 2532 ทางฝ่ายสหรัฐฯ โดยนายเคลย์ตัน ไยเตอร์ ผู้แทนการค้าสหรัฐฯ ได้มีจดหมายถึง รมว. สุบิน ปิ่นขยัน เพื่อยืนยันความต้องการของสหรัฐฯ ที่ต้องการให้รัฐบาลไทยแก้ไข พ.ร.บ. สิทธิบัตร พ.ศ. 2522 โดยเร็ว เพื่อให้กฎหมายใหม่มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2533 โดยความต้องการของสหรัฐฯ นั้นมีทั้งยกเลิก และการแก้ไขมาตราต่างๆ ของ พ.ร.บ.สิทธิบัตรของประเทศไทย ให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มอุตสาหกรรมยาสหรัฐฯ ได้แก่ 1)ยกเลิกมาตรา 9 วรรค 1 และวรรค 2 ซึ่งมาตรา 9 วรรค 1 ใน พ.ร.บ. สิทธิบัตร ระบุไว้ มิให้ความคุ้มครองแก่อาหาร เครื่องดื่ม ยา และสิ่งผสมของยา อันเป็นการป้องกันมิให้มีผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่ ส่วนมาตรา 9 วรรค 2 ระบุไว้ว่า มิ

ให้ความคุ้มครองแก่เครื่องจักรกลที่ใช้ในการเกษตรกรรมโดยตรง เพื่อรักษาผลประโยชน์ของเกษตรกร ซึ่งเป็นสมาชิกส่วนใหญ่ของสังคม

2)ยกเลิกมาตรา 77 ซึ่งมาตรา 77 ใน พ.ร.บ. สิทธิบัตร กำหนดมาตรการที่จะให้มีการใช้การประดิษฐ์หรือการออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ได้รับสิทธิบัตรในประเทศไทยเร็วที่สุด โดยกำหนดว่าบุคคลอื่นมีสิทธิ์ที่จะนำเข้าซึ่งผลิตภัณฑ์ตามสิทธิบัตรจากต่างประเทศได้หากยังไม่มีการผลิตผลิตภัณฑ์นั้นในประเทศ อันเป็นมาตรการเพื่อเป็นการส่งเสริมการถ่ายทอดเทคโนโลยี และป้องกันการแข่งขันโดยไม่เป็นธรรม

3)แก้ไขมาตรา 35 ใน พ.ร.บ. สิทธิบัตร โดยขอให้ขยายอายุสิทธิบัตรจาก 15 ปี เป็น 20 ปี นับจากวันที่ยื่นขอสิทธิบัตร

4)แก้ไขมาตรา 51 เพื่อที่จะจำกัดอำนาจของรัฐ มิให้รัฐบาลมีอำนาจใช้สิทธิ์ต่อสิ่งประดิษฐ์อันมีสิทธิบัตร ในกรณีที่เกิดภาวะภัยคุกคามที่สำคัญต่อชาติ และได้มีการประกาศภาวะฉุกเฉินขึ้นแล้ว ซึ่งจาดมาตรา 51 นั้นกำหนดให้รัฐ โดยกระทรวง ทบวง กรม อาจใช้สิทธิบัตรได้โดยเสียค่าตอบแทนแก่ผู้ทรงสิทธิบัตรตามความเหมาะสม เพื่อประกอบกิจการอันเป็นสาธารณูปโภคหรือการอันจำเป็น อันเป็นการป้องกันประเทศ หรือการได้มาซึ่งทรัพยากรธรรมชาติ หรือพัฒนาการเกษตร หรือการอุตสาหกรรม หรือประโยชน์สาธารณอย่างอื่น

5)ให้แก้ไขมาตรา 36 วรรค 3 เพื่อให้กำหนดการใช้คำว่า สิทธิบัตรไทย ในผลิตภัณฑ์ที่ได้รับสิทธิบัตร จะไม่ยกเว้นถึงการที่บุคคลใดจะกล่าวอ้างในภายหลังว่า ตนได้ประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ เช่นเดียวกัน โดยบริสุทธิ์ใจ ซึ่งในมาตรา 36 ที่ว่า ผู้ทรงสิทธิบัตรเท่านั้นมีสิทธิผลิตผลิตภัณฑ์ หรือใช้กรรมวิธีตามสิทธิบัตร หรือขายหรือมีไว้เพื่อขาย ซึ่งผลิตภัณฑ์ที่ผลิตหรือใช้กรรมวิธีดังกล่าวโดยในวรรค 3 มีข้อยกเว้นไม่ใช้บังคับแก่ การขายหรือมีไว้เพื่อขาย ซึ่งผลิตภัณฑ์ที่ได้มาโดยสุจริต

จะเห็นได้ว่า นอกจากสหรัฐฯจะเรียกร้องในประเด็นหลักเรื่องสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาแล้วยังได้เรียกร้องให้ความคุ้มครองแก่สิ่งประดิษฐ์อื่นๆที่ฝ่ายไทยเคยยกเว้นสิทธิการขอรับสิทธิบัตรเพราะเห็นถึงความสำคัญและจำเป็นของสิ่งประดิษฐ์นั้น นอกจากนี้ทางฝ่ายสหรัฐฯยังต้องการให้แก้ไขในข้อกำหนดของกฎหมายสิทธิบัตรที่เคยเป็นมาตรการการป้องกันการผูกขาดให้เป็นไปตามข้อเรียกร้องของสหรัฐฯอีกด้วย โดยบังคับให้ประเทศไทยแก้ไขกฎหมายตามความต้องการของสหรัฐฯฝ่ายเดียว

จากภาวะการณ์ดังกล่าวทำให้ทางฝ่ายรัฐไทยต้องเร่งพิจารณาเกี่ยวกับสิทธิบัตรด้านยา โดยการประชุมคณะกรรมการนโยบายเศรษฐกิจระหว่างประเทศ(กนศ.) ซึ่งในการชุมครั้งนี้ทาง

ด้านกระทรวงสาธารณสุขยังคงยืนยันในจุดยืนว่าเรื่องสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยานั้นควรรอผลการเจรจารอบอุรุกวัย และผลออกมาอย่างไรทางฝ่ายไทยก็จะปฏิบัติตามนั้น ส่วนในเรื่องมาตรการชั่วคราวที่จะมีการปรับขั้นตอนการขึ้นทะเบียนตัวยาใหม่ ซึ่งจะทำให้ผู้จดทะเบียนตำรับยาอยู่แล้ว ได้รับสิทธิแต่เพียงผู้เดียว ในเวลา 18 เดือนนั้น ทางกระทรวงสาธารณสุข ได้เตรียมแนวทางปฏิบัติ โดยในขั้นตอนการยื่นข้อมูลของผู้ขอจดทะเบียนยาใหม่นั้นต้องเสนอผลการทดลองการใช้ยากับคนไทย และมาตรการนี้จะเป็นประโยชน์ในแง่คุณภาพยา การผลิตต้องมีห้องปฏิบัติการมากขึ้น ซึ่งจะเห็นว่ามาตรการเหล่านี้จะเป็นผลดี เพราะเป็นประโยชน์ต่อประชาชน(สยามรัฐ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2532) อย่างไรก็ตามทางฝ่ายสหรัฐฯ ไม่เห็นด้วยกับมาตรการดังกล่าว โดยนายโรเบิร์ต ดูแคน ที่ปรึกษาฝ่ายเศรษฐกิจของสถานฑูตสหรัฐฯ ประจำประเทศไทย ได้แจ้งให้ทางกระทรวงสาธารณสุขทราบว่าทางสหรัฐฯ ไม่รับข้อเสนอดังกล่าว เพราะเนื่องจากเกรงว่าจะเป็นภาระแก่ฝ่ายผู้ผลิตยาสหรัฐฯ มากเกินไป แต่อย่างไรก็ตามทางกระทรวงสาธารณสุขก็ประกาศว่าจะดำเนินนโยบายนี้ต่อไป(มติชน 2 , สยามรัฐ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2532)

ส่วนทางด้านนักวิชาการได้ทำการเคลื่อนไหวในลักษณะการจัดสัมมนา ในวันที่ 16 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2532 เรื่อง ทรัพย์สินทางปัญญากับการเจรจาการค้าหลายฝ่ายในแกตต์ ซึ่งจัดโดยศูนย์วิจัยกฎหมายและการพัฒนา คณะนิติศาสตร์ จุฬาฯ และคณะวิจัยที่ปรึกษานายกรัฐมนตรี โดยทางคณะผู้วิจัยได้เสนอว่าปัญหาเรื่องทรัพย์สินทางปัญญานั้นประเทศไทยควรจะร่วมมือกับประเทศกำลังพัฒนาต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่มประเทศอาเซียนในการเจรจาร่วมกัน โดยยึดถือในมาตรฐานทรัพย์สินทางปัญญาในระดับสากล และต้องพิจารณาทั้งทางด้านขอบเขต ผลกระทบของการคุ้มครองและผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในทางเศรษฐกิจ มิใช่เน้นเฉพาะด้านที่มีผลต่อการส่งออกเท่านั้น โดยเฉพาะปัญหาสิทธิบัตรด้านยา ซึ่งมีผู้วิจัยประกอบด้วย วัชรียา โตสงวน คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จรัล ภักดีธนากุล นักกฎหมายประจำกระทรวงยุติธรรม และบุญมา เตชะวณิช คณะนิติศาสตร์ จุฬาฯ ได้กล่าวว่าสิทธิบัตรเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์ของผู้บริโภคยาในประเทศ และบรรษัทยาข้ามชาติ ซึ่งพบว่ามีการบริโภคยาในประเทศมีมูลค่าสูงถึงปีละ 36,000 ล้านบาท ดังนั้นจึงมีความพยายามจะให้แก้ไขกฎหมายคุ้มครองประโยชน์ของผู้ผลิตยาข้ามชาติ อย่างไรก็ตามจากโครงสร้างตลาดยาในประเทศ ผู้ผลิตยาข้ามชาติได้รับผลประโยชน์อยู่แล้ว โดยสามารถสร้างความรู้สึกให้ผู้บริโภคยาเข้าใจว่ายายิ่งแพง ยิ่งมีประสิทธิภาพสูง จะเห็นได้ว่าบริษัทยาข้ามชาติในประเทศไทยมีเพียง 20 กว่าบริษัทมีส่วนแบ่งตลาดสูงถึง 40 เปอร์เซนต์ ในขณะที่บริษัทยาท้องถิ่น 170 บริษัทมีส่วนแบ่งการตลาดเพียง 20 เปอร์เซนต์ ส่วนที่เหลือเป็นตลาดขององค์การเภสัชกรรม

โดย วัชรียากล่าวว่าราคาชนิดเดียวกันซึ่งผลิตโดยผู้ผลิตต่างประเทศ และภายในแตกต่างกันมาก เช่นยารักษาโรคพยาธิใบไม้ในตับ ซึ่งคนอีสานเป็นกันมากถึง 12 ล้านคนเศษนั้น หากประมาณว่าแต่ละคนกินยา 4 เม็ดต่อปีแล้ว ถ้าหากกินยาผู้ผลิตต่างประเทศ จะต้องจ่ายเงินปีละ 3,500 ล้านบาท แต่ถ้าหากเป็นยาของผู้ผลิตยาท้องถิ่นจะจ่ายเพียง 960 ล้านบาท ซึ่งโครงสร้างดังกล่าวจะเห็นได้ว่าบรรษัทยาข้ามชาติมีความได้เปรียบมาก

นอกจากนี้ในการแข่งขันกันระหว่างผู้ผลิตยาด้วยกันเอง พบว่าตลาดยานั้นแม้จะแข่งขันกันจริง แต่ก็เป็นการแข่งขันด้านอื่นๆ ที่มิใช่ทางด้านราคา ทำให้กำไรที่แต่ละรายได้รับค่อนข้างสูง ซึ่งทำให้ผู้บริโภคยาเสียเปรียบไม่ว่าจะมีกฎหมายคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาหรือไม่

คณะวิจัยกล่าวว่าถ้าหากจะให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา จะเกิดผลกระทบทางเศรษฐกิจหลายประการ แต่ที่สำคัญที่สุดคือ การที่ราคายาจะแพงขึ้นอย่างแน่นอน เพราะผู้ผลิตยาข้ามชาติ จะครอบงำตลาดมากขึ้น เป็นการตัดทางเลือกของผู้บริโภคซึ่งจะสามารถโฆษณาเพื่อสร้างภาพพจน์การตลาดครอบครองตลาดยาในระยะยาวไว้ได้ แม้เมื่อหมดระยะการคุ้มครองของสิทธิบัตรไปแล้ว

และคณะวิจัยไม่เห็นด้วยกับคำกล่าวที่ว่าหากให้การคุ้มครองแล้วอุตสาหกรรมยาในประเทศจะมีการปรับปรุงให้ดีขึ้น เพราะการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรมด้านยานั้นไม่เกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองสิทธิบัตรด้านยา แต่ขึ้นอยู่กับการส่งเสริมและระเบียบของกระทรวงสาธารณสุขและการเพิ่มจำนวนบุคลากรและเทคโนโลยีในประเทศเป็นสำคัญ(กรุงเทพธุรกิจ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2532)

ส่วนทางด้านการเคลื่อนไหวของกลุ่มบริษัทยาท้องถิ่นนั้น นพ.ไววุฒิ ธเนศวรกุล นายกสมาคมไทยอุตสาหกรรมผลิตยาแผนปัจจุบัน ได้ร่วมกับเภสัชพาณิชย์สมาคม โดยนายเฉลียว อยู่วิทยา นายกเภสัชฯ ทำหนังสือถึง นายพงส์ สารสิน รองนายกรัฐมนตรีในฐานะประธารคณะกรรมการนโยบายความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ(กนศ.) เพื่อคัดค้านต่อการจะยินยอมแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตร ให้มีการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา ตามที่สหรัฐฯบีบบังคับ โดยสำนักงานผู้แทนการค้าสหรัฐฯ (USTR) ที่จะเสนอให้ประธานาธิบดี สหรัฐฯ พิจารณาใช้มาตร 301 ตอบโต้ประเทศที่ไม่ให้ความคุ้มครองหลังสิ้นเดือนมีนาคม พ.ศ. 2532

โดยสาเหตุที่ทั้งสองสมาคมไม่เห็นด้วยในการแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตรเพราะเห็นว่าหากมีการแก้ไข ผลกระทบจะเกิดขึ้นตามมาอย่างมากมาย เพราะยาเป็นปัจจัยสี่ ซึ่งจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของประชาชนทุกคน โดยเฉพาะราคายาที่เพิ่มขึ้น นอกจากประเทศจะต้องขาดดุลทางการค้าเฉพาะสินค้าแล้ว ประชาชนยังต้องรับภาระเกี่ยวกับราคายาที่สูงขึ้นด้วย อีกทั้งอุตสาหกรรมยาใน

ประเทศมีขีดความสามารถอยู่ในระดับเพียงการผสมและทำรูปแบบยาสำเร็จรูป ซึ่งต้องนำเข้าวัตถุดิบถึงร้อยละ 95 จะกระทบกระเทือนจนต้องเลิกล้มกิจการ ส่งผลถึงการว่างงานอีกด้วย

นอกจากนั้นทั้งสองสมาคมยังเห็นว่าปัญหาการเรียกร้องในผลประโยชน์จากสหรัฐฯ จะคงไม่อยู่ที่ปัญหาสิทธิบัตรด้านยาและตอมพิวเตอร์ซอฟต์แวร์เท่านั้น แต่ยังต้องการให้มีการคุ้มครองในเรื่องเมล็ดพันธุ์พืช และเครื่องจักรกลการเกษตรกรรม ตลอดจนการเปิดตลาดสินค้าสหรัฐฯ และอื่น ๆ ด้วยข้ออ้างการใช้มาตรา 301 ในทุกกรณี ดังจะเห็นได้จาก กรณีของประเทศเกาหลี ซึ่งแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับทรัพย์สินทางปัญญา รวมทั้งสิทธิบัตรด้านยาแล้ว แต่ก็ยังถูกฟ้องเพื่อให้ใช้มาตร 301 อยู่อีกหลายกรณี(สยามรัฐ 11 มีนาคม พ.ศ. 2532)

ในระหว่างการเจรจาในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญากับทางฝ่ายสหรัฐฯ นั้น ได้เกิดความขัดแย้งระหว่างรองนายกรัฐมนตรีพงส์ สารสิน ซึ่งเป็นประธาน กนศ. สังกัดพรรคกิจสังคมกับทีมที่ปรึกษานายกรัฐมนตรีขึ้น ในเรื่องสิทธิบัตรด้านยา เกี่ยวกับมาตรการชั่วคราว โดยทางคณะกรรมการนโยบายความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ (กนศ.) และกระทรวงพาณิชย์มีความเห็นว่าควรที่จะยอมตามข้อเรียกร้องของสหรัฐฯ คือให้ความคุ้มครองเป็นเวลา 5 ปี โดยทางด้านกระทรวงพาณิชย์ให้เหตุผลว่าเป็นการแสดงให้สหรัฐฯ เห็นว่าประเทศไทยมีความคืบหน้าในการดำเนินการเรื่องสิทธิบัตรด้านยา เพราะมิฉะนั้นแล้วสหรัฐฯ อาจจะใช้มาตรา 301 กับสินค้าส่งออกของไทยที่ส่งไปขายยังตลาดสหรัฐฯ ในขณะที่ทีมที่ปรึกษานายกฯ เห็นว่าควรคุ้มครองเพียง 18 เดือนเท่านั้นเพื่อรักษาผลประโยชน์ของผู้บริโภคไทย(มติชน,กรุงเทพธุรกิจ 21 มีนาคม พ.ศ. 2532)

อย่างไรก็ตามความขัดแย้งในครั้งนี้ได้มีการวิพากษ์วิจารณ์ว่าเป็นการขัดแย้งระหว่างพรรคการเมืองที่กุมนโยบายการต่างประเทศ และกระทรวงพาณิชย์ ที่จะยืนยันในกระบวนการทำงานเดิมของตนทั้งนี้จะเห็นได้จากการดำเนินนโยบายต่างประเทศของประเทศไทยตั้งแต่สมัยพลเอกเปรม ที่ได้รับปากจะพยายามเจรจา เพื่อแก้ปัญหาการค้าระหว่างประเทศไทย-สหรัฐฯ ให้เป็นที่พอใจแก่ทางสหรัฐฯ ในขณะที่บทบาทของที่ปรึกษานายกฯ เป็นการพยายามชี้แจงว่าไม่สามารถทำตามที่ได้รับปากกับสหรัฐฯ ในรัฐบาลชุดที่แล้วว่า จะให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของสหรัฐฯได้ทั้งหมด แต่อย่างไรก็ตามได้มีนักวิชาการท่านหนึ่งกล่าวว่า "ไม่ควรปล่อยให้พรรคฯ เดียวกุมนโยบายการทำงานของตนอย่างต่อเนื่อง ที่รับปากสหรัฐฯ ว่าจะแก้ปัญหาให้ ซึ่งจะทำให้ประเทศเราอยู่ในฐานะลำบากในระยะยาว" (กรุงเทพธุรกิจ 21 มีนาคม พ.ศ. 2532)

ในอีกด้านหนึ่งของความขัดแย้งดังกล่าวมีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าในขณะที่พรรคชาติไทยเป็นพรรคการเมืองที่ถูกจัดตั้งขึ้นมาจากสมาชิกผู้จัดตั้งที่แต่ละคนล้วนแต่เป็นนักธุรกิจระดับหลาย

ร้อยล้าน แต่ธุรกิจส่วนใหญ่ จะอยู่ภายในประเทศมากกว่าเป็นการค้าข้ามชาติ ส่วนทางด้านพรรตกิจสังคม นั้นบรรดาผู้ร่วมก่อตั้งพรรคส่วนใหญ่ จะเป็นนักธุรกิจประเภทข้ามชาติ ซึ่งผลพวงจากกฎหมายกีดกันทางการค้าต่างๆ จึงเข้ามากระทบต่อผลประโยชน์ของนักธุรกิจข้ามชาติอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ และบรรดานักธุรกิจต่างๆจึงหันเหเข้าไปหานายพงส์ สารสิน เพื่อให้ความช่วยเหลือ(มติชน 22 มีนาคม พ.ศ. 2532)

อย่างไรก็ตามทางฝ่ายสหรัฐฯ สมาคมผู้ผลิตยาสหรัฐฯ ได้มีจดหมายถึงสำนักงานทางการค้าสหรัฐฯ ระบุว่าประเทศไทยควรถูกจัดให้อยู่ในกลุ่มประเทศที่น่าจะถูกมาตรการตอบโต้ทางการค้า หรือ มาตรา 301 ซึ่งขั้นตอนของการใช้มาตรา 301 กับประเทศที่ไม่ให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของสหรัฐฯอย่างเพียงพอ มีกำหนดระยะเวลาเป็น ขั้นๆ ดังต่อไปนี้ คือ วันที่ 30 เมษายน พ.ศ. 2532 จะมีการเสนอรายชื่อกลุ่มประเทศที่สหรัฐฯ ถือว่า "มีการค้าที่ไม่เป็นธรรม" ต่อสภาคองเกรส และวันที่ 30 พฤษภาคม พ.ศ. 2532 จะมีการพิจารณาและคัดเลือกให้เหลือประเทศที่เห็นควรจะดำเนินการตอบโต้ด้วยมาตรา 301 อย่างแน่นอน จากนั้นวันที่ 30 มิถุนายน พ.ศ. 2532 เริ่มมาตรการตรวจสอบ หรือสอบสวนประเทศในกลุ่มที่จะดำเนินการอย่างเด็ดขาด การสอบสวนของสหรัฐฯ ขั้นสุดท้ายจะใช้เวลา 6-9 เดือน และในระหว่างขั้นตอน จะมีการเจรจาระหว่างสหรัฐฯกับประเทศคู่กรณีไปพร้อมๆกัน ถ้าหากว่าภายใน 9 เดือนยังเจรจากันไม่สำเร็จ สหรัฐฯก็จะพิจารณาใช้มาตรา 301 ลงโทษประเทศนั้นๆ ทันที

จากสภาวะการณ์ดังกล่าว ทำให้กลุ่มธุรกิจส่งออกไทยเกรงว่าจะเกิดผลกระทบต่อสินค้าส่งออกของไทยไปยังตลาดสหรัฐฯ โดยทางด้านสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย ได้ออกแถลงเพื่อย้ำให้ทางรัฐไทยรับรู้ถึงผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นกับภาคธุรกิจส่งออกถ้าสหรัฐฯใช้มาตรา 301 ใน 2 ขั้นตอนคือ 1) ในระยะแรกเมื่อประเทศไทยอยู่ในบัญชีรายชื่อประเทศที่ถูกเพ่งเล็ง ก็จะทำให้ผู้ซื้อสหรัฐฯลังเลไม่แน่ใจว่าสินค้าใดจะถูกมาตรา 301 และอาจถูกกระทบส่วนนี้อันเป็นส่วนที่ถูกมองข้ามมาตลอด 2) เมื่อประเทศไทยถูกตรวจสอบแล้วว่าผิดจริงและถูกเล่นงานด้วยมาตรา 301 ก็จะทำให้เกิดผลกระทบต่อสินค้าชนิดนั้น ๆ โดยตรง (มติชน, สยามรัฐ 25 มีนาคม พ.ศ.2532)

อย่างไรก็ตามทางด้านรัฐไทยได้แสดงจุดยืนอีกครั้งโดยกล่าวว่าทางฝ่ายไทยนั้นต้องการแก้ไข พ.ร.บ. สิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ให้สอดคล้องกับมาตรฐานสากล ดังนั้นจึงจะนำเข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรภายใน 2 ปีหลังการประชุมเจรจาแกตต์รอบอุรุกวัย ในเดือน

พฤษภาคม พ.ศ. 2533 หรือภายในปี พ.ศ. 2535 แต่อย่างไรก็ตามทางฝ่ายสหรัฐยังไม่พอใจเพราะในที่สุดวันที่ 25 พฤษภาคม พ.ศ.2532 สหรัฐฯได้ประกาศผลการพิจารณาตามมาตรา 301 สเปเชียลโดยจัดให้ประเทศไทยเป็น "ประเทศที่ต้องติดตามใกล้ชิด"(Priority watch list) ร่วมกับประเทศอื่น ๆ อีก 7 ประเทศ มีแผนดำเนินการเร่งด่วนในกรณีของประเทศไทย 4 ประการคือ ต้องมีการคุ้มครองงานประดิษฐ์ทุกสาขาอย่างเพียงพอ และให้คุ้มครองงานลิขสิทธิ์รวมทั้งคอมพิวเตอร์ซอฟต์แวร์อย่างมีประสิทธิภาพ ปรับปรุงการคุ้มครองเครื่องหมายการค้า และร่วมเจรจาในรอบอุรุกวัยในลักษณะสร้างสรรค์ เพื่อบีบให้ประเทศไทยเร่งมือให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของสหรัฐฯ ให้ดีขึ้นก่อนจะถูกจัดเข้าสู่บัญชีดำต่อไป

ส่วนทางด้านฝ่ายคัดค้านการยอมรับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยายังคงทำการเคลื่อนต่อไปในลักษณะการกระจายแนวความคิด โดยการนำเสนอบทความในหน้าหนังสือพิมพ์ต่างๆ เช่น กลุ่มศึกษาปัญหายา (กศย.) ได้เสนอบทความเรื่อง "สิทธิบัตรยา บทพิสูจน์คนไท(ย)" โดยกล่าวว่าการเรียกร้องให้มีการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาเป็นเพราะบรรษัทยาข้ามชาติต้องการที่จะเป็นเจ้าของยาแต่เพียงผู้เดียว โดยให้ยาเป็นสินค้าผูกขาด จึงได้พยายามหาเหตุผลข่มขู่ประเทศทั่วโลก เพื่อให้สนองผลประโยชน์ของตน ทั้งที่ในปัจจุบันนั้นอุตสาหกรรมยาก็เป็นอุตสาหกรรมที่อยู่ใน 5 อันดับแรกที่ทำกำไรสูงสุดในโลกติดต่อกันมาเป็นเวลานาน บรรษัทยาข้ามชาติเหล่านี้ได้ใช้บทบาทของรัฐอเมริกาทำการข่มขู่ด้วยกฎหมายทางการค้าที่ตอบโต้ทางการค้า และทำการล็อบบี้ผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบายทางฝ่ายไทย นอกจากนั้นตัวแทนของกลุ่มค้ายาข้ามชาติในประเทศไทยยังได้พยายามบิดเบือนข้อเท็จจริง เช่น พยายามโน้มน้าวว่าสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา จะช่วยให้มีความปลอดภัยในการใช้ยามากขึ้น มีการถ่ายทอดเทคโนโลยี ทั้งที่ไม่มีความเป็นจริง ศ.ดร.แจน เซอร์วาส ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการสื่องสารระหว่างประเทศ และที่ปรึกษาของยูเนสโก (UNESCO) กล่าวว่า "การผลิตและการถ่ายทอดเทคโนโลยีผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จะไม่ใช่ประเทศโลกที่สาม แต่จะเป็นบรรษัทข้ามชาติ การถ่ายทอดเทคโนโลยีทำให้ประเทศโลกที่สามต้องพึ่งพาบริษัทผู้ค้ารายใหญ่ๆ ของโลกตะวันตก มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่ล้าสมัยอันนำไปสู่การขาดผู้เชี่ยวชาญในด้านการบูรณาการเทคโนโลยีกับการผลิต และต้องตกเป็นผู้ซื้อเทคโนโลยีโดยตลอด" ที่สำคัญข้อมูลในสิทธิบัตรมักจะบอกไว้ไม่หมด ไม่ชัดแจ้งเหมือนข้อมูลที่นำเสนอในวารสารวิชาการ(โดยหลักการของบรรษัทข้ามชาติในการจดสิทธิบัตรจะเปิดเผยข้อมูลน้อยที่สุด แต่เรียกร้องสิทธิมากที่สุด) ดังนั้นการรับสิทธิบัตรจะกลับเป็นการปิดกั้นการพัฒนาของอุตสาหกรรมยาไทย ซึ่งเป็นอุตสาหกรรมขั้นปลาย(นำเข้าวัตถุดิบมาผลิตเป็นยาสำเร็จรูป) โดยได้เริ่มต้นพัฒนางานวิจัยในส่วนของการวิจัยและพัฒนาสูตรตำรับยามากกว่าจะเน้นวิจัยยาใหม่ ซึ่งถ้า

จะย้อนไปมองการพัฒนาอุตสาหกรรมยาของประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่นญี่ปุ่น หรือประเทศในแถบยุโรป ก็เริ่มต้นการพัฒนาเช่นเดียวกับไทย แต่กว่าจะคุ้มครองสิทธิบัตรยาสมบูรณ์แบบก็ต่อเมื่อหน่วยพื้นฐานของการวิจัยและการพัฒนาของอุตสาหกรรมยาเข้มแข็งแล้ว

นอกจากนี้สาระสำคัญของสิทธิบัตรคือ สิทธิบัตรเป็นเอกสารแสดงสิทธิ์ที่รัฐออกให้แก่บุคคลผู้เป็นเจ้าของสิ่งประดิษฐ์ที่คิดค้นขึ้นได้ใหม่ในโลก หรือพัฒนาให้ดีขึ้นกว่าเดิม โดยให้ผู้ประดิษฐ์ผูกขาดการผลิตเพื่อขายสิ่งประดิษฐ์นั้นในประเทศนั้นๆ ในระยะเวลาที่กำหนด แลกเปลี่ยนกับการเปิดเผยรายละเอียดการประดิษฐ์นั้น เพื่อให้สาธารณชนทั่วไปได้ทราบด้วยเอกสารสิทธิบัตร ทั้งนี้เพื่อให้ความรู้นั้นตกเป็นสมบัติของมวลมนุษย์ ดังนั้นการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีการประดิษฐ์ใหม่ๆ จากเอกสารสิทธิบัตร ก็สามารถจะกระทำได้โดยไม่มีขอบเขตจำกัด แม้ว่าประเทศของตนจะไม่มีกฎหมายสิทธิบัตรเลยก็ตาม การที่ประเทศไทยยกเว้นสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาจึงไม่ทำให้คนไทยเสียโอกาสที่จะศึกษา หาความรู้ เพื่อพัฒนาคุณภาพยาให้ดีขึ้น ไม่ได้เป็นอุปสรรคของการถ่ายทอดเทคโนโลยีแต่อย่างใด เพราะคนไทยที่สนใจใคร่รู้ก็สามารถศึกษาค้นคว้าเอกสารสิทธิบัตรของนานาชาติที่จดสิทธิบัตรที่ประเทศอื่นได้ที่ศูนย์สนเทศสิทธิบัตร ห้องสมุดกรมวิทยาศาสตร์บริการ กระทรวงวิทยาศาสตร์ และกองสิทธิบัตรฯ กรมทะเบียนการค้า กระทรวงพาณิชย์ หน่วยงานทั้งสองแห่งนี้ เป็นแหล่งรวบรวมเอกสารสิทธิบัตรของประเทศต่างๆ เพื่อให้บริการแก่ผู้สนใจ ส่วนการประดิษฐ์คิดค้นผลงานใหม่เป็นนโยบายของรัฐที่จะให้ความสำคัญและสนับสนุนด้านทรัพยากรบุคคล ทุน และเครื่องมือสำหรับการวิจัย ตลอดจนสร้างแรงจูงใจไม่ใช่เรื่องที่เกี่ยวข้องกับระบบสิทธิบัตรแต่อย่างไร รวมทั้งการจดสิทธิบัตรจะต้องจดสิทธิบัตรในทุกประเทศที่แน่ใจว่าเป็นตลาดของตนภายใน 1 ปี ซึ่งต้องมีค่าใช้จ่ายมหาศาล(เฉพาะในประเทศไทยประมาณ 200,000 บาท) ดังนั้นระบบสิทธิบัตรจึงไม่กระตุ้นนักวิทยาศาสตร์ไทยให้ประดิษฐ์คิดค้นผลงานใหม่ แต่อย่างไรกลับจะเป็นการช่วยให้บรรษัทข้ามชาติกอบโกยผลประโยชน์ และเอารัดเอาเปรียบนักวิทยาศาสตร์มากยิ่งขึ้น

ในคำกล่าวอ้างเรื่องยาเลียนแบบ นั้นพบว่าข้อมูลในเอกสารสิทธิบัตรยาจะไม่มีการบอกรายละเอียดสูตรตำรับไว้อย่างครบครัน แต่จะมีรายละเอียดพอสมควรที่การขึ้นทะเบียนตำรับยา กับคณะกรรมการยา กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งข้อมูลทั้งหมดจะปิดเป็นความลับไม่มีการเปิดเผย ดังนั้นจะกล่าวอ้างว่า การมีสิทธิบัตรทำให้ยาเลียนแบบเหมือนต้นแบบหรือเหมือนลอกตำรา จึงขาดความเป็นจริง นอกจากนี้ หน่วยวิจัยและพัฒนาของอุตสาหกรรมยาไทย ก็มีขีดความสามารถพอที่จะพัฒนาสูตรตำรับยาที่ดีของตนเองได้ โดยไม่ต้องพึ่งพาข้อมูลสูตรตำรับของต่างประเทศ

ระยะเวลาในการขึ้นทะเบียนตำรับยาของไทยนั้นโดยทั่วๆไปประมาณ 6-12 เดือน(ของสหรัฐฯ ใช้เวลาเฉลี่ย 2 ปี) เวลาที่ใช้นานที่สุดจะประมาณ 2 ปี โดยที่ไม่ว่าจะเป็นยาของต่างประเทศหรือ ยาในประเทศก็ล้วนแล้วแต่จะต้องขึ้นทะเบียนตำรับยาทั้งนั้น ซึ่งก็จะมีระบบการตรวจสอบคุณภาพ ประสิทธิภาพ ความปลอดภัยเช่นเดียวกัน ดังนั้น ถ้าจะกล่าวอ้างว่ามียาที่มีคุณภาพไม่น่าเชื่อถือในประเทศไทย ก็ต้องแก้ไขให้ถูกจุด คือเข้มงวดที่ระบบการขึ้นทะเบียนตำหรับยา และการตรวจสอบการผลิตและควบคุมคุณภาพของโรงงานอุตสาหกรรมยาเป็นต้น

อย่างไรก็ตามผลกระทบของสิทธิบัตรยาต่อประชาชนที่ค่อนข้างรุนแรงมากก็คือราคายา ที่จะต้องแพงขึ้นจากการผูกขาดการค้า รวมทั้งการขาดดุลการค้าของประเทศก็จะเพิ่มขึ้นเพราะไม่สามารถผลิตเองได้ ไม่สามารถนำเข้าได้ ต้องใช้เพียงยี่ห้อเดียว ซึ่งผลเสียทั้งมวลย่อมตกอยู่กับประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศที่มีฐานะยากจนอยู่แล้ว (มติชน 22 เมษายน พ.ศ.2532)

ส่วนในเรื่องมาตรการการคุ้มครองชั่วคราวนั้น กลุ่มศึกษาปัญหายาได้เสนอบทความในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ฉบับวันที่ 14 กันยายน พ.ศ.2532 เรื่อง "จับตาสิทธิบัตรยาแอบแฝง" และโครงการศึกษาระบบทรัพย์สินทางปัญญา (ศสญ.) สถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ ได้เสนอบทความในหนังสือพิมพ์มติชน ฉบับวันที่ 16 กันยายน พ.ศ.2532 เรื่อง "การขึ้นทะเบียนตำรับยาสำหรับยาใหม่ สิทธิบัตรยาแอบแฝง" ในหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจฉบับวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ.2532 ได้เสนอบทความเรื่อง "ความ (ไม่) รู้เรื่องการคุ้มครองผู้บริโภคยา" โดยกลุ่มศึกษาปัญหายา ได้แสดงการคัดค้านมาตรการชั่วคราว (กรุงเทพธุรกิจ 11 ตุลาคม พ.ศ.2532) ซึ่งมีความเห็นคัดค้านคล้ายคลึงกัน โดยกล่าวว่ามาตรการชั่วคราว คือสิทธิบัตรยาแอบแฝง โดยอาศัยหลักการพิทักษ์ผลประโยชน์ของผู้บริโภคในแง่หลักการของความปลอดภัย ซึ่งเป็นหลักการสากลที่ทุกคนยอมรับ โดยกำหนดความเหลื่อมล้ำให้กับบริษัทยาต่างชาติ ซึ่งเป็นเจ้าของผลิตภัณฑ์ต้นตำรับให้มีโอกาสแสวงหาผลประโยชน์จากการขายแต่เพียงผู้เดียวอย่างเต็มที่ตลอดระยะเวลาที่เรียกว่า "ระบบติดตามความปลอดภัย" ซึ่งกำหนดระยะเวลาไว้อย่างน้อย 2 ปี แต่สำหรับบริษัทยาในประเทศ นอกจากต้องรอคอยการติดตามความปลอดภัยดังกล่าว จนกว่าบริษัทยาต้นตำรับจะพอใจแล้ว บริษัทยาในประเทศจะต้องทำการศึกษา ความเท่าเทียมกันของประสิทธิภาพในการบำบัดรักษา(Bioequivolence) ตลอดจนต้องแสดงประสิทธิผล(efficacy)ของยาเจเนอริก(ยาที่มีตัวยาเดียวกับยาใหม่)เปรียบเทียบกับยาต้นกำเนิด ซึ่งกระทำโดยสถาบันของรัฐเท่านั้นเพื่อเป็นข้อมูลประกอบการขอขึ้นทะเบียนตำรับยาใหม่

เกณฑ์ที่กำหนดให้บริษัทยาในประเทศต้องทำการศึกษาดังกล่าว นับเป็นสิ่งที่ยกระดับมาตรฐานการผลิตยาในประเทศให้สูงขึ้น ซึ่งควรแก่การสนับสนุน แต่การเลือกปฏิบัติกับกลุ่มบริษัทยาในประเทศเท่านั้น ในขณะที่ยาต้นตำรับของบริษัทยาข้ามชาติไม่ต้องทำอะไรเลย นอกจากติดตามความปลอดภัย และการติดตามนี้ก็เปิดกว้างมาก ทำให้สถานบริการระดับใดก็ได้ที่มีแพทย์ประจำทั้งภาครัฐและเอกชน

ข้อน่าสังเกตทั้งในแง่ความเหลื่อมล้ำและการเลือกปฏิบัติ จนล่วงเลยขอบเขตของการที่จะสนองการคุ้มครองผู้บริโภคมีอยู่หลายประการคือ 1) สถานบริการที่บริษัทข้ามชาติจะเอาไปใช้เพื่อติดตามความปลอดภัย เป็นสถานบริการระดับใดก็ได้ เป็นของรัฐหรือเอกชนก็ได้ ขณะที่ของบริษัทยาในประเทศต้องเป็นสภาบันของรัฐบาลที่ได้รับการยอมรับ ยิ่งไปกว่านั้นข้อมูลยืนยันความปลอดภัยของยาใหม่ ที่บรรษัทยาข้ามชาติจะแสดงผล จะถูกรวบรวมและสรุปผล โดยบริษัทยาผู้เป็นเจ้าของผลิตภัณฑ์ 2) ตัวแบบการศึกษา ความเท่าเทียมกันของประสิทธิภาพในการบำบัดรักษาและประสิทธิภาพของยาเจเนอริก ที่ผลิตโดยบริษัทในประเทศ จะต้องถูกวางและได้รับการยอมรับโดย คณะอนุกรรมการศึกษาวิจับและติดตามความปลอดภัยของตำรับยาแผนปัจจุบันที่ใช้สำหรับมนุษย์(ยาใหม่) ในขณะที่ไม่ได้ระบุถึงแบบแผนการประเมินผลิตภัณฑ์ก่อนการให้ขึ้นทะเบียนตำรับยาใหม่ของบริษัทข้ามชาติ 3)ยาใหม่ที่หมดสิทธิบัตรยาจากต่างประเทศแล้ว บรรษัทยาข้ามชาติก็ยังสามารถกำหนดให้อยู่ใน ระยะควบคุมความปลอดภัยได้อีกเช่นกัน ทำให้สามารถตักตวงผลประโยชน์นอกเวลาที่หมดโอกาสแล้ว 4)การเลือกปฏิบัติต่อยาต่างประเทศของบริษัทยาข้ามชาติ เหมือนกับยาที่ผ่านการรับรองแล้วโดยกำหนดให้เป็นยาอันตราย หรือยาควบคุมพิเศษ หาใช่เป็นยาที่อยู่ในระหว่างการทดลองไม่ แต่ยาที่ผลิตโดยอุตสาหกรรมยาภายในประเทศก่อนที่จะรับขึ้นทะเบียนกลับถูกปฏิบัติเหมือนยาที่อยู่ระหว่างการทดลอง 5) ในระยะของการควบคุมความปลอดภัยคล้ายกับว่าจะมีการเข้มงวดการกระจายยาในวงจำกัด แต่ความเป็นจริงแล้วการกำหนดให้การกระจายยาดังกล่าวในเกือบทุกช่องทางยกเว้นร้านขายยา รวมทั้งการไม่กำหนดโทษ ถ้ามีการขายยาดังกล่าว ระหว่างระบบการติดตามความปลอดภัยในร้านขายยาทำให้คล้ายจงใจที่จะยอมให้ยาดังกล่าวสามารถหาซื้อได้ทั่วไป ในช่วงเวลาดังกล่าว แทนที่จะกำหนดแหล่งการกระจายยาบนพื้นฐานของการคุ้มครองความปลอดภัยของผู้ถูกใช้ยา โดยให้มีการใช้เฉพาะในโรงพยาบาลที่มีผู้เชี่ยวชาญครบ เช่น ในโรงพยาบาล มหาวิทยาลัย และโรงพยาบาลศูนย์เท่านั้น

นอกจากนั้นแล้ว การยอมรับการขึ้นทะเบียนยาใหม่แบบมีเงื่อนไขจากบรรษัทยาข้ามชาติ กำหนดให้ขึ้นกับอนุกรรมการ 14-15 คน โดยกำหนดบทบาท และอำนาจหน้าที่ไว้อย่างกว้างขวางมาก จะทำให้เกิดปัญหาที่ติดตามมาภายหลังการทำงาน ซึ่งไม่แตกต่างกับการเกิดสูตรตำรับที่ไม่เหมาะสมที่มีอยู่มากมายในประเทศ ในจำนวนตำรับยาทั้งสิ้นกว่า 3 หมื่นตำรับ ที่เป็นอยู่

ในระบบยาของไทย ทั้งนี้เพราะยาที่จะขอจดทะเบียนจะต้องมาจากหลายกลุ่มหลายชนิดที่เกินกว่าความสามารถที่จะวินิจฉัยของคน 14-15 คน โดยขาดเกณฑ์ประกอบ และสุดท้ายก็จะไปขึ้นอยู่กับตัวบุคคลในการพิจารณาอนุมัติ ซึ่งมิได้ให้องค์การควบคุมจรรยาบรรณของการวิจัยยาในมนุษย์และองค์กรวิชาชีพผู้เชี่ยวชาญ เข้ามามีส่วนร่วมอยู่ด้วย (สยามรัฐ 14 กันยายน พ.ศ.2532)

อย่างไรก็ตามในระหว่างนั้นการเคลื่อนไหวที่ต้องการให้ประเทศไทยยอมรับการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยายังคงดำเนินต่อไป คือการเคลื่อนไหวขององค์การระหว่างประเทศคือ WIPO ในลักษณะสร้างแนวความคิดให้กับกลุ่มผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบายให้เห็นถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาคือในวันที่ 25-26 สิงหาคม พ.ศ. 2532 กรมทะเบียนการค้าได้ร่วมกับองค์การทรัพย์สินทางปัญญาแห่งโลก (WIPO) ได้จัดสัมมนาเรื่อง "กฎหมายและเทคโนโลยีใหม่" เป็นต้น(ข่าวพาณิชย์ 5-11 กันยายน พ.ศ.2532 น.15) ซึ่งเจ้าหน้าที่บริหารระดับสูงของกระทรวงพาณิชย์ได้แสดงทัศนะว่ากฎหมายสิทธิบัตรของไทยที่ใช้มาถึง 10 ปีในขณะนั้น สมควรที่จะเสนอให้มีการแก้ไข และในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2532 คณะรัฐมนตรีได้มีมติอนุมัติให้ประเทศไทยสมัตรเข้าเป็นสมาชิกขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาแห่งโลก(WIPO)(กรุงเทพธุรกิจ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2532)

อย่างไรก็ตามการเจรจาระหว่างฝ่ายไทยกับสหรัฐฯที่กรุงวอชิงตัน ในวันที่ 3-4 ตุลาคม พ.ศ. 2532 ในเรื่องมาตรการชั่วคราวที่ทางกระทรวงสาธารณสุขได้เตรียมการไว้นั้น ทางสมาคมผู้ผลิตยาสหรัฐฯ(PMA)ได้แสดงท่าทีคัดค้าน เพราะเห็นว่ามาตรการชั่วคราวของฝ่ายไทยในการให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาแก่ผู้ผลิตเป็นเวลาอย่างน้อย 2 ปี โดยจะต้องนำยาที่จะจำหน่ายมาทดสอบผลการใช้ในโรงพยาบาล และผ่านขั้นตอนอื่น ๆ เพื่อความปลอดภัยของผู้บริโภค เป็นการสร้างภาระให้กับผู้ผลิตยาสหรัฐฯ ในขณะที่ทางคณะฝ่ายไทยได้กล่าวว่ามาตรการดังกล่าวเป็นความพยายามของรัฐบาลไทยที่จะคลี่คลายปัญหาตามข้อเรียกร้องของสหรัฐฯ ซึ่งทางฝ่ายไทยยังไม่พร้อมที่จะแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตรด้านยา และการที่สมาคมผู้ผลิตยาของสหรัฐฯไม่เห็นด้วยกับมาตรการดังกล่าว เป็นเพราะสมาคมผลิตภัณฑ์เภสัชกรรมซึ่งเป็นบรรษัทยาข้ามชาติที่ตั้งอยู่ในประเทศไทย ไม่พอใจที่คณะกรรมการอาหารและยา (อย.) ไม่มีการหารือในข้อปลีกย่อยของมาตรการก่อน เนื่องจากทางอย.จำเป็นต้องเร่งประกาศใช้ก่อนวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2532 ก่อนที่สหรัฐฯจะตัดสินใจว่าจะใช้มาตรา 301 กับประเทศไทยหรือไม่ ในกรณีที่ไม่มีความคืบหน้าในเรื่องการให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาอย่างเพียงพอ (กรุงเทพธุรกิจ, ไทยรัฐ 29 กันยายน พ.ศ.2532) แต่อย่างไรก็ตามผลการเจรจาครั้งนี้ไม่เป็นที่เปิดเผย แต่จากข่าวหนังสือพิมพ์

ระบุว่า ผู้แทนไทยได้นำเสนอโครงร่างแก้ไขพรบ.สิทธิบัตรให้สหรัฐฯ โดยจะนำเสนอเข้าสู่การพิจารณาของสภาภายในปีพ.ศ.2534

ในขณะที่ทางฝ่ายไทยเริ่มโอนอ่อน ทางฝ่ายสหรัฐฯ ก็เริ่มที่จะแสดงความแข็งกร้าวมากขึ้น โดยในวันที่ 10 ตุลาคม พ.ศ.2532 นางคลาร่า ฮิลล์ หัวหน้าคณะผู้แทนการค้าสหรัฐฯ (ยูเอสทีอาร์)ได้ส่งบันทึกถึง นายสุบิน ปิ่นขยัน รมว.กระทรวงพาณิชย์ แจ้งว่า ทางฝ่ายสหรัฐฯยังไม่พอใจในข้อเสนอของฝ่ายไทย และกล่าวย้ำให้ฝ่ายไทยเร่งดำเนินการมิฉะนั้นสหรัฐฯจะดำเนินการตอบโต้ประเทศไทยด้วยมาตรา 301 และยังได้เสนอให้มีการปรึกษาหารือกันขึ้นอีกก่อนวันที่ 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2532 โดยได้กำชับว่าต้องพูดถึงแต่สิ่งที่สหรัฐฯคาดหวังจากประเทศไทยเท่านั้น (มติชน 16 ตุลาคม พ.ศ.2532 น.3)

ในขณะที่ทางฝ่ายโครงการศึกษาระบบทรัพย์สินทางปัญญา (ศสญ.) สถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ ได้ออกมาเสนอความคิดเห็นสนับสนุนข้อดีของมาตรการชั่งคราว ในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ฉบับวันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ.2532 เรื่อง "มาตรการชั่วคราวสู่มาตรการถาวร"โดยได้กล่าวถึงข้อดีของหลักการสำคัญของการคุ้มครองผู้บริโภค เช่นในเรื่องของระบบการติดตามความปลอดภัยของยา และข้อดีอีกประการหนึ่งคือการให้บริษัทยาที่ทำการผลิตยาโดยใช้ยาที่มีชื่อทางยาเหมือนกัน (Generic drug) หรือยาเจนเนอริกต้องทำการศึกษาประเมินประสิทธิภาพเปรียบเทียบกับยาใหม่ (Bioeqivalence) เป็นต้น โดยได้เสนอให้มีการพัฒนามาตรการชั่วคราวของการคุ้มครองสิทธิในผลิตภัณฑ์ยา ให้เป็นมาตรการบังคับใช้ต่อไป (สยามรัฐ 17 ตุลาคม พ.ศ.2532 น.8,9)

อย่างไรก็ตามจากการสัมมนาในวันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ. 2532 ที่จุฬาฯ เรื่อง “มาตรการชั่วคราวกับทางออกของประเทศไทย” โดยโครงการทรัพย์สินทางปัญญา(ศสญ.) ของสถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ กลุ่มศึกษาปัญหายา ชมรมแพทย์ชนบท คณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนเพื่อการสาธารณสุขมูลฐาน(คปอส.)เป็นต้น และจากบทความของกลุ่มศึกษาปัญหายาในหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ฉบับวันที่ 17 ตุลาคม พ.ศ.2532 เรื่อง "ผลกระทบของมาตรการชั่วคราวต่อการคุ้มครองผู้บริโภค" โดยได้กล่าวถึงผลกระทบด้านลบที่สำคัญได้แก่ ราคายาที่แพงขึ้น เพราะเมื่อมาตรการชั่วคราวเกิดขึ้นบนพื้นฐานหรือแนวคิดเพื่อให้มีผลต่อการผูกขาดตลาดยาทางอ้อมของบรรษัทยาข้ามชาติ เมื่อมีการผูกขาดเพียงผู้เดียว ราคายาจะแพงขึ้นอย่างแน่นอน ส่วนผลลบอีกประการหนึ่งคือ คนไทยกลายเป็นหนูทดลองยา เพราะจะมีทั้งยาเดี่ยวและยาสูตรผสมมาทดลองใช้ในประะทศไทยมากขึ้น ทั้งนี้เนื่องจาก ยาที่ไม่เคยใช้ในประเทศไทยถือว่าเป็นยาใหม่ สามารถนำ

ไปขอขึ้นทะเบียนยาอย่างมีเงื่อนไขผูกขาดตลาด มิได้จำกัดเฉพาะยาใหม่ที่ยังไม่หมดสิทธิบัตรในประเทศต้นกำเนิดเท่านั้น และทั้งๆที่ยังมิได้มีมาตรการชั่วคราวให้มีการผูกขาดก็มียาที่ไม่เหมาะสมอยู่นับหมื่นตำรับอยู่แล้ว นอกจากนั้นยังมีการตั้งข้อสังเกตว่าจากสถานการณ์ที่รัฐได้มีมติที่จะทำให้มาตรการชั่วคราวสามารถนำไปสู่การปฏิบัติ โดยเชิญฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องเข้าร่วมประชุม ในวันที่ 28 กันยายน พ.ศ. 2532 มิได้ตระหนักเลยว่า ตัวแทนผู้บริโภค โดยเฉพาะองค์กรคุ้มครองผู้บริโภคด้านยา ที่ได้ติดตามเรื่องนี้มาโดยตลอดก็เป็นฝ่ายหนึ่งที่เกี่ยวข้อง มิใช่เฉพาะกลุ่มอุตสาหกรรมยาข้ามชาติ และอุตสาหกรรมยาท้องถิ่นเท่านั้นที่เกี่ยวข้อง นั้นหมายถึงมิได้เปิดโอกาสให้ผู้บริโภคได้ร่วมรับรู้หรือร่วมแสดงความคิดเห็นด้วยเลย ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบตัวแทนที่ผู้บริโภคเป็นส่วนหนึ่งของผู้เข้าร่วมประชุมพิจารณา หรือรูปแบบทางอ้อม โดยพิจารณาเรื่องนี้อย่างเปิดเผย และรับฟังความคิดเห็นจากสาธารณชนและสื่อมวลชน(สยามรัฐ 17 ตุลาคม พ.ศ. 2532 น. 3)นอกจากนั้นแล้วจะส่งผลกระทบโดยต่ออุตสาหกรรมยาภายในประเทศด้วย นั่นคือบรรษัทข้ามชาติสามารถวางตลาดสินค้าชนิดเดียวกันก่อนบริษัทท้องถิ่นอย่างน้อย 3 ปี ซึ่งทำให้ประชาชนต้องเสียเงินเพิ่มขึ้นในการซื้อยาตลอดจนความสามารถในการแข่งขันของบริษัทท้องถิ่นลดลง อีกทั้งต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นในการวิจัยตามมาตรการนี้ซึ่งบริษัทเล็กๆ ไม่อาจแบกรับภาระค่าใช้จ่ายได้อาจถึงกับต้องเลิกกิจการไป ซึ่งมีผลต่อการจ้างงานในอุตสาหกรรมยาเช่นกัน และภายหลังจากการสัมมนาที่ประชุมได้จัดทำสรุปยื่นข้อเสนอต่อนายกรัฐมนตรีเพื่อนำเข้าพิจารณาในคณะรัฐมนตรีในวันที่ 18 ตุลาคม พ.ศ. 2532 (เดลินิวส์, มติชน 18 ตุลาคม,สยามรัฐสัปดาหวิจารณ์ 23-29 ตุลาคม พ.ศ.2532 น. 19)

การเคลื่อนไหวคัดค้านในเรื่องมาตรการชั่วคราวนี้ยังได้รับการคัดค้านจากกลุ่มสหภาพแรงงานอีกด้วย โดยในวัน 17 ตุลาคม พ.ศ. 2532 กลุ่มสหภาพแรงงานรัฐวิสาหกิจสัมพันธ์ นำโดยนายปรีชา คงขำ เข้าพบ นายชวน หลีกภัย รมว.กระทรวงสาธารณสุข เพื่อคัดค้านมาตรการชั่วคราว โดยกล่าวว่ากลุ่มสหภาพฯไม่เห็นด้วยในมาตรการชั่วคราว 2 ปี ในการขึ้นทะเบียนยา เพราะเห็นว่าไทยเป็นประเทศกำลังพัฒนา ควรมีโอกาสพัฒนาผลิตภัณฑ์ต่อไปอีกช่วงหนึ่ง (สยามรัฐ 19 ตุลาคม พ.ศ.2532) และในวันที่ 25 ตุลาคม พ.ศ.2532 ทางด้านกลุ่มสหภาพฯ ได้ยื่นหนังสือค้านการแก้ไข พ.ร.บ.สิทธิบัตรยา ต่อกรรมาธิการต่างประเทศ ทั้งนี้เพื่อไม่ให้เป็นไปตามความต้องการของสหรัฐฯ (มติชน, บ้านเมือง 26 ตุลาคม พ.ศ.2532)

อย่างไรก็ตามจุดยืนของผู้มีอำนาจในการกำหนดนโยบายฝ่ายไทยได้ประกาศออกมาอย่างชัดแจ้งคือในวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ.2532 จากการประชุมคณะอนุกรรมการความสัมพันธ์

ทางเศรษฐกิจและการค้าไทย-สหรัฐฯ ที่ประชุมได้หารือถึงปัญหาการค้าระหว่างไทย-สหรัฐฯ และได้มีการเปิดเผยถึงผลการเจรจาของคณะผู้แทนไทย ซึ่งมีนายพชร อิศรเสนา ปลัดกระทรวงพาณิชย์เป็นหัวหน้าคณะเดินทางไปเจรจาที่กรุงวอชิงตันเมื่อต้นเดือนตุลาคม พ.ศ. 2532 หลังจากที่มิได้เปิดเผยผลการเจรจา เพราะได้โอนอ่อนตามข้อเรียกร้องของสหรัฐฯ ในทุกเรื่อง ซึ่งการเจรจาในครั้งนั้นทางคณะผู้แทนไทยได้แจ้งให้สหรัฐฯทราบถึงความคืบหน้าในการให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาว่าได้มีการยกร่างกฎหมายแก้ไขทรัพย์สินทางปัญญาทุกประเภท นั้นหมายถึงเรื่องลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร เครื่องหมายการค้า และให้คำสัญญาว่าร่างกฎหมายดังกล่าวจะแล้วเสร็จใน 2 ปี แต่อย่างไรก็ตามการไปตกลงกับสหรัฐฯอย่างเงียบเชียบโดยมิได้ให้สาธารณชนได้รับรู้ถึงการตัดสินใจของสหรัฐฯ แล้วก็ตามนั้นกระแสการกดดันทางการค้าจากสหรัฐฯก็ยังไม่สิ้นไป ดังนั้นที่ประชุมจึงมีความเห็นว่าประเทศไทยจำเป็นที่จะต้องเร่งออกกฎหมายสิทธิบัตรมาใช้เพื่อแสดงถึงความคืบหน้าในการดำเนินการตามที่สหรัฐฯต้องการ ไม่เช่นนั้นมีความเป็นไปได้สูงที่ประเทศไทยจะถูกสหรัฐฯใช้มาตรา 301 ตอบโต้ทางการค้า โดยมีเวลาที่จะดำเนินการต่อไปอีก 5-6 เดือน

ส่วนทางด้านอธิบดีกรมทะเบียนการค้ากล่าวว่าเกี่ยวกับการแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตรว่า คณะรัฐมนตรีได้อนุมัติรายชื่อคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงแก้ไขกฎหมายและพัฒนาระบบทรัพย์สินทางปัญญาแล้ว ซึ่งจะเป็นคณะที่ดำเนินการในการยกร่างกฎหมายสิทธิบัตร โดยคณะกรรมการชุดนี้มีทั้งสิ้น 15 คน ประกอบด้วย ปลัดกระทรวงพาณิชย์ เป็นประธานคณะกรรมการ เลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา อธิบดีกรมศิลปากร ผู้แทนกระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการพลังงาน อธิบดีกรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ อธิบดีกรมเศรษฐกิจ เลขาธิการสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา นายประยูร เถลิงศรี นายโชคชัย อักษรนันท์ นายพรชัย มาตังคสมบัติ นายเลอสรรค์ ธนสุกาญจน์ นายแก้วสรร อติโพธิ์ เข้าร่วมเป็นกรรมการส่วนกรรมการและเลขานุการได้แก่ อธิบดีกรมทะเบียนการค้า และกรรมการผู้ช่วยเลขานุการมี 2 คนด้วยกันคือ นายสุชาย เชาว์วิศษฐ์ และนายยรรยง พวงราช (สยามรัฐ 3 พฤศจิกายน พ.ศ.2532 น.1, 16) จะเห็นได้ว่าคณะกรรมการชุดดังกล่าวนี้ไม่มีกลุ่มบุคคลจากองค์กรพัฒนาเอกชนเข้าร่วมด้วยทั้งที่เป็นกลุ่มที่ศึกษาปัญหาทางด้านยาอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง

ส่วนทางด้านสหรัฐฯยังคงย้ำถึงข้อเรียกร้องที่มีต่อประเทศไทยโดยได้ประกาศข้อเรียกร้อง 4 ข้อให้ประเทศไทยดำเนินการโดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทางสหรัฐฯต้องการให้ไทยยอมรับเรื่องสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา เพราะถึงแม้ทางรัฐบาลไทยเสนอว่าจะนำเรื่องสิทธิบัตรเสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรในช่วงสิ้นปี 2534 แต่ทางสหรัฐฯต้องการกับประเทศไทยให้ประกาศเป็นกฎหมายโดย

ให้มีผลในปี 2534 และสำหรับ 4 ข้อที่สหรัฐฯเรียกร้องประเทศไทยคือ 1) ให้ฝ่ายไทยยกร่างกฎหมายเพื่อให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาแก่สหรัฐฯ ภายในปี 2534 ให้การคุ้มครองไปถึงประดิษฐกรรม และพยายามผลักดันให้มีผลบังคับใช้ในปีเดียวกัน 2) ห้ามรัฐบาลไทยออกกฎหมายหรือมาตรการอื่นที่ทำให้การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาต้องเสื่อมไป 3) ประเทศไทยต้องอนุญาตให้สหรัฐฯทำงานอย่างใกล้ชิดในเรื่องการยกร่างกฎหมายใหม่ และ 4) ประเทศไทยจะต้องขยายการคุ้มครองด้านสิทธิบัตรออกไปเป็น 20 ปี (มติชน 4 พฤศจิกายน พ.ศ.2532) นอกจากสหรัฐฯ พยายามที่จะกดดันให้ประเทศไทยดำเนินตามข้อเรียกร้องแล้ว ยังได้พยายามที่จะเข้ามาแทรกแซงในเรื่องของขบวนการกำหนดนโยบายอีกด้วยไม่ว่าจะเป็นเรื่องการสั่งห้ามการออกกฎหมาย หรือการขอเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ซึ่งถือได้ว่าเป็นการละเมิดอำนาจอธิปไตยของประเทศไทยด้วย

อย่างไรก็ตามตลอดในช่วงปี พ.ศ. 2533 แม้ว่าจะมีความตึงเครียดจากวิกฤตการณ์อิรัก-คูเวต แต่ทางด้านสหรัฐฯยังคงมีการเคลื่อนไหวกดดันให้นานาประเทศทำการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาอย่างเพียงพอ และมีประสิทธิภาพ ยังคงดำเนินต่อไป โดยเฉพาะการเคลื่อนไหวกดดันในเรื่องสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา และในช่วงปลายเดือนมกราคม พ.ศ.2534 ทางด้านสมาคมผู้ผลิตยาของสหรัฐฯ (US The Pharmaceutical Manufacturers Association: US PMA) ก็ได้ยื่นคำร้องเรียนแก่ USTR (US.Trade Representative) โดยกล่าวหาว่าประเทศไทยมิได้ให้ความคุ้มครองผลิตภัณฑ์ยาของสหรัฐฯ อย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ ทำให้อุตสาหกรรมยาของสหรัฐฯได้รับความเสียหายจากการสูญเสียรายได้ที่ควรจะได้รับจากประเทศไทยเป็นมูลค่าไม่ต่ำกว่าปีละ 100 ล้านดอลลาร์ นอกจากนั้นผู้ผลิตยาของสหรัฐฯยังได้ระบุว่าการค้นคิดผลิตภัณฑ์ยาแต่ละชนิดนั้นต้องเสียค่าใช้จ่ายถึง 231 ล้านดอลลาร์ และต้องใช้ระยะเวลายาวนาน 10-12 ปี จึงสมควรที่ประเทศต่าง ๆ ซึ่งนำผลิตภัณฑ์ยาดังกล่าวไปใช้ต้องให้ความคุ้มครองผลิตภัณฑ์ยาเหล่านั้น เพื่อให้เจ้าของผู้ผลิตยาสามารถได้รับผลตอบแทนจนคุ้มค่าต้นทุนค่าใช้จ่ายที่สูญเสียไปในการค้นคว้าทดลอง ทั้งนี้เพื่อเป็นแรงจูงใจให้มีการค้นคว้าผลิตภัณฑ์ยาประเภทใหม่ๆต่อไป อันจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวมในอนาคต (ฝ่ายวิชาการธนาคารกสิกรไทย, แนวหน้า กุมภาพันธ์ 2534) โดยทางด้าน USTR จะประกาศผลการตัดสินใจรับฟ้องหรือไม่ในวันที่ 16 มีนาคม พ.ศ.2534

อย่างไรก็ตามจากสภาพความเป็นจริงแล้ว อุตสาหกรรมยานั้นจัดได้เป็นธุรกิจชั้นแนวหน้าของสหรัฐฯ โดยมีมูลค่าของยอดขายในปี 2532 ราว 18.8 พันล้านดอลลาร์ และเพิ่มขึ้นเป็น 21.2 พันล้านดอลลาร์ ในปี 2533 และเป็นที่น่าสังเกตว่า ในขณะที่สหรัฐฯมียอดขาดุลการค้า

ต่างประเทศเป็นมูลค่าถึง 129 พันล้านดอลลาร์ ในปี 2532 แต่ปรากฏว่ากลับมียอดเกินดุลการค้าในรายการผลิตภัณฑ์ยาเป็นมูลค่า 900 ล้านดอลลาร์ในปี 2532 และคาดว่ายอดเกินดุลดังกล่าวจะเพิ่มขึ้นทุกๆ ปีประมาณ 1 พันล้านดอลลาร์ ดังนั้น รายได้ส่วนใหญ่ของผู้ผลิตของสหรัฐฯจึงมาจากการจำหน่ายในตลาดต่างประเทศเป็นสำคัญ ด้วยเหตุนี้จึงเป็นแรงผลักดันให้ประเทศต่างๆ ยอมรับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาของสหรัฐฯ (อ้างแล้ว)

อย่างไรก็ตามส่วนในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 ทางด้านกระทรวงพาณิชย์ได้ทำการยกร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตรฉบับใหม่ โดยนำเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อลงมติอนุมัติ และจะนำเข้าสู่การพิจารณาของคณะกรรมการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายและทรัพย์สินทางปัญญา ซึ่งมีนายพชร อิศรเสนา ณ อยุธยา ปลัดกระทรวงพาณิชย์เป็นประธาน ในวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2534 และจะทำการเสนอต่อรัฐสภาในสมัยประชุมต่อไป เพื่อให้ออกเป็นกฎหมายทันกำหนดภายในปี 2534 และทางกระทรวงพาณิชย์เองก็ยอมรับว่าการแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตรครั้งนี้เพื่อลดแรงกดดันจากสหรัฐฯที่จะดำเนินมาตรการตอบโต้ทางการค้า มาตรา 301 แห่งกฎหมายการค้าสหรัฐฯ ตอบโต้สินค้าไทยที่ส่งเข้าส่งตลาดสหรัฐฯ

ดังนั้นเนื้อหาสาระของพ.ร.บ.สิทธิบัตร ฉบับปรับปรุงแก้ไขนี้ได้โอนอ่อนผ่อนปรนตามข้อเรียกร้องของสหรัฐฯทุกอย่าง นับตั้งแต่เรื่องในเรื่องขอบเขตของการคุ้มครองจะขยายกว้างยิ่งขึ้น เช่น ผลิตภัณฑ์ยา เครื่องจักรกลการเกษตร ซึ่งตามกฎหมายเดิมได้ยกเว้นไว้ในมาตรา 9 ที่ไม่ให้การคุ้มครอง ซึ่งร่างใหม่จะไม่ยกเว้นแต่จะมีเรื่องใหม่ที่จะยกเว้นแทนในมาตรา 9 นี้คือ เรื่องเกี่ยวกับวิธีการบำบัดรักษาโรคของมนุษย์ สำหรับอายุการคุ้มครองจะขยายให้ยาวนานขึ้น แต่เดิมจะกำหนดให้อายุการคุ้มครอง 15 ปี นับแต่วันที่มาขอจดสิทธิบัตรจะขยายไปเป็น 20 ปี นับแต่วันที่มาขอจดสิทธิบัตร และในส่วนของการบังคับใช้สิทธิเดิมรัฐบาลมีสิทธิที่จะบังคับนำเอาสิทธิบัตรที่มีการขอคุ้มครองไปใช้ หากเห็นว่ามีความจำเป็นโดยไม่ต้องจ่ายค่าตอบแทน แต่ในร่างกฎหมายใหม่ จะมีความยุ่งยากและซับซ้อนขึ้น โดยมีการกำหนดหลักเกณฑ์ในการบังคับสิทธิจะมีการเจรจากับผู้ทรงสิทธิก่อน ถ้าตกลงได้จะมีการจ่ายผลตอบแทนให้แต่ถ้าไม่ยินยอมก็ต้องบังคับและจะจ่ายผลตอบแทนให้เช่นกัน ส่วนภาระพิสูจน์เป็นเรื่องของศาลไทย ถ้ามีผู้ถูกกล่าวหาว่าละเมิดสิทธิบัตรยา ก็จะต้องพิสูจน์ตัวเองและถ้าพิสูจน์แล้วไม่ผิด ผู้ถูกกล่าวหาสามารถฟ้องกลับเพื่อเรียกค่าเสียหายได้ นอกจากนี้ยังเพิ่มมาตรการชั่วคราวในกรณีที่มีการฟ้องว่ายาปลอม และหากศาลไทยพิจารณาจากมูลค่าเหตุแวดล้อมจูงใจหรือพบว่ามีท่าทีละเมิดจริง ก็มีอำนาจสั่งให้ระงับการผลิตชั่วคราวได้ แต่ถ้าพิสูจน์แล้วพบว่าไม่ปลอมจริง ผู้ที่ไม่ผิดสามารถฟ้องกลับและเรียกร้องค่าเสียหายกับบุคคลที่กล่าวหาตนได้เช่นกัน (แนวหน้า, ผู้จัดการ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534) ซึ่งใน

ประการหลังดังกล่าวนั้นถือได้ว่าเป็นการสร้างภาระให้แก่จำเลย ซึ่งผิดหลักการฟ้องร้องทางกฎหมาย (แนวหน้า 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534)

4.3 การกดดันจากสหรัฐฯในประเด็นสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา ภายหลังการปฏิวัติเมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 จนถึงปีพ.ศ.2535

ปัญหาแห่งสภาวะทางการเมืองได้อุบัติขึ้นโดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) หรือคณะทหารได้ทำการยึดอำนาจเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2534 และมีการแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีในเวลาต่อมา โดยมีนายอานันท์ ปันยารชุน ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี นายอมเรศ ศิลาอ่อน นายอาสา สารสิน เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์และกระทรวงการต่างประเทศตามลำดับ ซึ่งนายอมเรศ ศิลาอ่อน นั้นถือว่าได้ดำรงตำแหน่งสืบต่อตำแหน่งเดิมจากที่เคยร่วมคณะรัฐบาลที่มีพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี จากการปรับคณะรัฐมนตรีครั้งที่สอง ดังนั้น นายอมเรศจึงดำเนินงานด้านกระทรวงพาณิชย์สืบเนื่อง ด้วยทัศนะเดิมที่ว่าประเทศไทยควรให้การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเช่นเดียวกับประเทศที่อยู่ในฐานะทางสังคมเศรษฐกิจใกล้เคียงกับประเทศไทย เช่น เกาหลี ฮ่องกง ไต้หวัน มาเลเซีย และสิงคโปร์ โดยมองว่าควรแก้ไขในสิ่งที่ไม่ถูกต้องให้ถูกต้อง เพราะการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาเป็นการกระตุ้นให้ประเทศไทยพึ่งตนเองมากขึ้น และควรแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับเรื่องนี้ให้เสร็จภายในเดือนเมษายน พ.ศ.2534 เพื่อนำเสนอสู่สภาต่อไป ก่อนที่สหรัฐฯจะลงโทษด้วยมาตรา 301 (มติชน 22 มีนาคม พ.ศ.2534)

ขั้นตอนการพิจารณากฎหมายสิทธิบัตรของคณะรัฐบาลชุดนี้คือ คณะกรรมการปรับปรุงและพัฒนาระบบทรัพย์สินทางปัญญาได้เสนอร่างกฎหมายสิทธิบัตรส่งให้คณะรัฐมนตรีพิจารณา และต่อจากนั้นในช่วงต้นเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2534 เสนอให้คณะรัฐมนตรีพิจารณาอนุมัติ จากนั้นเป็นหน้าที่ของสภานิติบัญญัติแห่งชาติเป็นฝ่ายพิจารณา ส่วนในเรื่องสาระสำคัญของกฎหมายสิทธิบัตรที่มีข้อสรุปและจะพิจารณาเพิ่มเติมได้แก่

1)การขยายขอบเขตการให้ความคุ้มครองผลิตภัณฑ์ยาและเครื่องจักรกลการเกษตรจากเดิมที่คุ้มครองเฉพาะกรรมวิธีขยายเป็นคุ้มครองทั้งกรรมวิธี และตัวผลิตภัณฑ์ และขยายระยะเวลาการคุ้มครองเป็น 20 ปี ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับโครงสร้างตลาดสากลที่มีการเปลี่ยนแปลง

2)มาตรการป้องกันผลกระทบหลังจากการให้ความคุ้มครองเช่น การบังคับใช้สิทธิกำหนดให้ต้องมีใบอนุญาตว่าควรจะใช้ในกรณีใดบ้าง หรือใช้ทั้งหมด ทั้งใบอนุญาตการผลิต การจำหน่าย และการนำเข้า การบังคับใบอนุญาตนี้จะใช้กำหนดให้เอกชนทุกรายต้องมาขอใบอนุญาตหรือเป็นหน้าที่

ของหน่วยงานรัฐเป็นผู้กำหนดว่าเอกชนรายใดจะต้องมาขอใบอนุญาต 3) กลไกการควบคุมราคายาจะอยู่ภายใต้การดูแลของคณะอนุกรรมการสิทธิบัตรยา ประกอบด้วย กระทรวงสาธารณสุข สำนักงานคณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภค กรมการค้าภายใน และภาคเอกชนบางส่วน โดยมาตรการที่ใช้ควบคุมราคาได้แก่ การออกใบอนุญาตการเพิกถอนสิทธิบัตร รวมทั้งมาตรการที่กำหนดความเหมาะสมและคุณสมบัติที่จะให้ใครนำเข้า ผลิต จำหน่าย จะต้องระบุอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม ในประเด็นมาตรการควบคุมราคายา โดยเพิกถอนใบอนุญาตนั้นอาจจะเพิกถอนสิทธิบัตรเพียงบางส่วน เช่น ส่วนที่ขอสิทธิบัตรแล้วไม่สามารถดำเนินการผลิตได้ หรือราคายาตามสิทธิบัตรนั้นมีราคาแพงเกินไป และอาจจะมีการเพิกถอนสิทธิบัตรทั้งหมดก็ได้ 4) การบังคับใช้กฎหมายจะมีผลหลังประกาศในราชกิจจานุเบกษา 180 วัน (กรุงเทพธุรกิจ, ผู้จัดการรายวัน 11 เมษายน พ.ศ. 2534)

อย่างไรก็ตามทางด้านฝ่ายคัดค้านสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา โดยนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้แถลงในนามคณะทำงานเรื่องสิทธิบัตรของมหาวิทยาลัยฯ เมื่อวันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2534 โดยกล่าวว่าไม่เห็นด้วยกับกระทรวงพาณิชย์ ที่จะแก้ไข พ.ร.บ.สิทธิบัตร พ.ศ.2522 ตามข้อเรียกร้องของสหรัฐฯ เพราะกฎหมายสิทธิบัตรของประเทศไทยนั้นไม่ขัดกับกฎหมายระหว่างประเทศ และอนุสัญญาระหว่างประเทศ เพราะแม้แต่ประเทศสมาชิกแกตต์อีก 9 ประเทศก็ไม่ยอมเปลี่ยนกฎหมายของตนตามที่สหรัฐฯต้องการ และการอ้างว่าประเทศไทยผลิตยาเลียนแบบนั้น โดยความจริงแล้วทางประเทศไทยมีการผลิตยาอย่างถูกต้องตามกฎหมาย ไม่ได้มีการผลิตยาปลอม ยาที่ผลิตมีคุณภาพสูง และถ้ามีการแก้ไขตามข้อเรียกร้องของสหรัฐฯจะทำให้ราคาขายยาในประเทศสูงขึ้น และส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมยาภายในประเทศ และนอกจากนี้ยังส่งผลต่อพฤติกรรมการสั่งยาของแพทย์ไทยด้วย เพราะบริษัทยาต่างประเทศมักจะให้สิทธิพิเศษกับแพทย์ที่สั่งซื้อยา และรัฐไทยก็ไม่สามารถเข้าไปควบคุมแพทย์เหล่านี้ได้ ดังนั้นรัฐไม่ควรแก้กฎหมายสิทธิบัตรอย่างเร่งด่วน เพียงเพราะต้องการให้สหรัฐฯยอมรับรัฐบาลชุดนี้ และนอกจากนี้ทางด้านกระทรวงสาธารณสุข ซึ่งเป็นกระทรวงที่เกี่ยวข้องกับเรื่องยาโดยตรง ได้พยายามล็อบบี้ไม่ให้รัฐแก้ไขกฎหมายนี้ หรือมีความเห็นว่าถ้าแก้ไขควรจะมีบทเฉพาะกาลอย่างน้อย 7-10 ปี เพื่อให้ประเทศไทยมีโอกาสปรับตัว เพราะสภาพปัจจุบันยาที่สั่งซื้อจากต่างประเทศมีราคาแพงมาก เมื่อเทียบกับยาที่ผลิตได้ในประเทศ (มติชน 9 เมษายน พ.ศ. 2534 หน้า 4)

ในขณะที่ทางฝ่ายไทยได้มีความคืบหน้าในการแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตร ซึ่งคาดว่าจะเสร็จสิ้นในปี พ.ศ. 2534 แต่ทางสหรัฐฯยังคงเพิ่มความกดดันอย่างต่อเนื่องคือในวันที่ 15

เมษายน พ.ศ. 2534 เอกอัครราชฑูตสหรัฐฯประจำประเทศไทย ได้เข้าพบรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ เพื่อแจ้งว่าสำนักงานการค้าสหรัฐฯ (ยูเอสทีอาร์) จะประกาศผลการตัดสินใจให้ประเทศไทยอยู่ในบัญชีรายชื่อ Priority Foreign Country (PFC) ภายใต้มาตรา 301 แห่งกฎหมายการค้าสหรัฐฯ หรือไม่ภายในวันที่ 26 เมษายน พ.ศ.2534 และมีความเป็นไปได้สูงมากที่ประเทศไทยจะอยู่ในบัญชี PFC นอกเหนือไปจากจีนและอินเดีย ซึ่งทูตสหรัฐฯกล่าวว่าประกาศดังกล่าว จะส่งผลทำให้ภาพพจน์เสียหายต่อประเทศไทยอย่างมาก ทั้งในด้านการลงทุนและการค้าต่างประเทศ เพราะจะทำให้คู่ค้ากับไทยมีความไม่แน่ใจ (แนวหน้า 16 เมษายน พ.ศ.2534)

ซึ่งตามกฎหมายการค้า ค.ศ.1988 (OMNIBUS TRADE AND COMPETITIVENESS ACT OF 1988) กำหนดให้ USTR ดำเนินการสอบสวนรายละเอียดเกี่ยวกับพฤติกรรมการกระทำ และนโยบายของประเทศที่อยู่ในบัญชีประเทศที่ต้องจับตามองเป็นพิเศษ และใช้เวลา 6 เดือน หรืออาจยืดเวลาเพิ่มเติมอีก 3 เดือน ในกรณีที่ USTR เห็นว่าเป็นเรื่องที่ซับซ้อน หลังจากนั้นแล้ว USTR จะเสนอแนวทางตอบโต้ในกรณีประเทศคู่เจรจาไม่ดำเนินการแก้ไขปัญหาตามที่เห็นสมควร อย่างไรก็ตาม USTR จะรับฟังความคิดเห็นจากสาธารณชน (Public Hearing) และคณะกรรมการการค้าแห่งชาติ (US International Trade Commission) ซึ่งผู้แทนกลุ่มนี้จะประกอบด้วยผู้แทนจากกระทรวงการต่างประเทศของสหรัฐฯ เจ้าหน้าที่ฝ่ายการเมือง ฝ่ายความมั่นคง และอาจรวมถึงฝ่ายปราบปรามยาเสพติดเพื่อเสนอผลประโยชน์ทุกด้านที่อาจกระทบต่อกรณีที่ USTR ใช้มาตรการลงโทษ อย่างไรก็ตาม USTR จะมีสิทธิอย่างเต็มที่ว่าจะกำหนดมาตรการตอบโต้หรือไม่ อย่างไร การฟังความเห็นจากกลุ่มผลประโยชน์ต่าง ๆ และหน่วยงานของรัฐเป็นเพียงข้อเสนอให้ USTR มีข้อมูลที่รอบด้านเท่านั้น และภายหลังจากที่ USTR กำหนดมาตรการตอบโต้แล้วจะเสนอให้ประธานาธิบดีสหรัฐฯ เป็นผู้ลงนามให้ความเห็นชอบเท่านั้น และโดยปกติแล้วประธานาธิบดีสหรัฐฯ จะไม่ยับยั้งข้อเสนอของ USTR และสำหรับการพิจารณาภายใต้มาตรา 301 พิเศษนี้ กรณีประเทศไทยเป็นครั้งแรกตั้งแต่ประกาศใช้กฎหมาย เพราะเท่าที่ผ่านมาเคยมีการเล่นงานประเทศคู่ค้าด้วยมาตรา 301 ซุปเปอร์คือ ประเทศบราซิล ญี่ปุ่น และอินเดีย เมื่อ 26 พฤษภาคม พ.ศ.2532 ส่วนลักษณะมาตรการตอบโต้นั้น USTR สามารถเลือกใช้มาตรการหลายอย่างตั้งแต่การตัดสิทธิประโยชน์ทางภาษี (GSP) การขึ้นภาษีนำเข้าร้อยละ 100 และการห้ามนำเข้าสินค้า (EMBARGO) รวมทั้งสามารถเลือกรายการสินค้าที่จะตอบโต้ด้วยมาตรการต่าง ๆ ดังกล่าวด้วย ซึ่งสินค้าที่สหรัฐฯจะเลือกขึ้นมาเพื่อตอบโต้ โดยปกติแล้ว จะเลือกสินค้าที่มีผลกระทบต่อประเทศนั้นมากที่สุด และมีความสำคัญมากที่สุดสำหรับการส่งออกไปตลาดสหรัฐฯ (ผู้จัดการรายวัน 26 เมษายน พ.ศ.2534)

4.3.1 การคุ้มครองย้อนหลังในสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา

อย่างไรก็ตาม เอกอัครราชฑูตสหรัฐฯกล่าวว่า รัฐอเมริกาอาจจะไม่กำหนดให้ไทยเป็นประเทศอันดับแรกที่จะต้องถูกสอบสวนและถูกตอบโต้ด้วยมาตรา 301 ถ้าฝ่ายไทยจะให้คำมั่นสัญญาว่าจะเสนอร่างแก้ไขพ.ร.บ.สิทธิบัตร และดำเนินการให้ผ่านการพิจารณาของสภานิติบัญญัติแห่งชาติในสมัยที่จะถึงนั้น โดยการแก้ไขจะต้องเป็นไปตามข้อเสนอของสหรัฐฯ นอกจากนั้นเอกอัครราชฑูตสหรัฐฯ ยังได้ยื่นเงื่อนไขการแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตร และเครื่องหมายการค้าต่อนายอมเรศด้วย (สยามรัฐ 17 เมษายน พ.ศ.2534) ซึ่งทางด้านนายอมเรศ กล่าวว่า ข้อเสนอของฝ่ายสหรัฐฯบางข้อทางฝ่ายไทยไม่สามารถยินยอมปฏิบัติตามได้ โดยเฉพาะการกำหนดเงื่อนไขเวลาสำหรับการออกสิทธิบัตรให้เสร็จภายในปีนี้ เพราะเนื่องจากระบบการออกกฎหมายของประเทศไทยเป็นเอกสิทธิ์ของฝ่ายนิติบัญญัติที่จะกำหนดเงื่อนไขเวลา รวมทั้งสาระสำคัญของกฎหมายฉบับนั้น ๆ และดำเนินการอย่างเป็นอิสระจากรัฐบาล นอกจากนั้นสหรัฐฯยังขอให้กฎหมายไทยคุ้มครองสิทธิบัตรยาย้อนหลังไปถึงยาเก่าที่เคยจำหน่ายต่างประเทศมาก่อนหน้าการประกาศใช้กฎหมายด้วย ซึ่งเรื่องนี้เป็นการผิดข้อตกลงระดับพหุภาคี ว่าด้วยการคุ้มครองยาเก่า

อย่างไรก็ตาม ในชั้นแรกนั้นนายอมเรศกล่าวว่า การจัดให้ประเทศไทยอยู่ในกลุ่มประเทศ PFC จะไม่ทำให้สถานการณ์ของประเทศไทยเปลี่ยนแปลงไปแต่อย่างใด เพราะในขณะนั้นประเทศไทยถูกสหรัฐฯสอบสวนภายใต้มาตรา 301 ถึง 2 เรื่องอยู่แล้วคือ ลิขสิทธิ์ เทปเพลง วิดีโอ และสิทธิบัตรด้านยา ถือว่าเป็นการร่นระยะเวลาการเจรจาและสอบสวนให้เร็วขึ้นก่อนที่จะถูกมาตรการ 301 ตอบโต้ แต่มีผลกระทบในแง่จิตวิทยาแก่ผู้ส่งออกไทย เพราะจะเกิดความไม่แน่ใจซึ่งเป็นสิ่งที่สหรัฐฯต้องการบีบรัฐไทยให้ยอมจำนนนั่นเอง (ผู้จัดการรายวัน, สยามรัฐ 17 ,แนวหน้า, มติชน 20 เมษายา พ.ศ. 2534)

อย่างไรก็ตามทางกระทรวงพาณิชย์ด้วยความหวาดเกรงว่าจะเกิดผลกระทบต่อกลุ่มธุรกิจส่งออกจากมาตรการทางการค้าของสหรัฐฯ ดังนั้นก่อนที่จะถึงวันที่สหรัฐฯจะประกาศรายชื่อประเทศที่สหรัฐฯจะตอบโต้ทางการค้า(PFC) ในวันที่26 เมษายน พ.ศ.2534 คือในวันที่ 18 เมษายน พ.ศ.2534 ทางกระทรวงพาณิชย์ได้ทำการแจ้งท่าทีของเประเทศไทยต่อเอกอัครราชฑูตสหรัฐฯอีกครั้งหนึ่ง โดยความเห็นชอบของนายอานันท์ ปันยารชุน นายกรัฐมนตรี รวมทั้งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ โดยนายอมเรศอ้างว่า ท่าทีของประเทศไทยที่แจ้งไปนั้นเป็นท่าทีเดิมในรัฐบาลชาติชาย ในการแก้ไขปัญหาทรัพย์สินทางปัญญา แต่อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงในรายละเอียดก็เป็นผลจากการกดดันจากการพบปะระหว่างรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ กับเอกอัครราชฑูตสหรัฐฯประจำประเทศไทย ในวันที่ 15 เมษายน พ.ศ.2534 และท่าทีที่ทางกระทรวง

พาณิชย์ได้แจ้งไปก็คือการโอนอ่อนตามข้อเสนอที่ทางฝ่ายสหรัฐฯได้เสนอมาในการพบปะกันในครั้งนั้นคือ

1)ประเทศไทยจะเลื่อนการเสนอร่างแก้ไข พ.ร.บ.สิทธิบัตร พ.ศ.2522 ให้เร็วขึ้นจากเดิมที่กำหนดไว้ประมาณเดือนพฤศจิกายน หรือธันวาคม พ.ศ.2534 เป็นเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2534 รวมทั้งประเด็นที่ทางสหรัฐฯสนใจ และฝ่ายไทยเห็นว่าไม่ขัดต่อประโยชน์ เช่น ให้ขยายเวลาการคุ้มครองเป็น 20 ปี การให้ความคุ้มครองผลิตภัณฑ์ยา และให้มีการจ่ายค่าชดเชยให้เจ้าของสิทธิ์เดิม ซึ่งเป็นประเด็นที่สหรัฐฯให้ความสำคัญ 2) ทางฝ่ายไทย จะมีการเสนอร่างแก้ไข พ.ร.บ. เครื่องหมายการค้าเข้าที่ประชุมสภาภายในเดือนพฤษภาคม พ.ศ.2534 ซึ่งรัฐบาลชุดที่ผ่านมาได้มีการพิจารณา 2 วาระแล้ว โดยจะปรับปรุงให้เหมาะสมอีกครั้งเพื่อช่วยสร้างบรรยากาศทางการค้าระหว่างไทยกับสหรัฐฯให้ดีขึ้น 3) จะเข้างวดการปราบปรามการละเมิดลิขสิทธิ์โดยเฉพาะเทปเพลงและวิดีโอ เพื่อให้เกิดการบังคับใช้กฎหมายมากขึ้น (แนวหน้า, มติชน 20 เมษายน 2534)

นอกจากนั้นแล้วในขณะเดียวกัน ทางด้านกระทรวงพาณิชย์ได้พยายามทำความเข้าใจกับกลุ่มคัดค้านสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา โดยได้เชิญคณะอาจารย์จากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เข้าพบเมื่อวันที่ 19 เมษายน พ.ศ.2534 เพื่อหารือถึงร่างแก้ไขสิทธิบัตรใหม่ ที่จะขยายความคุ้มครองถึงสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา โดยเฉพาะผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ในเรื่องราคายาที่แพงขึ้น โดยได้รับข้อเสนอที่ว่าจะเปลี่ยนคณะอนุกรรมการสิทธิบัตรยา เป็นคณะกรรมการติดตามและควบคุมราคายาแทนในร่างกฎหมายนี้ โดยให้อำนาจในการควบคุมราคายาให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น โดยคณะกรรมการชุดนี้จะมีอำนาจที่จะบังคับใช้สิทธิสั่งเพิกถอนสิทธิบัตร ควบคุมการนำเข้า และจะสามารถดำเนินการได้อย่างรวดเร็ว หากมีผลกระทบเกิดขึ้นโดยให้อธิบดีกรมทะเบียนการค้าเป็นประธานคณะกรรมการ อย่างไรก็ตามทางกระทรวงพาณิชย์ยังคงยืนยันว่าจะเร่งแก้ไขปรับปรุงร่างกฎหมายฉบับนี้เสนอต่อคณะรัฐมนตรี และสภานิติบัญญัติ พิจารณาให้ทันในเดือนสิงหาคม พ.ศ.2534 ตามที่ได้แจ้งท่าทีนี้ให้กับสหรัฐฯทราบ (แนวหน้า 22 เมษายน พ.ศ.2534)

จากการที่สหรัฐฯกดดันว่าจะประกาศให้ประเทศไทยอยู่ในกลุ่มประเทศ พีเอฟซี ก็เป็นการเพิ่มแรงกดดันให้เร่งดำเนินการเร่งแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตรเพื่อคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา เพราะเกรงว่าจะมีการยืดเวลาตามการเจรจาแกตต์ เพราะอาจจะไม่ให้การคุ้มครองที่กว้างพอ และจากสภาวะการเมืองของประเทศไทยสามารถบีบบังคับได้โดยง่าย เพราะโครงสร้างทางการเมืองและประเทศไทยขาดสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้ง เพื่อคอยทักท้วงหรือคัดค้านในวาระแรกของการพิจารณากฎหมายต่าง ๆ รวมทั้งการปรับปรุงแก้ไขในวาระที่ 2 ซึ่งในประเด็นนี้เอง ทางด้านสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนนท.) แถลงว่ารัฐบาลและสภานิติบัญญัติแห่งชาติไม่มีความชอบธรรมที่จะพิจารณาแก้ไขพระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 โดยมีความ

เห็นว่า "รัฐบาลควรจัดให้มีการเลือกตั้งโดยเร็ว... หากนายอานันท์ไม่ฟังเสียงทัดทานก็จะเป็นบทพิสูจน์ว่ารัฐบาล และสภารสช.ไม่คำนึงถึงผลเสียหายที่จะเกิดกับประชาชน เพราะเกรงกลัวมาตรา 301 ที่เป็นเรื่องของนายทุนมากกว่าเรื่องความเดือดร้อนของชาวบ้าน" (แนวหน้า 22 เมษายน พ.ศ. 2534)

อย่างไรก็ตามจากท่าที่ของกระทรวงพาณิชย์ที่โอนอ่อนตามข้อเรียกร้องของฝ่ายสหรัฐฯ ทำให้สหรัฐฯได้แสดงบทบาทที่แข็งกร้าวขึ้นอีก โดยได้เรียกร้องเพิ่มขึ้น ทำให้การเจรจาในวันที่ 24 เมษายน พ.ศ.2534 ระหว่างคณะผู้แทนไทย นำโดยปลัดกระทรวงพาณิชย์ และเจ้าหน้าที่ระดับสูงของคณะผู้แทนการค้าสหรัฐฯ ที่สถานกงศุลอเมริกันในนครอัมสเตอร์ดัม เมื่อวันที่ 22-24 เมษายน พ.ศ.2534 ประสบความล้มเหลว เพราะทางฝ่ายสหรัฐฯได้เรียกร้องเพิ่มขึ้นในหลายประเด็นและทางฝ่ายไทยไม่อาจจะตอบตกลงได้คือ การที่สหรัฐฯขอให้รัฐไทยเร่งผลักดันให้ร่างกฎหมายแก้ไข พ.ร.บ.สิทธิบัตร และพ.ร.บ.เครื่องหมายการค้า มีผลบังคับใช้ภายในวันที่ 1 ตุลาคม และ 31 กรกฎาคม พ.ศ.2534 ตามลำดับ ซึ่งเป็นการบีบที่จะทำให้รัฐไทยต้องเข้าไปก้าวก่ายในเอกสิทธิ์การออกกฎหมายของฝ่ายนิติบัญญัติ นอกจากนี้ทางสหรัฐฯยังกำหนดว่า กฎหมายสิทธิบัตรที่ฝ่ายไทยจะออกกฎหมายมาใช้จะต้องให้ความคุ้มครองสิ่งประดิษฐ์ทุกชนิด ซึ่งรวมไปถึงพืชและสัตว์ อันเป็นเรื่องที่นานาประเทศยังไม่มีการออกกฎหมายให้ความคุ้มครอง พร้อมกันนี้ข้อเรียกร้องที่กำหนดให้มีการคุ้มครองย้อนหลังแก่ยาเก่าที่ได้จดทะเบียนในประเทศอื่นแล้ว แต่ยังไม่มีการจำหน่ายในประเทศไทย และการกำหนดเงื่อนไขที่เข้มงวดในการบังคับใช้สิทธิบัตรที่สหรัฐฯเรียกร้องนี้ หากประเทศไทยยอมรับข้อผูกพันดังกล่าว ซึ่งยังไม่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไปในนานาประเทศ จะผลให้ท่าทีการเจรจาของไทยในรอบอุรุกวัยเสียไปด้วย และอาจทำให้ประเทศไทยต้องยอมรับพันธะกรณีสูงกว่าประเทศอื่นๆ

แต่อย่างไรก็ตามข้อเสนอที่ทางฝ่ายสหรัฐฯต้องการให้มีการทำความตกลงในรูปแบบของการเปลี่ยนหนังสือระหว่างรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์กับผู้แทนการค้าสหรัฐฯ นั้นได้รับความเห็นชอบจากทางฝ่ายไทย แต่อย่างไรก็ตามทางกระทรวงพาณิชย์ได้ทำหนังสือแจ้งท่าทีและเหตุผลให้ผู้แทนการค้าสหรัฐฯทราบอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้สหรัฐฯได้เข้าใจท่าทีของฝ่ายไทยอย่างชัดเจน (กรุงเทพธุรกิจ, ผู้จัดการรายวัน, สยามรัฐ, แนวหน้า 25 เมษายน พ.ศ.2534) ซึ่งต่อมาจดหมายลับดังกล่าวถูกนำมาเปิดเผยพบว่าข้อความเหล่านั้นเป็นการได้สัญญากับทางสหรัฐฯที่ยินดีทำตามเงื่อนไขทุกข้อ แต่อย่างไรก็ตามทางด้านรัฐมนตรีพาณิชย์กล่าวว่าจดหมายดังกล่าวไม่มีผลต่อการปฏิบัติ

จากการกดดันที่ทางฝ่ายสหรัฐฯมีต่อฝ่ายไทยทำให้ในวันที่ 24 เมษายน พ.ศ.2534 ทางด้านสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย(สนนท.) ได้ไปที่หน้าสถานฑูตสหรัฐฯ เพื่อยื่นจดหมายประท้วงการกระทำของสหรัฐฯโดยทางสนนท. กล่าวประณามการกระทำของสหรัฐฯ โดยมีความเห็นว่า พ.ร.บ.สิทธิบัตร พ.ศ.2522 ที่มีอยู่ในขณะนั้นไม่ขัดกับกฎหมายระหว่างประเทศ และเห็นว่าทรัพย์สินทางปัญญาทุกชนิดที่คิดค้นขึ้นมาล้วนเพื่อประโยชน์ของมนุษยชาติ ไม่ใช่เพื่อเป็นสินค้าผูกขาด โดยเฉพาะยาซึ่งหากมีการผูกขาดจะทำให้มีราคาสูงขึ้น ทั้งที่เป็นปัจจัยสำคัญต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน นอกจากนั้นทางสนนท.ยังเห็นว่า สถานะและขอบเขตของกฎหมายสิทธิบัตรของแต่ละประเทศจำเป็นต้องอยู่ในระดับที่เหมาะสม สอดคล้องกับระดับการพัฒนาของแต่ละประเทศ ในกรณีของประเทศไทยซึ่งระดับการพัฒนาเทคโนโลยียังต่ำ จึงไม่เหมาะสมที่จะมีกฎหมายสิทธิบัตร ที่จำกัดการพัฒนา และเรื่องการยกเว้น ไม่ให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาบางประเภท ซึ่งจะมีผลกระทบต่อประชาชนนั้นก็มีการยกเว้นกันทุกประเทศ แม้แต่สหรัฐฯเองก็ปฏิเสธการออกสิทธิบัตรแก่สิ่งประดิษฐ์ที่ถือว่าจำเป็นเช่นกัน คือ สิ่งประดิษฐ์เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม และพลังงานนิวเคลียร์ (กรุงเทพธุรกิจ, แนวหน้า 25 เมษายน พ.ศ.2534) นอกจากนั้น ทางสนนท. ยังเห็นว่าผลกระทบที่สำคัญต่อวงการยาคือ จะทำให้ราคายาสูงขึ้นมากจนเกิดสภาวะขาดแคลนยาไทย ไม่มีมาตรการแก้ไขที่มีประสิทธิภาพ ประเทศไทยจะต้องจ่ายราคายาแพงขึ้นอีกหลายเท่า และยังต้องเสียเงินให้แก่บริษัทยาต่างชาติเพิ่มขึ้นอีกปีละหลายพันล้านบาทจากค่าสิทธิบัตร เนื่องจากผู้ทรงสิทธิบัตรเกือบทั้งหมดเป็นบริษัทต่างชาติระดับโลก ส่วนมาตรการเกี่ยวกับการป้องกันการผูกขาด เช่น มาตรการบังคับใช้สิทธิ เช่น การเปิดโอกาสให้ผู้อื่นขอใช้สิทธิบัตร ถ้าผู้ทรงสิทธิบัตรเดิมไม่ผลิตหรือนำเข้าและขายภายในระยะเวลาที่กำหนด ทางสนนท.เห็นว่าแนวโน้มดังกล่าวเป็นมาตรการที่ไร้ผล เพราะโอกาสที่ผู้อื่นจะขอสิทธิบัตรก็เต็มไปด้วยเงื่อนไขจนไม่สามารถปฏิบัติได้ และการให้ผู้อื่นใช้สิทธิบัตรแทนก็มีอุปสรรคมากมาย (สยามรัฐ 25 เมษายน พ.ศ. 2534)

ส่วนทางด้านคณะกรรมการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายและพิจารณาระบบทรัพย์สินทางปัญญา ได้ยอมรับว่าความจำเป็นที่ต้องแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตร เพราะต้องการรักษาผลประโยชน์ทางการค้า และได้อ้างว่าการแก้ไขกฎหมายดังกล่าวนั้นเป็นไปตามหลักการสากล โดยคำนึงถึงหลัก 3 ประการคือ ผลประโยชน์ของประเทศ ข้อตกลงในการเจรจารอบอุรุกวัย และกฎหมายกีดกันการค้าของสหรัฐฯ (สยามรัฐ 12 มิถุนายน พ.ศ.2534)

อย่างไรก็ตามในขณะนั้นทางด้านกลุ่มธุรกิจส่งออกได้ออกมาทำการเคลื่อนไหว โดยแถลงว่าเกี่ยวกับผลกระทบที่ทางได้รับจากการกดดันทางการค้าจากสหรัฐฯ เช่น สมาคมอัญมณี

และเครื่องประดับ โดยนายกสมาคมฯ กล่าวว่า ผู้นำเข้าอัญมณีจากสหรัฐฯที่ได้สั่งสินค้าเข้าประเทศภายใน 5-6 เดือนได้มีการสั่งงดสินค้าบ้างแล้ว สาเหตุดังกล่าวเนื่องมาจากความไม่แน่ใจในสถานการณ์และท่าทีของรัฐบาลสหรัฐฯว่าจะมีการใช้มาตรา 301 กับสินค้าอัญมณีไทยเมื่อใด ทำให้ผู้นำเข้าสินค้าจากประเทศไทยเกิดความลังเลและไม่มั่นใจ (สยามรัฐ 13 มิถุนายน พ.ศ.2534)

นอกจากนั้นแล้วทางด้านกลุ่มสนับสนุนการยอมรับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยายังได้ทำการเคลื่อนไหวในลักษณะการนำเสนอบทความในหนังสือพิมพ์อีกด้วย เช่นหนังสือพิมพ์เดลินิวส์ ฉบับที่ 17 และ 18 มิถุนายน และสยามรัฐ ฉบับวันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ.2534 บทความเรื่อง " พ.ร.บ.รับรองสิทธิบัตรยาเพื่อประโยชน์สูงสุดของคนไทย" และ "การให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรยาความจำเป็นและความเหมาะสมเพื่อชาติ" ตามลำดับ ซึ่งต่างก็สนับสนุนการยอมรับการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา โดยในบทความนั้นได้กล่าวอ้างถึงความจำเป็นและผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่ประเทศไทย หากมีการยอมรับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา โดยเริ่มต้นที่ประเด็นเกี่ยวกับความเป็นธรรมแก่ผู้ผลิตยาใหม่ เพราะได้ลงทุนเพื่อการวิจัยและพัฒนาด้วยค่าใช้จ่ายจำนวนมหาศาล แต่ปรากฏว่ามีบริษัทยาผลิตยาเลียนแบบออกมาขายในราคาที่ถูกกว่า ซึ่งยาเลียนแบบนี้กลุ่มสนับสนุนให้มีสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยากล่าวว่าประสิทธิภาพในการรักษาโรคไม่ได้เท่าเทียมกับยาต้นแบบ ในขณะที่ยาที่มีการคุ้มครองสิทธิบัตรจะทำให้ยามีคุณภาพ โดยอ้างจากการเก็บตัวอย่างยามาวิเคราะห์โดยกรมวิทยาศาสตร์การแพทย์หรือบริษัทยาต้นแบบปรากฏว่ามียาเลียนแบบหลายชนิดที่ไม่ได้มาตรฐาน มีการยกตัวอย่าง ยาปฏิชีวนะบางตัวที่ผลิตเลียนแบบขึ้นไม่มีคุณภาพเพียงพอ

อย่างไรก็ตามทางกลุ่มสนับสนุนการยอมรับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยายอมรับว่ายาใหม่ที่ออกสู่ตลาดในแต่ละปีจะมิใช่ยาใหม่อย่างแท้จริง แต่เป็นยาที่มีคุณสมบัติบางประการแตกต่างไปจากยาเก่าที่มีอยู่ในตลาด เช่นมีลักษณะอาการแพ้น้อยกว่ายาเก่า ฉะนั้นจึงนำไปสู่การอ้างว่ายาใหม่จะมีราคาที่สูงกว่ายาเก่ามากมายจึงเป็นสิ่งที่ทำไม่ได้ เพราะจะทำให้ขายไม่ออกและในตลาดยาประเทศไทยนั้นมีการจัดทำบัญชียาหลักแห่งชาติที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนดรายการยาที่จำเป็นสำหรับการบริการต่อสุขภาพของประชาชน ซึ่งรัฐบาลยังควบคุมราคายาในบัญชียาหลักโดยกำหนดราคากลาง ดังนั้นจึงเป็นการยากที่ผู้ขายยาใหม่จะกำหนดราคายาตามใจชอบ

นอกจากนั้นหากมีการแก้ไข พ.ร.บ. สิทธิบัตร ให้ความคุ้มครองผลิตภัณฑ์ยา ซึ่งในมาตรา 6 ระบุไว้ชัดเจนว่า ถ้าสิ่งประดิษฐ์ใดขึ้นสิทธิบัตรมาแล้วไม่ว่าในประเทศหรือต่างประเทศ สิ่งประดิษฐ์นั้นไม่ถือเป็นของใหม่ จะจดทะเบียนสิทธิบัตรในประเทศไทยไม่ได้ นั้นหมายถึงจะคุ้มครองสิทธิบัตรเฉพาะยาที่ผลิตขึ้นใหม่ ไม่ครอบคลุมถึงยาเก่าดังนั้นต่อให้มีกฎหมายใหม่ก็จะไม่มีผลกระทบกับยาตัวใด หรือราคายาทุกตัว และผู้ผลิตยาเลียนแบบก็ยังคงผลิตเลียบแบบได้ต่อ

ไปโดยไม่ผิดกฎหมาย และยาทุกตัวที่ขายในตลาดยาในประเทศไทยได้จดทะเบียนสิทธิบัตรมาจากประเทศอื่นแล้วทั้งสิ้น นั้นหมายถึงจะคุ้มครองสิทธิบัตรเฉพาะยาที่ผลิตขึ้นใหม่ ไม่ครอบคลุมถึงยาเก่าดังนั้นต่อให้มีกฎหมายใหม่ก็จะไม่มีผลกระทบกับยาตัวใด หรือราคายาทุกตัว และผู้ผลิตยาเลียนแบบก็ยังคงผลิตเลียบแบบได้ต่อไปโดยไม่ผิดกฎหมาย

และในท้ายที่สุดกลุ่มสนับสนุนการยอมรับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยายังได้โยงประเด็นเรื่องการค้าระหว่างประเทศโดยเฉพาะได้พยายามชี้ให้เห็นความสำคัญของตลาดสหรัฐฯ และการทำรายได้เข้าประเทศของภาคธุรกิจส่งออก จึงเสนอให้ฝ่ายไทยยินยอมตามความต้องการของสหรัฐฯ

ในขณะที่ทางด้านคณะที่ปรึกษาปลัดกระทรวงสาธารณสุข กองแผนงานสาธารณสุข โดยนพ.เสม พริ้งพวงแก้ว เป็นประธาน ได้ทำหนังสือถึงปลัดกระทรวงสาธารณสุข ลงวันที่ 9 กรกฎาคม พ.ศ.2534 ด้วยข้อสรุปของการประชุมวันที่ 17 มิถุนายน พ.ศ.2534 โดยได้แสดงความคิดเห็นคัดค้านการยอมรับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา โดยกล่าวว่า พ.ร.บ. สิทธิบัตร พ.ศ. 2522นั้นให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรด้านยาในกรณีกรรมวิธีการผลิตยา มิใช่ไม่เคยให้ความคุ้มครองด้านยาตามที่สหรัฐฯกล่าวหา และกฎหมายสิทธิบัตรของไทยนั้นสอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทย และสอดคล้องกับหลักการสิทธิบัตรสากล ดังอนุสัญญากรุงปารีส (Paris Convention) และข้อตกลงขององค์การทรัพย์สินทางปัญญาแห่งโลก(WIPO)ด้วย แต่หากมีความจำเป็นต้องแก้ไข พ.ร.บ. สิทธบัตร ให้ครอบคลุมผลิตภัณฑ์ยานั้นควรให้สอดคล้องกับมตินานาชาติ ได้แก่ มติการเจรจาแกตต์รอบอุรุกวัย มิใช่จะต้องแก้ไขตามแรงกดดันและบีบคั้นของประเทศที่มีอิทธิพลเหนือกว่าบางประเทศ และได้เสนอขอบเขตการแก้ไข พ.ร.บ. สิทธิบัตร ดังนี้ คือ

1) สิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาควรครอบคลุมเฉพาะตัววัตถุดิบยา ไม่ควรให้ครอบคลุมรวมไปถึงสูตรตำรับ รูปแบบยาเตรียม และสรรพคุณการใช้

2) จะต้องไม่มีผลการคุ้มครองย้อนหลังอย่างเด็ดขาด ยาที่จะได้รับการคุ้มครองจะต้องไม่เป็นยาที่มีการจดทะเบียนในประเทศใด ๆ ก่อนกฎหมายที่แก้ไขมีผลบังคับใช้

3)จะต้องมีบทเฉพาะกาล(Grace Period) มีช่วงระยะเวลาเตรียมการยาวนานพอสมควรก่อนที่จะมีการบังคับใช้สิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา

4) ในระยะของบทเฉพาะกาล รัฐบาลจะต้องเร่งรัดปรับปรุงมาตรการต่าง ๆให้มีผลบังคับใช้ก่อนบังคับใช้กฎหมาย ดังต่อไปนี้

4.1)มาตรการคุ้มครองผู้บริโภค

4.2)มาตรการปกป้องการผูกขาด

4.3)การกำหนดเงื่อนไขที่จำเป็น เพื่อให้มีการถ่ายทอดเทคโนโลยี

4.4)มาตรการส่งเสริมการวิจัยภายในประเทศ

4.5)กระบวนการตรวจสอบสิ่งประดิษฐ์ใหม่ในการรับจดทะเบียนสิทธิบัตร และการบังคับให้มีการเปิดเผยรายละเอียดเกี่ยวกับสิ่งประดิษฐ์ที่เหมาะสม

5)จะต้องคงกลไกควบคุมอำนาจผูกขาดที่เกิดจากสิทธิบัตรเอาไว้ ได้แก่การบังคับใช้สิทธิเพิกถอนสิทธิบัตร และนำเข้าซ้อนโดย

5.1)ในเรื่องการบังคับใช้สิทธิไม่ควรแก้ไขให้กระทำได้ยากเกินไปจน ทำให้ไม่มีผู้ใดต้องการขอใช้สิทธิในทางปฏิบัติ

5.2)การเพิกถอนสิทธิ ไม่ควรนำไปผ่านกระบวนการของการใช้สิทธิตามสิทธิบัตร

5.3)การนำเข้าซ้อนให้คงไว้

6)อายุสิทธิบัตร 15 ปี เหมาะสมแล้ว ซึ่งในขณะนั้นทางฝ่ายสหรัฐฯให้ความคุ้มครอง เพียง 17 ปี

สำหรับการตั้งคณะอนุกรรมการสิทธิบัตรยานั้นควรเป็นเพียงมาตรการเสริม มิใช่มาตรการทดแทน และควรมีเงื่อนไขคือ

ก)คณะกรรมการไม่ควรมีตัวแทนของบรรษัทยาข้ามชาติ ซึ่งมีผลประโยชน์ที่เกี่ยข้องเป็นกรรมการ

ข)กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิไม่ควรมีมากกว่ากรรมการโดยตำแหน่ง

ค)การอุทธรณ์คำสั่ง ของคณะกรรมการความควรกระทำต่อกรรมการอีกคณะหนึ่ง ไม่ควรให้อำนาจรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์เพราะจะทำให้อำนาจการตัดสินใจขึ้นอยู่กับบุคคลคนเดียว

ง)กำหนดให้มีการรวบรวมข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะการตรวจสอบกรณีที่มีการใช้ราคาโอน(Transfer Pricing)

7)การฟ้องร้องและการลงโทษไม่ควรเปลี่ยนให้ภาระพิสูจน์ตกเป็นของจำเลย อันเป็นการขัดกับหลักกฎหมายสากล

และในประการสุดท้าย ให้กระทรวงสาธารณสุขเร่งรัดออกกฎหมายการใช้ชื่อสามัญทางยา(Generics Act)ให้มีผลบังคับใช้โดยเร็ว โดยให้ทำการยกร่างอย่างรีบด่วน

ในขณะเดียวกันทางด้านกลุ่มนักศึกษาได้ออกเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการแก้ไข พ.ร.บ.สิทธิบัตร อีกครั้งในวันที่ 21 กรกฎาคม พ.ศ.2534 โดยสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศ

ไทย(สนนท.) เห็นว่าการแก้ไขพ.ร.บ.สิทธิบัตรนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่บนพื้นฐานประโยชน์ของประชาชนเป็นสำคัญ แต่ยืนอยู่บนแรงกดดันจากสหรัฐฯ และพ.ร.บใหม่นี้มีความเคลือบแคลงน่าสงสัย 3 ประการ

1) เรื่องบทเฉพาะกาลที่ให้เวลาในการวางมาตรการ และกลไกในการเตรียมพร้อมที่จะแก้ไข ป้องกันปัญหาราคายาแพง ยาขาดแคลนและการผูกขาดยาไว้เพียง 180 วัน ไม่เพียงพอในการสร้างกลไกดังกล่าว ตามความเป็นจริงต้องใช้เวลาอย่างน้อย 5-10 ปี 2) การสร้างกลไกคุ้มครองผู้บริโภคนั้น แม้จะมีการตั้งกรรมการสิทธิบัตรยาขึ้นมาดูแล แต่ร่าง พ.ร.บ.นี้กลับไม่มีการระบุขอบเขตอำนาจ และบทลงโทษที่ชัดเจนในกรณีที่ผู้ทรงสิทธิ์จากสิทธิบัตรยาฝ่าฝืนแต่อย่างใด และเรื่องยาซึ่งมีความซับซ้อนมาก จึงยากจะเชื่อมั่นในกลไกของคณะกรรมการดังกล่าวได้ 3) การเพิ่มอายุสิทธิบัตรยาจากเดิมถึง 15 ปี เป็น 20 ปี โดยไม่มีเหตุผลอันเป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภคและผู้ผลิตยาของประเทศไทยแต่อย่างใด การจดสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา รัฐควรจะชะลอให้มีผลการเจรจาหลังการประชุมแกตต์ (แนวหน้า 22 กรกฎาคม พ.ศ.2534)

อย่างไรก็ตามประเด็นปัญหาที่ทางฝ่ายไทยและสหรัฐยังต้องตกลงกันต่อคือ 1) การบังคับใช้สิทธิ์ (Compulsory Licensing) ซึ่งสหรัฐฯต้องการให้มีการกำหนดเงื่อนไขเพิ่มเติมเพื่อให้การใช้สิทธิ์นี้ของรัฐมีความจำกัด และใช้ได้ยากขึ้น ซึ่งการบังคับใช้สิทธิ์ได้แก่การให้อำนาจแก่รัฐที่จะดำเนินการระงับการให้ความคุ้มครองการผูกขาดแก่เจ้าของสิทธิบัตรชั่วคราวในภาวะที่รัฐเห็นว่าเป็นภาวะคับขันหรือมีการกระทำที่ทำให้เกิดความขาดแคลนในสังคม 2) การให้ความคุ้มครองย้อนหลังแก่สิ่งประดิษฐ์ ที่ยังไม่มีการจำหน่ายในประเทศ (Transitional Protection) ซึ่งเป็นการให้ความคุ้มครองย้อนหลังแก่ยาหรือ ผลิตภัณฑ์ที่เคยจดทะเบียนในประเทศอื่นมาแล้ว โดยสหรัฐฯยืนยันว่ามีประเทศที่ยอมรับเงื่อนไขนี้แล้วโดยอ้างว่า เกาหลีใต้ เม็กซิโก และประเทศในยุโรปตะวันออก ในขณะที่ฝ่ายไทยยังไม่ยอมรับ เนื่องจากเป็นเรื่องที่ขัดต่อหลักการพื้นฐาน และยังไม่เป็นที่ยอมรับโดยสากล (ผู้จัดการรายวัน 17 กรกฎาคม พ.ศ.2534)

ในช่วงวันที่ 31 สิงหาคม - 15 กันยายน พ.ศ.2534 นายอมเรศ ศิลาอ่อน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ได้เดินทางไปสหรัฐฯ และเม็กซิโก เพื่อเข้าร่วมประชุมคณะกรรมการร่วมการค้าไทย-สหรัฐฯ ซึ่งการประชุมกรรมการร่วมการค้าไทย-สหรัฐฯ เป็นการประชุมร่วมกันโดยปกติจะจัดขึ้นปีละครั้งเพื่อเป็นการหารือปัญหาการค้า เพื่อหาทางแก้ไขและแนวทางในการขยายการค้าระหว่าง 2 ประเทศ แต่ในครั้งนี้ถือเป็นกรณีพิเศษ เพราะมีการเจรจาอย่างไม่เป็นทางการระหว่างนายอมเรศ กับนางคาร์ล่า ฮิลล์ หัวหน้าสำนักงานผู้แทนการค้าสหรัฐฯ (ยูเอสทีอาร์) รวมทั้งพบกับสมาชิกรัฐสภา (SENATE) เพื่อวางแนวทางในการเจรจาและแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นเกี่ยว

กับปัญหาการค้าระหว่างไทยกับสหรัฐฯ โดยเฉพาะในกรณีที่สหรัฐฯได้ระบุให้ประเทศไทยเป็นประเทศที่ต้องถูกสอบสวน และตอบโต้ทางการค้าเป็นอันดับแรก (พีเอฟซี) ภายใต้มาตรา 301 ของสหรัฐฯ (กรุงเทพธุรกิจ, ผู้จัดการรายวัน, สยามรัฐ 31 สิงหาคม พ.ศ.2534)

ซึ่งการเจรจานอกรอบครั้งนี้เพื่อพูดคุยถึงปัญหาการละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา โดยเฉพาะการเจรจาสิทธิบัตรยา เพื่อให้การเจรจามีความคืบหน้าและแสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญในการแก้ไขปัญหาจากฝ่ายไทย ส่วนประเด็นการหารือที่ฝ่ายไทยและสหรัฐฯ ยังมีความเห็นที่แตกต่างกัน 2 ประเด็นได้แก่ การบังคับใช้สิทธิ (Compulsory Licensing) ที่สหรัฐฯต้องการให้มีการกำหนดเงื่อนไขการบังคับใช้สิทธิของรัฐมีความจำกัดและใช้ในสถานการณ์จำเป็นจริง ๆ เท่านั้น และประเด็นในเรื่องการให้ความคุ้มครองย้อนหลังแก่สิ่งประดิษฐ์ของสหรัฐฯ ที่ยังไม่มีการจำหน่ายในประเทศไทย (Transitional Protection) แต่มีการจดทะเบียนสิทธิบัตรในสหรัฐฯ และประเทศอื่นแล้ว ซึ่งสหรัฐฯต้องการให้ประเทศไทยให้ความคุ้มครองย้อนหลังแก่ผลิตภัณฑ์ยาเหล่านี้ของสหรัฐฯด้วย โดยสหรัฐฯระบุว่าประเทศเกาหลีใต้ เม็กซิโก และในยุโรปตะวันออกยอมรับเงื่อนไขนี้ของสหรัฐฯมาแล้ว ในขณะที่ฝ่ายไทยยืนยันว่าเป็นสิ่งที่ขัดต่อหลักการสากลประเทศ ซึ่งเงื่อนไขที่ให้ความคุ้มครองย้อนหลังแก่ยาและสิ่งประดิษฐ์ เป็นเงื่อนไขใหม่ที่สหรัฐฯเพิ่งจะเสนอให้ฝ่ายไทยยอมรับระหว่างการเจรจา 2 ฝ่าย เมื่อวันที่ 23-24 เมษายน พ.ศ.2534 ที่กรุงอัมสเตอร์ดัม ประเทศฮอลแลนด์ (เนเธอร์แลนด์)(ผู้จัดการรายวัน 2 สิงหาคม พ.ศ.2534)

ฝ่ายคัดค้านการแก้ไข พ.ร.บ.สิทธิบัตร ทำการเคลื่อนไหวอีกครั้งหนึ่ง ภายหลังจากที่กระทรวงพาณิชย์ได้เสนอเรื่องเข้าค.ร.ม.แล้ว โดยยืนยันหลักการเดิม ที่จะไม่คุ้มครองย้อนหลังแก่ยาเก่า และให้รอแก้ไขภายใต้กรอบการเจรจาแกตต์ คือในวันที่ 19 กันยายน พ.ศ.2534 โดยชมรมแพทย์ชนบทได้ยื่นหนังสือต่อนายอานันท์ ปันยารชุน นายกรัฐมนตรี โดยเรียกร้องให้ทบทวนการแก้ไขพระราชบัญญัติสิทธิบัตร ก่อนที่จะเข้าพิจารณารับหลักการในที่ประชุมคณะรัฐมนตรีในขณะนั้น โดยกล่าวว่า การแก้ไขพ.ร.บ.ดังกล่าวตามที่สหรัฐฯเรียกร้องจะทำให้ราคายาภายในประเทศสูงกว่าราคาปัจจุบัน 5-6 เท่า ในขณะที่คุณภาพในการผลิตยังเหมือนเดิม และจากคำชี้แจงของรัฐบาลที่ว่าสัดส่วนยาที่จะได้รับผลกระทบจากสิทธิบัตรยาเป็นส่วนน้อยก็ไม่เป็นความจริง เพราะยาที่จะได้รับผลกระทบส่วนใหญ่จะอยู่ในกลุ่มยาปฏิชีวนะ ยาต่อต้านเชื้อไวรัส และยาต่อต้านโรคมะเร็ง เช่น วัคซีนโรคเอดส์ ฯลฯ ทางชมรมแพทย์ชนบทจึงได้เรียกร้องให้รัฐบาลชะลอการตัดสินใจแก้ไขพ.ร.บ.สิทธิบัตรดังกล่าวออกไปก่อน โดยให้นำเข้าไปพิจารณาแก้ไขภายใต้กรอบของที่ประชุมว่าด้วยความตกลงทั่วไปในเรื่องการค้าระหว่างประเทศ (แกตต์) นอกจากนี้ทางตัวแทนจากชมรมแพทย์ชนบทยังได้เสนอมาตรการปกป้องผลประโยชน์ของประเทศ หากมีการแก้

ไขพ.ร.บ.สิทธิบัตร พ.ศ.2522 ว่า 1) ควรกำหนดให้มีบทเฉพาะกาลเพื่อใช้ในการเตรียมการ 5-10 ปี 2) อายุการคุ้มครองสิทธิบัตรไม่เกิน 17 ปี เช่นเดียวกับสหรัฐอเมริกา (ในขณะนั้น 3) ขอบเขตการคุ้มครองควรให้เฉพาะวัตถุดิบยาเท่านั้น ไม่ควรครอบคลุมไปถึงสูตรตำรับยา รูปแบบยาเตรียมและสรรพคุณ 4) ไม่ให้สิทธิบัตรย้อนหลังเด็ดขาด 5) ต้องมีมาตรการคุ้มครองผู้บริโภคและป้องกันการผูกขาด 6) กำหนดให้มีมาตรการในการถ่ายทอดเทคโนโลยีที่รัดกุม 4) ดำเนินการให้มีการพัฒนาอุตสาหกรรมยา และส่งเสริมการวิจัยอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง 8) ดำเนินการประกาศใช้กฎหมายชื่อสามัญทางยา (Generic Names Act) อย่างเร่งด่วน โดยให้กระทรวงสาธารณสุขเสนอร่างกฎหมายดังกล่าวโดยเร็ว (กรุงเทพธุรกิจ, ผู้จัดการรายวัน 20 กันยายน พ.ศ.2534)

ทางด้านจุดยืนของกระทรวงพาณิชย์ที่ให้ความสำคัญทางการค้าอย่างชัดเจนก็คือการกล่าวในวันที่ 23 กันยายน พ.ศ.2534 ของรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ ถึงความคืบหน้าเกี่ยวกับร่าง พ.ร.บ.สิทธิบัตร โดยกำหนดเวลาที่คณะกรรมการแก้ไขร่าง พ.ร.บ.สิทธิบัตรจะต้องเสนอข้อสรุปเกี่ยวกับร่างพ.ร.บ.ให้ครม.ตัดสินใจอย่างช้าที่สุดภายในเดือนตุลาคม พ.ศ.2534 ก่อนที่สหรัฐฯจะทำการตัดสินกรณีของประเทศไทยภายใต้มาตรา 301 พิเศษของกฎหมายการค้าในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2534 (ผู้จัดการรายวัน 24 กันยายน พ.ศ.2534)

ซึ่งทางด้านคณะกรรมการกลั่นกรองเรื่องเศรษฐกิจ ได้มีการประชุมในวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ.2534 โดยที่ประชุมได้พิจารณาร่างกฎหมายสิทธิบัตรแก้ไขใหม่ตามข้อเสนอของกระทรวงพาณิชย์ และมีมติเห็นชอบกับร่างกฎหมายฉบับดังกล่าว เพราะจะทำให้กฎหมายสิทธิบัตรของประเทศไทยเป็นไปตามมาตรฐานสากล โดยมีการแก้ไขระยะเวลาคุ้มครองจากเดิม 15 ปี เป็น 20 ปี และสาระสำคัญของร่างกฎหมายฉบับใหม่ นั้นได้เพิ่มการขยายความคุ้มครองสินค้าอาหาร เครื่องดื่ม ยา และเครื่องจักรกลการเกษตร เพราะกฎหมายเดิมไม่ได้ให้การคุ้มครองไว้ ส่วนจุดสำคัญอีกจุดหนึ่งคือ มาตรา 27 ที่ว่าด้วยเรื่องยานั้น ได้มีการแก้ไขด้วยการกำหนดและป้องกันไม่ให้เกิดผลกระทบที่ไม่เหมาะสมที่รุนแรง ในกรณีที่อาจจะเกิดการขาดแคลนยา หรือมีการกำหนดราคาสินค้าสูงเกินกว่าความเป็นจริง โดยถ้าผู้ทรงสิทธิ์มีการกำหนดราคาสูงกว่าราคาต้นทุนการผลิต หรือมีการผลิตมากหรือน้อยเกินกว่าความเป็นจริงที่ควรกระทำ ซึ่งในกรณีเช่นนี้จะต้องมีการแจ้งราคาต้นทุนการผลิตที่แท้จริงให้กับทางการได้ทราบ และหากมีการทำผิดหรือทางการมีการตักเตือนให้ทราบแล้ว แต่ยังกระทำอีกก็จะต้องถูกถอนสิทธิ์ทันที ส่วนในประเด็นเรื่องการให้ความคุ้มครองย้อนหลังยาเก่า 10 ปี นั้น นายไพจิตรกล่าวว่า ไม่มีข้อความดังกล่าวอยู่ในกฎหมาย และยังกล่าวด้วยว่า "เราอยากให้กฎหมายฉบับนี้ผ่านสภานิติบัญญัติโดยเร็ว เพื่อจะได้นำไปต่อรองกับต่าง

ประเทศได้ ส่วนปัญหาที่ว่าผู้ทรงสิทธิเดิมนั้น จะต้องจดทะเบียนหรือไม่นั้นให้ไปถามกระทรวงสาธารณสุข"

สาระสำคัญของกฎหมายสิทธิบัตรฉบับใหม่ที่ผ่านการพิจารณาว่านอกเหนือจากการเพิ่มความคุ้มครองอาหาร เครื่องดื่ม จุลชีพ และเครื่องจักรกลการเกษตร แล้วร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตรฉบับนี้ ยังกำหนดให้ขยายระยะเวลาให้สิ่งประดิษฐ์และยาที่จดทะเบียนในต่างประเทศต้องมาจดทะเบียนเป็นผู้ทรงสิทธิ์ในประเทศไทยภายใน 1 ปี 6 เดือน จากเดิมที่กำหนดไว้เพียง 1 ปีเท่านั้น ส่วนการขยายความคุ้มครองสิทธิบัตรยาจาก 15 เป็น 20 ปีนั้น จะเป็นการให้ความคุ้มครองทั้งสิ่งประดิษฐ์ คือ ตัวยา (product) และกรรมวิธีการผลิต (process) และสำหรับการเตรียมการป้องกันการขึ้นาคายาที่จะตามมาหลังการคุ้มครองสิทธิบัตรยา คณะกรรมการร่างกฎหมายได้เสนอให้มีคณะกรรมการสิทธิบัตรที่มีปลัดกระทรวงสาธารณสุข เป็นประธาน เพื่อทำหน้าที่ดูแลการกำหนดราคายาไม่ให้สูงจนเกินไป (Price-Review Board) จนเป็นที่เดือดร้อนของประชาชน ซึ่งทางคณะกรรมการชุดดังกล่าวจะทำหน้าที่กำกับดูแลการผลิตและการบังคับใช้สิทธิบัตรของผู้ทรงสิทธิ์ (Compulsory Licensing) ในกรณีที่ราคายาเพิ่มผิดปกติ นอกจากนั้นในร่างกฎหมายใหม่ยังระบุให้มีการคุ้มครองสภาพแวดล้อมโดยกำหนดให้รัฐสามารถระงับหรือเพิกถอนสิทธิบัตรของการผลิตที่ทำให้เกิดผลกระทบต่อภาวะแวดล้อม เพื่อป้องกันปัญหาที่เคยเกิดขึ้นกับประเทศยุโรป อาทิ กรณีของบริษัทแซนดอส (ZANDOS) ของสวิสเมื่อ 2 ปีก่อน อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่าสาระสำคัญของกฎหมายสิทธิบัตรฉบับใหม่ที่ผ่านการพิจารณา ส่วนใหญ่จะเป็นข้อกำหนดที่ไม่มีปัญหาหรือถูกวิพากษ์วิจารณ์อยู่ โดยเฉพาะเรื่องการให้ความคุ้มครองย้อนหลังยาเก่า เพราะประเด็นที่มีความละเอียดอ่อนเหล่านี้จะกำหนดไว้ในพ.ร.บ.ยา

ภายหลังจากการเจรจากับสหรัฐฯ ในช่วงไตรมาสสุดท้ายของปีพ.ศ.2534 มีข้อสรุปที่ชัดเจนและข้อตกลงที่อยู่ในระดับซึ่งฝ่ายไทยสามารถยอมรับได้ โดยทางด้านนายอมเรศ ศิลาอ่อน และนายอานันท์ ปันยารชุน ได้หารือกันในช่วงที่ผ่านมา และได้ตกลงว่าเรื่องที่มีความละเอียดอ่อน ซึ่งไม่ได้ระบุไว้ในร่างกฎหมายฉบับนี้ซึ่งเดิมจะเป็นความเห็นที่เสนอโดยกระทรวงพาณิชย์ ให้เสนอในขั้นตอนของที่ประชุมคณะรัฐมนตรี เพื่อเป็นการผลักดันให้มีการตัดสินใจเรื่องนี้ในนามที่ประชุมร่วมคณะรัฐมนตรี มิใช่การเสนอของกระทรวงพาณิชย์เท่านั้น ซึ่งการตัดสินใจดังกล่าวเป็นการแก้ปัญหาข้อขัดแย้งระหว่างหน่วยงานเพราะที่ผ่านมากระทรวงสาธารณสุขและกระทรวงพาณิชย์มีความขัดแย้งกันจนกระทั่งคณะกรรมการร่างกฎหมายไม่มีข้อสรุปได้ และเคยเสนอให้คณะกรรมการกลั่นกรองพิจารณาตัดสินมาครั้งหนึ่ง แต่ถูกตีเรื่องกลับมาเมื่อกลาง

เดือนกันยายน พ.ศ.2534 อย่างไรก็ตามการดำเนินการดังกล่าวจะเป็นผลดีต่อกระทรวงพาณิชย์เอง และต่อการผลักดันเรื่องที่อยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงสาธารณสุข คือ พ.ร.บ.ยา แทนที่จะแก้ไขในร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตร เพื่อการเจรจาระหว่างฝ่ายไทยและสหรัฐฯ การคุ้มครองย้อนหลังมีข้อยุติที่แน่นอน

ในวันที่ 4 ตุลาคม พ.ศ.2534 ทางด้านกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งประกอบไปด้วยชมรมแพทย์ชนบท และองค์กรพัฒนาเอกชนที่มีกิจกรรมทางสาธารณสุขรวม 17 องค์กร นำโดย นพ.ปรีดา แต้อารักษ์ ประธานชมรมแพทย์ชนบท น.ส.สารี อ๋องสมหวัง ผู้แทนจากคณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนเพื่อการสาธารณสุขมูลฐาน (คปอส.) นายยงศักดิ์ ตันติปิฎก ผู้ประสานงานกลุ่มนักศึกษาปัญหายา เป็นต้น โดยได้ร่วมกันลงชื่อคัดค้านข้อเรียกร้องของสหรัฐฯ ที่ต้องการให้แก้ไขกฎหมายสิทธิบัตร โดยใช้มาตรา 301 มาเป็นตัวกดดันให้มีการแก้ไขกฎหมายให้เป็นไปตามที่สหรัฐฯต้องการ เป็นการประท้วงต่อประธานาธิบดีสหรัฐฯ คัดค้านการที่สหรัฐฯ บีบบังคับให้รัฐบาลไทยเปลี่ยนแปลงกฎหมายสิทธิบัตรเพื่อให้ครอบคลุมผลิตภัณฑ์ยา เพราะถือว่าเป็นการกระทำเพื่อผลประโยชน์เป็นสำคัญ โดยไม่คำนึงถึงความยุติธรรม ประชาธิปไตย และมนุษยธรรม และการกระทำของสหรัฐฯ ดังกล่าวนับเป็นการคุกคามของประเทศที่มีอิทธิพลต่อประเทศที่เล็กกว่าและอ่อนแอกว่าอย่างไม่คิดถึงข้อตกลงระหว่างประเทศ เช่น แกตต์ ที่ทั้งสองประเทศต่างก็มีพันธุผูกพันกับข้อตกลงนี้ในฐานะที่เป็นสมาชิก นอกจากนั้นแล้วยังเป็นการกระทำที่ขัดแย้งกับนโยบายการสนับสนุนระบอบประชาธิปไตยที่สหรัฐฯ ประกาศมาตลาดที่สหรัฐฯไม่ยอมรับรัฐบาลที่มาจากการแต่งตั้งของสภารักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ โดยให้เหตุผลว่าเป็นรัฐบาลที่ไม่เป็นประชาธิปไตย และไม่ได้มาจากการเลือกตั้ง แต่สหรัฐฯได้พยายามบีบบังคับให้รัฐบาลนี้เป็นผู้แก้ไข พ.ร.บ.สิทธิบัตรซึ่งจะมีผลบังคับใช้เป็นผู้แก้ไข พ.ร.บ.สิทธิบัตรซึ่งจะมีผลบังคับใช้กับประชาชนไทยทั้งประเทศโดยการประกาศว่าจะใช้มาตรา 301 พิเศษต่อผู้ส่งออกของประเทศไทย อาทิ ผู้ส่งออกเสื้อผ้า อัญมณี ฯลฯ ซึ่งถือได้ว่าเป็นสินค้าที่ไม่จำเป็นในชีวิตเพื่อแลกเปลี่ยนกับการผูกขาดการนำเข้าที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อชีวิตมนุษย์ ถือว่าเป็นการกระทำที่ขาดมนุษยธรรม และเป็นการแลกเปลี่ยนที่ไม่ยุติธรรม ซึ่งทางด้านกลุ่มคัดค้านได้เรียกร้องให้สหรัฐฯยุติการกระทำดังกล่าว ซึ่งระบุผลเสียที่สหรัฐฯจะได้รับว่านอกจากจะมีผลกระทบต่อความสัมพันธ์ของทั้งสองประเทศแล้ว ฐานะของสหรัฐฯในอนาคตในสายตาของประชาคมโลกจะเลวร้ายลงเพราะอาจก่อให้เกิดกระแสการต่อต้านสหรัฐฯ ซึ่งจะมีผลต่อการค้าและการลงทุนของสหรัฐฯ โดยเรียกร้องให้สหรัฐฯเจรจากับรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง และเสนอให้นำเรื่องนี้ไปทำการตกลงกันในระดับพหุพาคี (แนวหน้า, ผู้จัดการรายวัน. มติชน 5 ตุลาคม พ.ศ.2534)

อย่างไรก็ตาม ร่างกฎหมายสิทธิบัตรที่ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการกลั่นกรองเรื่องเศรษฐกิจ เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ.2534 ตามข้อเสนอของกระทรวงพาณิชย์นั้น จะเข้าสู่การพิจารณาของคณะรัฐมนตรีไม่เกินวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ.2534 เพื่อให้การพิจารณาในเรื่องนี้เสร็จสิ้นภายในเดือนธันวาคม พ.ศ.2534 ตามกำหนดเวลาที่กำหนดไว้ในการสอบสวนประเทศไทยภายใต้มาตรา 301 พิเศษของกฎหมายการค้าสหรัฐฯ (OMNIBUS TRADE ACT) ส่วนเหตุผลที่ต้องกำหนดให้เข้าไปสู่การพิจารณาของครม. ในช่วงเวลาดังกล่าว เพราะกำหนดเวลาในการเรียกร้องคู่กรณีเจรจาตามมาตรา 301 พิเศษจะต้องสิ้นสุดภายในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2534 ซึ่งจะครบ 6 เดือนของการเรียกประเทศคู่กรณีหารือตามกฎหมาย และเป้าหมายของประเทศไทย ในขณะนั้นถือการหลุดพ้นจากบัญชีประเทศที่ถูกตอบโต้ทางการค้าเป็นอันดับแรก (PFC) ของสหรัฐฯ ตามที่ถูกขึ้นบัญชีในวันที่ 26 เมษายน พ.ศ.2534 (ผู้จัดการรายวัน 7 ตุลาคม พ.ศ.2534)

ส่วนทางด้านกระทรวงการต่างประเทศ ได้กล่าวถึงประเด็นในการเจรจาที่ยังเหลืออยู่ว่าประเด็นใหญ่ที่เป็นกรอบการเจรจาที่ยังเหลือ 2 ประเด็นได้แก่ เรื่องการบังคับใช้สิทธิ์ (Compulsory Licensing) และเรื่องการคุ้มครองย้อนหลัง (Transitional Period Protection) โดยมีประเด็นย่อยในการเจรจาแต่ละเรื่องหลายประเด็น ซึ่งส่วนใหญ่เป็นประเด็นที่ถือเป็นหัวใจของการเจรจาที่ใกล้จะสิ้นสุดลง ส่วนจุดยืนของสหรัฐฯในการบังคับใช้สิทธิบัตรนั้น ต้องการให้บังคับใช้สิทธิบัตรของผู้ประดิษฐ์เป็นไปอย่างจำกัดที่สุด เพื่อป้องกันการแทรกแซงโดยอำนาจรัฐของประเทศไทย โดยเสนอให้ใช้ได้ใน 2 เงื่อนไขเท่านั้น ได้แก่ ประการแรก กรณีที่มีการประกาศภาวะฉุกเฉินหรือกฎอัยการศึก ประการที่สอง กรณีที่มีคำพิพากษาจากศาลให้มีการบังคับการใช้สิทธิบัตรของผู้ทรงสิทธิ์เท่านั้น ซึ่งข้อเสนอของสหรัฐฯยังไม่เป็นที่ยอมรับของฝ่ายไทย ซึ่งเจ้าหน้าที่เจรจาฝ่ายไทยได้เคยชี้แจงไปในการเจรจาครั้งล่าสุดที่บาหลี ประเทศอินโดนีเซียว่า ระบบของประเทศไทยควรอยู่ภายใต้คณะกรรมการสิทธิบัตร เนื่องจากถือเป็นมาตรการของฝ่ายบริหาร (ADMINISTRATIVE MEASURE) ซึ่งแตกต่างจากประเทศสหรัฐฯ ที่การพิจารณาเรื่องนี้อยู่ภายใต้อำนาจความรับผิดชอบของฝ่ายตุลาการ ซึ่งเหตุผลข้อนี้คือ สหรัฐฯ ต้องการให้เป็นมาตรฐานเดียวกับข้อเสนอที่สหรัฐฯเรียกร้องต่ออินเดีย และสาธารณรัฐประชาชนจีน

ส่วนในประเด็นการคุ้มครองย้อนหลังนั้น ทางสหรัฐฯต้องการให้ประเทศไทยออกกฎหมายคุ้มครองยาเก่าย้อนหลัง 10 ปี ซึ่งในประเด็นนี้ฝ่ายไทยได้พิจารณาหาทางออก โดยพิจารณาผลกระทบที่มีผลต่อประเทศไทยน้อยที่สุด อาทิ ลดระยะเวลาคุ้มครองลงเป็น 5 ปี ปหรือ 7 ปีขั้นตอนในการยื่นจดทะเบียน การตรวจสอบความถูกต้องของเอกสารข้อมูลจะต้องใช้เวลาไม่

น้อยกว่า 2 ปี ขั้นตอนในการโอนสิทธิให้ผู้อื่นผลิตและทดลองผลิตว่ามีผลและมาตรฐานตามต้องการหรือไม่ นอกจากนี้ยังมีขั้นตอนการสำรวจ ตรวจ วิจัยตลาด และทำการตลาดอีก รวมแล้วทุกขั้นตอนกว่าจะผลิตเพื่อแสวงหากำไรได้ต้องใช้เวลาไม่ต่ำกว่า 5-7 ปี และเหตุผลสำคัญที่สหรัฐฯ ระบุว่าต้องเรียกร้องให้ประเทศไทยคุ้มครองยาเก่าเพราะที่ผ่านมาประเทศไทยไม่เคยมีการให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรยาเลย ดังนั้น สหรัฐฯจึงเรียกร้องโดยกำหนดตัวเลขที่ 10 ปี ซึ่งสหรัฐฯถือว่าเป็นตัวเลขขั้นต่ำที่สุดที่ยาตัวหนึ่งจะต้องใช้เวลากว่าจะถึงช่วงการผลิตเพื่อทำกำไรในเชิงธุรกิจ ส่วนท่าทีของฝ่ายไทยในข้อเรียกร้องคุ้มครองยาเก่ายังอยู่ในระหว่างการพิจารณาทางเลือกที่เหมาะสมซึ่งมีอยู่ 3 ทางเลือก (ตามข่าวผู้จัดการรายวันเสนอไปแล้วในวันที่ 24 กันยายน พ.ศ.2534)

ส่วนทางด้านข้อตกลงในการเจรจาระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐฯที่ทั้งสองฝ่ายสามารถตกลงกันได้แล้ว ได้แก่ ในเรื่องการบังคับการใช้สิทธิ ซึ่งฝ่ายไทยได้ยินยอมเพิกถอนการนำเข้าซ้อน เพราะเห็นว่าไม่เป็นผลดี เนื่องจากเห็นว่าเจ้าของสิทธิอาจไม่ใช่ผู้ผลิตเป็นเพียงผู้คิดค้น การที่จะบังคับให้ต้องผลิตในประเทศทุกกรณีตามกฎหมายเก่าของประเทศไทยซึ่งไม่สอดคล้องกับหลักการที่ต้องการคุ้มครองผู้คิดค้น ไม่ใช่การคุ้มครองผู้ผลิต และการผลิตสินค้าทุกอย่างต้องคำนึงถึงปัจจัยหลายอย่างโดยเฉพาะความสอดคล้องกับความต้องการในการผลิตยาบางประเภทไม่คุ้มกับการผลิต

ส่วนข้อเสนอให้มีคณะกรรมการควบคุมราคายา ซึ่งทำหน้าที่ Review Price Board ของประเทศไทยนั้นฝ่ายสหรัฐฯ ตกลงยอมรับหลักการในประเด็นนี้แล้ว แต่ขณะนี้อยู่ในระหว่างการต่อรองรายละเอียดว่าประเทศไทยจะยอมให้มีตัวแทนผลประโยชน์จากเอกชนสหรัฐฯ ได้หรือไม่ เพราะในส่วนฝ่ายไทยเองต้องการให้มีตัวแทนเอกชนไทยอาทิ จากสภาอุตสาหกรรมไทย (ผู้จัดการรายวัน 7 ตุลาคม พ.ศ.2534)

ตารางที่ 2 : แสดงจุดยืนของการเจรจาสิทธิบัตรยาในประเด็นต่าง ๆ

ประเด็นเจรจา	สหรัฐฯ	ประเทศไทย
1) การบังคับใช้สิทธิ (Compulsory Licensing) - ขอบเขตการบังคับใช้สิทธิ์ของรัฐ การบังคับออกใบอนุญาตให้ผู้อื่นใช้สิทธิ์ - กำหนดกรณีจำเป็นอย่างแท้จริงในการบังคับใช้สิทธิ์ - กำหนดเงื่อนไข ข้อจำกัดสิทธิ์ และค่าตอบแทนในการอนุญาตใช้สิทธิ์	* ต้องการให้จำกัดให้แคบที่สุดคือ 1) กรณีมีภาวะฉุกเฉิน 2) กรณีปกติให้ศาลเป็นผู้พิพากษาว่าผู้ทรงสิทธิบัตรฝ่าฝืนกฎหมายป้องกันการผูกขาดหรือจำกัดการแข่งขัน	* ยอมรับในกรณีมีภาวะฉุกเฉิน แต่การบังคับใช้สิทธิ กรณีให้อยู่ในอำนาจของฝ่ายบริหาร
2) การคุ้มครองย้อนหลัง (Transitional Period Protection) - คุ้มครองย้อนหลังยาเก่า 10 ปี	* ต้องการให้ประเทศไทยให้ความคุ้มครองย้อนหลังยาเก่า 10 ปี	* หาทางออกโดยให้ความคุ้มครองย้อนหลัง ในระยะเวลาที่เหมาะสมโดยพิจารณาจากจำนวน, ชนิดของยา และความจำเป็นต่อการใช้ยาประเภทนี้

ที่มา: แหล่งข่าวกระทรวงการต่างประเทศ (อ้างในผู้จัดการรายวัน 7 ตุลาคม พ.ศ.2534)

ในขณะเดียวกัน ในวันที่ 6-9 ตุลาคม พ.ศ.2534 นั้นได้มีการประชุมรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียนระดับเจ้าหน้าที่ระดับอาวุโสที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ ประเทศมาเลเซีย โดยในวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ.2534 ได้มีการพบปะระหว่างนายพชร และนางคริสตอฟ โดยนางคริสตอฟได้นำเรื่องการเจรจาดังกล่าวไปแจ้งให้แก่นางคาร์ลา ฮิลล์ ตัวแทนการค้าสหรัฐฯ ซึ่งได้เดินทางมาถึงกัวลาลัมเปอร์ ในวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ.2534 นั่นเอง เพื่อเข้าร่วมประชุมกับรัฐมนตรีเศรษฐกิจอาเซียน ในขณะที่นายพชร กล่าวว่าตนไม่สามารถเปิดเผยรายละเอียดการหารือได้ อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่าการเจรจาระหว่างนายพชร กับนางคริสตอฟเป็นการเจรจากันก่อนที่นายอมเรศ ศิลาอ่อนจะได้เจรจากับนางฮิลล์ ในวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ.2534 เพื่อแจ้งความคืบหน้าให้ทราบถึงการแก้ไขร่างกฎหมายสิทธิบัตรของประเทศไทยนั้นได้ผ่านคณะกรรมการกลั่นกรองทางเศรษฐกิจ เมื่อวันพุธที่ 2

ตุลาคม พ.ศ.2534 นั่นเอง โดยกำลังจะนำเสนอคณะรัฐมนตรีต่อไป แต่ยังเหลือประเด็นที่จะต้องเจรจาต่อกับสหรัฐฯ ในเรื่องคุ้มครองย้อนหลังยาเก่าในช่วง 10 ปี ที่สหรัฐฯเรียกร้อง แต่ไม่ได้มีการระบุเรื่องนี้ในกฎหมายสิทธิบัตร เพราะทางกระทรวงพาณิชย์ต้องการให้ระบุในพ.ร.บ.ยามากกว่า ส่วนสาระสำคัญที่สุดในเรื่องสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาก็คือ ประเด็นมาตรา 27 ของกฎหมายใหม่เกี่ยวกับการบังคับใช้สิทธิแก่ผู้ทรงสิทธิบัตร ที่ระบุว่าหากมีผลกระทบรุนแรงจากการใช้กฎหมายนี้กับการผลิตบางตัวเช่น มีผลให้เกิดการขาดแคลนสินค้า หรือส่งผลให้ราคาสินค้านั้นสูงเกินไปก็ให้อำนาจกับทางราชการให้สามารถเรียกผู้ทรงสิทธิมาตักเตือนได้ เพราะผู้ทรงสิทธิอาจจะจงใจผลิตสินค้าในปริมาณน้อย ทำให้ราคาสูงและเมื่อผู้ทรงสิทธิได้รับแจ้งแล้วภายในระยะเวลากำหนดหากไม่ปฏิบัติตามคำตักเตือนรัฐก็สามารถให้รายอื่นมาทำแทนได้ อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่านายพชร พยายามปกปิดการเจรจาอย่างเห็นได้ชัด ทั้งที่เรื่องการแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตรเป็นที่สนใจมากของคนไทยทั่วไป

ทางด้านกลุ่มทุนยาท้องถิ่น ได้แสดงความเห็นว่า นอกเหนือจากการแก้ไขสิทธิบัตร ซึ่งเสียเปรียบสหรัฐฯมากเกินไปแล้ว สหรัฐฯยังได้รุกคืบหน้าในเรื่องสิทธิบัตรด้านยาเพื่อเตรียมบีบผู้ผลิตในประเทศที่มีอำนาจต่อรองต่ำหลังจากกฎหมายสิทธิบัตรด้านยามีผลใช้บังคับเรียบร้อยในอนาคต และการรุกคืบหน้าของกฎหมายที่กระทำผ่านมาทางกระทรวงสาธารณสุข โดยมีข้าราชการชั้นผู้ใหญ่รับทราบและเห็นชอบในหลักการแล้ว ข้อเรียกร้องของสหรัฐฯคือ ให้มีการจดทะเบียนวัตถุดิบผลิตตัวยาขึ้นมา โดยผู้ที่จะขึ้นทะเบียนยานอกจากจะต้องบอกถึงส่วนผสม และกรรมวิธีการผลิตแล้ว จะต้องแจ้งให้ทราบว่าวัตถุดิบที่นำมาผลิตซื้อมาจากที่ใด (Rules of Origin) บริษัทใดขายให้ และกรรมวิธีการผลิตวัตถุดิบของผู้ขายเป็นอย่างใด รวมถึงการทำความบริสุทธิ์และการรักษาสภาพแวดล้อม ซึ่งวิธีการดังกล่าวจะเป็นการง่ายที่สุดสำหรับเจ้าของสิทธิบัตรยาที่เป็นบรรษัทยาข้ามชาติ เพราะจะทำให้รู้ว่าที่มาที่ไปของวัตถุดิบเป็นอย่างไร และผู้ผลิตวัตถุดิบในต่างประเทศมีการละเมิดสิทธิบัตรหรือไม่ เพราะจะได้เล่นงานง่าย เนื่องจากมีเครือข่ายกว้างขวาง

ส่วนในประเด็นเรื่องการเตรียมขึ้นทะเบียนยาดังกล่าว จะทำให้ผู้ผลิตยาในประเทศยากที่จะแข่งขันกับผู้ผลิตยาต่างประเทศได้เลย ต้องหันไปซื้อสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาจากบรรษัทข้ามชาติในราคาสูง หรือไม่เลิกกิจการในกรณีที่ผู้ผลิตยาข้ามชาติต้องการเข้ามาลงทุนในประเทศไทยและให้บริษัทลูกของตนเป็นผู้ทรงสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยานั้น ๆ ซึ่งถ้าหากเป็นวิธีการหลังราคายาที่ขายในประเทศไทยในอนาคต หลังจากมีการแก้ไขกฎหมายตามที่สหรัฐฯต้องการต้องแพงขึ้นอย่างแน่นอน เพราะบริษัทยาข้ามชาติต้องใช้วิธีการโอนกำไรโดยตั้งราคาโอนระหว่างประเทศ (Transfered Prices) เพื่อนำกำไรกลับออกไปให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เนื่องจากสามารถ

ผูกขาดตัวยา และกรรมวิธีการผลิตในมือได้นานถึง 20 ปี โดยที่ยาสมัยใหม่โดยเฉพาะยาปฏิชีวนะต้องแพงขึ้นไปเรื่อย ๆ แน่นอน เพราะยาเหล่านี้จะต้องมีการเปลี่ยนตัวยาที่ใช้ไปเรื่อย ๆ เนื่องจากผู้ป่วยจะใช้นาน ๆ ไม่ได้เนื่องจากเชื้อดื้อยา ต้องหาตัวยาที่แรงขึ้นไปเรื่อย ๆ บริษัทยาข้ามชาติจะอาศัยจุดนี้มาหากำไรได้ง่ายถ้าอายุการคุ้มครองยาวขึ้น ยิ่งถ้าหากคุ้มครองย้อนหลังก็จะยิ่งทำให้ยาแพงเร็วเท่านั้น และยังคุมเรื่องวัตถุดิบเพิ่มขึ้นอีก

และสำหรับในเรื่องคณะกรรมการสิทธิบัตร ทางด้านบริษัทยาท้องถิ่นเห็นว่าคณะกรรมการสิทธิบัตรที่จะตั้งขึ้นมาดูแลเรื่องราคายาที่มีปลัดกระทรวงสาธารณสุขเป็นประธานเพื่อป้องกันไม่ให้ราคายาสูง (Price-Review Board) เป็นเรื่องเหลวไหล และหลอกลวงประชาชน เพราะตามความเป็นจริงคณะกรรมการดังกล่าวไม่สามารถแก้ปัญหาราคาโอนได้เลย ในกรณีที่มีการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา ตามที่สหรัฐฯต้องการแล้ว เนื่องจากผู้ผลิตยาที่มีสิทธิบัตรจะต้องขึ้นกับบริษัทข้ามชาติทั้งหมด ทำให้บรรษัทยาข้ามชาติเหล่านี้จะกุมกลไกการกระจายและการผลิตยาครบวงจร สามารถกำหนดราคาโอนได้โดยไม่มีทางเอาผิดแง่กฎหมายได้ ในขณะที่ผู้ผลิตยาไทยส่วนใหญ่จะต้องหันไปทำการผลิตยาที่มีสิทธิบัตรหมดอายุแล้วเป็นหลัก ซึ่งอยู่นอกบัญชียาหลักในการรักษาโรคที่คนไทยเป็นกันมาก และในปัจจุบันนั้นยาหลักในบัญชียาของกระทรวงสาธารณสุขที่มีการใช้ในชีวิตประจำวันของประชาชนส่วนใหญ่เป็นยาที่มีสิทธิบัตรยังไม่หมด และมีการละเมิดสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาที่ทำให้ผู้ผลิตภายในสามารถตรึงราคาขายให้ต่ำไว้ได้ ถ้าหากกฎหมายนี้ออกมาใช้รวมทั้งคุ้มครองน้อยหลัง ก็จะทำให้ราคายาเหล่านี้มีราคาพุ่งพรวด นอกจากนั้นข้อมูลที่ได้แสดงถึงการเอารัดเอาเปรียบของบรรษัทยาข้ามชาติที่มีต่อผู้บริโภคโดยการตั้งราคาโอน พบตัวอย่างในอดีตมากมาย เช่น ตัวยา LOPERMIDE HEL ซึ่งบริษัทแจนเซ่นแห่งเบลเยี่ยม ส่งมาขายให้บริษัทเบอร์ลี่ยุคเกอร์จำกัด มีราคาซี.ไอ.เอฟ สูงถึงกิโลกรัมละ 1.3 ล้านฟรังก์เบลเยี่ยม หรือประมาณ 800,000 บาท ในขณะที่ราคายา ที่ผู้นำเข้าไทยสั่งเข้ามาขายบริษัทยาภายในต่ำกว่าครึ่งหนึ่ง แสดงให้เห็นว่าราคายาของบรรษัทข้ามชาติรวมเอาค่าสิทธิบัตรเข้าไปด้วย (ผู้จัดการรายวัน 9 ตุลาคม พ.ศ.2534)

ในวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ.2534 คณะรัฐมนตรีได้มีการประชุมเพื่อพิจารณาผ่านร่างกฎหมายสิทธิบัตรฉบับแก้ไขที่ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการกลั่นกรองงานเศรษฐกิจ เมื่อวันที่ 2 ตุลาคม พ.ศ.2534 เพื่อให้สภานิติบัญญัติพิจารณาให้เสร็จภายในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2534 ซึ่งร่างกฎหมายที่ ครม.พิจารณานี้ เป็นฉบับเดียวกับที่นายอมเรศ ศิลาอ่อน แจ้งรายละเอียดให้นางคาร์ลา ฮิลล์ ตัวแทนการค้าสหรัฐฯทราบในการหารือที่กรุงกัวลาลัมเปอร์ ซึ่งนางฮิลล์ยังไม่พอใจนัก เนื่องจากเห็นว่าประเด็นเรื่องการบังคับใช้สิทธิ์ที่จะมีการดูแลโดยเจ้าหน้าที่ราชการของไทยจะ

ไม่เป็นประโยชน์ต่อบริษัทเจ้าของสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา อย่างไรก็ตาม ที่ประชุมครม.ได้ตกลงเห็นชอบในหลักการร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตรฉบับแก้ไขเพิ่มเติมที่กระทรวงพาณิชย์เสนอแล้ว เพียงแต่มีรายละเอียดในบทเฉพาะกาลเกี่ยวกับระยะเวลาการบังคับใช้กฎหมายฉบับดังกล่าว จากข้อเสนอของกระทรวงสาธารณสุขที่ต้องการให้ขยายเวลาที่กำหนดให้กฎหมายดังกล่าวในส่วนของสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยามีผลบังคับใช้หลังจากออกประกาศในราชกิจจานุเบกษา 4 ปี เพื่อซื้อเวลาให้ผู้ผลิตยาในประเทศไทยได้ปรับตัว (Grace period) ในขณะที่บทเฉพาะกาลในร่างกฎหมายสิทธิบัตรที่เสนอเข้าครม. กระทรวงพาณิชย์ได้เสนอให้สิทธิบัตรทุกชนิดรวมทั้งยามีผลบังคับใช้หลังจากประกาศในราชกิจจานุเบกษาใน 180 วัน ผลสรุปในประเด็นนี้ที่ประชุมได้มอบหมายให้กระทรวงพาณิชย์หารือร่วมกับกระทรวงสาธารณสุข เพื่อกำหนดระยะเวลาที่เหมาะสมให้นายอานันท์ ปันยารชุนพิจารณาภายใน 2-3 วัน และเมื่อนายกรัฐมนตรีเห็นชอบก็ให้เสนอเข้ารอวาระในการพิจารณาของสภานิติบัญญัติแห่งชาติต่อไป โดยไม่ต้องผ่านการพิจารณาของคณะรัฐมนตรีอีกครั้ง

ส่วนในประเด็นการบังคับใช้สิทธิ (Compulsory Licensing) ไม่ได้มีการท้วงติงในที่ประชุมโดยประเด็นนี้ยังคงเป็นอำนาจของฝ่ายบริหารในการพิจารณาตัดสินใจบังคับเพิกถอนสิทธิของเจ้าของสิทธิบัตรเหมือนที่เสนอในร่างกฎหมาย นอกจากนี้ระหว่างการประชุมครม. นายแพทย์อรรถสิทธิ์ เวชชาชีวะ รมช.กระทรวงสาธารณสุข ได้เสนอให้ลดระยะเวลาการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาตามร่างกฎหมายของกระทรวงพาณิชย์จาก 20 ปี เหลือ 17 ปี โดยให้เหตุผลว่ามีหลายประเทศที่ให้ความคุ้มครองตามระยะเวลาดังกล่าว แต่ผลสรุปของที่ประชุมให้เป็นไปตามข้อเสนอของกระทรวงพาณิชย์ เพราะเป็นแนวโน้มของการเจรจาแกตต์ในรอบอุรุกวัย

สำหรับในประเด็นการให้ความคุ้มครองย้อนหลังยาเก่า (Transitional Period Protection) ว่าไม่มีการกำหนดไว้ในร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตรฉบับนี้ เพื่อป้องกันความไม่คล่องตัวของการนำมาตรการดังกล่าวมาใช้ แต่ประเด็นนี้จะอาศัยอำนาจของพ.ร.บ.ยาเพื่อให้กระทรวงสาธารณสุขใช้อำนาจตามพ.ร.บ.ยา ให้ความคุ้มครองย้อนหลังยาเก่าเป็นกรณีไป โดยจะพิจารณาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างรอบคอบ ซึ่งการคุ้มครองย้อนหลังยาเก่ากับสหรัฐฯต้องมีการเจรจาต่อรองในเรื่องระยะเวลาที่เหมาะสม ส่วนข้อเรียกร้องการให้ความคุ้มครองย้อนหลังยาเก่า 10 ปีของสหรัฐฯเป็นประเด็นสำคัญที่สุดประเด็นหนึ่งในข้อเรียกร้องที่สหรัฐฯเสนอต่อประเทศไทย และกระทรวงพาณิชย์และสาธารณสุขได้ตกลงได้ว่าจะไม่กำหนดไว้ในกฎหมายสิทธิบัตรฉบับใหม่ แต่จะแฝงไว้ให้เป็นเครื่องมือที่อยู่ภายใต้ดุลพินิจของฝ่ายบริหารโดยอาศัยอำนาจของพ.ร.บ.ยา ที่กระทรวงสาธารณสุขสามารถออกเป็นประกาศกระทรวงเพื่อความเหมาะสมเป็นกรณีไป ซึ่งม.ร.ว.ปรีดิยาธร

กล่าวว่า การผ่านร่างสิทธิบัตรดังกล่าวคงเป็นที่เพียงพอแล้วสำหรับการเจรจากับสหรัฐฯ โดยมีความหวังว่าประเทศไทยคงจะหลุดจากการประกาศใช้มาตรา 301 แห่งกฎหมายการค้าสหรัฐฯ ที่จะใช้ตอบโต้ประเทศไทยในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2534 เพราะฝ่ายไทยได้มีความพยายามอย่างเต็มที่แล้วในการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา

สาระสำคัญโดยละเอียดของกฎหมายสิทธิบัตร ตามที่ครม.รับหลักการไปแล้วก็คือ เรื่องการแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ.2522 ซึ่งมีรายละเอียดหลายประการคือ

1) การปรับปรุงหลักเกณฑ์ เกี่ยวกับความใหม่ของการประดิษฐ์โดยกำหนดให้การประดิษฐ์ที่ผู้ขอได้ยื่นขอรับสิทธิบัตรในต่างประเทศ และมายื่นขอรับสิทธิบัตรในประเทศภายใน 18 เดือน เป็นการประดิษฐ์ใหม่ ซึ่งกฎหมายฉบับเดิมนั้นกำหนดเวลาเพียง 12 เดือน นอกจากนี้ยังมีการกำหนดให้การประดิษฐ์ที่มีการเปิดเผย โดยผู้ประดิษฐ์เอง หรือการเปิดเผยในงานแสดงต่อสาธารณชนภายใน 12 เดือน ก่อนการขอรับสิทธิบัตร เป็นการประดิษฐ์ใหม่ ซึ่งตามกฎหมายฉบับเดิมกำหนดระยะเวลาได้เพียง 180 วันเท่านั้น โดยให้เหตุผลการแก้ไขว่า เพื่อให้สอดคล้องกับกฎหมายสิทธิบัตรของนานาประเทศ

2) การแก้ไขขอบเขตการคุ้มครองแตกต่างไปจากกฎหมายฉบับเดิม ดังนี้

2.1) จะคุ้มครองการประดิษฐ์ที่กฎหมายปัจจุบันไม่คุ้มครองคือ อาหาร เครื่องดื่ม ยา หรือสิ่งผสมของยา กรรมวิธีทางชีววิทยาในการผลิตสัตว์ หรือพืช และเครื่องจักรกลการเกษตร

2.2) จะไม่คุ้มครองการประดิษฐ์บางอย่าง ซึ่งกฎหมายฉบับเดิมไม่ได้ระบุถึงไว้โดยเฉพาะคือ จุลชีพที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ สัตว์ พืช สารสกัดจากสัตว์หรือพืช และวิธีการวินิจฉัย บำบัด หรือรักษาโรคมนุษย์หรือสัตว์

2.3) การกำหนดเพิ่มเติม ให้ผู้ประดิษฐ์มีสิทธิที่จะได้รับการระบุชื่อว่าเป็นผู้ประดิษฐ์ในสิทธิบัตร เพื่อรับรองสิทธิของผู้ประดิษฐ์ ซึ่งกฎหมายสิทธิบัตรของนานาประเทศให้การรับรอง

2.4) การแก้ไขระยะการคุ้มครองสิทธิบัตรการประดิษฐ์จาก 15 ปี เป็น 20 ปี นับแต่วันยื่นคำขอ

2.5) การกำหนดให้ผู้ทรงสิทธิบัตรได้รับค่าเสียหายจากผู้ละเมิดสิทธิบัตรโดยจงใจ โดยการเรียกค่าเสียหายดังกล่าว ให้ยื่นฟ้องต่อศาลหลังจากที่ได้มีการออกสิทธิบัตรให้แก่ผู้ขอสิทธิบัตรแล้ว

2.6) การกำหนดให้ชัดเจนเกี่ยวกับผู้ทรงสิทธิบัตร จึงได้แยกสิทธิ์ของผู้ทรงสิทธิบัตรตามลักษณะของการประดิษฐ์ แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ ผลิตภัณฑ์ และกรรมวิธี นอกจากนี้

ยังมีการระบุให้สิทธิ์ของผู้ทรงสิทธิบัตรคลุมถึงการเสนอขายหรือนำเข้ามาในราชอาณาจักร ซึ่งผลิตภัณฑ์ตามสิทธิบัตร และยังมีการแก้ไขเพิ่มเติมให้การกระทำบางอย่างไม่เป็นการละเมิด เช่น การกระทำต่อผลิตภัณฑ์ที่ได้มาโดยสุจริต หรือการเตรียมยาตามใบสั่งแพทย์ เป็นต้น

2.7) การแก้ไขเพิ่มเติมเกี่ยวกับระยะเวลาที่กำหนดให้บุคคลอื่นขอใช้สิทธิ์ได้ และกำหนดให้ผู้ขอใช้สิทธิ์ดำเนินการติดต่อกับผู้ทรงสิทธิบัตรเสียก่อนที่จะยื่นขอใช้สิทธิ์

2.8) การกำหนดหลักเกณฑ์ในการอนุญาตให้ใช้สิทธิ์ โดยอธิบดีกรมทะเบียนการค้า และขยายระยะเวลาอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการสิทธิบัตรทุก 30 วัน เป็น 60 วัน รวมทั้งการยกเลิกข้อกำหนดให้คำวินิจฉัยของคณะกรรมการสิทธิบัตรเป็นที่สุด

2.9) การเพิ่มเติมวัตถุประสงค์ในการใช้สิทธิบัตรโดยรัฐ ในกรณีที่จำเป็นเพื่อสงวนรักษาทรัพยากรธรรมชาติ หรือสิ่งแวดล้อม หรือป้องกัน หรือบรรเทาการขาดแคลนอาหารหรือยารักษาโรคอย่างรุนแรง และกำหนดให้หน่วยงานของรัฐมอบหมายให้บุคคลอื่นใช้สิทธิบัตรแทนได้

2.10) การกำหนดให้รัฐเสียค่าตอบแทนที่เหมาะสมแก่ผู้สิทธิบัตร ในกรณีที่ได้ใช้สิทธิบัตรในภาวะสงคราม หรือภาวะฉุกเฉิน

2.11) การแก้ไขหลักเกณฑ์ในการเพิกถอนสิทธิบัตร ดังนี้

2.11.1) กรณีที่ผู้ทรงสิทธิบัตรได้สิทธิโดยไม่ชอบธรรม ให้เพิกถอนสิทธิบัตรได้ หลังจากที่ได้มีการบังคับให้ออกใบอนุญาตแล้ว 2 ปี ซึ่งตามกฎหมายเดิมให้เพิกถอนได้โดยไม่ต้องบังคับให้ออกใบอนุญาตก่อน แต่ต้องเพิกถอนหลังจากออกสิทธิบัตร 5 ปีแล้ว

2.11.2) กรณีที่มีการอนุญาตให้ใช้สิทธิ์ ตามสิทธิบัตรโดยไม่ได้จดทะเบียนการอนุญาต ตามร่างพ.ร.บ.แก้ไขสิทธิบัตร พ.ศ.2522 มาตรา 41

2.12) การกำหนดมาตรการพิเศษสำหรับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา สรุปได้ดังนี้ คือ

2.12.1) กำหนดหน้าที่ของผู้ทรงสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาในการแจ้งข้อมูล หรือส่งเอกสารเกี่ยวกับราคาขาย ต้นทุนการผลิตและจำหน่าย รวมทั้งรายได้จากการขายและอนุญาตให้ใช้สิทธิ์

2.12.2) กำหนดให้มีคณะกรรมการสิทธิบัตรยา ซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการติดตามและเปรียบเทียบราคายา รวมทั้งกำหนดมาตรการที่จะใช้เพื่อควบคุมราคายา

2.12.3) กำหนดให้ผู้ทรงสิทธิบัตร มีสิทธิ์อุทธรณ์คำสั่งของคณะกรรมการสิทธิบัตรยาต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์

2.13) การกำหนดให้ผู้ทรงสิทธิบัตรได้รับค่าเสียหายจากการละเมิดสิทธิบัตรโดยจงใจ การเรียกค่าเสียหายดังกล่าวให้ยื่นฟ้องต่อศาล หลังจากที่ได้มีการออกสิทธิบัตรให้แก่ผู้ขอรับสิทธิบัตรแล้วส่งเสริมการลงทุน

อย่างไรก็ตาม ผลกระทบซึ่งทางรัฐบาลก็ได้คาดการณ์ไว้เช่นกันว่า หลังการแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตรแล้ว นอกเหนือจากเรื่องราคายาที่อาจจะสูงขึ้นก็คือ โรงงานอุตสาหกรรมยาขนาดเล็กอาจกระทบกระเทือน หรือต้องเลิกกิจการไป ถ้าไม่สามารถเข้าร่วมทุนกับบริษัทยาต่างชาติได้ เป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นถึงความอ่อนแอของอุตสาหกรรมยาไทย ซึ่งการคาดการณ์ของรัฐที่ว่าการแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตรครั้งนี้จะช่วยกระตุ้นการวิจัยและการขยายตัวของอุตสาหกรรมยาไทยนั้น ผู้คร่ำหวอดในวงการยา กลับมองในด้านตรงข้ามว่า "บริษัทยาในประเทศอาจร่วมมือกับบริษัทยาต่างชาติ เพื่อนำเข้ายาแทนการผลิตเองก็ได้ ซึ่งถ้าเป็นเช่นนี้ความถดถอยย่อมเกิดขึ้นแก่อุตสาหกรรมยาในประเทศไทยแน่นอน และสุดท้าย สุขภาพอนามัยของคนไทยทั้งประเทศ ก็อาจตกอยู่ในมือของบริษัทยาชั้นนำของโลกเพียงไม่กี่บริษัท ส่วนมาตรการที่เอกชนเรียกร้องให้นำมาใช้ เพื่อบรรเทาความเจ็บปวดอย่างฉับพลันทันทีก็คือ ขอให้มีบทเฉพาะกาลในเรื่องเวลา การบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้ให้ยาวนานออกไปอีกจนพอที่อุตสาหกรรมยาไทยจะมีเวลาปรับตัว โดยชมรมแพทย์ชนบท ขอให้มีบทเฉพาะกาล 5-10 ปี ซึ่งย่อมขัดกับเจตนารมณ์ของสหรัฐอเมริกาที่ต้องการให้กฎหมายฉบับนี้มีผลบังคับใช้ทันที และสำหรับตามร่างที่ครม.มีมติรับหลักการไปแล้ว เดิมกำหนดให้ประกาศใช้กฎหมายฉบับนี้ หลังประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว 180 วัน แต่ข้อนี้ก็มีข้อคิดเห็นขัดแย้งอย่างมากจากกระทรวงสาธารณสุข จนนายกรัฐมนตรีต้องเสนอให้รมช.พาณิชย์และรมช.สาธารณสุข ไปร่วมกันหารือในประเด็นนี้ร่วมกัน

ซึ่งทางด้านนายอมเรศ ศิลาอ่อน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ได้กล่าวในค่ำของวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ.2534 ถึงสาระสำคัญของร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตรที่ผ่านการพิจารณาของครม. ว่า แก้ไขคุ้มครองสิ่งประดิษฐ์เพิ่มเติมแก่ยา เครื่องจักรกลการเกษตร อาหาร และเครื่องดื่ม จุลชีพ ขยายระยะเวลาคุ้มครองผลิตภัณฑ์จาก 15 ปี เป็น 20 ปี และคุ้มครองกรรมวิธีการผลิตจาก 7 ปี เป็น 10 ปี ให้มีคณะกรรมการสิทธิบัตรยาควบคุมดูแล และไม่คุ้มครองย้อนหลังแก่ยาเก่า สำหรับการดำเนินการแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตรโดยไม่รอผลสรุปของแกตต์ เนื่องจากยังไม่รู้ว่าการเจรจาแกตต์รอบอุรุกวัยจะตกลงกันได้เมื่อไร ดังนั้นจึงต้องดำเนินการโดยยึดหลักสากล พร้อมกับกล่าวยอมรับเป็นครั้งแรกว่ามีแรงกดดันจากสหรัฐฯ เป็นตัวเร่งทำให้ประเทศไทยไม่สามารถรอผลสุดท้ายของแกตต์ได้ (ผู้จัดการรายวัน 23 ตุลาคม พ.ศ.2534)

ส่วนทางด้านนายแพทย์วิชัย โชควิวัฒน์ เลขาธิการแพทยสภา กล่าวว่า ขอยืนยันในหลักการไม่เห็นด้วยกับการแก้ไขสิทธิบัตร แม้ว่าจะผ่านการพิจารณาของครม.แล้วก็ตาม ทางแพทยสภาก็ยังมีเวลาที่จะต่อสู้คัดค้านไม่ให้เรื่องนี้ผ่านการเห็นชอบของสภานิติบัญญัติแห่งชาติ การที่รัฐบาลไทยยินยอมที่แก้ไขสิทธิบัตรถือว่าเป็นการกระทำไม่ถูกต้อง และการดำเนินการแก้ไขพ.ร.บ.นี้ไม่สอดคล้องกับนโยบายรัฐบาลที่ว่าจะโปร่งใส เพราะมีการปิดบังซ่อนเร้นมาตลอด และยังถูกรัฐบาลของสหรัฐฯ บีบบังคับบงการแก้ไขทุกตัวอักษรเพื่อให้รัฐบาลสหรัฐฯ พอใจ ซึ่งถือว่าเป็นการสูญเสียอำนาจอธิปไตยอย่างร้ายแรง (มติชน 23 ตุลาคม พ.ศ.2534)

ในขณะเดียวกัน ในวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ.2534 ทางด้านชมรมแพทย์ชนบท กลุ่มเภสัชกรโรงพยาบาลชุมชน กลุ่มนักศึกษาปัญหายา สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนนท.) สโมสรนิสิตนักศึกษาเภสัชศาสตร์แห่งประเทศไทย (สนภท.) คณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนเพื่อการสาธารณสุขมูลฐาน (คปอส.) และสหพันธ์นักศึกษาแพทย์แห่งประเทศไทย ได้ร่วมกันแถลงข่าวคัดค้านร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตรยา ซึ่งผ่านการพิจารณาของคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ.2534 ในประเด็นสำคัญทั้ง 2 ประเด็นคือ ระยะเวลาในการบังคับใช้ และระยะเวลาการให้การคุ้มครองตามพ.ร.บ.ยังไม่สามารถที่จะพิจารณากำหนดแน่นอนได้ และยังมีข้อขัดแย้งต่อกรณีดังกล่าว แต่ครม.ก็ยังมีมติผ่านพ.ร.บ.ออกมา ซึ่งแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่า รัฐบาลไทยรีบเร่งผ่านพ.ร.บ.ฉบับดังกล่าวตามที่มีการระบุว่าสหรัฐฯบีบบังคับจริง แต่รัฐบาลก็พยายามแถลงว่าการออกพ.ร.บ.ดังกล่าวเพื่อให้เป็นสากลนั้น โดยความเป็นจริงนั้น ประเทศไทยมีพ.ร.บ.สิทธิบัตร พ.ศ.2522 ที่สัญญาปารีสให้การรับรองอยู่แล้ว และมีการระบุในการคุ้มครองสิทธิบัตรเช่นกัน ซึ่งถือเป็นพ.ร.บ.ที่สากลยอมรับ และถ้าจะแก้ไขเพื่อให้เป็นสากลจริง ๆ ก็ควรจะรอให้มีการประชุมแกตต์เสียก่อน และรัฐบาลไทยควรจะมีการทบทวนมติที่ผ่านพ.ร.บ.ดังกล่าว เมื่อวันที่ 22 ตุลาคม พ.ศ.2534

ร่างพ.ร.บ. สิทธิบัตร ดังกล่าวเป็นไปตามที่สหรัฐฯ เป็นผู้กำหนดโดยเฉพาะอย่างยิ่งการคุ้มครองผลิตภัณฑ์ยา หมายถึงการผูกขาดตลาดยาจากสหรัฐฯ ทำให้ยามีราคาแพง และปัญหาเรื่องยาขาดแคลน ซึ่งจะไม่เห็นผลในช่วงระยะสั้น แต่จะปรากฏผลในระยะยาว เพราะสูตรตำรับยาจะทยอยออกมาเรื่อย ๆ เมื่อตำรับยาที่ได้รับการคุ้มครองมากปัญหานี้จะตามมาอย่างแน่นอน และกล่าวคัดค้านในกรณีที่มีการกล่าวว่า การออกพ.ร.บ.สิทธิบัตรคุ้มครองจะช่วยแก้ปัญหาเรื่องยาปลอม หรือยาเสื่อมคุณภาพ เพราะความเป็นตริงแล้วเป็นคนละเรื่องกัน และในส่วนนี้มีคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) คอยควบคุมอยู่แล้ว และรัฐบาลควรที่จะมีการนำร่างฉบับดังกล่าวกลับพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง โดยคำนึงถึงเอกราชของชาติเป็นที่ตั้ง เพราะการแก้ไขดังกล่าวเป็น

การกระทบต่อประชาชนในระยะยาว และในการที่มีผลในการควบคุมภายใน 180 วันนั้น เป็นเรื่องที่เร็วเกินไป เพราะจะทำให้อุตสาหกรรมยาภายในประเทศปรับตัวไม่ทัน และเป็นอันตรายในอนาคต ระยะยาวหากประเทศไทยจำเป็นต้องพึ่งพาตัวเอง และในส่วนของการที่จะกำหนดระยะเวลาในการควบคุมถึง 20 ปี นั้นก็เป็นหลักการที่ผิด เพราะในส่วนของประเทศสหรัฐฯ เองก็คุ้มครองเพียง 17 ปีเท่านั้น (สยามรัฐ 28 ตุลาคม พ.ศ.2534)

และในวันถัดมาวันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ.2528. พร้อมด้วยตัวแทนจากองค์กรต่าง ๆ อาทิ อค์กรพัฒนาเอกชน ชมรมแพทย์ชนบท กลุ่มเภสัชกร กลุ่มศึกษาปัญหายา สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแพทย์แห่งประเทศไทย สหพนัธ์นิสิตนักศึกษาเภสัชกรศาสตร์ คณะกรรมการประสานงานองค์กรสาธารณสุข จำนวน 20 คน ในนามโครงการคัดค้านสิทธิบัตรยา ได้เดินทางมาทำเนียบรัฐบาลเพื่อยื่นหนังสือคัดค้านเรื่องสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา โดยขอให้ครม.ทบทวนแก้ไขร่าง พ.ร.บ.สิทธิบัตร เพราะเห็นว่าจะส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อประชาชนทั่วประเทศ ได้กล่าววิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับข้ออ้างของรัฐที่ว่าการแก้ไขพ.ร.บ.สิทธิบัตรดังกล่าวเพื่อเป็นการพัฒนากฎหมายของประเทศให้มีความเป็นสากล และทันสมัยให้ทัดเทียมกับอารยประเทศนั้น เป็นการบิดเบือนความจริงและหลอกลวงประชาชนอย่างมาก เนื่องจากทรัพย์สินทางปัญญาและสิทธิบัตร ยังเป็นเรื่องที่ตกลงกันไม่ได้ในการเจรจาการค้าระหว่างประเทศ เช่น แกตต์ โดยได้ตั้งข้อสังเกตว่าทำไมไม่รอให้มีการประชุมแกตต์ว่าจะมีการตกลงเรื่องสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาอย่างไร และทั้งยังมีประเทศที่พัฒนาทางเทคโนโลยีสูงกว่าประเทศไทยอีกหลายประเทศ ที่ยังไม่ยอมรับให้มีการคุ้มครองสิทธิบัตรแก่ผลิตภัณฑ์ยา เช่น ออสเตรเลีย ฟินแลนด์ นอร์เวย์ สเปน ฮังการี รัสเซีย จีน และอินเดีย

และทางกระทรวงพาณิชย์ควรเปิดเผยข้อเท็จจริงต่าง ๆ ถึงผลกระทบของการแก้ไข พ.ร.บ.ฉบับนี้ ทั้งนี้เพราะเท่าที่ผ่านมาการดำเนินการแก้ไขพ.ร.บ.ฉบับนี้ไม่มีการเปิดเผยให้ทราบ แต่เป็นการดำเนินการภายใต้แรงกดดันจากสหรัฐฯมากกว่า และหากมีการประกาศใช้พ.ร.บ.ฉบับนี้ ภายในปีนี้ผลกระทบคงไม่เกิดขึ้นในระยะเวลาอันสั้น เช่น ภายในปีหน้า แต่คงต้องใช้เวลาระยะหนึ่งจึงจะเห็นผลอย่างชัดเจน ทั้งนี้เพราะการผลิตตัวยาใหม่ ๆ นั้นต้องใช้เวลานานมาก เช่น ตัวยาชนิดใหม่ที่เข้ามาจำหน่ายในประเทศไทยมีเพียงปีละ 50 ตัวเท่านั้น และในกรณีของบทเฉพาะกาลนั้นการกำหนด 180 วัน แทบจะไม่มีความหมายอะไรเลย หรือการกำหนด 4 ปีตามข้อเสนอของกระทรวงสาธารณสุข ก็ยังนับว่าน้อยมาก สำหรับอุตสาหกรรมยาไทยที่ยังไม่พร้อมในการผลิตเทคโนโลยียา ส่วนเรื่องการนำเข้าซ้อนสิทธิบัตร ซึ่งจะเป็นกลไกควบคุมราคายา เชื่อว่าจะไม่ได้ผล

เหมือนการควบคุมสินค้าอื่น ๆ และในด้านการบังคับใช้สิทธิบัตร (Compulsory Licensing) ก็ยังไม่แน่ใจว่าจะมีการเลือกปฏิบัติหรือไม่ (กรุงเทพธุรกิจ, มติชน 29 ตุลาคม พ.ศ.2534, บ้านเมือง 31 ตุลาคม พ.ศ.2534)

จากการประชุมสหพันธ์นักศึกษาแพทย์แห่งประเทศไทย ครั้งที่ 4 เมื่อวันที่ 27 ตุลาคม พ.ศ.2534 ตัวแทนนิสิตนักศึกษาแพทย์จากสถาบันต่าง ๆ ทั่วประเทศ เช่น จุฬาฯ ศิริราช รามาธิบดี เชียงใหม่ สงขลานครินทร์ เป็นต้น ได้มีมติร่วมกันคัดค้าน และมีข้อเสนอให้รัฐบาลเพื่ออพิจารณา 3 ข้อคือ 1) ควรพิจารณาเลื่อนการแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตร ตามมติของการเจรจาข้อตกลงทั่วไปว่าด้วยอัตราภาษีศุลกากรและการค้า (แกตต์) ไม่ใช้แก้ไขเพราะแรงกดดันของสหรัฐฯ เพราะการเจรจาแบบทวิภาคี เช่นที่รัฐบาลกระทำอยู่ย่อมทำให้ฝ่ายไทยเสียเปรียบ 2) รัฐบาลควรมีมาตรการควบคุม และป้องกันการผูกขาดยาให้ชัดเจนเสียก่อน ก่อนที่จะมีการแก้ไขพ.ร.บ.สิทธิบัตร หรือบังคับใช้ในกรณีที่รัฐบาลไม่สามารถทนแรงบีบของสหรัฐฯได้ 3) รัฐบาลต้องมีการส่งเสริมการค้นคว้าวิจัยทางด้านการผลิตยาให้ชัดเจนมากขึ้น เพื่อที่จะแก้ไขผลกระทบที่จะเกิดขึ้นในระยะยาว (กรุงเทพธุรกิจ, แนวหน้า 30 ตุลาคม พ.ศ.2534)

อย่างไรก็ตาม ทางด้านภาคธุรกิจส่งออกได้ออกมาแสดงความสนับสนุนข้อเสนอของกระทรวงพาณิชย์ในการแก้ไขพ.ร.บ.สิทธิบัตร โดยนายประยูร เถลิงศรี ผู้อำนวยการสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย กล่าวในวันที่ 30 ตุลาคม พ.ศ.2537 ภายหลังจากที่ฝ่ายคัดค้านได้ยื่นหนังสือคัดค้าน โดยนายประยูรได้แสดงความสนับสนุนการแก้ไขพ.ร.บ.สิทธิบัตรของกระทรวงพาณิชย์ที่ผ่านการพิจารณาของคณะรัฐบาลไปแล้ว โดยระบุว่าการขยายความคุ้มครองจะมีผลดีต่อเศรษฐกิจ และประชาชนส่วนรวมมากกว่าผลเสีย ซึ่งสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย อันประกอบด้วยองค์กรธุรกิจต่าง ๆ เห็นด้วย และสนับสนุนมาโดยตลอด โดยได้ให้เหตุผลว่าการแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตรที่ขยายการคุ้มครองแก่ยา อาหาร เครื่องดื่ม เครื่องจักรกลการเกษตร และจุลชีพเป็นความจำเป็นในการเสริมสร้างความร่วมมือทางการค้าและรักษาตลาดการส่งออกของประเทศ เพราะประเทศคู่ค้าสำคัญทั้งสหรัฐฯ และประชาคมยุโรปต่างให้ความสำญแก่การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาอย่างเพียงพอเพื่อตอบแทนการให้สิทธิพิเศษทางการค้า (GSP) และการแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตรดังกล่าวยังเป็นการสนับสนุนการค้นคว้าวิจัยพัฒนาเทคโนโลยีจากต่างประเทศเพื่อส่งเสริมบรรยากาศการถ่ายทอดเทคโนโลยีจากต่างประเทศ สอดคล้องกับการสร้างฐานการวิจัยพัฒนาเทคโนโลยีซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่ 7

ส่วนเหตุผลสำคัญอีกด้านได้แก่ ประเทศคู่แข่งทางการค้าของประเทศไทย ทั้งเกาหลีใต้ ไต้หวัน โดยเฉพาะมาเลเซีย ต่างได้แก้ไขกฎหมายให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจของโลกโดยการให้ความคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาและหากประเทศไทยไม่ให้การคุ้มครองอย่างเท่าเทียมจะทำให้ประเทศไทยไม่ได้รับสิทธิพิเศษทางการค้า ที่ทำให้เสียเปรียบในการแข่งขัน ซึ่งจะมีผลกระทบถึงการลงทุน การจ้างงาน และรายได้ของประชาชน และการแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตรไม่มีผลคุ้มครองย้อนหลังแก่ตัวยา หรือสิ่งประดิษฐ์ในปัจจุบันที่เราซื้อขายจำหน่ายอยู่ในขณะนั้น และสิ่งที่มีการเผยแพร่ผลงานไม่ว่าในประเทศหรือต่างประเทศ จะไม่ได้รับการคุ้มครองเพราะกลายเป็นสมบัติของสาธารณชนไปแล้ว ดังนั้นอุตสาหกรรมที่ผลิตและใช้ยาที่มีอยู่ในขณะนั้นจะสามารถผลิตต่อไปได้อีก เพราะไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายใหม่ ส่วนเรื่องความวิตกกังวลของประชาชนที่ว่าจะได้รับความเดือดร้อนนั้น ผลกระทบจะเกิดขึ้นก็อีก 4-5 ปีข้างหน้า เพราะในทางปฏิบัติในการจดทะเบียนต้องใช้เวลาอีก 3-4 ปี จึงจะออกสิทธิบัตรได้ ซึ่งทางฝ่ายไทยเองมีเวลาเพียงพอสามารถเตรียมตัวหาทางดำเนินการได้ ในขณะที่ผลเสียหายทางการค้าที่จะเกิดขึ้นทันทีเป็นมูลค่าถึง 2,500 ล้านต่อปี นอกจากนี้ในกฎหมายสิทธิบัตรฉบับใหม่ได้มีมาตรการการใช้สิทธิเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคอยู่แล้ว โดยการบังคับให้ผู้อื่นออกใบอนุญาตให้บุคคลอื่นผลิตหรือจำหน่าย และเพิกถอนสิทธิบัตรได้ หากเห็นว่าจะทำให้ยามีราคาแพงหรือขาดแคลน (ผู้จัดการรายวัน 31 ตุลาคม พ.ศ.2534)

ในวันที่ 31 ตุลาคม พ.ศ.2534 นายกรัฐมนตรีอานันท์ ปันยารชุน ได้ตัดสินใจหลังจากการหารือร่วมกับรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงสาธารณสุข กับรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ ในเรื่องการบังคับใช้กฎหมายสิทธิบัตรเพื่อคุ้มครองตัวยา และกรรมวิธีการผลิตยาว่าจะให้มีผลบังคับใช้ภายใน 180 วันหลังจากประกาศในราชกิจจานุเบกษาตามข้อเสนอของกระทรวงพาณิชย์เช่นเดียวกับสิทธิบัตรอื่น ๆ และการตัดสินใจดังกล่าวเป็นการยุติความเห็นที่ต่างกันระหว่างกระทรวงพาณิชย์กับกระทรวงสาธารณสุขที่ต้องการให้ยืดอายุการบังคับใช้ไป 4 ปีหลังจากประกาศในราชกิจจานุเบกษา (ผู้จัดการรายวัน 1 พฤศจิกายน พ.ศ.2534)

ส่วนทางด้านกลุ่มคัดค้านได้พยายามกระจายแนวความคิดตามสื่อต่างๆ เช่น หนังสือพิมพ์มติชน ฉบับวันที่ 5 พฤศจิกายน พ.ศ.2534 ได้เสนอบทความชื่อกฎหมายสิทธิบัตรกับระดับการพัฒนาเทคโนโลยีของประเทศ" โดย สุธี ประศาสน์เศรษฐ โดยในบทความดังกล่าวได้กล่าวว่า ประเทศไทยในฐานะที่เป็นประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งยังมีระดับการพัฒนาเทคโนโลยีต่ำ โดยเป็นผู้ซื้อเทคโนโลยีอย่างมากมาย แต่ขายเพียงน้อยนิด ไม่มีความจำเป็นแต่ประการใด ในการให้

การคุ้มครองสิทธิบัตรอย่างเกือบสมบูรณ์และเข้มงวดมาก ซึ่งเหมาะสมกับประเทศที่มีระดับเทคโนโลยีระดับสูงมากเท่านั้น (มติชน 5 พฤศจิกายน พ.ศ.2534 น.9) หรือในหนังสือพิมพ์มติชนฉบับวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ.2534 ได้นำเสนอบทความ "นับถอยหลังรัฐบาลอานันท์ระวังเข้าทางปืน" โดยนายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ โดยได้กล่าวว่า เรื่องพ.ร.บ.สิทธิบัตร ที่นายกฯ พยายามแถลง.อีกเช่นกันว่า กระทำไปเพราะยึดในหลักการกติกาสากล ทั้ง ๆ ที่กฎหมายฉบับปัจจุบันก็ไม่ขัดกับหลักการขององค์กรทรัพย์สินทางปัญญาโลก (WIPO) และกติกาใหม่ที่จะถูกเขียนขึ้นโดยแกตต์ ก็ยังไม่เสร็จสิ้น และมีแนวโน้มว่าจะไม่เป็นกฎหมายที่เข้างวดเท่ากับกฎหมายใหม่ของไทยที่รัฐบาลเสนอ และความพยายามที่จะกลบเกลื่อนความจริงที่ว่า รัฐบาลแก้กฎหมายฉบับนี้ตามคำขอของสหรัฐฯ ต้องล้มเหลวโดยสิ้นเชิง เมื่อรมช.พาณิชย์ให้สัมภาษณ์หลังการประชุมครม.ในเรื่องนี้ว่าทำอย่างนี้สหรัฐฯคงพอใจ นอกจากนี้ความพยายามดังกล่าวยังสะดุดลงเมื่อมีผู้ทักท้วงว่ากฎหมายดังกล่าวควรจะมีระยะเวลาก่อนที่กฎหมายจะมีผลบังคับใช้ประมาณ 4 ปี ซึ่งยังสั้นกว่าที่ WIPO และแกตต์กำหนดด้วยซ้ำ แต่เนื่องจากข้อทักท้วงนี้ขัดกับโผของสหรัฐฯ จึงมีการสร้างภาพโดยนายกฯ บอกว่าจะตัดสินเรื่องนี้หลังจากเรียกข้อมูลจากทุกฝ่าย ซึ่งกลายเป็นสูตรสำเร็จไปและเผอิญในช่วงที่กำลังจะชี้ขาดประเด็นนี้ กระทรวงพาณิชย์มิได้หวั่นไหวแต่อย่างใด เพราะข้อมูลที่นำมาชี้ขาดมิใช่ข้อมูลเกี่ยวกับกติกาสากล แต่เป็นข้อตกลงที่กระทรวงพาณิชย์ทำไว้กับผู้แทนการค้าของสหรัฐฯ การเรียกข้อมูลเพิ่มเติมเป็นเพียงการลดแรงกดดันและจักคาดว่ารัฐบาลได้คำนึงถึงเสียงทักท้วงแล้วเท่านั้น

ในวันที่ 6 พฤศจิกายน พ.ศ.2534 นายแพทย์เสม พริ้งพวงแก้ว ประธานมูลนิธิแพทย์ชนบท ได้มีจดหมายเปิดผนึกถึงนายอุกฤษ มงคลนาวิน ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติและสมาชิกสภา โดยรองขอให้มีการพิจารณาร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตรด้วยความรอบคอบ เพราะมีผลกระทบโดยตรงต่อสุขภาพของคนไทย โดยข้อความในจดหมายระบุว่า ขอให้ประธานสภานิติบัญญัติฯ ให้มีการพิจารณากฎหมายนี้เป็นวาระปกติ เพื่อให้สมาชิกมีเวลาพิจารณาเนื้อหาพ.ร.บ.ฉบับดังกล่าว อย่างละเอียด และควรรับฟังความเห็นจากประชาชน เพราะบุคลากรทางการแพทย์และสาธารณสุขทราบดีว่าความก้าวหน้าทางการแพทย์จะทำให้มีความจำเป็นในการใช้ยามากขึ้นและจะกระทบต่อปัญหาสาธารณสุขอย่างแน่นอนในระยะยาว

ส่วนทางด้านโครงการศึกษาระบบทรัพย์สินทางปัญญา สถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ ได้หารือกันเพื่อทำหนังสือและสมุดปกขาววิพากษ์พ.ร.บ.สิทธิบัตร (ฉบับแก้ไข) ส่งถึงสมาชิกสภานิติบัญญัติฯ ทุกคนเพื่อชี้ให้เห็นว่า พ.ร.บ.สิทธิบัตรยามีผลกระทบต่อประชาชนโดยรวม และสมุดปกขาวจะนำไปแจกแก่สมาชิกสภานิติบัญญัติฯ ในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ.2534 เช่นกัน ทาง

ด้านสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนนท.) ก็ได้ออกแถลงการณ์เรียกร้องให้สภานิติบัญญัติฯ พิจารณาเรื่องนี้อย่างรอบคอบไม่พิจารณาเป็นวาระจร (มติชน 7 พฤศจิกายน พ.ศ.2534)

ในวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ.2534 ทางด้านสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนนท.) ได้เดินทางมาที่รัฐสภา เพื่อยื่นหนังสือต่อนายอุกฤษ มงคลนาวิน ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เพื่อคัดค้านการบรรจุร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตรเข้าพิจารณาในสภานิติบัญญัติแห่งชาติเป็นวาระเร่งด่วน เป็นการสูญเสียอำนาจนิติบัญญัติให้กับสหรัฐฯด้วย เพราะต้องทำตามข้อเรียกร้องจากสหรัฐฯอย่างศิโรราบ ทั้งที่ความจริงแล้วควรพิจารณาอย่างรอบคอบ ซึ่งหากร่างพ.ร.บ.ดังกล่าวผ่านไปโดยไม่มีการแก้ไขสาระสำคัญเลย ประชาชนจะต้องได้รับความเดือดร้อน จากภาระที่กระทรวงพาณิชย์ผลักมาให้ และเป็นการคุมกำเนิดอุตสาหกรรมยาไทย แต่กลับไปสนับสนุนบรรษัทข้ามชาติอำนายประโยชน์ต่อสหรัฐอเมริกา เป็นการส่งเสริมให้มีการผูกขาดยา ซึ่งจะส่งผลให้ราคายาแพงขึ้นในอนาคต

ส่วนทางด้านนพ.ปรีดา แต้อารักษ์ ประธานชมรมแพทย์ชนบท ได้กล่าวถึงการที่รัฐบาลเสนอร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตรเข้าสู่ที่ประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติเป็นวาระเร่งด่วนนั้น เห็นว่าการพิจารณาของคณะรัฐมนตรีไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่จะเอื้อประโยชน์ให้กับประชาชนอย่างแท้จริง แต่เป็นไปภายใต้แรงกดดันจากมาตรา 301 ซึ่งเป็นกฎหมายที่สหรัฐฯออกมาตอบโต้การกีดกันการค้าของแต่ละประเทศ และหากพิจารณาจากความเจริญและการพัฒนาทางเทคโนโลยีของประเทศไทยในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่าหลักการและเจตนารมณ์ของพ.ร.บ.สิทธิบัตร ไม่ได้ก่อให้เกิดผลดีต่อประชาชนและประเทศเลย อีกทั้งยังผิดกับหลักนิติธรรมของประเทศ และยังก่อให้เกิดความเดือดร้อน และมีผลกระทบรุนแรงต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนส่วนใหญ่อีกด้วย และจากร่างพ.ร.บ.ฉบับนี้ มีลักษณะยอมให้สิทธิในการผูกขาดสินค้า และเทคโนโลยีที่จำเป็นต่อการพัฒนาประเทศ และการดำรงชีวิตของประชาชนหลายประการ เช่น พันธุ์พืช สัตว์ อาหาร และผลิตภัณฑ์ยา เครื่องจักรกลการเกษตร เป็นต้น โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ยาที่เป็นปัจจัยพื้นฐานที่จำเป็น เช่นยาใหม่ ๆ อันได้แก่ วัคซีนโรคเอดส์ ยาต้านโรคมะเร็ง ยารักษาโรคหัวใจและหลอดเลือด ยาต่างๆ เหล่านี้จะก่อให้เกิดการผูกขาดและราคาจะแพงขึ้น ประชาชนที่ยากจนจะไม่สามารถซื้อได้ จึงถือว่าเป็นการล่วงละเมิดต่ออำนาจอธิปไตยทางนิติบัญญัติของชาติโดยสหรัฐอเมริกา (เคลินิวส์, ผู้จัดการรายวัน, มติชน 8 พฤศจิกายน พ.ศ.2534)

ในวันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ.2534 ทางคณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนเพื่อการสาธารณสุขมูลฐานและแนวร่วมกลุ่มฝ่ายค้านสิทธิบัตรยาได้ยื่นหนังสือต่อเลขาธิการสภานิติบัญญัติฯ เรียกร้องให้สมาชิกสภานิติบัญญัติฯ พิจารณาร่างกฎหมายสิทธิบัตรอย่างละเอียดรอบคอบและระมัดระวัง เพราะรัฐบาลได้เสนอเรื่องดังกล่าวเป็นวาระเร่งด่วนให้สภาฯ พิจารณาในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ.2534 ทั้งที่เป็นเรื่องที่มีผลกระทบต่อประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ โดยยกเหตุผลความไม่เหมาะสมของรัฐบาลผู้เสนอว่า ขาดความชอบธรรมทางการเมือง และให้มีการพิจารณาในวาระปกติเพื่อให้มีการแปรญัตติอย่างรอบคอบ พร้อมทั้งแจงเหตุผลความไม่เหมาะสมของร่างกฎหมายฉบับดังกล่าว (ตามตาราง)

ตารางที่ 3 แสดงมาตรการต่างๆ ของ พ.ร.บ. สิทธิบัตร พ.ศ. 2522 ที่รัฐไทยได้ดำเนินการแก้ไข

มาตราที่สำคัญ	พรบ.สิทธิบัตร พ.ศ.2522	ฉบับแก้ไข
1) การคุ้มครอง (ร่างมาตรา 4 มาตรา 9 เดิม)	กรรมวิธีการผลิตยา	ขยายขอบเขตคุ้มครอง ได้แก่ อาหาร เครื่องดื่ม ยา หรือสิ่งผสมของยา กรรมวิธีทางชีววิทยาในการผลิตสัตว์หรือพืชขึ้น และเครื่องจักรกลทางการเกษตร
2) ระยะเวลาการคุ้มครอง (ร่างมาตรา 10 มาตรา 35 เดิม)	15 ปี	20 ปี (ทั้ง ๆ ที่อเมริกาเพียง 17 ปี)
3) สิทธิของผู้ทรงสิทธิ (ร่างมาตรา 12 มาตรา 36 เดิม)	ให้ประโยชน์ตอบแทน	อนุญาตให้นำเข้า (ผูกขาดตลาด)

มาตราที่สำคัญ	พรบ.สิทธิบัตร พ.ศ.2522	ฉบับแก้ไข
4) การประดิษฐ์ (ร่างมาตรา 13 มาตรา 36 ทวิ เดิม)	กำหนดขอบเขต	เป็นสิ่งที่มีสาระเช่นเดียวกับลักษณะการประดิษฐ์ เช่น สรรพคุณยาลดความดัน เมื่อได้รับสิทธิบัตรแล้ว บุคคลอื่นมิสามารถคิดค้นยากลุ่มลดความดัน
5) การบังคับใช้สิทธิ (ร่างมาตรา 17, 22)	3ปี	4 ปี (ต้องติดต่อกับผู้ทรงสิทธิเท่ากับขยายไปเป็นไม่มีกำหนด)
6) การเพิกถอนสิทธิ (ร่างมาตรา 26 มาตรา 55 เดิม)	6ปี ถ้าไม่มีการผลิต	เมื่อพ้น 2 ปี นับแต่วันออกใบอนุญาตเท่ากับทำให้การเพิกถอนสิทธิไปผูกติดกับการบังคับสิทธิ 2 ปี แสดงว่าถ้าไม่มีการบังคับใช้สิทธิก็ไม่สามารถเพิกถอนได้
7) การนำเข้าซ้อน (ร่างมาตรา 35)	อนุญาต ถ้าไม่มีการผลิต	ตัดออก

ที่มา: อ้างในผู้จัดการรายวัน 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2534

นอกจากนี้กลุ่มคัดค้านยังเรียกร้องให้สภานิติบัญญัติฯ กำหนดเพิ่มเติมในบทเฉพาะกาลให้การคุ้มครองสิทธิบัตรยามีผลบังคับใช้หลังจากใช้กฎหมายแล้ว 4 ปี เพื่อให้อุตสาหกรรมยาภายในประเทศมีระยะปรับตัวซึ่งข้อเสนอนี้เป็นข้อเสนอเก่าที่กระทรวงสาธารณสุขเสนอให้นายกรัฐมนตรีพิจารณาแล้ว (ผู้จัดการรายวัน 8 พฤศจิกายน พ.ศ.2534)

อย่างไรก็ตาม ในวันศุกร์ที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ.2534 การประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ มีการพิจารณาเรื่องด่วนมากคือ พ.ร.บ.แก้ไขเพิ่มเติมพ.ร.บ.สิทธิบัตร พ.ศ.2522 โดยนายอมเรศ ศิลาอ่อน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ได้เป็นตัวแทนรัฐบาลนำเสนอร่างกฎหมายสิทธิบัตรใหม่เข้าสู่การพิจารณาของสภาฯ เป็นเรื่องเร่งด่วน ก่อนหน้าที่จะเดินทางไปยังเกาหลีใต้ เพื่อ

เข้าร่วมการประชุมกลุ่มเอเชียแปซิฟิก และมีกำหนดหารือกับนางคาร์ล่า ฮิลล์ ตัวแทนการค้าของสหรัฐฯ ด้วย

นายอมเรศได้ชี้แจงเหตุผลที่ต้องแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตรเดิม ปีพ.ศ.2522 ว่ากฎหมายฉบับเดิมได้บังคับใช้มานานกว่า 10 ปีแล้ว จึงควรแก้ไขให้เหมาะสมกับสถานการณ์ภายในและภายนอกประเทศ โดยเฉพาะการพัฒนาและการขยายตัวทางเศรษฐกิจ การค้า และอุตสาหกรรมได้ขยายเติบโตมากกว่าร้อยละ 70 จึงสมควรมีการออกกฎหมายสิทธิบัตรคุ้มครองห้ามลอกเลียนทรัพย์สินทางปัญญา นอกจากนี้นับตั้งแต่ปีพ.ศ.2528 เป็นต้นมานั้น สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น และประเทศยุโรปตะวันออกต่างเรียกร้องให้ประเทศไทยคุ้มครองสิทธิบัตร ลิขสิทธิ์ เครื่องหมายการค้า ซึ่งเป็นทรัพย์สินทางปัญญา จนในปีพ.ศ.2532 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์สมัยนั้นได้ทำหนังสือถึงสหรัฐฯ รับปากว่าจะแก้ไขพ.ร.บ.สิทธิบัตรให้เสร็จสิ้นภายในปีพ.ศ.2534 โดยคณะกรรมการพิจารณาแก้ไขกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาได้ยึดหลักผลประโยชน์ของชาติและแนวโน้มการเจรจาแกตต์ที่ประเทศอุรุกวัย ซึ่งคาดว่าจะเสร็จสิ้นปลายปี 2534 หรือต้นปีพ.ศ.2535 ตามที่ประเทศไทยได้ประสบปัญหากับประเทศคู่ค้าคือ สหรัฐฯ ญี่ปุ่น และยุโรปตะวันออก ซึ่งพยายามใช้มาตรการตอบโต้ทางการค้า จะทำให้เกิดผลเสียในด้านการส่งออก

การขยายขอบเขตคุ้มครองส่งเสริมการประดิษฐ์ผลิตภัณฑ์ใหม่ ๆ เพื่อให้คุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาของต่างประเทศ ซึ่งจะมีผลส่งกลับมาคุ้มครองผลิตภัณฑ์ของประเทศไทยเช่นกัน กรณีการขยายขอบเขตระยะเวลาคุ้มครองเป็น 20 ปี ตามที่หลายฝ่ายเป็นห่วงว่าประเทศไทยจะเสียเปรียบสหรัฐฯ เนื่องจากสหรัฐฯให้ความคุ้มครองเพียง 17 ปีนั้น นายอมเรศชี้แจงว่าเป็นข้อแตกต่าง เพราะของประเทศไทยซึ่งจะเริ่มคุ้มครองเมื่อเริ่มยื่นขอ แต่ของสหรัฐฯ เริ่มคุ้มครองเมื่อวันจดทะเบียน ดังนั้นจะมีผลแตกต่างไม่ต่ำกว่า 1 ปี โดยเฉพาะเรื่องสิทธิบัตรยาจะแตกต่างถึง 2 ปี ซึ่งรัฐบาลได้คำนึงถึงผลดีผลเสียรอบคอบแล้วจึงพิจารณาเสนอกฎหมายมายังสภา ส่วนกรณีที่ห่วงกันว่าราคายาจะแพงนั้น นายอมเรศได้ชี้แจงว่าต้องทำความเข้าใจว่าตัวยา กับตำรับยาต่างกัน สิทธิบัตรที่ออกมาเป็นเพียงการคุ้มครองตัวยามิใช่ตำรับยา เพราะตำรับยาจะต้องมีการนำตัวยาผสมกับส่วนประกอบอื่นเพื่อรักษาโรค ดังนั้นระยะเวลาเมื่อออกพ.ร.บ.สิทธิบัตรไปแล้วจะมีผลอีก 5 ปีต่อมา เพราะจะต้องมีการนำตัวยามาทำเป็นตำรับยาก่อน

ในขณะที่ทางด้านนักวิชาการได้คัดค้านการแก้ไข พ.ร.บ.สิทธิบัตร โดยมองว่าหลักการของร่างกฎหมายสิทธิบัตรต้องยึดหลักการตกลงการเจรจาของแกตต์ ถ้าแกตต์เจรจาครั้ง

ต่อไปประสบความสำเร็จ พ.ร.บ.นั้นจึงจะถือเป็นฉบับสากล ไม่ใช่แก้ไขเพื่อลดแรงกดดันจากสหรัฐฯ เพราะกฎหมายสิทธิบัตรไม่ใช่เป็นสิ่งสุดท้ายที่สหรัฐฯจะใช้เป็นเครื่องมือบีบประเทศไทย ซึ่งต่อไปสหรัฐฯอาจจะใช้เรื่องทรัพย์สินทางปัญญา คอมพิวเตอร์ การบริการและอื่น ๆ อีกมากมาย ดังนั้นประเทศไทยยึดหลักการออกกฎหมายเพื่อพิจารณาตามเหตุผลสิ่งใดสมควรเพื่อประโยชน์ระยะยาวของประเทศ (ผู้จัดการรายวัน 9-10, มติชน 9 พฤศจิกายน พ.ศ.2534)

ด้วยเกรงว่าร่างกฎหมายสิทธิบัตรอาจไม่ผ่านการพิจารณาจากสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ดังนั้นในวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ.2534 นายอมเรศ ได้ทำหนังสือถึงนายอุกฤษ มงคลนาวิน ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ชี้แจงประเด็นสำคัญเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติสิทธิบัตร และในวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ.2534 ได้มีคำสั่งด่วนจากนายอมเรศซึ่งกำลังอยู่ที่กรุงโซล ประเทศเกาหลีใต้ ให้เลขานุการ รมว.พาณิชย์ กระจายจดหมายที่นายอมเรศ มีถึงนายอุกฤษ มงคลนาวิน และถึงหนังสือพิมพ์ฉบับต่าง ๆ ก่อนที่จะมีการพิจารณาในวันศุกร์ที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ.2534 ด้วยเกรงว่าจะเกิดการเข้าใจผิดจนกระทั่งสภาฯ ลงมติไม่รับร่างกฎหมาย ซึ่งจะเป็นผลให้การเจรจาระหว่างฝ่ายไทยกับสหรัฐฯ ที่จะมีขึ้นที่เกาหลีใต้ เสียหายได้ ส่วนสาระสำคัญของหนังสือคือการชี้แจงประเด็นสำคัญเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติสิทธิบัตร มีความยาวทั้งสิ้น 6 หน้า และอีก 1 แผ่น เป็นตารางเปรียบเทียบราคายาที่ยังมีอายุคุ้มครองสิทธิบัตรในประเทศต่าง ๆ

โดยได้อ้างเหตุผลและความจำเป็นที่ต้องแก้ไขปรับปรุงกฎหมายสิทธิบัตรคือ พ.ร.บ.สิทธิบัตร พ.ศ.2522 เพราะการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจและอุตสาหกรรมของประเทศ การเปลี่ยนแปลงการค้าของโลก และการพึ่งพาส่งออกของประเทศไทย เพราะในช่วงหลายปีที่ผ่านมาเศรษฐกิจของประเทศไทยมีการขยายตัวสูงมาก ในปี 2532 ขยายตัวถึงร้อยละ 11.7 และในช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 7 (2535-2539) กำหนดเป้าหมายให้มีการขยายตัวเฉลี่ยปีละไม่ต่ำกว่าร้อยละ 8.2 ในขณะที่โครงสร้างทางเศรษฐกิจก็เปลี่ยนแปลงไปสู่การผลิตที่มีอุตสาหกรรมเป็นฐานหลัก โดยมีสัดส่วนเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 24.7 ต่อผลผลิตรวมของประเทศ แต่สัดส่วนจากภาคเกษตรกรรมลดลงเหลือเพียงร้อยละ 14.4 ซึ่งจะเห็นได้ว่า เศรษฐกิจของประเทศพึ่งการส่งออกมากขึ้น สินค้าส่งออกที่นำรายได้เข้าประเทศเป็นสินค้าอุตสาหกรรมซึ่งมีมูลค่ากว่าร้อยละ 70 ในขณะที่การส่งออกสินค้าเกษตรมีมูลค่าเพียงร้อยละ 20 เท่านั้น และจากการที่เศรษฐกิจของประเทศไทยต้องพึ่งพาการส่งออกมากขึ้นตามลำดับ และตลาดส่งออกที่สำคัญที่สุดของประเทศไทยตามลำดับคือ สหรัฐฯ ประชาคมยุโรป และญี่ปุ่น มูลค่าการส่งออกไปยังประเทศดังกล่าวรวมกันแล้วประมาณร้อยละ 59 และทั้งสามประเทศดังกล่าวก็ต้องการให้ประเทศไทยแก้ไขปรับปรุงกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญารวมทั้งสิทธิบัตรด้วย ดังนั้นเพื่อรักษาความสัมพันธ์ทางการค้ากับประเทศที่เป็นตลาดการส่งออกที่

สำคัญ และเพื่อปรับตัวให้สอดคล้องกับแนวโน้มการเจรจารอบอุรุกวัย ดังนั้นประเทศไทยจำเป็นต้องปรับปรุงระบบการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาโดยเร่งด่วน ซึ่งร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตรที่เสนอให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณาได้ผ่านการพิจารณาโดยละเอียดรอบคอบโดยมีการรับฟังข้อมูลของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยกระบวนการที่โปร่งใสและชอบธรรมมิใช่การดำเนินการโดยผลละการของกระทรวงพาณิชย์ ดังที่ได้มีการวิพากษ์วิจารณ์แต่ประการใด เพราะได้มีการระดมความคิดเห็น รับฟังข้อมูลจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง อาทิ บริษัทผู้ผลิตยาในประเทศ บริษัทผู้ผลิตยาต่างประเทศ สภาอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย ผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิชาการ ฯลฯ ตั้งแต่ปี 2529 เป็นต้นมา ได้มีการจัดประชุมสัมมนา และอภิปรายในลักษณะดังกล่าวรวม 9 ครั้ง

ส่วนทางด้านผลกระทบที่มีผู้วิจารณ์กันว่า พ.ร.บ.สิทธิบัตรที่จะคุ้มครองผลิตภัณฑ์ยามีผลเสียทำให้ประชาชนเดือดร้อนเพราะราคายาจะสูงขึ้น และทำให้รัฐบาลเสียงบประมาณด้านสาธารณสุขเพิ่มขึ้น และจะทำให้โรงงานผลิตยาส่วนใหญ่ในประเทศต้องเลิกล้มกิจการนั้น เป็นเรื่องที่ไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นจริงโดยอาจเกิดขึ้นจากการบิดเบือนของกลุ่มผู้ที่สูญเสียผลประโยชน์จากการผลิตยาลอกเลียนแบบซึ่งมีอยู่ไม่กี่บริษัท โดยได้ยืนยันว่า ราคายาจะไม่สูงขึ้นมากกว่าปกติในทันทีทันใด เนื่องจากประการแรกยาใหม่มีน้อย สิทธิบัตรยาที่จะขอจดทะเบียนสิทธิบัตรได้จะมีจำนวนน้อยมากเพราะ พ.ร.บ.สิทธิบัตรจะคุ้มครองเฉพาะตัวยาใหม่ ที่เพิ่งค้นพบในช่วงหลังจากที่กฎหมายใหม่มีผลใช้บังคับแล้วเท่านั้น (มาตรา 5 และ 6) และกฎหมายใหม่จะไม่คุ้มครองยาที่มีการผลิตและจำหน่ายแล้วไม่ว่าในประเทศหรือต่างประเทศ และจากสถิติพบว่า มีการคิดค้นตัวยาใหม่เพียงปีละประมาณ 50 ตัวเท่านั้น ประการที่สอง การคุ้มครองยาใหม่จะมีผลก็ต่อเมื่อได้ขึ้นทะเบียนตำรับยากับสาธารณสุขแล้ว ซึ่งจะใช้เวลาประมาณ 5-7 ปี หลังจากยื่นขอจดทะเบียนสิทธิบัตร นอกจากนี้ยังไม่เคยปรากฏว่าการคุ้มครองสิทธิบัตรมีผลต่อราคาสินค้าในประเทศใด ๆ โดยอ้างข้อมูลเรื่องราคายาในประเทศที่ได้แก่กฎหมายเพื่อให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาไม่ได้เพิ่มสูงขึ้นกว่าดัชนีราคาผู้บริโภคทั่วไป (Consumer Price Index) เช่น ประเทศอิตาลี มาเลเซีย เกาหลีใต้ และแคนาดา

นอกจากนั้นยังได้ยกตัวอย่างของราคายาบางประเภทที่จดทะเบียนสิทธิบัตรในประเทศที่ให้ความคุ้มครองแล้วราคายาต่ำกว่าในประเทศไทยที่ยังไม่ได้ให้ความคุ้มครอง นอกจากนี้ภายหลังมีการประกาศใช้พ.ร.บ.สิทธิบัตร พ.ศ.2522 ก็ไม่ปรากฏว่าสินค้าที่ได้รับความคุ้มครองชนิดใดมีราคาสูงขึ้นผิดปกติ โดยเฉพาะสินค้าที่เคยวิตกว่าจะมีการขึ้นราคาเช่น ปุ๋ยเคมี ยากำจัดวัชพืช และยาฆ่าแมลง เป็นต้น ในขณะที่ปัญหาร้ายแรงที่จะมีผลกระทบต่องบประมาณด้านสาธารณสุขได้แก่ การใช้ยาในลักษณะที่ไม่เหมาะสม คือมีการใช้ยาเกินความจำเป็นและใช้ยาไม่ถูกประเภท ตัวอย่างเช่น เคยมีการใช้ยาเลียนแบบ FANSIDER เพื่อรักษาโรคมาลาเรียแทนการใช้ยาของผู้ผลิต

ต้นฉบับ เพราะเห็นว่าราคาถูกกว่าปรากฏว่ารักษาไม่ได้ผล เนื่องจากยาเลียนแบบไม่สามารถซึมเข้าสู่ร่างกายได้ นอกจากนั้นแล้ว นายอมเรศยังได้ให้เหตุผลว่าการให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาจะไม่มีผลกระทบต่ออุตสาหกรรมยาในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงงานขนาดเล็ก เนื่องจากโรงงานผลิตยาในประเทศไม่สามารถผลิตสารออกฤทธิ์ที่ใช้เป็นยาได้เอง ต้องนำเข้าจากต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่

ส่วนมาตรการป้องกันและบรรเทาผลกระทบจากการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา แม้จะคาดการณ์ได้ว่าการให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาจะไม่มีผลกระทบอย่างหนึ่งอย่างใดก็ตาม เพื่อให้เกิดความมั่นใจอย่างเต็มที่ ร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตรฉบับแก้ไขนี้ได้กำหนดมาตรการและกลไกที่จำเป็นไว้คือ 1) ข้อมูลเกี่ยวกับราคายา โดยกำหนดให้เจ้าของสิทธิบัตรส่งข้อมูลเกี่ยวกับราคายา ต้นทุนการผลิต และจำหน่าย และรายได้เป็นระยะ ๆ เพื่อให้สามารถติดตามควบคุมได้อย่างใกล้ชิด (มาตรา 55 ทวิ) 2) ตั้งคณะกรรมการสิทธิบัตรยา: โดยมีปลัดกระทรวงสาธารณสุขเป็นประธาน และมีอำนาจหน้าที่ดังนี้ (มาตรา 55 เบญจ)

2.1) สั่งให้มีการขายยาในราคาที่เหมาะสม ถ้าปรากฏว่าราคายาสูงเกินสมควร

2.2) แจ้งให้ดำเนินคดี ถ้าเห็นว่าเจ้าของสิทธิบัตรฝ่าฝืนกฎหมายกำหนดราคาสินค้าและป้องกันการผูกขาด

2.3) แจ้งให้ดำเนินการเพื่อบังคับให้ออกใบอนุญาตให้บุคคลอื่นผลิต จำหน่าย หรือนำเข้าผลิตภัณฑ์ยานั้น (ผู้จัดการรายวัน 13 พฤศจิกายน พ.ศ.2534)

ในวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ.2534 ทางด้านโครงการคัดค้านสิทธิบัตรยาร่วมกับโครงการศึกษาระบบทรัพย์สินทางปัญญา สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ออกแถลงการณ์ฉบับหนึ่งคัดค้านคำชี้แจงของนายอมเรศ เกี่ยวกับผลกระทบของสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา โดยระบุว่า สิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาจะมีผลกระทบต่อผู้บริโภคโดยตรง เพราะสิทธิบัตรจะให้สิทธิในการผูกขาดสินค้า นอกจากนั้นยังมีผลกระทบต่อการพัฒนาเทคโนโลยีและการวิจัยในประเทศ มีผลกระทบต่อความมั่นคง ที่สำคัญมีผลกระทบต่อศักดิ์ศรีของประเทศในสังคมโลกด้วย (มติชน 13 พฤศจิกายน พ.ศ.2534) และทางด้านสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย (สนนท.) ได้จัดอภิปรายเรื่อง "สถานการณ์และข้อเท็จจริงเกี่ยวกับสิทธิบัตรยา" โดยมีผู้ร่วมอภิปรายประกอบด้วย น.พ.สันต์ หัตถีรัตน์ จรัญ ภักดีธนากุล รองเลขาธิการสำนักงานส่งเสริมตุลาการ กระทรวงยุติธรรม อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ น.พ.ปรีดา แต้อารักษ์ ประธานชมรมแพทย์ชนบท โดยมี น.พ.ขวัญชัย วิศิษฐานนท์ กรรมการชมรมแพทย์ชนบท เป็นผู้ดำเนินการอภิปราย

โดยกลุ่มคัดค้านได้กล่าวว่า การแก้ไขพ.ร.บ.สิทธิบัตร ภายใต้แรงกดดันบีบคั้นของสหรัฐฯ ตามที่กระทรวงพาณิชย์ได้ดำเนินการยกร่างแก้ไขพ.ร.บ. และครม.ได้พิจารณาผ่านรับหลักการพร้อมทั้งได้นำเสนอเข้าสู่การพิจารณาของสภานิติบัญญัติฯ เป็นวาระเร่งด่วน นั้นได้สะท้อนให้เห็นถึงความผิดพลาดของรัฐบาลชุดนี้ โดยมีลักษณะไปรับข้อเรียกร้องจากสหรัฐฯ ซึ่งจะมีผลกระทบต่อประชาชนส่วนใหญ่ เพราะปัญหาที่ตามมาคือ จะมีการผูกขาดการนำเข้าของตัวยา โดยเฉพาะในอนาคต ยาที่รักษาโรคเก่า ๆ จะพัฒนาขึ้นมา โรคต่าง ๆ ที่คนเป็นก็จะดื้อยาขึ้น ราคายาก็จะแพงขึ้น เป็นเงาตามตัว โดยเฉพาะในอนาคตหากมียารักษาโรคเอดส์ก็จะมีราคาสูงมาก ดังนั้น ประเทศไทยจึงยังไม่ควรเร่งออกพ.ร.บ.สิทธิบัตร น่าจะรอการเจรจารอบอุรุกวัยของแกตต์ก่อน นอกจากนี้รัฐบาลควรรับฟังความเห็นทุกฝ่าย และที่ผ่านมารัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ไม่เคยเรียกผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องไปชี้แจง แต่กลับมาอ้างว่าที่ต้องออก พ.ร.บ.ฉบับนี้ เพราะเป็นข้อตกลงของทุกฝ่าย นอกจากนี้ยังพยายามจัดผิดนักวิชาการที่ออกมาเคลื่อนไหวอีก อย่างไรก็ตามทางด้านกลุ่มฝ่ายคัดค้านต้องการให้กฎหมายมีผลบังคับใช้อย่างน้อย 4 ปี ไม่ใช่แค่ 180 ปี เพื่อให้มีการเตรียมตัวอย่างดีพอ โดยเฉพาะประชาชน ผู้ประกอบการ จะได้ไม่เกิดผลกระทบมากนัก ซึ่งประเทศแคนาดาก็ใช้วิธีการแบบนี้

ส่วนทางด้านบุคลากรทางการแพทย์เห็นว่าสิทธิบัตรด้านยาจะมีผลกระทบทั้งงบประมาณในทางการแพทย์และรายได้ของประชาชนมีน้อยอยู่แล้ว เพราะปัญหาเรื่องสิทธิบัตรยาจะทำให้ราคายาแพงขึ้นไปอีก ยิ่งเป็นการเพิ่มภาระให้กับประชาชนมากขึ้น และยาที่ใช้ในประเทศไทยนั้น ตัวยาต้องสั่งซื้อจากต่างประเทศ แล้วนำมาผลิตในประเทศไทย เราเรียกว่าตำรับยา เช่น นำมาเป็นชนิดเม็ด น้ำ หรือแค็ปซูล ถือว่าเป็นการผูกขาดตัวยา จึงไม่มีสิทธิที่จะนำเอาตัวยามาดัดแปลงเป็นอย่างอื่น ๆ ได้อีก ผลที่ตามมาคือราคายาจะสูงขึ้นแน่นอน ซึ่งทางด้านแพทยสภา ก็ได้ออกมาคัดค้านเรื่องนี้ แต่ทางฝ่ายรัฐบาลก็ไม่รับฟังและไม่เคยรับไปพิจารณา นอกจากนั้นแล้วจากการวิจัยเรื่องสิทธิบัตรยาของจุฬาฯ ซึ่งกระทรวงพาณิชย์ให้ทุนสนับสนุน และผลการวิจัยออกมาว่าจะได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง แต่กระทรวงพาณิชย์กลับไม่ยอมเปิดเผย ซึ่งระบบสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยานั้น จะมีผลกระทบต่อประชาชนระดับล่าง คือ คนในชนบท เพราะหากยอมแก้ไขก็เท่ากับว่าเป็นการให้อำนาจแก่ผู้ทรงสิทธิบัตรผูกขาดการแข่งขันทั้งในด้านการผลิตและนำเข้าโดยสมบูรณ์ ซึ่งผลกระทบที่ตามมาจะทำให้ยาอยู่ในภาวะเชิงขาดแคลน และกำลังซื้อของประชาชนก็จะลดลงเรื่อย ๆ ในขณะที่งบฯ ของรัฐบาลในเรื่องนี้ยังเท่าเดิม ยาที่จะออกไปแจกจ่ายก็ขาดแคลนไม่เพียงพอต่อความต้องการ และจะมีการแยกยาออกเป็น 2 คุณภาพ คือคุณภาพยาจะแตกต่างกัน ส่วนทางด้านรัฐจะได้มีเวลาในการเตรียมหาบุคลากรในการทำงานตามกฎหมายสิทธิบัตรนี้ และต้องหา

มาตรการที่จะแก้ไขปัญหาที่จะเกิดขึ้นตามมาด้วย นอกจากนั้นยังได้ท้วงติงเกี่ยวกับการร่างกฎหมายว่า "ไม่ควรใช้เฉพาะนักกฎหมายที่จบเนติบัณฑิตเท่านั้น แต่ควรเอาผู้ที่มีความรู้เรื่องนี้อย่างลึกซึ้งมาดำเนินการ" (เคลินิวส์, มติชน, วัฏจักร 14 พฤศจิกายน พ.ศ.2534)

และมีการตั้งข้อสังเกตว่าทางกระทรวงพาณิชย์ได้เร่งให้สภานิติบัญญัติเร่งผ่านร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตร เนื่องจากนายอมเรศ ได้เจรจาตกลงกับนางคาร์ล่า ฮิลล์ ผู้แทนการค้าพิเศษ ในระดับทวิภาคีแล้ว และจากการอ้างว่าสหรัฐฯจะใช้มาตรา 301 กับประเทศไทย นั้นจะส่งผลกระทบต่อการส่งออกของประเทศไทยในระยะสั้นเท่านั้น และการใช้มาตรา 301 สหรัฐ ฯ จะเลือกใช้เมื่อใดก็ได้ แต่การแก้ไข พ.ร.บ.สิทธิบัตรจะมีผลผูกพันไปตลอด โดยราคายาที่ต้องสูงขึ้น และในเมื่อสมควรที่จะต้องเจรจาพร้อมประเทศอื่น ๆ ทำไมต้องออกกฎหมายเพื่อสหรัฐฯก่อน ทั้งที่ความจริงแล้ว เรื่องดังกล่าวนี้ควรพิจารณาภายหลังการเจรจาในแกตต์เสร็จสิ้นลง

ส่วนทางด้านกลุ่มกลุ่มรัฐวิสาหกิจ (กรส.) กล่าวในทำนองเดียวกันว่า การแก้ไข พ.ร.บ.ดังกล่าวจะเกิดผลกระทบอย่างรุนแรงกับชีวิตของประชาชนชาวไทย เพราะจะทำให้ราคายาแพงขึ้นกว่า 10 เท่าในอนาคตอันใกล้ และอุตสาหกรรมขนาดเล็ก ขนาดกลางภายในประเทศจะได้รับผลกระทบจนถึงขั้นปิดโรงงาน ดังนั้นการแก้ไขดังกล่าวควรเป็นเรื่องของรัฐบาลที่มาจากการเลือกตั้ง ซึ่งจะได้มีการพิจารณาอย่างกว้างขวาง (มติชน, สยามรัฐ 14 พฤศจิกายน พ.ศ.2534)

ในวันเดียวกัน วันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ.2534 ทางด้านกลุ่มสนับสนุนการแก้ไข พ.ร.บ.สิทธิบัตร พ.ศ.2522 โดยสมาคมผู้ผลิตเภสัชภัณฑ์ได้ทำหนังสือถึงประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เพื่อขอให้สนับสนุนร่างพระราชบัญญัติสิทธิบัตร ซึ่งจะเข้าสู่การพิจารณาของสภาฯ ในวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ.2534 โดยส่งรายละเอียดในเรื่องสิทธิบัตรยา และเรื่องสิทธิบัตรกรณีความเข้าใจผิดที่ต้องแก้ไข โดยในหนังสือดังกล่าวได้ระบุว่า โดยทางสมาคมฯ ขอยืนยันว่า การคุ้มครองตามที่ร่างพ.ร.บ.ฉบับนี้ได้กำหนดให้มีการคุ้มครองผลิตภัณฑ์ยานั้น จะไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ประชาชนอย่างแน่นอน โดยเฉพาะในประเด็นที่ฝ่ายคัดค้านอ้างว่า หากมีการคุ้มครองสิทธิบัตรยาแล้ว จะทำให้ยามีราคาแพง และเกิดการผูกขาดขึ้นนั้น ไม่เป็นความจริงแต่ประการใด เพราะกฎหมายสิทธิบัตรจะคุ้มครองเฉพาะสิ่งประดิษฐ์ใหม่ที่ยังไม่เคยจดสิทธิบัตรมาก่อน ไม่ว่าในหรือนอกประเทศ ตามมาตรา 6 (3) และนอกจากนั้นแล้วยารักษาโรคที่จำหน่ายอยู่ในตลาดยาประเทศไทย ในปัจจุบันทุกตำรับ (ประมาณ 28,000 ตำรับ) เป็นยาที่จดสิทธิบัตรแล้วในต่างประเทศ ตามมาตรา 6 (3) จึงถือว่ายาเหล่านี้เป็นงานที่ปรากฏอยู่แล้ว จึงจดสิทธิบัตรในราชอาณาจักรไม่ได้ ดังนั้นหากร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตรฉบับนี้มีผลบังคับใช้เมื่อใด ก็จะไม่มีผลในการคุ้มครอง

ยาทุกตำรับที่มีจำหน่ายอยู่ในประเทศไทยในขณะนี้เลย ด้วยเหตุนี้จึงไม่มีเหตุที่จะทำให้ยาทุกตำรับในตลาดของประเทศไทยมีราคาแพงขึ้นได้ และไม่มีผลกระทบถึงบริษัทยาในประเทศแต่ประการใด และผู้ที่ผลิตยาลอกเลียนแบบยาที่มีอยู่ในตลาดปัจจุบันก็สามารถผลิตยาเหล่านั้นต่อไปได้ ส่วนทางด้านราคาของยาในอนาคตภายหลังการคุ้มครองย่อมขึ้นอยู่กับกลไกในราคา ซึ่งเจ้าของยาไม่สามารถจะกำหนดตามใจชอบได้ เนื่องจากผู้ที่ซื้อจะกำหนดว่าราคานั้นเหมาะสมหรือไม่ อีกทั้งรัฐบาลสามารถกำหนดให้เจ้าของจำหน่ายในราคายุติธรรมได้ นอกจากนั้นยังจะทำให้บรรษัทข้ามชาติมีความมั่นใจที่จะให้บริษัทผู้ผลิตในประเทศผลิตสินค้าของเขาได้อย่างวางใจ ซึ่งเหล่านี้กลับเป็นประโยชน์ต่ออุตสาหกรรมในประเทศที่จะมีโอกาสในการทำธุรกิจและได้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามา และในหนังสือยังระบุอีกว่า การปรับปรุงแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตรที่กระทรวงพาณิชย์ได้ดำเนินการมาเป็นเวลาหลายปี นับว่าเป็นการเล็งการณ์ไกล และคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติโดยเฉพาะรายได้จากการค้ากับต่างประเทศ ตลอดจนความเหมาะสมของสภาวะเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเป็นสำคัญ อีกทั้งยังสอดคล้องกับแนวปฏิบัติของนานาอารยประเทศ (เคลินิวส์, สยามรัฐ 14 พฤศจิกายน พ.ศ.2534)

ในขณะเดียวกันอีกกลุ่มที่ได้แสดงบทบาทสนับสนุนการแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตรที่โดดเด่นขึ้นเป็นลำดับในระยะหลังก็คือ สภาหอการค้าแห่งประเทศไทย โดยได้ทำการเคลื่อนไหวในลักษณะการทำเอกสารแจกจ่างไปตามสำนักงานหนังสือพิมพ์ฉบับต่าง ๆ โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับผลกระทบต่อเรื่องนี้ที่จะมีต่อประชาชนอย่างละเอียด ซึ่งสรุปแล้วเห็นว่ากฎหมายสิทธิบัตรจะก่อให้เกิดผลดีต่อประเทศชาติและประชาชนมากกว่าผลเสีย โดยกล่าวว่า ข้อเสนอแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตรของรัฐบาลชุดปัจจุบัน ซึ่งเป็นเรื่องที่เป็นปัญหามาแล้วถึง 3 รัฐบาล ตั้งแต่สมัยพล.อ.เปรม ติณสูลานนท์ และพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ และรัฐบาลนายอานันท์ ปันยารชุน ซึ่งการแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตรจะเกิดผลดีมากกว่าผลเสีย เพราะการดำเนินการในเรื่องนี้ทั้งภาครัฐ และเอกชนได้พยายามติดตามศึกษาและใช้เวทีการเจรจาการค้าหลายฝ่ายรอบอุรุกวัย การเจรจากับประเทศที่เกี่ยวข้อง โดยพยายามรักษาผลประโยชน์ของประเทศ และประชาชนอย่างเต็มที่ โดยได้พิจารณาหาทางยกร่างกฎหมาย และกำหนดมาตรการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศชาติให้มากที่สุด ทั้งในเรื่องเศรษฐกิจการค้าระหว่างประเทศ และในเรื่องการรักษาผลประโยชน์ของประชาชน รวมทั้งในเรื่องของการวิจัย พัฒนา และการส่งเสริมการถ่ายทอดเทคโนโลยีใหม่ ๆ จากต่างประเทศมาใช้ในการพัฒนาให้ได้ผลดียิ่งขึ้น การดำเนินการต่าง ๆ มาเกือบ 4 ปี เมื่อถึงจุดสุดท้ายและได้ไตร่ตรองอย่างรอบคอบแล้วว่า การแก้ไขกฎหมายในครั้งนี้จะเป็นผลดีต่อประเทศชาติมากกว่าผลเสีย (สยามรัฐ 14 พฤศจิกายน พ.ศ.2534)

นอกจากนั้นการที่นักวิชาการได้คัดค้านการแก้ไขสิทธิบัตรยามาตลอดไม่ได้เพื่อช่วยกลุ่มทุนยาท้องถิ่น แต่คัดค้านเพราะเห็นว่า การแก้ไขพ.ร.บ.ตามความต้องการของสหรัฐฯ เพราะจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อประชาชนทุกระดับ ซึ่งจะมีผลกระทบในระยะยาว ซึ่งในระยะแรก ๆ เราอาจไม่รู้สึกว่ามีผลกระทบ เพราะบทเฉพาะกาลได้กำหนดระยะเวลาการครอบคลุมเพียง 180 วัน ซึ่งเกินกว่าอายุของรัฐบาลนายอานันท์ เสียแล้ว (หมดวาระลงในเดือนเมษายน พ.ศ. 2535) เรื่องนี้เป็นเพียงเล่ห์กลทางด้านเวลา แต่จริงๆ แล้วผลกระทบทางด้านราคายาที่จะแพงขึ้นจะกระทบหลังจากการพ้นอำนาจของรัฐบาลนายอานันท์ เป็นนายก แล้ว (บ้านเมือง 15 พฤศจิกายน พ.ศ.2534)

ในวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ.2534 ได้มีการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณาวาระเร่งด่วน เรื่อง การแก้ไขร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตร โดยมีนายอุกฤษ มงคลนาวิน เป็นประธาน ซึ่งการประชุมครั้งนี้เป็นผลมาจากการเลื่อนการพิจารณาจากวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ.2534 และก่อนที่จะเริ่มมีการประชุมในครั้งนี้ได้มีตัวแทนกลุ่มนิสิตนักศึกษา ชมรมแพทย์ชนบท และองค์กรเอกชนหลายองค์กร ได้ชุมนุมบริเวณหน้าตึกรัฐสภา โดยร่วมกันรณรงค์คัดค้านร่างพ.ร.บ.ฉบับแก้ไขเพิ่มเติมซึ่งกระทรวงพาณิชย์เป็นผู้ร่าง อย่างไรก็ตาม ในการพิจารณาร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตรนั้น สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติจำนวน 202 คน ได้ยกมือรับหลักการในวาระ 1 ของร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตร โดยมีสมาชิกสภานิติบัญญัติฯ คัดค้านเพียงเสียงเดียวคนเดียว แม้ว่าระหว่างการอภิปรายก่อนการลงมติจะมีสมาชิกหลายคนคัดค้านในรายละเอียดของร่างพ.ร.บ.ฉบับนี้ ซึ่งเป็นเรื่องหลักที่สำคัญ อาทิ ระยะเวลาคุ้มครองสิทธิบัตร ระยะปลอดการบังคับใช้ และปัญหายาราคาแพง เป็นต้น

โดยน.พ.จรัส สุวรรณเวลา สมาชิกสภานิติบัญญัติฯ กล่าวในที่ประชุมสภาว่า เห็นด้วยในหลักการของร่างพ.ร.บ.ฉบับนี้ แต่ต้องการให้ระยะเวลาที่สิทธิบัตรยาที่จดทะเบียนในต่างประเทศแล้วไม่เกิน 12 เดือน ให้ถือว่าเป็นสิ่งประดิษฐ์ใหม่ที่ต้องได้รับการคุ้มครอง ทั้งนี้เพราะให้ตามหลักสากลของอนุสัญญากรุงปารีส แต่ร่างที่เสนอนั้นกลับกำหนดไว้ 18 เดือน นอกจากนั้นยังไม่เชื่อว่าคณะกรรมการสิทธิบัตรยา ซึ่งกระทรวงสาธารณสุขเป็นผู้ดูแลจะสามารถป้องกันการตั้งราคายาที่สูงเกินไปได้ เพราะในการตรวจสอบข้อมูลต้นทุน การผลิตต่าง ๆ ต้องอาศัยระบบข้อมูลที่เป็นเครือข่าย รวมถึงความสามารถของบุคลากร และเชื่อว่าผลกระทบเรื่องยาราคาแพงจะถูกเร่งให้เร็วขึ้นภายใน 2 ปี ด้วยเทคโนโลยีการผลิตตัวยาใหม่ ดังนั้นรัฐจึงควรส่งเสริมด้านอุตสาหกรรมยาในด้านภาษีต่าง ๆ ส่วนทางด้านน.พ.อุทัย สุดสุข ปลัดกระทรวงสาธารณสุข สมาชิกสภานิติบัญญัติฯ กล่าวว่าเห็นด้วยกับหลักการของร่างนี้เช่นกัน แต่ในรายละเอียดแล้ว อุตสาหกรรมยาในประเทศยังไม่พร้อมรับพ.ร.บ.ฉบับนี้ ซึ่งจะมีผลกระทบคือ 1) ประชาชนจะต้องเสียค่าใช้จ่ายเพิ่ม

ขึ้นอีก 5,800 ล้านบาท 2) โรงงานอุตสาหกรรมยา 184 แห่ง ต้องลดกำลังผลิต หรือหยุดผลิต เสียหายเป็นเงิน 1,650 ล้านบาท 3) สิทธิการผลิตยาสามัญในประเทศ โดยจะขาดโอกาสคิดเป็นเงิน 3,534 ล้านบาท 4) สูญเสียรายได้จากการส่งยาออกขายนอกประเทศจำนวน 514 ล้านบาท รวมผลกระทบจากร่างพ.ร.บ.นี้ต่อปีประมาณ 11,500 ล้านบาท ส่วนในประเด็นด้านระยะเวลาปลอดการบังคับใช้พ.ร.บ.ที่กำหนดไว้ 180 วันนั้น เป็นระยะเวลาที่สั้นเกินไป จำเป็นต้องมีระยะเวลาเตรียมความพร้อมทุกด้าน 10 ปี เพราะต้องเตรียมมาตรการลดความฟุ่มเฟือยการใช้ยา 2 ปี โดยการปรับปรุงกฎหมายให้ใช้ชื่อสามัญของยา ต้องเตรียมส่งเสริมวิจัยอุตสาหกรรมยา 5-10 ปี จัดเตรียมระบบข้อมูลตัวยาในประเทศ 2 ปี เตรียมของบประมาณเพื่อใช้เกี่ยวกับพ.ร.บ.นี้ 2 ปี และเตรียมบุคลากร ดังนั้นอย่างน้อยควรมีระยะปลอดการบังคับใช้พ.ร.บ. 2-4 ปี นอกจากนี้ ควรมีบทลงโทษผู้ฝ่าฝืนตามกฎหมายนี้อย่างรุนแรงเช่น ไม่ส่งข้อมูลข่าวสารให้ทางราชการ และเช่นเดียวกันทางด้านนายอำนาจ สอนอิ่มศาสตร์ กล่าวว่า ในปัจจุบันประชาชนคนไทย 100 คน มีโอกาสได้รับยารักษาโรคเพียง 70 คน เท่านั้น แต่หากมีพ.ร.บ.ฉบับจะลดเหลือเพียง 50 คน เพราะยาราคาแพงขึ้น จึงเห็นว่าหลักการของการใช้สิทธิบัตรยานั้นขึ้นกับระดับความเหมาะสมของการพัฒนาทางเทคโนโลยี สังคม วัฒนธรรม การเมือง และเศรษฐกิจ ซึ่งประเทศไทยไม่ควรไปทำตามประเทศอื่น ส่วนเหตุผลที่ทางกระทรวงพาณิชย์อ้างว่าจะถูกผลกระทบทางการค้าจากมาตรา 301 ของสหรัฐฯนั้น ตนเป็นว่า แม้ประเทศไทยจะมีกฎหมายสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาก็ตาม ก็จะได้รับผลกระทบอยู่ดี เนื่องจากขณะนี้ทางสหรัฐฯกำลังหาวิธีผลิตที่มีราคาต่ำ เช่น การหาแหล่งเงินลงทุนจากแคนาดา ซึ่งต่อไปสหรัฐฯคงไม่มาซื้อสินค้าจากประเทศไทย หรืออาจย้ายโรงงานจากประเทศไทยไปประเทศอื่นที่มีค่าแรงต่ำกว่า และทางด้านนายปกิต พัฒนกุล กล่าวว่า ควรที่จะสงวนสิทธิในการออกพระราชกฤษฎีกา ยกเว้นไม่คุ้มครองยาบางชนิด แต่กระทรวงพาณิชย์กลับตัดข้อความนี้ออกไป ทำให้เป็นการเปิดกว้างเกินไป ส่วนมาตรา 52 ตามร่างพ.ร.บ.ฉบับนี้ที่ว่า ในภาวะสงครามหรือฉุกเฉิน รัฐสามารถใช้สิทธิบัตรนั้นได้ โดยเสียค่าตอบแทนตนเห็นว่าไม่จำเป็นต้องเสียค่าตอบแทน เพราะในภาวะสงครามเป็นเรื่องของการฆ่ามนุษย์ด้วยกัน ด้านระยะเวลาการคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยานั้นกำหนด 20 ปี นั้นนับว่ายาวนานเกินไป เพราะแม้แต่สหรัฐฯ (ในขณะนั้น) ยังกำหนดไว้เพียง 17 ปีเท่านั้น ซึ่งประเทศไทยเองก็มิได้มีความสามารถเท่าเทียมสหรัฐฯ นอกจากนี้แล้วร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตรฉบับนี้ยังมีลักษณะการผูกขาด กล่าวคือหากใครก็ตามสามารถคิดค้นตัวยาใหม่ซึ่งอาจซ้ำกับตัวยาที่มีอยู่แล้ว แม้จะไม่ใช่เป็นการลอกเลียนแบบคือ คิดขึ้นมาเองก็ตาม ถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา

ส่วนทางด้านนายวิชัย โถสุวรรณจินดา กล่าวว่าตนไม่เข้าใจว่าทำไมรัฐบาลจึงเร่งให้กฎหมายฉบับนี้ออกมาใช้โดยเร็ว ซึ่งความจริงควรพิจารณาด้วยความรอบคอบ ซึ่งการที่ประเทศไทยเอาเรื่องสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาไปต่อรองกับสิทธิพิเศษทางการค้านั้นจะทำให้เกิดผลกระทบในระยะยาว ซึ่งคนจำนวนมากจะได้รับความเดือดร้อน และจะเกิดปัญหาสังคม หากมีการใช้กฎหมายฉบับนี้ คนจนโดยเฉพาะชาวนา จะขาดโอกาสในการที่จะหาซื้อยาใหม่ ๆ มาใช้รักษาโรค เพราะแม้ว่าแต่ละปีจะมีตัวยาใหม่เพิ่มขึ้นเพียงปีละ 50 ตัวเท่านั้นก็ตาม แต่ยาล้าสมัยเร็ว นอกจากนี้ยังไม่เห็นด้วยกับระยะคุ้มครองสิทธิบัตรว่าระยะ 20 ปียาวนานเกินไป และระยะปลอดการบังคับใช้ พ.ร.บ. 180 วัน เป็นการเร่งรัดการใช้กฎหมายในขณะที่ไม่มีความพร้อม ทางด้านนายพิชัย วาศนาส่ง ได้กล่าวสนับสนุนร่างกฎหมายฉบับนี้ว่า ควรคำนึงถึงศีลธรรมในการพิจารณาเรื่องนี้ ทั้งยังกล่าวให้ความเห็นว่ายาหลักที่ไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายฉบับนี้กว่า 50 ชนิด ก็สามารถรักษาโรคได้เกือบทุกชนิดอยู่แล้ว แต่ประชาชนมีการใช้ยาที่ฟุ่มเฟือยตามกระแสโฆษณายาของบริษัทขาย ซึ่งก็คือ ผู้ผลิตยาจากต่างประเทศที่มีการละเมินสิทธิบัตรยา ไม่ว่าจะเป็นโปแลนด์ หรือฮังการี ซึ่งประเทศไทยก็รับซื้อเข้ามา แล้วมีหน้าที่เพียงบรรจุกล่องขายคนไทยอีกต่อหนึ่งเท่านั้น ซึ่งการซื้อตัวยาจากต่างประเทศที่ไปลอกเลียนประเทศอื่นมาอีกที ยังทำให้เกิดปัญหาด้านคุณภาพยาด้วย ส่วนทางด้านม.ร.ว.ปรีดิยาธร เทวกุล รมช.กระทรวงพาณิชย์ กล่าวแทนนายอมเรศ ศิลาอ่อน รมว.กระทรวงพาณิชย์ ที่ติดราชการต่างประเทศ โดยตอบข้อซักถามของสมาชิกสภานิติบัญญัติฯว่า การกำหนดอายุการคุ้มครองสิทธิบัตร 20 ปีนั้น เนื่องจากนับวันคุ้มครองตั้งแต่วันที่ยื่นขอจดทะเบียนสิทธิบัตร แต่ทางสหรัฐฯกำหนดเพียง 17 ปีนั้น เพราะคิดจากวันที่ออกสิทธิบัตรซึ่งควรจะออกสิทธิบัตรให้ได้ ทำให้ระยะคุ้มครองของประเทศไทยอาจต่างกับสหรัฐฯ เพียงไม่เกินครึ่งปี นอกจากนี้ แนวโน้มการเจรจาของแกตต์ยังกำหนดไว้ 20 ปี ส่วนในประเด็นปัญหายาแพงนั้น กระทรวงพาณิชย์มีความเป็นห่วงมากกว่าคนอื่น ๆ เสียอีก แต่อย่างไรก็ตาม มีปัจจัย 3 ประการที่จะไม่ทำให้ยามีราคาแพงขึ้น คือ พ.ร.บ.สิทธิบัตรฉบับไม่คุ้มครองตำรับยา แต่จะคุ้มครองเฉพาะตัวยาใหม่ ซึ่งขณะนี้มีตัวยาและตำรับยาเก่าที่สามารถใช้ได้โดยไม่มีการคุ้มครองสิทธิบัตรอยู่เป็นจำนวนมาก คือตัวยามี 1,700 ตัวยา ตำรับยามี 3,000 ตำรับ และในจำนวนตัวยาดังกล่าวประเทศไทยสามารถผลิตได้เพียง 39 ตัวยาเท่านั้น ดังนั้นจึงไม่น่ามีปัญหาเรื่องราคายา 2) ตามมาตรา 6 (3) ของร่างพ.ร.บ.ฉบับนี้ ตัวยาที่ได้รับการคุ้มครองสิทธิบัตรจากประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก ซึ่งมีถึง 5,000 กว่าตัวยา ตามกฎหมายฉบับนี้จะไม่ให้ความคุ้มครอง ผู้ผลิตภายในประเทศจะนำตัวยาเหล่านี้ ไปผลิตลอกเลียนแบบอย่างใดก็ได้ ทั้งนี้เพราะกฎหมายคุ้มครองเฉพาะตัวยาเท่านั้น ดังนั้นจึงไม่น่ามีปัญหาเรื่องราคายา และ 3) ตัวยาใหม่ที่ผลิตขึ้นได้นั้นแต่ละปีมีเพียง 50 ตัวเท่านั้น และในจำนวนนี้มีเพียง 15-20 ตัวเท่านั้น ที่นำมาขายในประเทศไทย

ส่วนในประเด็นเกี่ยวกับระยะปลอดการบังคับใช้ 180 วันนั้น เรื่องที่ทางกระทรวงพาณิชย์เตรียมไว้เพื่อรับการยื่นคำขอจดทะเบียนสิทธิบัตรยาเท่านั้น เพราะหลังจากยื่นขอจดทะเบียนต้องใช้เวลาอีกประมาณ 2 ปี โดยการตรวจสอบข้อมูลว่าสิทธิบัตรนั้น ๆ ไม่มีการซ้ำซ้อนหรืออื่น ๆ โดยต้องขอข้อมูลจากต่างประเทศ ส่วนบทลงโทษผู้ฝ่าฝืนตามพ.ร.บ.นั้น อาจไปใส่ไว้ในชั้นกรรมาธิการวิสามัญก็ได้ และด้านการกระตุ้นการวิจัยพัฒนายาภายในประเทศ ควรต้องทำกันมาตั้งนานแล้ว และการแก้ไขพ.ร.บ.นี้ มิได้กระทำตามแรงกดดันของสหรัฐฯ แต่เป็นการดำเนินการตามเพื่อความถูกต้อง หากประเทศไทยไม่แก้ไขในเรื่องนี้จะกลายเป็นจุดหรือข้ออ้างที่สหรัฐฯ ประชาคมยุโรป และญี่ปุ่นใช้ในการกีดกันทางการค้าได้ (กรุงเทพธุรกิจ, ผู้จัดการรายวัน 16-17 พฤศจิกายน พ.ศ.2534) นอกจากนั้น รมช.กระทรวงพาณิชย์ได้เสนอขอตั้งคณะกรรมการวิสามัญเพื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัติสิทธิบัตร หลังจากที่สภาฯ ได้ลงมติรับหลักการของร่างกฎหมายไปแล้ว โดยให้แปรญัตติให้เสร็จภายใน 15 วัน กรรมาธิการชุดนี้ประกอบด้วย นายพชร อิศรเสนา นางวัฒนา รัตนวิจิตร นายสุจินดา ยงสุนทร นายชวลิต หัตถศาสน์ นายประยูร เถลิงศรี นายพรชัย มาตังคสมบัติ นายโชคชัย อัษรนันนท์ นายรองพล เจริญพันธ์ และนายชัชชัย ศุภผลศิริ ส่วนที่เหลืออีก 9 คน ซึ่งนายสุชาติ ต่อวัฒนกุล สมาชิกสภานิติบัญญัติฯ เป็นผู้เสนอ ประกอบด้วย นายเกษม ฉรงค์เดช นายจิรายุ วสุรัตน์ นายเผ่าพัทธ ชวนะลิขิตร คุณหญิงพัชรี ว่องไพฑูรย์ นายพารณ อิศรเสนา ณ อยุธยา นายพิชัย วาศนาส่ง นายพินิจ จันทรสุรินทร์ น.พ.เพรา นิวาตวงศ์ พล.ท. ภิญโญ ศิริยะพันธ์ และนายอุทัย สุดสุข รวมคณะกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาเรื่องนี้ทั้งสิ้น 19 คน (ผู้จัดการรายวัน 16-17 พฤศจิกายน พ.ศ.2534)

อย่างไรก็ตาม ภายหลังรับทราบผลการประชุมแล้ว น.พ.ขวัญชัย วิศิษฐ์ฐานนท์ ประชาสัมพันธ์ชมรมแพทย์ชนบท กล่าวว่า การที่สมาชิกสภานิติบัญญัติฯ อ้างเหตุผลที่ทางศีลธรรมว่าคนไทยจะต้องไม่เป็นขโมย เห็นว่าเป็นความเข้าใจผิดอย่างร้ายแรง เพราะในข้อเท็จจริงแล้วแกตต์และองค์กรทรัพย์สินทางปัญญาแห่งโลก ก็ยอมรับว่าประเทศต่าง ๆ มีระดับการพัฒนาเทคโนโลยีที่ต่างกัน จึงให้โอกาสแต่ละประเทศในการยกเว้นในเรื่องนี้ ดังนั้นกติกาโลกจึงถือว่าเราไม่ได้ขโมย นอกจากนี้ประเทศไทยเองก็ซื้อกระบวนการผลิตยามาตลาด เพื่อซื้อตัวยามาผสมตามกระบวนการนั้น ถ้าหากมีการขโมยก็ต้องมีการจับกุมกันบ้างแล้ว การพูดว่าเราขโมยยามาจึงเป็นเรื่องเข้าใจคลาดเคลื่อน ไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนของประชาชน จากราคายาหลังจากมีสิทธิบัตรแล้วจะสูงขึ้นมาก แต่ยาในประเทศที่มีสิทธิบัตรแล้วอ้างว่ามีราคาถูกกว่าประเทศไทยเป็นเรื่องที่จะนำมาเปรียบเทียบไม่ได้ เพราะปัจจัยต่าง ๆ เช่น ปริมาณการบริโภคต่างกัน ทำให้ยาเดียวกันในแต่ละประเทศมีราคาต่างกัน เช่น ยาพยาธิใบไม้ในตับที่คนไทยใช้ในการรักษามากก็จะถูกกว่ายาเดียว

กันในประเทศที่กินน้อยกว่า และการจะดูว่ายาจะขึ้นราคาหรือไม่ ต้องดูเปรียบเทียบก่อนและหลังการมีสิทธิบัตรในประเทศนั้น ๆ ไม่ใช่เปรียบเทียบราคายากับต่างประเทศว่า ถูกกว่าหรือแพงกว่า เพราะเป็นคนละประเด็นกัน

สำหรับเรื่องบทเฉพาะกาลนั้น จำเป็นต้องมากกว่า 4 ปี เพราะต้องมีการเตรียมการป้องกันผู้บริโภคถูกพ่อค้ายาเอาเปรียบ โดยเฉพาะจำเป็นต้องมีการวิจัยยาเพื่อการพึ่งตนเองให้มากขึ้น ในเมื่อยานอกจะมีราคาแพงก็น่าจะพึ่งตนเองได้มากขึ้น ส่วนเรื่องบทเฉพาะกาล 4 ปีของแคนาดาที่อ้างว่าคุ้มครองเฉพาะยาจากธรรมชาตินั้น ข้อเท็จจริงแล้วยาส่วนมากร้อยละ 90 ก็มาจากธรรมชาติ ก็เท่ากับว่าแคนาดาขอบทเฉพาะกาลเพื่อเตรียมรับมือผลกระทบที่จะมาถึงยากลุ่มใหญ่แบบที่ประเทศไทยกำลังโดน

และในประเด็นเกี่ยวกับคณะกรรมการวิสามัญชุดนี้ก็มีแต่นักอุตสาหกรรมและนักธุรกิจ ที่จะต้องปกป้องผลประโยชน์ของตัว โครงการคัดค้านพ.ร.บ.สิทธิบัตร ขอเสนอชื่อคณะกรรมการป้องกันสิทธิบัตรยาของประชาชน ประกอบด้วย น.พ.เสม พริ้งพวงแก้ว น.พ.ประเวศ วะสี นายเสน่ห์ จามริก นายทองใบ ทองเปาด์ นายพรชัย มาตังคสมบัติ คุณหญิงชดช้อย โสภณพานิช ฯลฯ

ส่วนทางด้านกระทรวงสาธารณสุข โดยน.พ.ไพโรจน์ นิงสานนท์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงสาธารณสุข กล่าวว่าเห็นด้วยกับการแก้ไข พ.ร.บ.สิทธิบัตร เพราะเรื่องนี้ได้ผ่านความเห็นชอบจากที่ประชุมครม.มาแล้ว และทางกระทรวงสาธารณสุขจะไม่คัดค้านในเรื่องนี้อีก หน้าที่การเปลี่ยนแปลงแก้ไขเป็นหน้าที่ของสภานิติบัญญัติฯ โดยคาดว่าคงจะไม่ทำให้กระทรวงสาธารณสุขเสียผลประโยชน์ อย่างไรก็ตาม ในเรื่องระยะเวลา 4 ปี กับ 180 วันนั้นการเตรียมขึ้นทะเบียนนั้น 180 วันน่าจะเพียงพอ แต่ถ้าเป็นการพัฒนายาใหม่คงเป็นไปไม่ได้ ซึ่งทางด้านสภานิติบัญญัติฯ แจ้งว่า การพิจารณาร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตร ในชั้นกรรมาธิการต่อไป อาจจะมีการประนีประนอมในเรื่องระยะเวลาบังคับใช้เป็น 4 ปี แทน 180 วัน ซึ่งเป็นเรื่องที่ขัดกันมากระหว่างกระทรวงพาณิชย์และกระทรวงสาธารณสุข (มติชน 16 พฤศจิกายน พ.ศ.2534)

ในวันที่ 20 พฤศจิกายน พ.ศ.2534 มีการจัดสัมมนาเรื่อง "สิทธิบัตรยากับสุขภาพคนไทย" ที่ห้องประชุมบ้านเซเวียร์ โดยบรรดานักวิชาการต่าง ๆ ได้แสดงทัศนะต่าง ๆ จากการที่กระทรวงพาณิชย์ได้เสนอพระราชบัญญัติสิทธิบัตร และได้ผ่านวาระที่หนึ่งไปแล้วนั้นยังเห็นว่าเรื่องนี้ค่อนข้างจะมีปัญหาและคัดค้านกันเป็นอย่างมาก ดังนั้นก่อนที่จะผ่านการแปรญัตติของคณะกรรมการแปรญัตติ สภานิติบัญญัติแห่งชาติก่อนที่จะมีการผ่านในวาระที่ 2 และ 3 นั้นควรที่จะเปิดการอภิปรายสาธารณะแก่ประชาชน เพื่อให้นักวิชาการนักธุรกิจ พ่อค้า และกลุ่มผู้ให้ความสนใจได้

รู้ถึงรายละเอียดของร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตรดังกล่าว เพื่อจะได้ทราบว่าการมีพ.ร.บ.นี้จะได้ผลดีผลเสียอย่างไรบ้าง และต้องการให้กระทรวงพาณิชย์ได้เปิดเผยถึงผลกระทบของตัวยาที่จะเกิดขึ้นจากการมีพ.ร.บ.สิทธิบัตรยาที่กระทรวงฯได้เคยทำการศึกษาไว้เพื่อเป็นการเปรียบเทียบกับข้อมูลของฝ่ายที่คัดค้าน ซึ่งจะเป็นการแสดงให้เห็นถึงความจำเป็นที่ต้องมีพ.ร.บ.สิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา สำหรับในส่วนของรายละเอียดของร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตรนั้นไม่ควรที่จะตัดมาตรา 77 ออกไป เนื่องจากมาตรา 77 ได้อนุญาตให้มีการนำเข้าซ้อนได้ ในกรณีที่ไม่มีการผลิตหรือการผลิตมีไม่เพียงพอ เพื่อสงวนสิทธิของผู้ผลิตไว้ ซึ่งมาตรานี้เป็นมาตราที่ดีในการป้องกันการผูกขาดของตลาด อันเนื่องมาจากการผลิตยาไม่เพียงพอหรือการไม่ผลิตออกจำหน่าย เพราะในขณะที่ประเทศไทยยังเป็นประเทศที่มีอุตสาหกรรมการผลิตยาที่อยู่ในระดับที่ต้องอาศัยวัตถุดิบจากที่อื่นคือ การนำเข้าตัวยาจากต่างประเทศอยู่ซึ่งไม่ถึงขั้นที่สามารถคิดค้นได้แบบครบวงจร

นอกจากนั้นแล้ว รายละเอียดกฎหมายสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา ฉบับแก้ไขนั้นยังมีจุดบกพร่องที่ต้องแก้ไขหรือควรคงไว้ตามกฎหมายสิทธิบัตรเดิม เช่น การบังคับใช้สิทธิตามมาตรา 17, 22 ได้ขยายเวลาการบังคับใช้สิทธิจาก 3 ปี เป็น 4 ปี และยังเพิ่มเงื่อนไขการบังคับใช้สิทธิได้ก็ต่อเมื่อมีผู้ขอใช้สิทธิดำเนินการติดต่อผู้ทรงสิทธิเสียก่อนภายในระยะเวลาอันควร ซึ่งไม่ได้กำหนดระยะเวลาอันควรให้แน่นอนว่าเป็นเวลากี่ปี ทำให้เป็นการขยายเวลาเพิ่มขึ้นไปอีก ส่วนการเพิกถอนสิทธิตามหลักการของพ.ร.บ.สิทธิบัตร พ.ศ.2522 กำหนดว่าหากไม่มีการผลิตในราชอาณาจักรหลังจาก 6 ปี นับจากวันออกสิทธิบัตรก็ให้เพิกถอนสิทธิได้ซึ่งเป็นหลักการสากลของสิทธิบัตร เพื่อให้มีการนำสิทธิบัตรไปใช้ในการผลิตอุตสาหกรรมมากขึ้น ไม่ทำให้เกิดการผูกขาด แต่ในร่างพ.ร.บ. ฉบับแก้ไข กำหนดว่าเมื่อพ้น 2 ปี จากวันออกใบอนุญาตให้ใช้สิทธิตามมาตรา 50 ซึ่งเท่ากับเป็นการเพิกถอนสิทธิไปรวมอยู่กับการบังคับใช้สิทธิ แสดงว่าถ้าไม่มีการบังคับใช้สิทธิแล้ว 2 ปี ก็ไม่สามารถเพิกถอนสิทธิบัตรได้ แม้ว่าจะไม่มีการผลิตในราชอาณาจักรก็ตาม นอกจากนี้ยังเห็นสมควรที่จะคงไว้ซึ่งมาตรา 77 ที่อนุญาตให้มีการนำเข้าซ้อนได้ในกรณีไม่มีการผลิตหรือผลิตไม่พอ และเช่นเดียวกัน

ทางด้านคัดค้าน ได้แก่ ประธานชมรมแพทย์ชนบทกล่าวว่า โครงการต่อต้านสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา ซึ่งประกอบด้วยชมรมแพทย์ชนบท กลุ่มเภสัชกร โรงพยาบาลชุมชน กลุ่มศึกษาปัญหายา สหพันธ์นักศึกษาแพทย์แห่งประเทศไทย สโมสรนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย สโมสรนิสิตนักศึกษาเภสัชศาสตร์แห่งประเทศไทย คณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนเพื่อสาธารณสุขมูลฐาน ได้ร่วมกันยื่นข้อเสนอต่อสภาฯ เพื่อประกอบการพิจารณาร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตร

ฉบับแก้ไข ในวาระที่ 2 และ 3 โดยมีข้อเสนอดังนี้ 1) ไม่จำเป็นต้องรับแก้ไข พ.ร.บ.สิทธิบัตร ในขณะนี้ควรจะชะลอการพิจารณาหลังจากที่การประชุมในระดับนานาชาติ 2) สภาฯ ควรพิจารณาร่างพ.ร.บ.ดังกล่าวอย่างรอบคอบ และยืนอยู่บนผลประโยชน์ของประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศ ไม่ควรผ่านมติเห็นชอบร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตรนี้ ถึงแม้จะรับหลักการแล้วก็ตาม 3) กระทรวงสาธารณสุขควรเร่งดำเนินมาตรการด้านคุ้มครองผู้บริโภค เพื่อป้องกันการเอารัดเอาเปรียบอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ 4) รัฐบาลต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนาอุตสาหกรรมยา และการวิจัยด้านการแพทย์อย่างจริงจังและเร่งด่วน เพื่อให้ประเทศไทยสามารถพึ่งตนเองได้ 5) กระทรวงพาณิชย์ควรเปลี่ยนแปลงทัศนคติและจุดยืนให้ยืนอยู่บนผลประโยชน์ และเอกราชอธิปไตยของประเทศให้มากที่สุด การเจรจาไม่ควรกระทำการใด ๆ เพื่อเอาใจสหรัฐฯเพียงด้านเดียว 6) การพิจารณาของสภาฯ ควรเปิดให้มีการรับฟังเสียงความคิดเห็นจากประชาชน เพื่อให้ได้ข้อมูลรอบด้าน (สยามรัฐ 21 พฤศจิกายน พ.ศ.2534)

และในวันที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2534 ทางโครงการศึกษาระบบทรัพย์สินทางปัญญา สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้ร่วมกันจัดทำเอกสารวิเคราะห์ร่างพ.ร.บ. สิทธิบัตร (ฉบับที่..) ปีที่... เปรียบเทียบกับพ.ร.บ.สิทธิบัตร พ.ศ.2522 เพื่อส่งยื่นให้กับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

หลังจากที่สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ได้มีมติรับหลักการของร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตร ผ่านวาระ 1 เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ.2534 แล้ว ได้มีการประชุมคณะกรรมาธิการฯ พิจารณาร่างกฎหมายสิทธิบัตรถึง 2 ครั้ง แต่ผลไม่คืบหน้า เพราะปลัดกระทรวงพาณิชย์และปลัดกระทรวงสาธารณสุข มีความเห็นขัดแย้งกัน และมีการประชุมครั้งที่ 3 ในวันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ.2534 โดยเฉพาะในเรื่องของระยะเวลาบังคับใช้กฎหมาย (Grace Period) โดยกระทรวงสาธารณสุขก็ยังคงยืนยันว่าควรจะใช้ระยะเวลาในการเตรียมความพร้อมก่อนที่กฎหมายจะออกมาใช้บังคับ 4 ปี แต่กระทรวงพาณิชย์ก็ยังคงเห็นควรให้เป็น 180 วัน และข้อขัดแย้งเรื่องระยะเวลาในการบังคับใช้กฎหมายก็ยังคงเป็นประเด็นถกเถียงอยู่ในคณะกรรมาธิการฯ แต่อย่างไรก็ตาม คณะกรรมาธิการจะผลักดันให้กฎหมายดังกล่าวผ่านทั้ง 3 วาระภายในเดือนมีนาคม พ.ศ.2535

ส่วนในประเด็นที่คณะกรรมาธิการฯ กำลังพิจารณาที่สำคัญมี 5 ประเด็นคือ 1) ระยะเวลาบังคับใช้ของกฎหมายควรเป็น 180 วัน หรือ 4 ปี 2) อายุการคุ้มครองสิทธิบัตรควรเป็น

20 ปี หรือ 17 ปี 3) การกำหนดระยะเวลาการยื่นคำขอในประเทศกรณีได้ยื่นคำขอไว้ในต่างประเทศ ก่อนแล้วว่าควรกำหนดไว้ 12 เดือนเท่าเดิม หรือ 18 เดือน 4) การกำหนดให้มีคณะกรรมการสิทธิบัตรยาเพื่อเป็นกลไกป้องกันผลกระทบเกี่ยวกับยาอาจไม่ได้ผล 5) ควรตัดมาตรการตามมาตรา 77 ของกฎหมายสิทธิบัตรเดิม (การยอมให้นำเข้าซ้อนได้) ออกหรือไม่

อย่างไรก็ตาม ทางด้านสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย ได้แสดงทัศนะสนับสนุนร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตร ตามแนวทางเดียวกับกระทรวงพาณิชย์ ซึ่งมีแนวโน้มโอนอ่อนตามข้อเสนอของสหรัฐฯ โดยสังเกตได้จากในประเด็นต่าง ๆ เช่น สนับสนุนระยะเวลาบังคับใช้กฎหมายควรเป็น 180 วัน เพราะไม่มีเหตุผลพิเศษแน่ชัดว่า การขยายกำหนดเวลาออกไปมีวัตถุประสงค์อย่างไร และจะดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวได้หรือไม่ การเตรียมความพร้อมด้านบุคลากรระยะเวลา 180 วันก็คงเพียงพอ และผลกระทบต่อราคายาที่จะเกิดก็จะไม่เกิดทันทีทันใด กว่าจะเกิดก็อีก 5-7 ปีข้างหน้า จำนวนยาใหม่ก็จะมีผลกระทบด้านราคาก็มีจำนวนน้อย และโรงงานผลิตยาก็ไม่ได้รับผลกระทบเช่นกัน เพราะยาที่มีการผลิตขณะนี้จะไม่ได้รับความคุ้มครอง นอกจากนี้การพัฒนาอุตสาหกรรมยาจะดำเนินต่อไปอย่างเป็นระบบและรวดเร็วกว่าเดิม เพราะระบบสิทธิบัตรยาไม่ใช่เป็นระบบผูกขาด (Monopoly) เหมือนกรณีบุหรี่ สุรา แต่เป็นการใช้สิทธิเด็ดขาด (Exclusive Right) แก่สิ่งที่ได้ทำการประดิษฐ์ขึ้นใหม่ ๆ ในช่วงเวลาจำกัดเท่านั้น และหากไม่ดำเนินการแก้ไขกฎหมายดังกล่าว หรือชะลอวันที่กฎหมายมีผลบังคับใช้ออกไปจะถูกประเทศคู่ค้าที่สำคัญและประเทศอื่น ๆ ใช้มาตรการตอบโต้ทางการค้า อันจะเกิดผลเกี่ยวเนื่องกับระบบเศรษฐกิจและสังคมของประเทศได้ และอาจเกิดผลกระทบมากขึ้น เพราะการเจรจาการค้าหลายฝ่าย (GATT) มีแนวโน้มสิ้นสุดต้นปี 2535 ซึ่งได้กำหนดให้มีการคุ้มครองย้อนหลังเพื่อบังคับใช้กับประเทศที่ดำเนินการแก้ไขกฎหมายภายหลังข้อตกลงยุติแล้ว ส่วนในประเด็นเรื่องอายุการคุ้มครองสิทธิบัตรต้องดูจากช่วงระยะเวลาที่สิทธิบัตรมีผลบังคับใช้ ซึ่งประเทศไทยกำหนดไว้ 20 ปี นับแต่ยื่นคำขอจดทะเบียน ซึ่งต้องใช้เวลาพิจารณารับจดทะเบียน 2-3 ปี ผลบังคับใช้จึงเป็น 17-18 ปี และแนวโน้มการเจรจาแกตต์ก็คุ้มครองไว้ถึง 20 ปี นับแต่วันยื่นคำขอ สำหรับการกำหนดระยะเวลาการยื่นคำขอในประเทศ กรณีคำขอยื่นไว้ก่อนแล้วในต่างประเทศ (โดยถือว่าเป็นการประดิษฐ์ใหม่) ที่กำหนดไว้ 12 เดือน ไม่สอดคล้องกับแนวมาตรฐานการปฏิบัติงานในการพิจารณาความใหม่ และสนธิสัญญาว่าด้วยความร่วมมือด้านสิทธิบัตร (PATTENT COOPERATION TREATY) กำหนดห้ามการเปิดเผยหรือประกาศโฆษณาคำขอรับสิทธิบัตรก่อน 18 เดือนนับแต่วันยื่นคำขอวันแรก

นอกจากนั้นทางสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย เสนอความเห็นคัดค้านการจัดตั้งคณะกรรมการสิทธิบัตรยา เพื่อเป็นการป้องกันผลกระทบสิทธิบัตรยา เพราะการจัดตั้งอาจจะไม่ได้ผลเนื่องจากโครงสร้างกฎหมายมีกลไกป้องกันผลกระทบสาธารณประโยชน์โดยตัวเองอยู่แล้ว และในประเด็นเรื่องการนำเข้าซ้อนนั้น นายประยูร กล่าวว่า ไม่มีประเทศใดที่กำหนดให้มีการยอมนำเข้าซ้อนตามมาตรา 77 ได้ เพราะไม่สามารถใช้ได้ผลในเชิงปฏิบัติ และมาตรการดังกล่าวก็ไม่สอดคล้องกับบรรทัดฐานระหว่างประเทศตามอนุสัญญากรุงปารีสด้วย ที่สำคัญคือมีมาตรการอื่นที่บังคับใช้เทียบเท่ากันอยู่แล้ว (มาตรา 46 ร่างพ.ร.บ.แก้ไขใหม่) (ผู้จัดการรายวัน, เดลินิวส์ 12 ธันวาคม พ.ศ.2534)

ในวันที่ 12 ธันวาคม พ.ศ.2534 ทางด้านกลุ่มตัวแทนคณะแพทย์จากโรงพยาบาลราชธานี โรงพยาบาลชุมชนพิษณุโลก โรงพยาบาลปราจีนบุรี โรงพยาบาลพระนครศรีอยุธยา โรงพยาบาลสุรินทร์ และโรงพยาบาลกระบี่ รวม 6 จังหวัด ร่วมกับกลุ่มชมรมแพทย์ชนบท กลุ่มเภสัชกรโรงพยาบาลชุมชน ได้นำข้อมูลและรายชื่อผู้คัดค้านเรื่องสิทธิบัตรยามายื่นชี้แจงต่อคณะกรรมาธิการฯ ซึ่งมีนายพิชัย วาศนาส่ง เป็นประธานคณะกรรมาธิการฯวิสามัญ โดยได้เข้าพบนายอาสา สารสิน รองประธานรัฐสภา เพื่อประกอบการพิจารณาของคณะกรรมาธิการฯ โดยกลุ่มบุคลสากรทางการแพทย์จากจังหวัดต่างๆได้กล่าวชี้แจงต่อนายอาสาว่า ข้อมูลที่นำเสนอนี้เป็นข้อมูลของแต่ละจังหวัด รวมผู้ลงชื่อทั้งหมดกว่าหนึ่งพันคนที่มีความเห็นสอดคล้อง ต้องการให้ตัดมาตรา 9 (1) ที่เกี่ยวกับเรื่องการคุ้มครองสิทธิบัตรยา พร้อมทั้งย้ำว่าหากมีการประกาศใช้พ.ร.บ.นี้ โดยไม่มีการเปลี่ยนแปลงแก้ไขประชาชนระดับล่างจะได้รับความเดือดร้อน เนื่องจากยาจะมีราคาแพง และเห็นว่าคณะกรรมาธิการฯวิสามัญยังไม่ได้รับข้อมูลที่เกี่ยวกับเรื่องนี้ น่าจะมีส่วนช่วยในการตัดสินใจของคณะกรรมาธิการฯได้ ส่วนทางด้านกลุ่มคัดค้านดังกล่าวได้ขอเข้าชี้แจงต่อคณะกรรมาธิการฯ เพื่อรับฟังข้อมูลจากสาธารณชนผู้เกี่ยวข้องและผู้ที่อาจได้รับผลกระทบจากเรื่องนี้โดยตรง นอกจากนี้คณะกรรมาธิการฯควรจะเปิดเผยข้อมูลภายหลังการประชุมทุกครั้งให้ประชาชนทราบ

อย่างไรก็ตามในวันที่ 8 มกราคม พ.ศ. 2535 ทางด้านกระทรวงพาณิชย์ได้กล่าวชี้แจงถึงความคืบหน้า เกี่ยวกับการพิจารณาร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตรฉบับใหม่ ของคณะกรรมาธิการวิสามัญ โดยนายยรรยง พวงราช รองอธิบดีกรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ ได้กล่าวว่าทางคณะกรรมาธิการฯ จะพิจารณาร่างกฎหมายดังกล่าวให้เสร็จอย่างช้าภายในวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2535 เพื่อให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติพิจารณารายละเอียดในวาระ 2 และเห็นชอบผ่านร่างกฎหมายทั้งฉบับต่อไป และสำหรับประเด็นปัญหาเรื่องระยะเวลาในการนำกฎหมายมาบังคับใช้ภายหลัง สามารถตกลงกัน

ได้แล้ว โดยเห็นพ้องกับตามร่างฯที่กระทรวงพาณิชย์เสนอคือ 180 วัน ทั้งนี้เพราะคณะกรรมาธิการฯมองเป็นแนวโน้มของการเจรจาการค้าหลายฝ่ายรอบอุรุกวัย การกำหนดระยะเวลาเพื่อนำกฎหมายมาบังคับใช้ 180 วันจะเป็นประโยชน์มากกว่า ส่วนประเด็นที่ยังมีปัญหาในการพิจารณาอยู่ขณะนี้คือ การบังคับใช้สิทธิ์ (Compulsory Licensing) ซึ่งคณะกรรมาธิการฯต้องการให้มีความชัดเจนขึ้น โดยมอบหมายให้กระทรวงพาณิชย์ปรับปรุงเรื่องดังกล่าวให้รัดกุมยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น ประเด็นเรื่องการเข้าใช้สิทธิของเจ้าของสิทธิบัตรกฎหมายใหม่ได้กำหนดคำว่า "การจำกัดการแข่งขัน" ไว้แทนข้อความเดิมที่กำหนดไว้ว่าการเข้าใช้สิทธิของเจ้าของสิทธิ์ได้ กรณีเจ้าของสิทธิ์ใช้ "สิทธิ์โดยไม่ชอบธรรม" ซึ่งเป็นคำที่เป็นนามธรรมมากเกินไป การเปลี่ยนเป็นการจำกัดการแข่งขันจะมีมาตรการที่ชัดเจนมากกว่า และวัดได้ว่าการกระทำเช่นไรเป็นการกระทำที่จำกัดการแข่งขัน นอกจากนี้ยังมีอีกประเด็นหนึ่งที่ขังต้องพิจารณาในรายละเอียดเพิ่มขึ้นคือ เรื่องคณะกรรมการสิทธิบัตรยา ว่าจะกำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการฯ นี้ไว้แคบหรือกว้างเพียงใด ซึ่งเป็นประเด็นที่คณะกรรมาธิการฯยังไม่พอใจ เนื่องจากยังมีความชัดเจนไม่เพียงพอ (ผู้จัดการรายวัน 9 มกราคม พ.ศ.2535)

ส่วนทางด้านกลุ่มบริษัทยาท้องถิ่น ได้ทำการเคลื่อนไหวคัดค้านในครั้งสุดท้าย โดยนายแพทย์ไววุฒิ ธเนศวรกุล เลขาธิการสมาคมไทยอุตสาหกรรมผลิตยาแผนปัจจุบัน (TPMA) ได้กล่าวในวันที่ 16 มกราคม พ.ศ.2535 ซึ่งร่างกฎหมายสิทธิบัตรอยู่ระหว่างการพิจารณาของสภานิติบัญญัติฯ และมีแนวโน้มว่าสภานิติบัญญัติฯ จะพิจารณารวบรัดครั้งเดียวทั้งวาระ 2 และ 3 ให้เสร็จสิ้นภายในเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2535 เนื่องจากใกล้สิ้นสุดรัฐบาลนายอานันท์ และที่ผ่านมาข้อมูลรายละเอียด การเจรจาระหว่างฝ่ายไทยและสหรัฐฯ ไม่ได้มีการเผิดเผยรายละเอียดต่อสาธารณชนมากเท่าที่ควร ดังนั้นทางสมาชิกผู้ผลิตยาทั่วประเทศจึงได้ขอเสนอแนะทางออกเป็นครั้งสุดท้ายจำนวน 9 ประการคือ

1) ระยะเวลาการปรับตัวก่อนกฎหมายบังคับใช้ (มาตรา 2) ควรจะมีระยะเวลาก่อนกฎหมายบังคับใช้ อย่างน้อย 4 ปี ไม่ใช่ 180 วัน ตามร่างพ.ร.บ.ฉบับใหม่ เนื่องจากประเทศไทยเป็นประเทศกำลังพัฒนา ควรจะให้เวลาหน่วยงานต่าง ๆ ได้มีการปรับตัว เตรียมพร้อมรับพ.ร.บ.สิทธิบัตรฉบับใหม่ฉบับนี้ ซึ่งแม้แต่ประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น แคนาดา ยังกำหนดให้มีระยะเวลาก่อนการบังคับใช้ถึง 4 ปี ทั้งนี้เพื่อให้กองสิทธิบัตรของประเทศไทยที่เพิ่งจะตั้งขึ้นได้เตรียมพร้อมในทุกด้าน จนสามารถตรวจสอบถึงความใหม่และความเพียงพอของข้อมูลที่จะขอรับสิทธิ

บัตร เพื่อให้เป็นแหล่งรวบรวมถ่ายทอดความรู้อย่างแท้จริง เพราะปัจจุบันหน่วยงานในประเทศไทยตรวจสอบเองไม่ได้ ต้องส่งไปตรวจสอบที่ออสเตรเลีย

2) สิ่งที่ไม่ได้รับความคุ้มครองตามร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตร มาตรา 9 ซึ่งร่างพ.ร.บ. สิทธิบัตร พ.ศ.2522 มีผลให้มีสิ่งที่ได้รับความคุ้มครองเพิ่มขึ้น เช่น ยา และกรรมวิธีทางเทคโนโลยีชีวภาพ ซึ่งมีผลกระทบต่อประชาชน จึงเสนอให้เพิ่มสิ่งที่ไม่ได้คุ้มครองคือ การประดิษฐที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา ซึ่งที่ผ่านมากระทรวงพาณิชย์ได้ตัดออก สำหรับเรื่องยา หากต้องการให้พ.ร.บ.นี้คุ้มครองเฉพาะตัวยาใหม่จริง ๆ ควรระบุในมาตรา 9 ว่าให้สำหรับยาแล้วไม่คุ้มครองข้อบ่งใช้ใหม่ ตัวยาผสมใหม่ รูปแบบใหม่ของการใช้ยา

3) การขยายระยะเวลาคุ้มครองมาตรา 35 ไม่ควรกำหนดระยะเวลาการให้ความคุ้มครองเป็นระยะเวลา 20 ปี แน่นอนเวลาเดียว ควรให้ระบะการคุ้มครองขึ้นกับเงื่อนไขเกี่ยวกับการผลิต และการพัฒนาวิจัยในประเทศเช่นเดียวกับประเทศแคนาดา เช่น หากมีการผลิตผลิตภัณฑ์นั้น ๆ ในประเทศโดยว่าจ้างบริษัทคนไทย มีการพัฒนาและวิจัย รวมทั้งถ่ายทอดเทคโนโลยีให้ระยะเวลาคุ้มครอง 20 ปี ในขณะที่แคนาดา 17-20 ปี และหากมีการผลิตผลิตภัณฑ์นั้น ๆ ในประเทศโดยผู้ทรงสิทธิบัตรตั้งโรงงานผลิตเอง ให้ระยะเวลาคุ้มครอง 15 ปี ส่วนหากไม่มีการผลิตในประเทศ แต่นำเข้าให้ระยะเวลาคุ้มครองเป็น 10 ปี

4) การเพิ่มสิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตรการร่างพ.ร.บ.ฉบับแก้ไขใหม่นี้ได้ให้ผู้ทรงสิทธิ มีสิทธิในการเสนอขายและนำเข้าด้วย ทำให้เกิดการผูกขาดได้ง่าย ไม่มีการถ่ายทอดเทคโนโลยี เพราะไม่จำเป็นต้องนำผลิตภัณฑ์นั้นมาผลิตในประเทศ จึงไม่ควรให้ผู้ทรงสิทธิบัตรมีสิทธิแต่เพียงผู้เดียวในการเสนอขายและนำเข้า

5) ขอบเขตการคุ้มครองได้ให้ขอบเขตความคุ้มครองนอกจากที่ระบุในข้อถือสิทธิ์แล้วยังคุลมไปถึงสิ่งที่ไม่ได้ระบุโดยตรง โดยใช้คำว่าสิ่งที่มีสาระสำคัญ เช่นเดียวกับลักษณะของการประดิษฐ์ที่ระบุในข้อถือสิทธินั้น

6) การบังคับใช้สิทธิตามพ.ร.บ. พ.ศ.2522 ในกรณีที่ระบุว่าหากไม่มีการผลิตหรือใช้กรรมวิธีตามสิทธิบัตรในราชอาณาจักร หรือไม่มีการขาย หรือขายผลิตภัณฑ์ดังกล่าวในราคาสูงเกินไป หรือมีผลิตภัณฑ์ไม่พอต่อความต้องการของประชาชน บุคคลอื่นจะขอใช้สิทธิบัตรได้ แต่ในร่างพ.ร.บ.ฉบับแก้ไขกำหนดว่าหากเกิดเหตุการณ์ดังกล่าวจะขอให้สิทธิได้ต่อเมื่อผู้ขอต้องแสดงว่าได้พยายามขออนุญาตใช้สิทธิ และตกลงกันไม่ได้ในระยะเวลาอันสมควรเกสียก่อน คำว่าระยะเวลาอันสมควรนั้น ทำให้ไม่สามารถหาจุดสิ้นสุดได้ จึงเท่ากับว่า เป็นการขยายเวลาในการบังคับใช้สิทธิออกไปได้เรื่อยๆ จึงควรเปลี่ยนจากระยะเวลาอันสมควรเป็นภายในระยะเวลา 1 ปี เพื่อความชัดเจน

7) การเพิกถอนสิทธิบัตรในร่างพ.ร.บ.ฉบับแก้ไขใหม่นี้ จะเพิกถอนได้ต่อเมื่อมีการออกใบอนุญาตให้บุคคลอื่นใช้สิทธิก่อนเป็นเวลา 2 ปี และผู้ทรงสิทธิบัตรได้ใช้สิทธิโดยมิชอบธรรม หรือได้ให้ผู้อื่นใช้สิทธิโดยไม่ทำสัญญา จึงถูกเพิกถอนได้ เท่ากับการนำเพิกถอนไปผูกกับการบังคับใช้สิทธิ์ ซึ่งตามพ.ร.บ. พ.ศ.2522 นั้น หากไม่มีการผลิตเป็นเวลา 6 ปี นับแต่วันออกสิทธิบัตรก็สามารถเพิกถอนสิทธิบัตรได้ทันที ดังนั้นจึงควรให้คงวิธีเดิมตามพ.ร.บ.สิทธิบัตร พ.ศ.2522

8) การนำเข้าซ้อนตามพ.ร.บ.สิทธิบัตร พ.ศ.2522 มีมาตรา 77 กำหนดให้มีการนำเข้าซ้อน ถ้ายังไม่มีการผลิตหรือใช้กรรมวิธีการผลิตตามสิทธิบัตรบุคคลอื่นสามารถนำเข้าผลิตภัณฑ์นั้นได้ จนกว่าอธิบดีจะสั่งห้าม เป็นการกระตุ้นให้ผู้ทรงสิทธิบัตรต้องรีบให้มีการผลิตผลิตภัณฑ์นั้นภายในประเทศ แต่ร่างพ.ร.บ.ใหม่นี้ได้ตัดมาตรานี้ออกไป ทำให้ผู้ทรงสิทธิบัตรไม่มีความจำเป็นต้องรีบผลิตหรือนำเข้า อาจเกิดความขาดแคลนได้ ดังนั้นจึงควรให้มาตรานำเข้าซ้อนดังกล่าวไว้ด้วย

9) การฟ้องผู้ฝ่าฝืนตามสิทธิบัตรร่างพ.ร.บ. ฉบับแก้ไขกำหนดให้มีการฟ้องร้องในการละเมิดสิทธิตามสิทธิบัตรให้มีการสันนิษฐานกันไว้ก่อนว่า จำเลยได้ละเมิดสิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตร และจำเลยต้องหาหลักฐานมาพิสูจน์เพียงฝ่ายเดียว ซึ่งหลักกฎหมายสากลทั้งสองฝ่ายคือโจทก์ และจำเลย ต้องมีหน้าที่หาหลักฐานมาพิสูจน์กันในศาล การสันนิษฐานว่าผู้ใดเป็นฝ่ายผิดให้เป็นหน้าที่ของศาล ไม่จำเป็นต้องกำหนดในพ.ร.บ.สิทธิบัตร จึงควรตัดมาตรานี้ออกไป (กรุงเทพธุรกิจ 17 มกราคม พ.ศ.2535)

ในวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535 ทางคณะกรรมาธิการฯได้พิจารณาร่างกฎหมายดังกล่าวเสร็จเรียบร้อยแล้ว และอยู่ในขั้นตอนการปรับปรุงถ้อยคำเพื่อนำเข้าสภานิติบัญญัติฯ ในวาระที่ 2 และ 3 ต่อไป โดยได้ยืนยันว่า ระยะเวลาการบังคับใช้กฎหมายนี้ ซึ่งกำหนดให้มีผล 180 วัน หลังจากประกาศในราชกิจจานุเบกษาตามร่างเดิมของกระทรวงพาณิชย์นั้นเป็นเรื่องที่ถูกต้องแล้ว ทั้งนี้คณะกรรมาธิการฯให้เหตุผลว่า ถึงแม้ว่าเรื่องสิทธิบัตรอื่น ๆ ตามร่างข้อตกลงแกตต์นั้นผ่อนปรนให้ประเทศที่กำลังพัฒนา จะสามารถมีระยะเวลาปรับตัวได้ประมาณ 4-5 ปีก็ตาม แต่ยกเว้นเรื่องยาและอุปกรณ์การเกษตรตามมาตรา 70 (8) ของแกตต์ที่จะมีผลบังคับใช้ในวันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2536 และทางคณะกรรมาธิการฯ เห็นว่าหากเปรียบเทียบด้านการลงทุนของต่างประเทศที่จะมาถ่ายทอดเทคโนโลยีให้กับประเทศไทย ซึ่งคาดว่าจะเกิดขึ้นหลังมีกฎหมายสิทธิบัตรยาใช้ในประเทศไทยแล้ว การยืดระยะเวลาใช้กฎหมายออกไปตามข้อโต้แย้งจะมีผลให้ยืดระยะเวลา การถ่ายทอดเทคโนโลยีออกไปเป็น 4 ปี ซึ่งเป็นผลเสียต่อประเทศไทยมากกว่า นอกจากนั้นทางคณะกรรมาธิการฯยังได้เรียกกระทรวงพาณิชย์มาสอบถามว่ามีความพร้อมเพียงใดที่จะทำให้กฎหมายนี้

มีผลทางปฏิบัติและกระทรวงพาณิชย์สามารถควบคุมได้หรือไม่ ซึ่งทางกระทรวงพาณิชย์ยืนยันว่าพร้อมที่ดูแลเรื่องนี้

นอกจากนั้นในเรื่องของยาก็ยังจะมีคณะกรรมการอาหารและยารวมทั้งกระทรวงสาธารณสุขดูแลในเรื่องนี้ และมีกระทรวงพาณิชย์ที่จะดูแลเรื่องราคา เพราะฉะนั้นไม่น่าเป็นปัญหาเรื่องราคาที่จะสูงขึ้น เนื่องจากพระราชบัญญัตินี้ และจะไม่มีการคุ้มครองยาเก่าที่มีอยู่ก่อนที่พระราชบัญญัตินี้บังคับใช้ และสำหรับประเด็นคณะกรรมการสิทธิบัตรนั้น คณะกรรมาธิการฯเห็นว่า ยาเป็นของจำเป็นที่เกี่ยวข้องกับประชาชนส่วนใหญ่จึงควรมีคณะกรรมการชุดหนึ่งเพื่อทำหน้าที่ดูและติดตามประเมินผลของราคายาตามสิทธิบัตรและการถ่ายทอดเทคโนโลยีร่วมกันไปด้วย ซึ่งคณะกรรมการสิทธิบัตรยาจะมีปลัดกระทรวงพาณิชย์เป็นประธานขึ้นตรงต่อนายกรัฐมนตรีจะมีอำนาจหน้าที่ในการเพิกถอนควบคุมในกรณีที่ยาเกิดขาดแคลน หรือมีราคาแพงอันเนื่องจากเหตุต่าง ๆ หรืออาจจะเกิดจากความจงใจของผู้ทรงสิทธิ์ ในประเด็นนี้ถือว่าเป็นการคงร่างเดิมของรัฐบาลที่เสนอเข้ามา (ผู้จัดการรายวัน 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535)

ในวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535 ในรายการมองต่างมุม ซึ่งเป็นรายการทางโทรทัศน์ได้มีการอภิปรายในหัวข้อเรื่อง "ความจำเป็นของสิทธิบัตรยา" ซึ่งมีทั้งผู้แสดงความคิดเห็นจากฝ่ายสนับสนุนและคัดค้าน แต่อย่างไรก็ตามทางด้านคณะกรรมการประสานงานองค์กรเอกชนเพื่อการสาธารณสุข (คปอส.) ซึ่งเป็นกลุ่มคัดค้านร่างกฎหมายสิทธิบัตร ได้ชี้แจงประเด็นปัญหาเรื่องสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาว่า เป็นความเข้าใจผิดที่มีผู้กล่าวว่าการมีสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาแล้วจะสามารถควบคุมคุณภาพยาได้ และการที่ไม่มีสิทธิบัตรจะเป็นอุปสรรคต่อการประดิษฐ์คิดค้นยาใหม่ โดยทางคปอส.ได้มีเอกสารชี้แจงว่าการมีสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาไม่มีผลต่อคุณภาพยา เนื่องจากการควบคุมคุณภาพยาจะขึ้นอยู่กับการตรวจสอบควบคุมของกระทรวงสาธารณสุข กล่าวคือยาทุกชนิดจะต้องผ่านการขึ้นทะเบียนตำรับยาที่สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาเพื่อตรวจสอบว่าได้มาตรฐานหรือไม่ ดังนั้น แม้จะไม่มีสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา ประสิทธิภาพและความปลอดภัยของยาก็ได้รับการควบคุมจากกระทรวงสาธารณสุขอยู่แล้ว ดังนั้นหากต้องการแก้ไขการควบคุมคุณภาพยาก็จะต้องแก้ไขที่กลไกการควบคุมของกระทรวงสาธารณสุข ไม่ใช่ที่การมีหรือไม่มีสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา นอกจากนั้นในประเด็นที่กล่าวว่าการไม่มีสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาจะเป็นอุปสรรคต่อการนำเข้ายาที่เพิ่งประดิษฐ์ขึ้นใหม่ เช่น ยารักษาเอดส์ แต่นั่นก็ไม่เป็นความจริง เนื่องจากในปัจจุบัน แม้จะไม่มีสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา แต่ก็มียาใหม่ ๆ เข้ามาใช้เสมอ ซึ่งในทางกลับกัน หากมีสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาแล้ว ผู้ที่ได้สิทธิบัตร (ตัวแทนจำหน่ายหรือผู้ผลิตแต่ผู้เดียวในประเทศ) หากไม่นำเข้า

ยาชนิดนั้น ๆ บริษัทอื่น ๆก็ไม่สามารถนำเข้าวัตถุดิบจากประเทศอื่นมาผลิตยาตัวนั้นได้ ย่อมจะเกิดความขาดแคลน ดังนั้นทางคปอส.จึงกล่าวว่า การขาดแคลนยาจึงเกิดจากการมีสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาหาใช่เกิดจากการไม่มีสิทธิบัตร (ผู้จัดการรายวัน 8-9 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535)

อย่างไรก็ตาม ในขณะที่มีการเตรียมการนำร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตรฉบับแก้ไขเข้าสู่การพิจารณาของสภานิติบัญญัติแห่งชาติในวาระที่ 2 และ 3 นั้นทางฝ่ายสหรัฐฯ ได้เคลื่อนไหวอีกครั้งหนึ่งคือ ในวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535 นายเดวิด ฟลอยด์ แลมเบิร์ตสัน เอกอัครราชฑูตสหรัฐฯประจำประเทศไทยได้เข้าพบนายอมเรศ ศิลาอ่อน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ โดยได้พูดคุยเรื่องสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาเป็นกรณีพิเศษ และในวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535 นายอมเรศก็ได้นำนายแลมเบิร์ตสัน เข้าพบนายอานันท์ ปันยารชุน นายกรัฐมนตรี ที่ทำเนียบรัฐบาลเป็นเวลาครึ่งชั่วโมง โดยนายอานันท์ได้กล่าวถึงการเข้ามาพบของฑูตสหรัฐฯในครั้งนี้ว่าเป็นการเข้ามาสอบถามถึงความคืบหน้าเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติสิทธิบัตร ซึ่งมีการแก้ไขครอบคลุมเรื่องสิทธิบัตรยา ซึ่งได้แจ้งไปว่า ขณะนี้กำลังอยู่ในสภานิติบัญญัติฯ โดยคณะกรรมาธิการฯกำลังพิจารณาและจะเข้าสู่วาระที่ 2 และ 3 เพื่อผ่านเป็นกฎหมายต่อไป โดยคาดว่าร่างกฎหมายที่ผ่านกรรมาธิการพิเศษอาจจะเข้าสู่สภานิติบัญญัติฯวาระ 2 และ 3 ในวันศุกร์ที่ 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535 อย่างไรก็ตามนายกรัฐมนตรีย้ำว่า การออกกฎหมายสิทธิบัตรไม่ใช่เพื่อความพอใจของสหรัฐฯ และย้ำว่าร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวในความเป็นจริงมีผลกระทบต่อเรื่องราคายาเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

ส่วนทางด้านฝ่ายคัดค้าน ซึ่งนำโดยสหพันธ์นักศึกษาแพทย์แห่งประเทศไทย ยังคงได้ออกมาคัดค้านพ.ร.บ.สิทธิบัตรฉบับใหม่อีกครั้ง โดยประเด็นที่ฝ่ายค้านกล่าวอ้างคือ การบิดเบือนร่างข้อตกลงทั่วไปว่าด้วยภาษีศุลกากร และการค้าหรือแกตต์ เพื่อเอื้อประโยชน์แก่สหรัฐฯ โดยเฉพาะเวลาบังคับใช้กฎหมายเพียง 180 วันซึ่งในร่างแกตต์อนุญาตให้ประเทศกำลังพัฒนามีเวลาเตรียมการ 4 ปี และหากเทคโนโลยีเป็นเทคโนโลยีที่ใหม่จะมีเวลายืดออกไปอีกเป็น 5 ปี นอกจากนี้คณะกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาร่างกฎหมายสิทธิบัตรได้รับข้อมูลที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง ฝ่ายค้านจึงขอยืนยันให้ระยะเวลาในการบังคับใช้กฎหมายสิทธิบัตรไทยอย่างน้อย 5 ปี เพื่อป้องกันผลกระทบที่เกิดจากยาแพง การผูกขาดยาและเตรียมความพร้อมในการถ่ายทอดเทคโนโลยี (ผู้จัดการรายวัน 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535)

และการเคลื่อนไหวของกลุ่มนิสิตนักศึกษา 5 องค์กรประกอบด้วย สหพันธ์นิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัยมหิดล สโมสรนิสิตนักศึกษาเภสัชศาสตร์แห่งประเทศไทย และสหพันธ์นัก

ศึกษาแพทย์แห่งประเทศไทย (สพท.) . ได้เข้ายื่นจดหมายถึงประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกา ผ่านสถานฑูตสหรัฐฯประจำประเทศไทย ในวันที่ 11 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535 เพื่อแสดงความเสียใจกับพฤติกรรมฉวยโอกาสของสหรัฐฯที่บีบบังคับประเทศไทยในเรื่องพ.ร.บ.สิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาเพื่อประโยชน์ของพ่อค้ายาสหรัฐฯ และยังได้ติดตามทวงถามการแก้ไขกฎหมายดังกล่าว ถือได้ว่าเป็นการกระทำน่ารังเกียจและเป็นการก้าวก่ายกิจกรรมภายในประเทศ (มติชน 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2535)

และต่อมาในวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535 ทางด้านตัวแทนนักศึกษาจาก 4 องค์กรได้เข้ายื่นหนังสือคัดค้านสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาต่อนายอมเรศ ศิลาอ่อน รมว.กระทรวงพาณิชย์ พร้อมทั้งได้มอบถ้วยรางวัล "แหกตา"ประชาชนยอดเยี่ยม" ให้กับตัวแทนของกระทรวงพาณิชย์เพื่อมอบให้นายอมเรศต่อไปด้วย ในหนังสือคัดค้านดังกล่าวระบุว่า มีการชี้แจงข้อมูลในคณะกรรมาธิการวิสามัญแปรญัตติร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตรอย่างบิดเบือนจากข้อเท็จจริง ในกรณีระยะเวลาการบังคับใช้กฎหมาย ซึ่งตามร่างข้อตกลงของแกตต์สามารถให้ระยะเวลาปรับตัวได้ 4 ปีก่อน ที่จะออกกฎหมายสำหรับประเทศกำลังพัฒนา แต่กลับมีการชี้แจงข้อมูลว่าหากรออีก 4 ปี จะต้องถูกบังคับให้คุ้มครองย้อนหลังนับตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2536 หากแกตต์สามารถตกลงกันได้ซึ่งเรื่องดังกล่าวไม่เป็นความจริง ดังนั้น จึงควรที่จะรักษาสิทธิของประเทศไทยในการที่จะปรับตัวในระยะเวลา 4 ปี ก่อนออกกฎหมาย มิใช่ 180 วันดังกล่าว (กรุงเทพธุรกิจ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535)

อย่างไรก็ตาม ทางด้านกระทรวงพาณิชย์ โดยนายพชร อิศรเสนาฯ กล่าวถึง เหตุผลการออกกฎหมายสิทธิบัตรว่าเพื่อสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางการค้าของโลกปัจจุบัน และการที่ให้มีผลบังคับใช้กฎหมายเพียง 180 วันแทนที่จะเป็น 4 ปี เพื่อให้โอกาสอุตสาหกรรมยาในประเทศปรับตัวได้ทันนั้น ได้กล่าวว่าไม่มีประโยชน์ และให้ยอมรับความจริงว่าอุตสาหกรรมยาในประเทศไม่เคยมีการพัฒนามาก่อน และกว่าร้อยละ 90 นำเข้ายาจากต่างประเทศ และยังได้กล่าวอ้างรายงานจากกระทรวงสาธารณสุขว่าประเทศไทยต้องใช้เวลาอย่างน้อยอีก 18 ปี ถึงจะพัฒนาอุตสาหกรรมยาภายในประเทศได้ และว่าจริง ๆ แล้ว กฎหมายสิทธิบัตรไม่จำเป็นต้องรีบออกภายในปีนี้ก็ได้เพราะไม่ว่าจะออกเป็นกฎหมายเมื่อไร ในส่วนของยา และเคมีเกษตรก็ต้องมีผลบังคับคุ้มครองย้อนหลังเริ่มตั้งแต่ 1 มกราคม พ.ศ.2536 ทั้งนั้น

ส่วนทางด้านนายยรรยง พวงราช รองอธิบดีกรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ ผู้รับผิดชอบเกี่ยวกับเรื่องกฎหมายยามาโดยตลอด ได้กล่าวว่า ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประเด็นที่ฝ่ายคัดค้านการ

แก้ไขพ.ร.บ.สิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา ว่าเป็นความเข้าใจผิดของผู้ที่ไม่ได้ติดตามเรื่องสิทธิบัตรมาโดยตลอด เพราะในร่างครั้งล่าสุดของแกตต์ได้กำหนดระยะเวลาการแก้ไขกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาทั้งหมด 7 รายการให้แก่ประเทศภาคีโดยกำหนดให้ประเทศที่เข้าข่ายประเทศอุตสาหกรรมมีเวลาแก้ไขกฎหมายให้เสร็จภายใน 1 ปี นับแต่ข้อตกลงแกตต์เริ่มบังคับใช้ ตามร่างข้อตกลงกำหนดวันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2536 เป็นวันบังคับใช้ ส่วนประเทศกำลังพัฒนา และประเทศสังคมนิยมมีเวลาแก้ไขกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาทั้งหมด 5 ปี นับตั้งแต่วันบังคับใช้ยกเว้นในเรื่องกฎหมายสิทธิบัตรทุกชนิด ประเทศกำลังพัฒนาสามารถยืดระยะเวลาในการแก้ไขกฎหมายได้ถึง 10 ปี แก่กรณีของสิทธิบัตรยานั้นมีมาตรการคุ้มครองพิเศษสำหรับประเทศที่ไม่มีกฎหมายให้ความคุ้มครองสิทธิบัตรในวันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2536 กล่าวคือประเทศนั้นจะต้องให้สิทธิเด็ดขาดทางการตลาด (Exclusive Marketing Rights) แก่ผู้ยื่นคอขอรับสิทธิบัตร (ม.70 (9)) พร้อมทั้งเริ่มกระบวนการรับคำขอรับสิทธิบัตรสำหรับผลิตภัณฑ์ยาและสารเคมีการเกษตร ดังนั้น การผ่านกฎหมายสิทธิบัตรของประเทศไทย จะไม่ทำให้เหตุการณ์ในเรื่องสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาเลวร้ายลง เพราะในกรณีที่แกตต์ตกลงกันได้ ประเทศภาคีก็จะต้องดำเนินกระบวนการทางสิทธิบัตร ตามที่กล่าวมาหรือในกรณีที่แกตต์ไม่สามารถตกลงกันได้ การมีกฎหมายสิทธิบัตรก็จะช่วยลดแรงกดดันที่มีมากขึ้นในเวทีการค้าโลก

และจากการที่ฝ่ายค้านกล่าวว่าการกำหนดระยะเวลาที่กฎหมายจะมีผลบังคับใช้หลังประกาศในราชกิจจานุเบกษา 180 วัน เป็นระยะเวลาที่สั้นกว่าระยะเวลาที่แกตต์ให้แก่ประเทศภาคีนั้นก็ไม่เป็นความจริง ทั้งนี้หากประเทศไทยออกกฎหมายในตอนนี้จะสามารถยืดระยะเวลาในการปรับตัวได้มากกว่าแกตต์กำหนดไว้เนื่องจากในมาตรการให้สิทธิเด็ดขาดทางการตลาดที่ระบุไว้ในร่างข้อตกลงแกตต์ระบุให้ประเทศภาคีที่ไม่มีกฎหมายคุ้มครองสิทธิบัตรยา ต้องให้สิทธิเด็ดขาดทางการตลาดเป็นเวลา 5 ปี แก่ผู้ยื่นคำขอรับสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาทันทีหลังจากที่รับอนุญาตให้ขึ้นทะเบียนตำรับยาไว้กับสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาแล้ว ดังนั้นหากประเทศไทยออกกฎหมายคุ้มครองสิทธิบัตรยา ก่อนวันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2536 ประเทศไทยก็จะไม่ต้องผูกพันให้สิทธิเด็ดขาดทางการตลาด แก่เจ้าของยาใหม่ทันที เพียงแต่รับคำขอสิทธิบัตรและใช้เวลาพิจารณาประมาณ 2 ปีจึงจะรับจดทะเบียนสิทธิบัตรให้ ส่วนทางด้านผลกระทบที่จะเกิดจากการแก้ไขกฎหมายนี้มีน้อยมาก และอีกหลายปีกว่าจะเกิดขึ้นเพราะยาใหม่ที่จะจดทะเบียนสิทธิบัตรเจ้าของยาจะต้องใช้เวลาประมาณ 5-7 ปี จึงจะผลิตออกจำหน่ายได้ อีกทั้งกฎหมายได้กำหนดมาตรการ และกลไกป้องกันผลกระทบไว้หลายประการ

นายยรรยง พวงราช รองอธิบดีกรมเศรษฐกิจการพาณิชย์ ได้กล่าวว่าการที่รัฐบาลกำหนดให้กฎหมายสิทธิบัตรฉบับใหม่มีผลบังคับใช้ หลังจากประกาศในราชกิจจานุเบกษา 180 วันนั้น มิได้เป็นการกระทำที่บิดเบือนไปจากข้อตกลงทั่วไปว่าด้วยอัตราภาษีศุลกากรและการค้า แต่เป็นการตัดสินใจที่คำนึงถึงโครงสร้างทางเศรษฐกิจ การเงิน และการค้าให้เป็นธรรมและสอดคล้องกับระบบของนานาประเทศ การเร่งปรับปรุงระบบทรัพย์สินทางปัญญาโดยเฉพาะสิทธิบัตร หากกระทำได้เร็วที่สุดก็ยิ่งจะทำให้การพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น การเร่งให้กฎหมายใหม่มีผลบังคับใช้โดยเร็วจะทำให้ประเทศไทยสามารถปรับตัวรองรับ ผลการเจรจารอบอุรุกวัยและไม่ทำให้ประเทศไทยเสียเปรียบประเทศอื่นเลย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องการคุ้มครองผลิตภัณฑ์ยา และหากประเทศไทยจะออกกฎหมายคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา ก่อนวันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2536 ประเทศไทยเองก็จะไม่ผูกพันในการที่จะใช้สิทธิ์เด็ดขาดทางการตลาดแก่เจ้าของสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาใหม่ทันที เพียงแต่จะรับคำขอรับสิทธิบัตร และใช้เวลาพิจารณาอีกประมาณ 2 ปี จึงจะรับจดทะเบียนสิทธิบัตรให้ ซึ่งทางสหรัฐอเมริกานั้นต้องการจะให้การคุ้มครองย้อนหลังมากกว่าร่างข้อตกลงรอบอุรุกวัยฉบับปัจจุบัน จึงได้พยายามผลักดันให้ประเทศต่าง ๆ คุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาที่ยังไม่มีการจำหน่ายในประเทศดังกล่าวมาโดยตลอด และประสบความสำเร็จมาแล้ว ในการเจรจาสองฝ่ายกับเม็กซิโก และเชคโกสโลวะเกีย กับโปแลนด์ และยังได้พยายามผลักดันให้จีนคุ้มครองสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาย้อนหลังถึง 1 มกราคม พ.ศ.2529 และได้ยื่นข้อเสนอในหลักการเดียวกัน ในการเจรจารอบอุรุกวัย แต่ก็ได้รับการคัดค้านอย่างรุนแรงจากอินเดีย บราซิล และประเทศไทย แต่สหรัฐฯก็ยังไม่ลดละความพยายาม โดยคาดว่าสหรัฐฯจะผลักดันให้ร่างข้อตกลงรอบอุรุกวัยได้มีการแก้ไขรายละเอียดอย่างสุดความสามารถ หากการเจรจารอบอุรุกวัยทั้ง 15 เรื่องไม่สามารถตกลงกันได้ โดยเฉพาะในเรื่องของทรัพย์สินทางปัญญา ทางสหรัฐฯก็จะใช้เวทีการเจรจาสองฝ่ายบีบบังคับประเทศไทยมากขึ้น (กรุงเทพธุรกิจ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2535)

ในวันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535 ซึ่งได้มีการประชุมคณะกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตร หลังจากที่ได้สรุปสาระสำคัญของร่างเป็นที่เรียบร้อย โดยเนื้อหาสำคัญยังคงยืนตามร่างเดิมที่ให้กฎหมายมีผลบังคับใช้ภายใน 180 วัน ทั้งนี้ในที่ประชุมได้มีการตกแต่งถ้อยคำเพียงเล็กน้อย และเตรียมความพร้อมที่จะนำเข้าพิจารณาในวาระ 2 และ 3 ของสภานิติบัญญัติแห่งชาติต่อไป (มติชน 14 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535) แต่อย่างไรก็ตาม คณะกรรมาธิการวิสามัญแปรญัตติร่างแก้ไขพ.ร.บ.สิทธิบัตรได้พิจารณาให้ตัดคณะกรรมการสิทธิบัตรยา ออกจากร่างพ.ร.บ.เพราะเห็นว่าซ้ำซ้อนกับคณะกรรมการสิทธิบัตรที่มีหน้าที่ดูแลอยู่แล้ว ซึ่งตามที่กระทรวงพาณิชย์เสนอให้มีคณะกรรมการสิทธิบัตรยาแยกออกมาจากคณะกรรมการสิทธิบัตร เพื่อที่จะติดตามสิทธิบัตรยา

โดยเฉพาะ เพราะเห็นว่าเป็นเรื่องละเอียดอ่อนจึงจำเป็นต้องมีคณะกรรมการติดตามอย่างใกล้ชิดเพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหาที่จะตามมาได้ทันสถานการณ์ ซึ่งในประเด็นทางสหรัฐฯ ได้เคยขอให้กระทรวงพาณิชย์ตัดคณะกรรมการชุดนี้ออกไป แต่กระทรวงพาณิชย์ก็อ้างว่าเรื่องยาเป็นปัจจัยสำคัญต่อการดำรงชีวิตจึงจำเป็นต้องมีการติดตามควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิดเพื่อไม่ให้ประชาชนเดือดร้อน รวมทั้งในแง่ของการเจรจาเราก็จะนำประเด็นนี้ไปต่อรองกับสหรัฐฯได้ อย่างไรก็ตาม เมื่อคณะกรรมาธิการวิสามัญแปรญัตติตัดออก ทางกระทรวงพาณิชย์ไม่สามารถทำอะไรได้ เพราะถือว่าเป็นเอกสิทธิ์ของสภานิติบัญญัติฯ (มติชน 15 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535)

ส่วนทางด้านนักกฎหมายฝ่ายค้านร่างกฎหมายสิทธิบัตรได้ออกมาแสดงความคิดเห็น โดยกล่าวว่ากระทรวงพาณิชย์ได้บิดเบือนข้อมูลจากข้อตกลงแกตต์ไม่สมบูรณ์ เพราะไม่ยอมระบุถึง "เงื่อนไขแอบแฝง" ที่มีอยู่ทั้งหมด โดยเฉพาะในมาตราที่ 65 และมาตรา 70 ซึ่งนายจรัญ ภักดีธนากุล นักกฎหมายประจำกระทรวงยุติธรรม ได้กล่าวตอบโต้คำกล่าวของกระทรวงพาณิชย์ที่กล่าวว่า การโต้แย้งของนักวิชาการเกี่ยวกับร่างข้อตกลงแกตต์ มาตรา 65 (1) (2) และ (4) ว่าเป็นเพราะไม่มีความรู้ในเรื่องการเจรจารอบอุรุกวัยอย่างแท้จริง และไม่ติดตามการเจรจาในเรื่องนี้โดยตลอด ทำให้ไม่รู้ในรายละเอียดของข้อตกลงที่มีการระบุเพิ่มเติมในมาตรา 70 (7) และมาตรา 70 (9) ซึ่งทำให้ประเทศกำลังพัฒนา ต้องมีพันธะผูกพันในการให้ "สิทธิเด็ดขาดทางการตลาด" (Exclusive Marketing Rights) แก่ผู้ขอยื่นรับสิทธิบัตรและว่าสิทธิดังกล่าวก็ไม่ต่างไปจากการได้รับสิทธิบัตร

ซึ่งในประเด็นนี้เองที่นายจรัญกล่าวว่า กระทรวงพาณิชย์ไม่ได้ชี้แจงถึงเงื่อนไขทั้งหมดที่แฝงอยู่ในมาตรา 70 (8) และ 70 (9) เช่นกัน โดยกล่าวว่า "มาตราที่ 70 (8) ซึ่งกำหนดว่าในวันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2536 ประเทศกำลังพัฒนาที่ไม่มีกฎหมายสิทธิบัตรจะต้องเปิดรับคำขอจดทะเบียนสิทธิบัตรสำหรับผลิตภัณฑ์ยานั้น หมายถึงเพียงว่าเป็นการบังคับแต่เพียงให้ประเทศกำลังพัฒนานั้นจัดระบบคำขอรับสิทธิบัตรเท่านั้น ไม่ใช่เป็นการเปิดให้พิจารณาสิทธิบัตร ซึ่งไม่เป็นการขัดหรือยกเว้นมาตรา 65 ที่ระบุไว้ในเรื่องให้เวลาประเทศกำลังพัฒนาในการปรับตัวและไม่ได้เป็นการเพิ่มภาระของประเทศในเรื่องสิทธิบัตรเลย" ดังนั้นจะมีความหมายเพียงให้มีการจัดระบบรับคำขอสิทธิบัตรเท่านั้น ไม่ใช่เป็นการเปิดให้พิจารณาสิทธิบัตร และภาระที่ประเทศไทยจะต้องจัดทำระบบเพื่อเตรียมรับคำขอยื่นคับสิทธิบัตรยาเป็นเรื่องเล็กน้อย และไม่อาจนำมาอ้างเป็นเหตุผลในการแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตรโดยเร็วที่สุด โดยกำหนดให้กฎหมายใหม่มีผลบังคับใช้หลังประกาศในราชกิจจานุเบกษาเพียง 180 วัน

ดังนั้น สิ่งที่พอจะเป็นเหตุผลบ้างที่จะอ้างก็คือมาตราที่ 70 (9) แต่ประเด็นก็คือกระทรวงพาณิชย์ไม่เปิดเผยเงื่อนไขทั้งหมดที่ระบุอยู่ในมาตรานี้ เพราะจากคำชี้แจงของกระทรวงพาณิชย์ที่ว่า มาตรา 70 (9) เป็นปัจจัยสำคัญที่สามารถกำหนดได้ว่า การที่ประเทศไทยเร่งให้กฎหมายสิทธิบัตรฉบับใหม่มีผลใช้บังคับโดยเร็วไม่ทำให้ประเทศไทยเสียเปรียบประเทศอื่น ๆ เพราะเป็นมาตราที่ยกเว้นว่าประเทศที่ต้องการจะขอเวลาในการปรับตัวตามมาตรา 65 นั้น ต้องให้สิทธิเด็ดขาดทางการตลาด (Exclusive Marketing Rights) เป็นระยะเวลา 5 ปี แก่ผู้ยื่นคำขอรับสิทธิบัตรทันทีหลังจากได้รับอนุญาตให้ขึ้นทะเบียนตำรับยาไว้กับสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา โดยกระทรวงพาณิชย์ระบุว่าสิทธิเด็ดขาดทางการตลาดเป็นสิทธิในทำนองเดียวกับการให้สิทธิบัตร ในขณะที่นายจรัญได้โต้ในประเด็นนี้ว่าสิทธิเด็ดขาดทางการตลาดที่ระบุไว้ในมาตรานี้ เป็นเพียงการให้สิทธิในการขายในประเทศที่ให้สิทธินั้น แต่ไม่ครอบคลุมถึงการให้สิทธิในการผลิตและการค้นคว้าภายในประเทศ

นอกจากนั้น การพิจารณาให้สิทธิเด็ดขาดทางการตลาดขึ้นอยู่กับเงื่อนไข 3 ประการคือ 1) บุคคลที่จะมีสิทธิได้รับสิทธิเด็ดขาดทางการตลาดนั้นจะต้องยื่นคำขอรับสิทธิบัตรในประเทศตนหลังจากที่ร่างข้อตกลงแกตต์มีผลบังคับใช้ ซึ่งในร่างข้อตกลงที่มีอยู่เสนอว่าเป็นวันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2536 2) บุคคลดังกล่าวจะต้องได้รับอนุมัติสิทธิบัตรในแต่ละประเทศจะต้องใช้เวลาประมาณ 2-3 ปี เป็นอย่างน้อยกว่าที่จะได้รับสิทธิบัตร เนื่องจากกระบวนการให้สิทธิบัตรต้องมีการตรวจสอบ 3) และบุคคลนั้นจะต้องได้รับอนุญาตการขึ้นทะเบียนตำรับยาหรือการอนุมัติทางการตลาดในประเทศอื่นมาแล้ว ซึ่งโดยทั่วไปจะต้องใช้เวลาในการพิจารณาอนุญาตประมาณ 2-3 ปี

นอกจากนั้นเงื่อนไขดังกล่าวนี้ยังมีการระบุอย่างชัดเจนตั้งแต่คำว่า "Provided That" ในมาตรา 70 (9) เป็นต้นไป ส่วนในตอนต้นของมาตรานี้ก็ยังกำหนดเงื่อนไขว่า ประเทศกำลังพัฒนาที่จะให้สิทธิเด็ดขาดทางการตลาดแก่บุคคลที่มีเงื่อนไขครบถ้วนข้างต้นแล้วต้องพิจารณาขึ้นทะเบียนตำรับยาดังกล่าวอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเป็นกระบวนการที่ต้องการเวลาเช่นกัน รวมเงื่อนไขทั้งหมดแล้วประเทศที่กำลังพัฒนาจะยังมีระยะเวลาในการปรับตัวประมาณ 5-6 ปีกว่าที่จะพิจารณาให้สิทธิเด็ดขาดทางการตลาดได้ และเมื่อถึงตอนนั้นประเทศไทยก็คงพร้อมที่จะมีกฎหมายสิทธิบัตรที่มีผลบังคับใช้ได้แล้วเช่นกัน และภาพที่ออกมาจึงเป็นว่าแม้ร่างข้อตกลงแกตต์ได้ให้ระยะเวลาในการปรับตัวแก่ประเทศกำลังพัฒนาทั้งหลายได้สูงสุด 10 ปีตามที่ระบุไว้ในมาตรา 65 จริง แต่ยังมีมาตรา 70 (8) และ (9) เป็นตัวเร่งว่าควรจะเร่งให้มีการแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตรไม่เกินระยะ

เวลา 5 ปี ซึ่งเป็นเสมือนการประนีประนอมกันระหว่างประเทศที่กำลังพัฒนาและประเทศที่พัฒนาแล้วซึ่งในประเด็นนี้ นายจรัญกล่าวว่า "เราควรจะใช้ประโยชน์จากสิทธิที่ระเบียบของสังคมโลกให้เราไว้ให้มากที่สุด แน่นอนว่าเราไม่อยากเป็นหมาจิ้งจอก แต่ขณะเดียวกันเราก็คงไม่อยากเป็นหมูหัน เราบอกว่าเราจะให้ความคุ้มครองทางกฎหมาย แต่ขณะเดียวกัน เราต้องการระยะเวลาในการเตรียมตัว"

และกล่าวอีกว่า การที่ประเทศไทยวางกฎหมายในลักษณะที่สอดคล้องกับระเบียบโลกเป็นเรื่องที่สมเหตุสมผล หากไทยวางกฎหมายไว้ให้มีระยะเวลาในการปรับตัวในเรื่องสิทธิบัตรประมาณ 5 ปี ซึ่งไม่น่าจะมีใครมาตำหนิได้ หรือหากเกิดกรณีที่แกตต์รอบอุรุกวัยไม่สามารถตกลงกันได้ ก็ยังคงเป็นเรื่องที่สมเหตุผลที่ประเทศไทยจะแก้กฎหมายในประเทศให้สอดคล้องกับร่างข้อตกลงแกตต์ฉบับที่มีอยู่ ซึ่งเราไม่ได้คัดค้านว่าประเทศไทยจะต้องไม่มีกฎหมายสิทธิบัตร แต่เราต้องการให้ข้อเท็จจริงที่มีอยู่เปิดเผยออกมาไม่เบิดเบือน เพื่อให้คณะกรรมาธิการฯได้พิจารณาได้ในเงื่อนไขที่มีอยู่ทั้งหมด" (ผู้จัดการรายวัน 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535)

ตารางที่ 4 แสดงการเปรียบเทียบการชี้แจงว่าร่างข้อตกลงแกตต์ในเรื่องสิทธิบัตรของแต่ละฝ่าย

มาตรา	กลุ่มพัฒนาเอกชน	กระทรวงพาณิชย์	นักกฎหมาย
ม.65 (1)	กำหนดให้ประเทศพัฒนาแล้วแก้ไขกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาภายใน 1 ปี		
ม.65 (2)	สำหรับประเทศกำลังพัฒนาให้เวลาอีก 4 ปี ในการแก้ไขกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา		
ม.65 (3)	ให้เวลาอีก 5 ปี สำหรับประเทศกำลังพัฒนาในการแก้ไขกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาในเรื่องสิทธิบัตร		
ม.70 (8)	* ไม่ได้อ้างถึง	* ในวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2536 เป็นต้นไป ประเทศที่ไม่มีกฎหมายสิทธิบัตรจะต้องรับคำขอจดทะเบียนสิทธิบัตร	* ในวันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2536 เป็นต้นไป ประเทศที่ไม่มีสิทธิบัตร จะต้องรับคำขอจดทะเบียนสิทธิบัตร แต่ถือเป็นการบังคับให้จัดระบบ รับคำขอสิทธิบัตร

มาตรา	กลุ่มพัฒนาเอกชน	กระทรวงพาณิชย์	นักกฎหมาย
ม.70 (9)	* ไม่ได้อ้างถึง	* ประเทศที่ไม่มีกฎหมายสิทธิบัตร จะต้องให้สิทธิเด็ดขาดทางการตลาด (Exclusive Marketing Rights) เป็นระยะเวลา 5 ปี แก่ผู้ยื่นคำขอรับสิทธิบัตรทันทีหลังจากได้รับอนุญาตให้ขึ้นทะเบียนตำรับยาไว้กับสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา **หมายเหตุ** สิทธิเด็ดขาดทางการตลาดมีลักษณะคล้ายกับสิทธิบัตร	* ประเทศที่ไม่มีกฎหมายสิทธิบัตร จะต้องให้สิทธิเด็ดขาดทางการตลาดเป็นระยะเวลา 5 ปี แก่ผู้ที่มีคุณสมบัติตามเงื่อนไขนี้ 1) เป็นบุคคลผู้ยื่นขอรับสิทธิบัตรในประเทศอื่น หลังวันบังคับใช้ร่างข้อตกลงแกตต์ (1 มกราคม พ.ศ.2536) 2) ได้รับอนุมัติสิทธิบัตรในประเทศอื่นแล้ว 3) ได้รับอนุญาตให้ขึ้นทะเบียนตำรับยาจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาในประเทศอื่นแล้ว 4) ได้รับอนุญาตให้ขึ้นทะเบียนตำรับยาจากคณะกรรมการอาหารและยาในประเทศที่ไม่มีกฎหมายสิทธิบัตรนั้นแล้ว **หมายเหตุ** สิทธิเด็ดขาดทางการตลาดเป็นการให้สิทธิในการขายแต่ผู้เดียว แต่ไม่ได้ควบคุมไปถึงการค้นคว้าและการผลิตภายในประเทศที่ให้สิทธิเด็ดขาดทางการตลาดนั้น

ที่มา: อ้างในผู้จัดการรายวัน 18 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535 หน้า 6.

ส่วนในวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2536 นายอมเรศ ศิลาอ่อน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ได้กล่าวถึงกรณีที่มีกลุ่มนักศึกษา 6 สถาบันได้ออกมาคัดค้านร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตรว่าได้ทำการส่งหนังสือขอความร่วมมือไปยังอธิการบดีและคณบดีของทั้ง 6 มหาวิทยาลัยเพื่อแสดงทัศนคติเกี่ยวกับพฤติกรรมการคัดค้านของนักศึกษา แต่ปรากฏว่าไม่มีหนังสือแจ้งกลับมาแต่อย่างใด มีเพียงคณบดีคณะแพทยศาสตร์ จุฬาฯ เท่านั้นที่ตอบกลับมาเพียงว่าไม่สามารถให้คำตอบแก่นายอมเรศได้ อย่างไรก็ตามนายอมเรศได้เล่าว่าในวันที่ 17 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535 ได้รับหนังสือและกระเช้าดอกไม้จากกลุ่มรณรงค์เพื่อคุ้มครองสิทธิทางปัญญาที่มาให้กำลังใจในการตัดสินใจแก้ปัญหาที่ไม่มีใครกล้าตัดสินใจมาก่อน โดยพ.ร.บ.ฉบับนี้จะช่วยกระตุ้นให้นักประดิษฐ์นักวิจัยคิดค้นกันมากขึ้น และจะเอื้อประโยชน์ในการพัฒนาเทคโนโลยีให้ก้าวหน้ามากขึ้น

นอกจากนั้นยังได้กล่าวอย่างเชื่อมั่นว่าการคัดค้านร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตรเป็นเรื่องของกลุ่มผู้เสียผลประโยชน์ได้แก่ ผู้ผลิตยาปลอมและเชื่อว่า บริษัทยาที่เสียประโยชน์อยู่เบื้องหลังการคัดค้านดังกล่าว โดยการคัดค้านของกลุ่มต่าง ๆ แสดงว่ากลุ่มคนเหล่านั้นเห็นว่าการขโมยสิทธิผู้อื่นเป็นเรื่องถูกต้อง และถ้าเป็นตัวแทนนักศึกษาจริง ๆ ที่ออกมาคัดค้านก็เป็นเรื่องน่าเป็นห่วงและมีอาจารย์สนับสนุนอีกซึ่งการคัดค้านก็เป็นเรื่องน่าเป็นห่วงและมีอาจารย์สนับสนุนอีก ซึ่งการคัดค้านเท่ากับสนับสนุนการขโมยของผู้อื่นเหมือนการสอนลูกให้เป็นโจร ประเทศชาติจะไม่เจริญหากเยาวชนไทยมีนิสัยเยี่ยงโจร

อย่างไรก็ตามร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตรฉบับแก้ไขไม่ได้ให้การคุ้มครองยาที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน หรือยาที่จำหน่ายในประเทศอื่นในปัจจุบันแต่จะคุ้มครองยาที่ผลิตในอนาคต ซึ่งต้องใช้เวลา 5-10 ปี ผู้ผลิตยาปลอมเหล่านี้ไม่น่ามีปัญหามากมายนักหากพ.ร.บ.สิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาออกมา เพราะปลอมมานานตั้ง 20 ปีก็น่าจะพอแล้ว ส่วนผู้ที่ออกมาคัดค้านและโต้แย้งร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตรนั้นเป็นเพราะไม่เข้าใจรายละเอียดดีพอ และว่าการคัดค้านเป็นเรื่องของอารมณ์และความรู้สึกเป็นส่วนใหญ่มากกว่าจะคำนึงถึงความถูกต้องที่แท้จริง สิทธิบัตรเป็นเรื่องที่มีคนในประเทศเข้าใจไม่มาก แต่กลับมีการคัดค้านค่อนข้างมากกว่าร่างพ.ร.บ.ฉบับอื่น

แต่อย่างไรก็ตาม ยอมรับสิทธิบัตรที่กำลังเสนอเข้าสู่สภามีทั้งด้านเสียและด้านดี แต่ก็ไม่ได้อธิบายด้านเสียกล่าวแต่ด้านดีของสิทธิบัตรว่าทำให้มีการคิดค้นประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ โดย

คนไทยและต่างประเทศมั่นใจในการเข้ามาจดทะเบียนสิทธิบัตรในประเทศ ซึ่งจะเป็นการถ่ายทอดเทคโนโลยีมากขึ้น

ส่วนทางด้านนายยรรยง พวงราช รองอธิบดีกรมเศรษฐกิจการพาณิชย์กล่าวว่า ตามที่นักวิชาการอ้างว่า ประเทศไทยมีเวลา 5-10 ปี โดยไม่ต้องคุ้มครองผลิตภัณฑ์ยาตามร่างข้อตกลงแกตต์เท่านั้น นักวิชาการไม่ได้ติดตามการเจรจาอย่างใกล้ชิด จึงทำให้ไม่เข้าใจเงื่อนไขต่าง ๆ ของร่างข้อตกลงซึ่งในร่างดังกล่าวกำหนดให้ประเทศที่ยังไม่มีกฎหมายคุ้มครองสิทธิบัตรยาในวันที่ข้อตกลงบังคับใช้ ในวันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2536 จะต้องรับคำขอจดทะเบียนสิทธิบัตรและยื่นคำขอผู้จดทะเบียนจะได้สิทธิ์เด็ดขากทางการตลาดเป็นเวลา 5 ปีหลังจากได้รับอนุญาตให้ขึ้นทะเบียนตำรับยาใหม่จากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา ซึ่งสหรัฐฯนี้จะมีผลเช่นเดียวกับสิทธิบัตร และที่ร้ายกว่านั้น รัฐบาลไม่มีอำนาจที่จะไปบังคับเจ้าของยาใหม่เหมือนกับกฎหมายสิทธิบัตรที่สามารถบังคับได้ เช่น การบังคับให้ออกใบอนุญาตให้ผลิต จำหน่ายหรือนำเข้าหรือเพิกถอนสิทธิบัตรได้

ส่วนทางด้านความเคลื่อนไหวของวฝ่ายคัดค้าน ตัวแทนจากองค์กรนักศึกษาทั้ง 4 องค์กร ซึ่งได้แก่สหพันธ์นักศึกษาแพทย์แห่งประเทศไทย (สนพท.) องค์การบริหารสโมสรนิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย และสโมสรนิสิตนักศึกษาเภสัชศาสตร์แห่งประเทศไทย ได้ยื่นหนังสือถึงนายอุกฤษ มงคลนาวิน ประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เพื่อขอให้ถอนการพิจารณาร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตรในวาระที่ 2 และ 3 โดยให้คณะกรรมาธิการฯ นำร่างกฎหมายกลับไปทบทวนใหม่อย่างละเอียดถี่ถ้วน โดยรับฟังข้อมูลประกอบการพิจารณาบนพื้นฐานของความเป็นจริง ทั้งนี้ให้รับฟังความคิดเห็นจากนักกฎหมายที่เชี่ยวชาญ เพื่อช่วยตรวจสอบความถูกต้องและลดความเสียหายที่จะเกิดขึ้นแก่คนไทยทุกคนในอนาคต โดยนายพงศธร พอกเพิ่มดี เลขาธิการสนพท. กล่าวว่า คณะกรรมาธิการฯได้รับข้อมูลที่ผิดพลาดจากกระทรวงพาณิชย์ ที่พยายามบิดเบือนข้อมูล ส่วนนายปริญญา เทวานฤมิตรกุล เลขาธิการสนนท. กล่าวว่า ถ้าหากสภาปล่อยให้ร่างกฎหมายฉบับนี้ผ่านแสดงว่าสภาร่วมมือกับกระทรวงพาณิชย์หลอกลวงประชาชน ยกผลประโยชน์ของประเทศไทยให้แก่สหรัฐอเมริกา (ผู้จัดการรายวัน, มติชน 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535) ส่วนทางด้านชมรมแพทย์ชนบทได้ออกแถลงการณ์คัดค้านร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตรในวันเดียวกัน โดยชมรมแพทย์ชนบทขอให้คณะกรรมาธิการฯทบทวนร่างกฎหมายดังกล่าวในหลายประเด็น โดยเฉพาะเรื่องผลการบังคับใช้สิทธิบัตรยาให้ยืดระยะเวลาออกไปอีก 4-5 ปี และเตรียมการคุ้มครองผู้บริโภค (มติชน 21 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535)

แต่อย่างไรก็ตาม ในวันที่ 24 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535 กลุ่มตัวแทนแพทย์ชนบท นำโดย น.พ.ขวัญชัย วิศิษฐ์ฐานนท์ กรรมการประชาสัมพันธ์แพทย์ชนบทได้มายื่นหนังสือต่อประธานรัฐสภา เพื่อขอให้ทบทวนร่างพ.ร.บ.ดังกล่าว โดยน.พ.ขวัญชัยได้กล่าวแสดงความหดหู่ใจสำหรับประเทศไทยที่ผู้ใหญ่ในครม.มีความคิดติดจะคับแคบ เพราะในเวทีสากลระดับโลกชี้ชัดว่าแต่ละประเทศมีความพร้อมในการเข้าร่วมข้อตกลงเกี่ยวกับสิทธิบัตรในเวลาที่แตกต่างกัน นายอมเรศน่าจะเข้าใจว่าไม่ใช่เรื่องของการขโมย แต่กลับไม่พยายามทำความเข้าใจ กลับกล่าวว่าความคิดของผู้ต่อต้านเป็นความคิดของผู้มีพฤติกรรมขโมยนั้น ถือว่าเป็นการดูหมิ่นตัวเอง ถ้าฝ่ายสหรัฐฯพูดยังพอเข้าใจว่าเป็นการพูดเพื่อต่อรอง แต่ผู้ใหญ่ในบ้านเมืองนี้กลับมาพูดเองถือว่าเป็นเรื่องน่าละอาย เพราะแกตต์ระบุว่าประเทศกำลังพัฒนายืดเวลาบังคับใช้ได้ 4-5 ปี ประเทศแอฟริกายืดได้ถึง 10 ปี แต่นายอมเรศยังเอาสีข้างถูโดยบอกว่าถ้าไม่บังคับใช้ตอนนี้จะถูกกฎหมายย้อนหลัง 20 ปี ซึ่งเป็นข้อมูลเท็จ นายอมเรศคงคิดว่าประเทศไทยเป็นประเทศพัฒนาแล้ว แต่ทางบุคลากรที่ทำงานเป็นแพทย์ในชนบทต่างยืนยันว่าความเจริญของประเทศไม่เคยตกไปถึงมือคนในชนบท

ส่วนทางด้าน น.พ.วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์ ได้ออกแถลงการณ์เรื่อง "สิทธิบัตรยากับภูมิปัญญาของนายอมเรศ" โดยกล่าวว่าจากกรณีที่นายอมเรศให้สัมภาษณ์ว่านักศึกษาที่คัดค้านร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตรเท่ากับเป็นการขโมยสิทธิของคนอื่น อยากชี้ให้เห็นว่าภูมิปัญญาของนายอมเรศกับนักศึกษานั้น ใครควรน่าจะละอายมากกว่ากัน หากนายอมเรศยอมรับว่าสหรัฐฯบีบคั้นในการตัดสิทธิพิเศษทางศุลกากรสินค้าไทย และเพื่อคุ้มครองสินค้าส่งออกเหล่านั้น จึงต้องออกกฎหมายสิทธิบัตรแล้ว ตนเห็นว่านายอมเรศมีสิทธิที่จะตัดสินใจเช่นนั้นได้ เพราะเป็นการเลือกรักษาผลประโยชน์ของประเทศด้วยวิธีการของนายอมเรศ แต่นายอมเรศมองปัญหาสิทธิบัตรยาเป็นปัญหาค่านิยม ปัญหาศีลธรรม ขอทำความเข้าใจว่าหลักการของประชาธิปไตยขั้นมูลฐานที่สอนกันอยู่ แม้แต่ในชั้นมัธยมนั้น สิทธิและหน้าที่ต้องเป็นของคู่กัน สิทธิต่าง ๆ ต้องมีหน้าที่รับผิดชอบด้วยเสมอไป คนที่ค้นคิดเทคโนโลยีและศิลปวิทยาการต่าง ๆ ขึ้นมา แม้จะมีสิทธิในสิ่งที่ตัวคิดขึ้นมาได้ แต่ก็ต้องมีหน้าที่ต่อสังคมด้วย กฎหมายจะคุ้มครองบุคคลเจ้าของสิทธิ ก็จำต้องกำหนดมาตรการให้ผู้นั้นมีหน้าที่บางอย่างต่อสังคม ดังนั้นกฎหมายของแต่ละประเทศจึงเป็นเครื่องมือของรัฐที่จะถ่วงดุลเจ้าของสิทธิ์ ไม่ให้ใช้สิทธิ์จนเกิดความเดือดร้อนหรือเสียหายต่อสาธารณชน

ฉะนั้นเมื่อมองมาที่กฎหมายสิทธิบัตรยา ในสภาพความเป็นจริงประเทศไทยยังไม่มีผู้ใดมีศักยภาพที่จะผลิตยาเองได้ทั้งหมด การที่ประเทศไทยคิดกฎหมายสิทธิบัตรยาขึ้นมาถือ

เป็นความเป็นธรรมแก่เจ้าของสิทธิ์ซึ่งเป็นคนชาติอื่น แต่การใช้สิทธินั้น ทำให้เกิดความเดือดร้อนหรือเสียหายต่อสาธารณชนในประเทศไทย นอกจากนั้นแล้วคนที่ออกมาคัดค้านกฎหมายนี้กลับถูกกล่าวหาว่าเป็นการส่งเสริมค่านิยมที่ผิด เป็นการสอนลูกให้เป็นโจร จึงอยากตั้งคำถามว่าเจ้าของสิทธิบัตรยาในฐานะที่เป็นมนุษย์ควรมีหน้าที่อำนวยประโยชน์ต่อชุมชนมนุษย์ ละเว้นการตักตวงผลประโยชน์จากชุมชนหรือไม่ และสิทธิบัตรไทยที่ให้สิทธิประโยชน์ต่อคนต่างชาติ ขณะที่ก่อความเดือดร้อนต่อสาธารณชนในประเทศไทยเป็นกฎหมายที่เป็นธรรมแก่คนไทยหรือไม่ ดังนั้นการที่คนระดับรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ มองเฉพาะการคุ้มครองสิทธิประโยชน์ของปัจเจกชนที่เป็นชาวต่างชาติเพียงฝ่ายเดียว โดยไม่คำนึงถึงสิทธิประโยชน์ของสาธารณชนในประเทศไทยแล้วยังอ้างทำนองว่าผู้คัดค้านกฎหมายนี้ไม่มีสติปัญญามองเห็นปัญหาจึงขอให้ลองเปรียบเทียบภูมิปัญญาของรัฐมนตรีคนนี้กับภูมิปัญญาของนักศึกษาที่คัดค้าน (มติชน 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535)

ในวันที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535 มีการประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ซึ่งตามหมายกำหนดจะมีการเสนอร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตร ซึ่งคณะกรรมาธิการวิสามัญพิจารณาเสร็จแล้วให้สภานิติบัญญัติฯพิจารณาในวาระ 2 แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากที่ประชุมมีวาระพิจารณาเรื่องเร่งด่วนหลายเรื่องมาก ทำให้ร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตรต้องเลื่อน อย่างไรก็ตาม ทางด้านนายอมเรศ ศิลาอ่อน รมว.กระทรวงพาณิชย์ได้กล่าวอย่างมั่นใจว่า ถ้าหากร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตรจะออกเป็นกฎหมายไม่ทันในรัฐบาลชุดนี้ ก็ไม่ได้หมายความว่าจะไม่มีกฎหมายสิทธิบัตร เนื่องจากถึงเวลาแล้วที่ประเทศไทยจะต้องมีพ.ร.บ.สิทธิบัตรที่ให้ความคุ้มครองยาเหมือนกับประเทศอื่น ๆ ในโลก ส่วนทางด้านกลุ่มคัดค้าน โดยกลุ่มแพทย์ชนบทได้ทำหนังสือมายื่นคัดค้านกับประธานสภานิติบัญญัติแห่งชาติก่อนที่จะมีการประชุมสภานิติบัญญัติฯ และรอฟังผลการประชุม ซึ่งทางด้านกลุ่มตัวแทนจากชมรมแพทย์ชนบทได้เข้าร่วมฟังการพิจารณากฎหมายของสภานิติบัญญัติฯด้วย และยังได้แก้ข้อกล่าวหาในเรื่องที่ถูกเปรียบเป็นโจรว่าเป็นเรื่องที่น่าหดหู่ใจมาก เพราะเรื่องนี้เวทีโลกได้บ่งชี้ให้แต่ละประเทศมีความพร้อมในการรองรับพ.ร.บ.สิทธิบัตรแตกต่างกัน แม้แต่องค์การทรัพย์สินทางปัญญาแห่งโลกยังได้ระบุชัดเจนว่าทุกประเทศมีสิทธิรับเทคโนโลยีจากประเทศที่พัฒนาแล้วมาใช้เพื่อเป็นประโยชน์แก่ประเทศได้ ซึ่งถ้ามีการขโมยจริงก็ต้องมีการฟ้องร้องต่อศาลโลก

นอกจากนี้ในเรื่องของการขยายระยะเวลาบังคับใช้กฎหมายในร่างข้อตกลงแกตต์ยังระบุชัดเจนว่าประเทศไทยสามารถขยายเวลาการบังคับใช้ไปได้ถึง 4 ปี ขณะที่ประเทศด้อยพัฒนาสามารถยืดเวลาออกไปได้ถึง 10 ปี แต่รัฐบาลกลับเร่งให้กฎหมายมีผลบังคับใช้ในเวลา 180 วัน โดยให้เหตุผลที่บิดเบือนความจริงว่า เราจะต้องให้การคุ้มครองย้อนหลัง 20 ปี โดยกลุ่มผู้คัด

ค้านได้กล่าวย้ำในฐานะแพทย์ชนบทนั้นเข้าใจได้ดีถึงความเดือดร้อนที่ประชาชนคนยากจนในชนบทต้องประสบ และในขณะที่ตัวเลขการขยายตัวทางเศรษฐกิจจะเพิ่มปีละมาก ๆ แต่คนในชนบทไม่เคยได้รับการยกระดับชีวิตตามไปด้วย (กรุงเทพธุรกิจ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535)

ในที่สุดวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535 สภานิติบัญญัติแห่งชาติได้มีการประชุมนัดพิเศษ และได้ผ่านร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตร ทั้งในวาระ 2 และ 3 โดยไม่มีสมาชิกสภานิติบัญญัติฯผู้ใดคัดค้านแม้แต่เพียงเสียงเดียว โดยก่อนการประชุมได้มีกลุ่มโครงการศึกษาระบบทรัพย์สินทางปัญญาได้มาแจกใบปลิวคัดค้านร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตรฉบับนี้ แต่อย่างไรก็ตาม การคัดค้านในครั้งนี้ค่อนข้างเป็นไปอย่างเงียบเหงา ส่วนในการพิจารณาร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตร นายพิชัย วาศนาส่ง ในฐานะประธานคณะกรรมาธิการวิสามัญแปรญัตติ ได้แถลงต่อสภาฯ ถึงการพิจารณาร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตรว่า ได้ดำเนินไปอย่างรอบคอบและคำนึงถึงด้านเศรษฐกิจ การศึกษา การวิจัยหลักศีลธรรมจรรยา และผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในระดับระหว่างประเทศ โดยได้นำข้อตกลงในการเจรจาแกตต์ อนุสัญญาปารีส การให้สิทธิประโยชน์ทางภาษีศุลกากร การใช้มาตราการ 301 และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง หลังจากการกล่าวนำแล้ว ได้มีการขอแปรญัตติใน 3 ประเด็น โดยนายวิชัย โถสุวรรณจินดา ได้อภิปรายว่าไม่เห็นด้วยกับร่างพ.ร.บ.ฉบับนี้ในมาตรา 2 ที่ให้ระยะการบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้ 180 วัน หลังจากประกาศในราชกิจจานุเบกษา พร้อมทั้งเสนอว่าควรให้เวลาเตรียมตัวเพื่อรับร่างกฎหมายฉบับนี้ 5 ปี โดยให้เหตุผล 3 ประการคือ 1) เพราะมาตรการของแกตต์ เปิดโอกาสให้ประเทศกำลังพัฒนา สามารถมีระยะปลดการบังคับใช้กฎหมายฉบับนี้ในระยะเวลาใดในระเวลาหนึ่ง 2) รัฐบาลแม้จะมีความพร้อมในการเตรียมตัว เช่นได้มีการจัดตั้งกรมทรัพย์สินทางปัญญา การไปพยายามเจรจาการค้ากับคู่ค้าที่สำคัญที่กำลังมีปัญหากันอยู่ แต่เห็นว่ายังไม่สามารถเตรียมตัวได้ทันในการที่จะปฏิบัติตามกฎหมายฉบับนี้ 3) โดยเหตุผลการแก้ไขสิทธิบัตรเกิดจากแรงกดดันทางการค้าจากสหรัฐฯ แต่อย่างไรก็ตาม การออกกฎหมายฉบับนี้ก็ยังไม่แน่นอนว่าประเทศสหรัฐฯ จะให้สิทธิพิเศษทางการค้าหรือจีเอสพีแก่ประเทศไทยต่อไปหรือไม่ ดังนั้นจึงเห็นว่าในเมื่อประเทศไทยต้องรับภาระมาก จึงควรเพิ่มระยะเวลาในการเตรียมการให้เหมาะสม

อย่างไรก็ตาม นายพิชัย วาศนาส่ง ประธานคณะกรรมาธิการฯ ชี้แจงในประเด็นมาตรา 2 ว่า ในเรื่องเกี่ยวกับเงื่อนไขระยะเวลา การเตรียมการนั้น คณะกรรมาธิการฯได้พิจารณาร่วมกันถึง 7 ครั้ง โดยในประเด็นที่อ้างถึงข้อตกลงของแกตต์นั้น ถ้าอ่านอย่างละเอียดในมาตรา 65 (2) และ (3) ที่ระบุว่าประเทศสังคมนิยมและประเทศที่กำลังพัฒนามีสิทธิที่จะเลื่อนการใช้กฎหมายฉบับนี้ไปอีก 5 ปี แต่ทั้งนี้ในมาตรา 70 แกตต์ระบุว่าสามารถต่าง ๆ ต้องรับสิทธิบัตรตั้งแต่

วันที่ 1 มกราคม พ.ศ.2536 ไม่ว่าจะมีกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิบัตรหรือยัง หมายความว่าจะสามารถมีผลย้อนหลังได้ หากกฎหมายสิทธิบัตรออกมามีผลบังคับใช้หลัง 1 มกราคม พ.ศ.2536

และทางด้านนายประยูร เถลิงศรี เลขานุการคณะกรรมาธิการฯ ได้กล่าวสนับสนุนการกำหนดระยะเวลาปลอดการบังคับใช้ หรือระยะเวลาเตรียมตัว 180 วันเพราะเนื่องจาก 1) ร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตรฉบับนี้ เป็นเพียงการแก้ไขบางส่วน ทั้งนี้เพราะกฎหมายสิทธิบัตรนั้น ประเทศไทยใช้มาเป็นระยะเวลากว่า 10 ปีแล้ว ส่วนการที่ต้องส่งข้อมูลไปตรวจสอบการจดทะเบียนสิทธิบัตรที่ประเทศออสเตรเลียนั้น เป็นหลักปฏิบัติของประเทศต่าง ๆ ที่ไม่ต้องการสร้างศูนย์ข้อมูลสิทธิบัตรเพราะต้องเสียค่าใช้จ่ายสูง ซึ่งก็ได้มีการตกลงกันในระหว่างประเทศด้วยว่าจะไม่จัดตั้งศูนย์ดังกล่าวเพราะนอกจากต้องใช้เงินจำนวนมากแล้วยังต้องอาศัยเจ้าหน้าที่ทางเทคนิคเป็นจำนวนมาก 2) ในส่วนประเด็นข้อตกลงของแกตต์ที่อนุญาตให้ขยายระยะเวลาการบังคับใช้ออกไปได้ในระยะเวลาหนึ่งนั้น อาจต้องถูกบังคับใช้กฎหมายสิทธิบัตรย้อนหลังได้ เหมือนที่สหรัฐฯกระทำต่อประเทศจีนคือให้ย้อนหลังไปจนถึงปีพ.ศ.2529 ซึ่งในขณะนี้มีเพียงประเทศเดียวเท่านั้น ที่ยังไม่ตกลงจะใช้กฎหมายสิทธิบัตร คือ ประเทศอินเดีย 3) ส่วนในปัญหาความร่วมมือทางการค้าระหว่างประเทศไทยกับสหรัฐฯ และรวมไปถึงประเทศในยุโรป 12 ประเทศ ก็ได้เรียกร้องในการเจรจาการค้ากับประเทศไทยว่าถึงเวลาแล้วต้องมีการคุ้มครองสิทธิบัตร ซึ่งทั้งนี้ในปัจจุบันประเทศไทยผูกผันทางการค้ากับต่างประเทศมากถึงร้อยละ 70 การส่งออกของประเทศไทยที่มีต่อสหรัฐฯถึงร้อยละ 20 ยุโรปมีร้อยละ 20 และญี่ปุ่นมีอีกร้อยละ 20 ซึ่งหากประเทศไทยไม่มีการเปลี่ยนแปลง จะทำให้ผลประโยชน์ของประเทศถูกกระทบ

ส่วนผลกระทบที่มีต่อโรงงานผลิตยาภายในประเทศนั้น นายประยูรกล่าวว่า คาดว่าจะไม่ทำให้ผู้ผลิตยาเดือดร้อน เพราะร่างกฎหมายฉบับนี้ไม่มีการย้อนหลังยาเก่าที่เกิน 1 ปี จึงเป็นยาที่โรงงานยาในประเทศสามารถนำมาผลิตได้ ไม่จำเป็นต้องซื้อสิทธิบัตรจากผู้ทรงสิทธิ นอกจากนี้การคุ้มครองยาใหม่ตามร่างกฎหมายฉบับนี้ จะเกิดผลในอีก 5-6 ปีข้างหน้าซึ่งระยะเวลานี้คงเพียงพอที่อุตสาหกรรมยาจะสามารถคิดค้นยาใหม่ ๆ เองได้ นอกจากนั้นยังเชื่อว่าการแก้ไขกฎหมายจะไม่กระทบราคายา

และนายจีรยุทธ์ วสุรัตน์ ซึ่งเป็นประธานองค์กรนายจ้างฯ และโฆษกกรรมาธิการกล่าวสนับสนุนว่า ควรจะคำนึงว่าประเทศไทยมีอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกซึ่งคิดเป็นรายได้เข้าประเทศกว่าปีละ 7 แสนล้าน และในอุตสาหกรรมดังกล่าวมีการว่าจ้างคนงานเป็นจำนวนมาก

ดังนั้นผลกระทบที่เกิดขึ้นกับอุตสาหกรรมจึงมีผลต่อคนงานด้วยโดยตรง และในที่สุดที่ประชุมสภาฯได้ลงมติรับรองมาตรา 2 ตามที่คณะกรรมาธิการฯเสนอ คือกำหนดให้พ.ร.บ.นี้มีผลใช้บังคับ 180 วัน หลังกำหนดประกาศในราชกิจจาฯ โดยออกเสียงเป็นเอกฉันท์ และต่อจากนั้น นายวิชัยได้ขอแปรญัตติโดยตัดวรรค 2 ในมาตรา 13 ออก แต่นายชวลิต อัตถศาสตร์ หนึ่งในคณะกรรมาธิการฯได้ชี้แจงว่าย่อความในวรรค 2 เป็นการเขียนเพื่อจุดประสงค์ในการคุ้มครองเจ้าของสิทธิ ดังนั้นเมื่อมีการลงมติ สภาฯตกลงรับรองมาตรา 13 ตามที่คณะกรรมาธิการฯเสนอ ซึ่งมาตรา 13 ในพ.ร.บ.สิทธิบัตร ระบุว่า สิทธิของผู้ทรงสิทธิบัตรตามมาตรา 36 ในการประดิษฐ์ที่ได้รับสิทธิบัตรมีขอบเขตดังระบุในข้อถือสิทธิ ในการวินิจฉัยขอบเขตของการประดิษฐ์ตามข้อถือสิทธิให้พิจารณาลักษณะของการประดิษฐ์ที่ระบุในรายละเอียดการประดิษฐ์ และรูปเขียนประกอบด้วย โดยวรรคที่ 2 ระบุว่า ขอบเขตของการประดิษฐ์ที่ได้รับการคุ้มครองย่อมคลุมถึงลักษณะของการประดิษฐ์ที่แม้จะมิได้ระบุในข้อถือสิทธิโดยตรง แต่เป็นสิ่งที่มีสาระเช่นเดียวกับลักษณะของการประดิษฐ์ที่ระบุในข้อถือสิทธิ ตามความเห็นของบุคคลที่มีความชำนาญในระดับสามัญในศิลปะหรือวิทยาการที่เกี่ยวข้องกับการประดิษฐ์นั้น

ส่วนอีกประเด็นหนึ่งที่มีการขอแปรญัตติคือ มาตรา 27 ซึ่งเป็นมาตราที่ระบุให้มีการตั้งคณะกรรมาธิการสิทธิบัตรยา โดยนายคุสิต ศิริวรรณ ซึ่งได้ขอให้ตัดทิ้งเพราะเห็นว่ากระทรวงพาณิชย์มีพ.ร.บ.ควบคุมราคาสินค้าอยู่แล้ว จึงไม่จำเป็นต้องมี แต่อย่างไรก็ตาม ที่ประชุมได้ลงมติให้คงมีคณะกรรมการสิทธิบัตรยา โดยให้ปลัดกระทรวงพาณิชย์เป็นประธาน

ส่วนการพิจารณาในวาระที่ 3 ก็ปรากฏว่ามีการลงมติให้ผ่านร่างกฎหมายทั้งฉบับเช่นเดียวกันกับวาระที่ 2โดยนายอมเรศ ศิลาอ่อน รมต.กระทรวงพาณิชย์ ได้กล่าว่ายอมรับว่าเรื่องการแก้กฎหมายนี้เป็นการกดดันจากสหรัฐฯ เรื่องหนึ่งจากหลาย ๆ เรื่อง และกล่าวอย่างมั่นใจว่าการผ่านร่างพ.ร.บ.ฉบับนี้จะทำให้สหรัฐฯไม่ตอบโต้ประเทศด้วยมาตรา 301 แน่นอน ตรงข้ามหากฝ่ายไทยไม่ผ่านร่างกฎหมายดังกล่าว เชื่อว่าประเทศไทยจะไม่หลุดจากบัญชีดำในฐานะประเทศที่จะถูกตอบโต้ทางการค้าเป็นอันดับแรก (PFC) แน่นอน และยืนยันว่าการผ่านกฎหมายสิทธิบัตรฉบับใหม่เป็นสิ่งที่ถูกต้องและชอบธรรมแล้ว (กรุงเทพธุรกิจ, ผู้จัดการรายวัน 28 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535)

แต่อย่างไรก็ตาม ในวันที่ 4 มีนาคม พ.ศ.2535 ทางด้านกระทรวงพาณิชย์โดยนายพชร อิศรแสนา ณ อยุธยา ปลัดกระทรวงพาณิชย์ ได้หารือร่วมกับนางแซนดร้า คริสทอฟฟ์ ผู้ช่วยตัวแทนการค้าฝ่ายเอเชียและแปซิฟิก (USTR) ของสหรัฐฯ และคณะรวม 5 คน ที่กระทรวง

พาณิชย์ เพื่อเจรจาเรื่องการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งยังเป็นปัญหาระหว่างสหรัฐฯและประเทศไทย รวม 5 ประเด็นคือ สิทธิบัตร ลิขสิทธิ์ บุหรี่ ปลาทูน่า และจีเอสพี ซึ่งการหารือดังกล่าวเป็นการเตรียมการขั้นสุดท้ายก่อนที่สำนักงานตัวแทนการค้าสหรัฐฯ (ยูเอสทีอาร์) จะประกาศผลเรื่องมาตรา 301 พิเศษ ที่ประเทศไทยเป็นหนึ่งในประเทศที่ถูกระบุให้อยู่ในบัญชีประเทศที่ต้องถูกตอบโต้ทางการค้าเป็นอันดับแรก (PFC) ในปลายเดือนมีนาคม พ.ศ.2535

โดยผลการหารือนั้นนางคริสตอฟฟ์ ทางฝ่ายสหรัฐฯยังคงมีท่าทีแข็งกร้าวและไม่พอใจต่อการแก้ปัญหาของฝ่ายไทยในทุก ๆ เรื่อง ทั้งที่ประเทศไทยได้ยอมผ่อนปรนและยอมตามคำเรียกร้องของสหรัฐฯเกือบทุกเรื่อง แม้จะไม่ครบทุกประเด็นที่สหรัฐฯต้องการ โดยในเรื่องสิทธิบัตรนั้น ปลัดกระทรวงพาณิชย์กล่าวว่า ได้แจ้งให้ตัวแทนสหรัฐฯ ทราบถึงการดำเนินการของรัฐบาลไทยในการผ่านกฎหมายสิทธิบัตรเรียบร้อยแล้ว เมื่อวันที่ 27 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2535 และเป็นกฎหมายที่สอดคล้องกับการเจรจาแกตต์ แต่นางแซนดร้าไม่พอใจกับกฎหมายสิทธิบัตรที่เพิ่งผ่านสภาฯ ซึ่งจะเป็นกฎหมายภายหลังจากลงพระปรมาภิไธยเรียบร้อยแล้ว

โดยประเด็นที่สหรัฐฯไม่พอใจในส่วนของสิทธิบัตรได้แก่ ในประเด็นการบังคับใช้สิทธิ์ (Compulsory Licensing) โดยสหรัฐฯต้องการให้จำกัดให้แคบที่สุด และต้องการให้อำนาจในการศาลเป็นผู้ตัดสินให้ผู้อื่นใช้สิทธิของเจ้าของสิทธิบัตร แต่ฝ่ายไทยต้องการให้อยู่ในอำนาจของฝ่ายบริหาร ส่วนในประเด็นการคุ้มครองย้อนหลัง (Transitional Period Protection) ซึ่งสหรัฐฯต้องการให้ฝ่ายไทยคุ้มครองย้อนหลังยาเก่า 10 ปี และประเด็นสุดท้ายคือ สหรัฐฯไม่ต้องการให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการสิทธิบัตรยา เพื่อตรวจสอบราคายาและการใช้สิทธิ์ด้านอื่น ๆ โดยเรียกร้องให้ประเทศไทยใช้มาตรการอย่างอื่นในการแก้ปัญหาราคายาแพง เพราะกฎหมายสิทธิบัตรฉบับใหม่มาตรา 27 ระบุว่า หากยาชนิดใดชนิดหนึ่งมีราคาสูงขึ้นโดยไม่มีเหตุผลที่ดีพอรัฐบาลสามารถเพิกถอนสิทธิจดทะเบียนของบริษัทยานั้น ๆ ให้แก่บริษัทยารายอื่น ๆ ได้ ซึ่งนายพชรได้แจ้งต่อผู้แทนการค้าสหรัฐฯว่าอีก 20 วัน คือ วันที่ 22 มีนาคม พ.ศ.2535 รัฐบาลซึ่งมีนายอานันท์ ปันยารชุน เป็นนายกรัฐมนตรี ก็จะหมดวาระการแก้ไขกฎหมายไม่สามารถกระทำการใด ๆ ได้ หากสหรัฐฯต้องการแก้ไขก็สามารถกระทำได้โดยเรียกร้องต่อรัฐบาลชุดใหม่ที่มาจากการเลือกตั้ง แต่อย่างไรก็ตาม นายพชร กล่าวว่า การให้สิทธิบัตรถือเป็นการให้สิทธิแต่เพียงผู้เดียวอยู่แล้ว และหากยามีราคาแพงขึ้นโดยไม่มีเหตุผล ก็ต้องแก้ตรงสาเหตุที่ทำให้ยาแพงคือ บริษัทยานั้น ๆ โดยเพิกถอนสิทธิจดทะเบียน นายพชร กล่าวว่า การเจรจาในครั้งนี้ยังไม่สิ้นสุดโดยจะมีการเจรจาในระดับเจ้าหน้าที่ต่อไป (ผู้จัดการรายวัน 5 มีนาคม พ.ศ.2535)

ในขณะที่ในวันที่ 8 มีนาคม พ.ศ.2535 นายอมเรศ ศิลาอ่อน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ได้ลงนามแต่งตั้งคณะทำงาน เตรียมการบริหารงานตามพระราชบัญญัติสิทธิบัตร ฉบับแก้ไขใหม่ และสำหรับเหตุผลในการแต่งตั้งคณะทำงานในชุดนี้ เพื่อเตรียมการในการออกกฎกระทรวงพาณิชย์ รวมทั้งการปรับปรุงแบบพิมพ์ในการขออนุญาต จดทะเบียนสิทธิบัตร ซึ่งเป็นการดำเนินงานเตรียมรับจดทะเบียนให้ทันระยะเวลาภายใน 180 วันก่อนที่พ.ร.บ.สิทธิบัตรจะมีผลบังคับใช้ เนื่องจากก่อนหน้านั้นซึ่งมีหลายฝ่ายได้ตั้งข้อสังเกตว่าในระยะการเตรียมการ 180 วันนี้ กระทรวงพาณิชย์จะไม่สามารถดำเนินการได้ทัน (กรุงเทพธุรกิจ 16 มีนาคม พ.ศ.2535)

และต่อมาในวันที่ 10 มีนาคม พ.ศ.2535 นายอมเรศได้โทรศัพท์ไปหานางคาร์ล่า ฮิลล์ หัวหน้าผู้แทนการค้าสหรัฐฯ (USTR) ที่สหรัฐอเมริกา เพื่อหยั่งท่าทีครั้งสุดท้าย ก่อนที่นางฮิลล์จะประกาศการทบทวนรายชื่อประเทศที่จะถูกตอบโต้ทางการค้าอันดับแรก (Priority Foriegn Country) ในวันศุกร์ที่ 13 มีนาคม พ.ศ.2535 ซึ่งการหารือเพื่อหยั่งท่าทีระหว่างนายอมเรศกับนางฮิลล์ โดยตรงอย่างไม่เป็นทางการ ถือว่าเป็นการหาแนวทางแก้ไขในวินาทีสุดท้ายของทั้งสองฝ่าย ปรากฏว่าทางฝ่ายสหรัฐฯยังไม่พอใจกับการแก้ไขกฎหมายของฝ่ายไทยโดยเฉพาะเรื่องสิทธิบัตร เพราะไม่เป็นไปตามที่สหรัฐฯต้องการ

นอกจากนั้นนางคาร์ลา ฮิลล์ ยังได้เพิ่มเติมข้อเรียกร้องให้นายอมเรศเขียนหนังสือเป็นลายลักษณ์อักษรยืนยันว่าฝ่ายไทยจะแก้ไขกฎหมายตามที่สหรัฐฯต้องการ และหากฝ่ายไทยยอมทำตามก็จะทำให้สหรัฐฯตัดสินใจที่จะไม่ใช้มาตรา 301 กับประเทศไทยได้ง่ายขึ้น ซึ่งนายอมเรศได้ตอบปฏิเสธไปในทันทีว่าไม่สามารถกระทำได้เพราะจะเป็นภาระผูกพันไปถึงรัฐบาลชุดหน้า ซึ่งไม่ถูกต้องเพราะตนก็จะไม่ได้อยู่ร่วมในคณะรัฐมนตรีอีกต่อไปแล้ว

โดยนายอมเรศกล่าวว่า นางคาร์ลา ฮิลล์ ได้ยอมรับว่าถูกบีบจากสภาคองเกรส และสภาคองเกรสเองก็ถูกบีบจากสมาคมยาเอกชนของสหรัฐฯ (US PMA) ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีอิทธิพลมากโดยเฉพาะในช่วงที่กำลังมีการเลือกตั้งประธานาธิบดีสหรัฐฯ อีกทอดหนึ่ง ซึ่งสภาคองเกรสเป็นสถาบันที่มีอิทธิพลต่อฝ่ายบริหารมากในการกำหนดนโยบายต่าง ๆ ซึ่งเป็นเรื่องปกติของประเทศประชาธิปไตย ที่เคารพในอำนาจประชาชน

ส่วนทางด้านนายพชร อิศรเสนา ณ อยุธยา ปลัดกระทรวงพาณิชย์ ได้กล่าวในกรณีที่นายอมเรศได้โทรศัพท์ไปเจรจากับสหรัฐฯ ในช่วงที่กำลังมีการพิจารณาว่าจะใช้มาตรา 301

กับประเทศไทยหรือไม่นั้น ถือเป็นเรื่องที่ถูกต้องเพราะเท่ากับเป็นการหยั่งท่าทีของฝ่ายตรงข้ามหลังจากให้ตนซึ่งถือเป็นเจ้าหน้าที่ระดับสูงของกระทรวงพาณิชย์ได้เจรจากับนางคริสตอฟฟ์ล่วงหน้าก่อนแล้ว อย่างไรก็ตามมั่นใจว่าสหรัฐฯจะไม่ใช้มาตรา 301 พิเศษกับประเทศไทยแน่นอน เพราะสาเหตุหลักคือกฎหมายสิทธิบัตรใหม่ที่ผ่านสภานิติบัญญัติฯ แต่งตั้งของประเทศไทยไปแล้ว ยังไม่ได้ประกาศออกเป็นกฎหมายเพราะต้องรอให้มีพระบรมราชโองการเสียก่อน หรือหากทางสหรัฐฯใช้มาตรา 301 กับประเทศไทยจริง ในวันที่ 15 มีนาคม พ.ศ.2535 รัฐบาลชุดหน้าที่มาจากการเลือกตั้งของประชาชนอาจคว่ำพระราชบัญญัตินี้ได้ (ผู้จัดการรายวัน 12 มีนาคม พ.ศ.2535)

แต่อย่างไรก็ตาม ทางด้านกระทรวงพาณิชย์ซึ่งมีความเป็นห่วงใยกับกลุ่มทุนอุตสาหกรรมส่งออก และเกรงว่าจะได้รับผลกระทบจากมาตรา 301 พิเศษของสหรัฐฯ จึงได้มีการเรียกภาคเอกชนประชุมด่วยเตรียมการรับสถานการณ์ที่สหรัฐฯจะประกาศใช้มาตรา 301 ในวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ.2535 ซึ่งการประชุมครั้งนี้ นอกจากนายอมเรศ ศิลาอ่อน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์และนายพชร อิศรเสนาฯ ปลัดกระทรวงพาณิชย์เข้าร่วมประชุมแล้ว ยังประกอบไปด้วย นายประยูร เฉลิงศรี ผู้อำนวยการสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย และตัวแทนอุตสาหกรรมเอกชนที่ส่งออกเป็นมูลค่าสูง 10 อันดับแรกของประเทศไทย อาทิ นายวิโรจน์ อมตกุลชัย นายกสมาคมอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์เครื่องนุ่งห่มไทย นายพงษ์ศักดิ์ อัสสกุล นายกสมาคมอุตสาหกรรมสิ่งทอไทย นายปรีดา เตียสุวรรณ์ และนายประเกียรติ นาสิมมา จากสมาคมผู้ค้าอัญมณี นายมงคล สารานียธรรม จากสมาคมผู้ผลิตอาหารสำเร็จรูป เป็นต้น (กรุงเทพธุรกิจ, ผู้จัดการรายวัน 14-15 มีนาคม พ.ศ.2535) แต่อย่างไรก็ตาม นายอมเรศ ได้กล่าวยืนยันว่าจะไม่ยอมเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในกฎหมายสิทธิบัตรที่ผ่านสภานิติบัญญัติฯไปแล้วโดยเด็ดขาด โดยเฉพาะการให้ความคุ้มครองย้อนหลังเรื่องสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยา ตามข้อเรียกร้องของสหรัฐฯ (กรุงเทพธุรกิจ 14-15 มีนาคม พ.ศ. 2535)

ส่วนทางด้านสหรัฐฯ เมื่อถึงกำหนดที่จะประกาศผลการตัดสินที่จะตอบโต้ทางการค้ากับประเทศไทย ในวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ.2535 ตามเวลาสหรัฐฯ กลับประกาศเลื่อนการตัดสินตอบโต้ประเทศไทยออกไป โดยนางคาร์ลา ฮิลล์ ผู้แทนการค้าสหรัฐฯ (ยูเอสทีอาร์) กล่าวว่าการตัดสินดังกล่าวจะมีขึ้นภายหลังจากที่ประเทศไทยได้จัดตั้งรัฐบาลชุดใหม่เสร็จเรียบร้อยแล้ว ส่วนประเด็นในพ.ร.บ.สิทธิบัตรที่สหรัฐอเมริกายังไม่พอใจมีอยู่ 3 ประเด็นได้แก่ 1) ร่างกฎหมายไทยไม่ให้ความคุ้มครองผลิตภัณฑ์ยาที่แม้มีการจดทะเบียนสิทธิบัตรในประเทศอื่น แต่ยังไม่มีการจำหน่ายในประเทศไทย (Pipeline Protection) 2) บทบัญญัติเกี่ยวกับการบังคับใช้สิทธิ์

(Compulsory Licensing) ที่เปิดกว้างเกินไป ทำให้การบังคับใช้สิทธิ์ทำได้ง่ายเกินไป และ 3) การกำหนดให้มีคณะกรรมการสิทธิบัตรยา เป็นการให้อำนาจฝ่ายบริหารมากเกินไป (กรุงเทพธุรกิจ, ผู้จัดการรายวัน 17 มีนาคม พ.ศ.2535)

ส่วนทางด้านการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลนั้น ในวันที่ 22 มีนาคม พ.ศ.2535 ได้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรเพื่อจัดตั้งคณะรัฐบาล โดยมีพรรคสามัคคีธรรมได้รับชัยชนะ จวบจนนำไปสู่เหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ต่อจากนั้นนายอานันท์ ปันยารชุนได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีในรัฐบาลชั่วคราวอีกครั้ง และในเดือนกันยายน พ.ศ.2535 ได้มีการเลือกตั้งอีกครั้งหนึ่ง โดยพรรคประชาธิปัตย์ได้รับชัยชนะ นายชวน หลีกภัย ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี นายอุทัย พิมพ์ใจชน เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ และนายจุรินทร์ ลักษณวิศิษฏ์ เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์

4.4 การกดดันภายหลังจากที่ประเทศไทยได้ประกาศใช้กฎหมายว่าด้วยพ.ร.บ.สิทธิบัตร (ฉบับแก้ไข) พ.ศ.2535 ช่วงปีพ.ศ.2535-2536

พ.ร.บ.สิทธิบัตร ฉบับแก้ไขดังกล่าวนั้นได้ถูกประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 109 ตอนที่ 108 ในวันที่ 3 เมษายน พ.ศ.2535 และมีผลบังคับใช้เป็นกฎหมายนับตั้งแต่วันที่ 30 กันยายน พ.ศ.2535 แต่ทางฝ่ายสหรัฐฯยังคงดำเนินการเรียกร้องในเรื่องสิทธิบัตรต่อไป โดยเฉพาะในประเด็นที่ทางฝ่ายสหรัฐฯยังไม่พอใจ โดยใช้วิธีการข่มขู่ด้วยมาตรการถอนสิทธิพิเศษทางการค้า (จีเอสพี) ที่ให้กับประเทศไทยทั้งหมด หรือบางส่วน หรือการใช้มาตรการตอบโต้ทางการค้า จากการตั้งกำแพงภาษี ซึ่งจะเห็นได้จากวันที่ 30 เมษายน พ.ศ.2535 สหรัฐฯยังคงกำหนดให้ประเทศไทยเป็นประเทศพีเอฟซี เป็นปีที่ 2 ร่วมกับอินเดียและไต้หวัน

นอกจากนั้นแล้วสหรัฐฯยังคงดำเนินการเจรจากับเจ้าหน้าที่ระดับสูงของฝ่ายไทยเป็นระยะ ๆ เช่น การที่นายเดวิด ฟลอยด์ แลมเบอร์ตสัน เอกอัครราชฑูตสหรัฐฯ ประจำประเทศไทย เข้าพบนายอุทัย พิมพ์ใจชน รัฐมนตรีว่าการกระทรวงพาณิชย์ ในวันที่ 9 ตุลาคม พ.ศ.2535 หรือการเดินทางไปสหรัฐฯเพื่อเจรจาปัญหาทรัพย์สินทางปัญญากับฝ่ายสหรัฐฯของนายพชร อิศรเสนา ณ อยุธยา ระหว่างวันที่ 24-26 มีนาคม พ. ศ.2535 ก่อนการพิจารณาตัดสินประเทศไทยในฐานะประเทศที่ถูกตอบโต้เป็นอันดับแรก ในวันที่ 31 มีนาคม พ.ศ.2536 เป็นต้น ซึ่งในการเจรจาแต่ละครั้งนั้นได้รวมไปถึงประเด็นอื่น ๆ ด้วยเช่น ลิขสิทธิ์ บุหรี่ การคุ้มครองด้านสิทธิแรงงาน

เป็นต้น ส่วนในประเด็นเรื่องสิทธิบัตร โดยเฉพาะสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยานั้น ทางฝ่ายสหรัฐฯได้ยืนยันข้อเรียกร้องเรื่องสิทธิบัตรผลิตภัณฑ์ยาเช่นเดิม คือ 1) ให้ประเทศไทยคุ้มครองผลิตภัณฑ์ยาย้อนหลัง สำหรับยาที่ยังไม่เคยนำมาจำหน่ายในประเทศไทย แต่ได้จดสิทธิบัตรที่ต่างประเทศแล้ว 2) ให้ปรับปรุงบทบาทของคณะกรรมการสิทธิบัตรยาที่ไม่ควรจะมาตรวจสอบผู้ขอจดสิทธิบัตรมากเกินไป หรือเข้ามาควบคุมดูแลราคายา รวมทั้งให้เปลี่ยนแปลงกรรมการสิทธิบัตรยาบางคน โดยเฉพาะที่เป็นเอกชนผู้ผลิตยาไทย และ 3) ควรกำหนดขอบเขตมาตรการในการบังคับใช้สิทธิ์ให้แคบลง (มติชน 30 มีนาคม พ.ศ.2536)

อย่างไรก็ตาม ข้อเรียกร้องดังกล่าวของสหรัฐฯนั้นได้มีกลุ่มคัดค้านร่างพ.ร.บ.สิทธิบัตร โดยโครงการศึกษาระบบทรัพย์สินทางปัญญา (Intellectual Property Study Programme, IPSP) สถาบันวิจัยสังคม จุฬาฯ (12 กรกฎาคม พ.ศ.2536) ได้ออกมาแสดงความคิดไม่เห็นด้วยกับข้อเรียกร้องของสหรัฐฯ โดยเฉพาะในประเด็นเรื่องการคุ้มครองย้อนหลัง และการขยายระยะเวลาในการติดตามความปลอดภัยในการใช้ยาจาก 2 ปี เป็น 10 ปี

ในประเด็นที่สหรัฐฯต้องการให้มีการคุ้มครองยาย้อนหลัง (Pineline Product Protection) นั้นทางฝ่ายกลุ่มคัดค้านได้พิจารณาลักษณะข้อเรียกร้องพบว่าเป็นข้อเรียกร้องที่คลุมเครือไม่ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นขอบเขตและจำนวน Pipeline Products เพียงระบุแต่เพียงว่าเป็นยาที่ยังไม่เข้ามาจำหน่ายในประเทศไทย และไม่อยู่ในความคุ้มครองของพ.ร.บ.สิทธิบัตร พ.ศ.2522 ฉบับแก้ไข 2535 โดยขอผูกขาดตลาดยาเพื่อนำเข้ามาจำหน่ายในประเทศไทยเป็นเวลา 7-10 ปี อย่างไรก็ตามข้อเรียกร้องดังกล่าวทำให้เกิดการผูกขาดตลาด ซึ่งขัดกับนโยบายการค้าเสรีหรือสิ่งที่สหรัฐฯพยายามเรียกร้องให้ประเทศต่าง ๆ เปิดตลาดการค้ามิให้มีการผูกขาด นอกจากนั้นข้อเรียกร้องดังกล่าวเป็นข้อเรียกร้องที่มิได้อยู่ในกรอบของการเจรจาแกตต์รอบอุรุกวัยในเรื่องทรัพย์สินทางปัญญา

จากข้อเรียกร้องนั้นยังให้มีการผูกขาดตลาด (Market exclusivity) โดยใช้มาตรการทางการบริหารของกระทรวงสาธารณสุข ภายใต้พระราชบัญญัติยา พ.ศ.2510 ทำให้พิจารณาได้ว่าการกระทำมิได้ยึดหลักการความถูกต้องหรือนโยบายที่เสนอไว้ต่อรัฐสภาฯ และมาตรการขึ้นทะเบียนตำรับยา ตามพระราชบัญญัติยานั้นเป็นมาตรการที่มีหลักการเพื่อคุ้มครองความปลอดภัยจากการใช้ยา โดยพิจารณาว่ายาที่จะจำหน่ายในตลาดต้องมีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ปลอดภัย และราคายุติธรรม ซึ่งเป็นคนละเรื่องกับการให้สิทธิผูกขาดตลาด และขัดแย้งกันอย่างสิ้นเชิง ซึ่งในทางวิชาการไม่มีหลักการหรือเหตุผลเพียงพอที่จะขยายระยะเวลาการติดตามความปลอดภัยในการใช้ยาเป็นเวลา 7-10 ปี ตามที่สหรัฐฯเรียกร้อง เพราะเป็นระยะเวลาที่จำกัด การจำหน่ายโดยให้

บริษัทเดียวจำหน่ายในสถานบริการที่มีแพทย์ประจำ เพื่อติดตามผลอันไม่พึงประสงค์เฉียบพลันในช่วงเวลา 2 ปี ระยะเวลา 2 ปีนี้ไม่ควรจำกัดว่าต้อง 2 ปี แต่ในทางปฏิบัติในประเทศต่างๆ รวมทั้งในสหรัฐฯจะใช้เวลาประมาณ 6 เดือนถึง 2 ปี ส่วนยาชื่อทั่วไป (Generic Drugs) ซึ่งเป็นยาที่มีตัวยาสำคัญเช่นเดียวกับยาต้นกำเนิด (Original Drugs) ในการที่จะผลิตออกจำหน่ายต้องทำการวิจัยเพื่อพิสูจน์ว่ายาที่ผลิตนั้นมีคุณภาพเมื่อเข้าสู่ร่างกายแล้วทัดเทียมกับยาต้นกำเนิด (Bioequivalance) ระยะเวลาในการทำ Bioequivalence นี้ไม่สามารถกำหนดได้ว่าจะเป็นเวลานานเท่าไร ขึ้นอยู่กับชนิดของยาและเทคนิควิธีการวิจัย จากข้อมูลการทำ Bioequivalence ในประเทศไทยกว่า 10 ปีที่ผ่านมาพบว่า ใช้เวลาในการทำ Bioequivalance 6 เดือนถึง 1 ปี นอกจากนั้นการจำกัดมิให้ทำการวิจัยหา Bioequivalance จนกว่ายาต้นกำเนิดจะผ่านช่วงเวลาการติดตามความปลอดภัยในการใช้ยานั้น เป็นการจำกัดการพัฒนาทางวิชาการ เพราะการจะตัดสินใจทำ Bioequivalance เมื่อไรนั้นขึ้นอยู่กับความสนใจของนักวิจัยและนักวิชาการในมหาวิทยาลัย สมควรที่รัฐบาลจะต้องหาวิธีการกระตุ้นให้มีการวิจัยทำ Bioequivalcne ของยามาก ๆ เพื่อการพัฒนาทางวิชาการและเทคโนโลยีมิใช่มากำหนดมิให้ทำหรือต้องรอเพื่อให้มีการผูกขาดตลาดยาก่อน

อย่างไรก็ตาม การให้การคุ้มครองยาย้อนหลังนั้นย่อมส่งผลกระทบต่อประชาชนโดยเฉพาะผู้ยากไร้ที่ขาดอำนาจทางการซื้อ เมื่อยาชนิดนั้นผูกขาดตลาดเป็นเวลา 7-10 ปี เพราะราคาถูกกำหนดโดยบริษัทยา โดยเฉพาะถ้ายานั้นเป็นยาที่ไม่สามารถใช้ยาอื่นทดแทนได้ เช่น ยาเอดส์และยารักษาโรคติดเชื้อดื้อยาเก่า เป็นต้น นอกจากนี้แล้ว ทางกลุ่มคัดค้านยังได้เสนอมาตรการที่รัฐไทยสามารถต่อรองเพื่อผลประโยชน์ของประเทศ เช่น 1) ให้สหรัฐฯระบุชื่อยาและจำนวนยาที่ต้องการสิทธิผูกขาดตลาดอย่างชัดเจนภายใน 1 เดือน 2) ให้ใช้มาตรการอื่นให้การผูกขาดตลาดไม่ควรนำไปผูกติดกับมาตรการการติดตามความปลอดภัยจากการใช้ยา และการทำ Bioequivalence ของกระทรวงสาธารณสุข 3) มาตรการอื่นที่ใช้จะต้องให้บริษัทยาที่ต้องการสิทธิผูกขาดตลาดมาขึ้นทะเบียนไว้ภายในช่วงเวลา 6 เดือน และเมื่อขึ้นทะเบียนขอสิทธิผูกขาดต้องมีการผลิตยานั้นในประเทศภายใน 1 ปี หลังจากได้รับอนุมัติสิทธิผูกขาดตลาดแล้ว 4) บริษัทที่ได้รับอนุมัติสิทธิผูกขาดตลาดแล้วต้องจ่ายเงินสมทบทุนวิจัยและพัฒนา และสมทบทุนงบประมาณผู้ป่วยรายได้น้อย ซึ่งการจ่ายเงินนี้กำหนดเป็นรายปี โดยกำหนดเป็นร้อยละของยอดขายตลอดระยะเวลาการผูกขาดตลาด

ส่วนทางด้านนักวิชาการด้านเภสัชศาสตร์ ที่คัดค้านการให้ความคุ้มครองย้อนหลังมาตลอด ได้แสดงความความคิดเห็นว่า ทางกระทรวงสาธารณสุขมีโปรแกรมที่ตั้งขึ้นมาเพื่อคุ้ม

ครองความปลอดภัยของผู้ใช้ยา โดยมีวัตถุประสงค์ที่ยาใหม่ที่ไม่เคยมีขายในประเทศไทยมาก่อน ถึงแม้จะเป็นยาที่มีขายในประเทศของผู้คิดค้นแล้วก็ตาม โปรแกรมนี้เรียกว่า "มาตรการติดตามความปลอดภัย" (Safety Moritering Certificate of Free Safe) ซึ่งมาตรการติดตามความปลอดภัยนี้จะเน้นไปที่อาการอันไม่พึงประสงค์จากการใช้ยาชนิดนั้น ย่อมเป็นอาการที่เกิดกับอัตราประชากรต่ำ เช่น เกิดอาการจากคนใช้ยา 1 ต่อ 500 คน เป็นต้น หรือว่าเป็นอุบัติการณ์ที่เกิดในระยะเวลา ดังนั้นจึงมีข้อกำหนดให้ยานี้ให้ขายได้ในเฉพาะสถานพยาบาลที่มีแพทย์ดูแลและติดตามผลของการใช้ยานั้น ส่วนทางบริษัทยาเองก็ต้องเก็บข้อมูลส่งกระทรวงสาธารณสุขได้รับรู้ ดังนั้นตรงนี้จึงเหมือนกับเป็นดาบสองคม เพราะในขณะที่ผลอันไม่พึงประสงค์ถ้าพบจำนวนมากแล้วสามารถควบคุมดูแลได้ว่าคนไข้ไปจำนวนเท่าไหร่ แล้วพอมีรายที่หนึ่งเกิดขึ้นก็จะดูแลรายต่อไปได้ ควบคุมความปลอดภัยได้ แต่ทว่าระยะเวลาสองปีนี้ก็จัดว่ายาวนานเสียด้วยซ้ำ เพราะประเด็นที่หนึ่งถ้าไม่มีผลอันไม่พึงประสงค์ที่พบได้บ่อย ๆ สิ่งที่เกิดขึ้นคือ เนื่องจากจำกัดการขาย ทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ที่มีความจำเป็นต้องใช้ยานั้นก็กลายเป็นว่าไม่ต้องใช้ยานั้นไป ประเด็นที่สอง ถ้ายานั้นใช้ในการรักษาโรคติดเชื้อ ก็จะทำให้โอกาสของการควบคุมโรคติดเชื้อนั้นน้อยลงด้วยการแพร่กระจายของเชื้อจะมากขึ้นจนกลายเป็นปัญหาลูกโซ่

ส่วนในสหรัฐฯ เองกลับไม่จำกัดเวลาด้วยซ้ำ เพียงแต่บอกว่าภายในหนึ่งถึงสองปีถ้ามีรายงานถึงผลอันไม่พึงประสงค์หรือเฉียบพลัน เมื่อก็ให้หยุดขายทันที แต่ถ้าอาการอันเป็นผลจากการใช้ยานั้น ๆ เป็นเพียงผื่นหรือไม่ร้ายแรงก็ต้องมีการชั่งน้ำหนักกันระหว่างอาการข้างเคียงกับประสิทธิผลของยา ถ้ายานั้นจำเป็นต้องใช้ในการรักษาโรค เช่น ยาเอดส์ ผลข้างเคียงที่เกิดขึ้นเล็ก ๆ น้อย ๆ กับผลของการรักษา ถ้าผลในการรักษามีประโยชน์มากกว่าก็อาจจำเป็นต้องใช้ อย่างในสหรัฐฯ ยาเอดส์ออกมาในช่วงแค่ 6 เดือนแกรก็ให้ออกมาขายในตลาดอย่างแพร่หลาย เพราะว่ามีความจำเป็นต้องควบคุมโรค และในขณะที่ เมื่อออกขายสู่ท้องตลาดแล้ว จะมีอีกมาตรการหนึ่งที่เรียกว่าเป็นมาตรการติดตามความปลอดภัยเหมือนกัน โดยเรียกว่า Post Hargeting Sevirang (PMS) แต่เป็นมาตรการระยะยาว และพบผลอันไม่พึงประสงค์น้อยมาก เช่น ในหนึ่งต่อล้านคน เป็นต้น ซึ่งมาตรการนี้จะติดตามยาตลอดที่ยาอยู่ในตลาด และจะไม่มีการจำกัดเวลา แต่ว่าหลักการสำคัญก็คือ ต้องแพร่หลายการใช้ยา เพราะถ้าไม่แพร่หลาย ก็จะไม่พบผลกระทบจากการใช้ยาอีกเหมือนกัน ถึงแม้ว่าจะอยู่ในอัตราที่ต่ำก็ตาม

ดังนั้น แนวความคิดที่จะขยายตรงมาตรการแรกเฉียบพลัน แล้วพบบ่อยนั้น จึงเป็นวิธีการที่ขัดกับหลักวิชาการเพราะว่ายิ่งนานออกไป คือ 2 ปีเดิมบวกกับอีก 5 ปี เพราะฉะนั้นห้าปีขยายออกไปก็มีการผูกขาด และจำกัดการใช้กลายเป็นปัญหาทางสาธารณสุข ถ้าเป็นโรคที่แพร่เชื้อเป็นโรคที่รักษาไม่หาย การเข้าถึงยาไม่มี ชาวบ้านไม่ได้รับการรักษา จะเป็นปัญหาสำคัญ

มาก เพราะช่วงเวลาดังกล่าวนั้น การผูกขาด และการผูกขาดตลาดตามหลักเศรษฐศาสตร์ย่อมทำให้ราคาเพิ่มสูงขึ้น

ตัวอย่างเหตุการณ์เช่น กรณีที่มียาเก่าที่ใช้อยู่แล้ว และมีการใช้ยาใหม่ขึ้นมา การผูกขาดอันนั้นอาจจะไม่มาก เพราะมีทางเลือกเช่นยารักษาโรคหัวใจ ซึ่งมีตัวยาใหม่มาแล้ว บอกว่ามีผลข้างเคียงมีน้อยกว่า คนก็ต้องตัดสินใจว่าผลข้างเคียงที่น้อยกว่ากับราคาที่เพิ่มขึ้นคุ้มกันหรือไม่ ถ้าเพิ่มขึ้นร้อยละ 200 คนที่ใช้หรือหมอก็ต้องบอกว่าไม่คุ้มกันเท่าไหร่ อัตราการใช้ยาตัวนี้ก็จะน้อยลง ก็จะช่วยให้การผูกขาดลดลงมาเอง แต่อย่างไรก็ตาม จุดสำคัญที่นักวิชาการได้ชี้ให้เห็นก็คือในกรณีที่ผลิตภัณฑ์ยาใหม่ที่เข้ามา และขณะเดียวกันยาเก่าไม่สามารถรักษาหรือเป็นยาที่เชื้อโรคดื้อยาแล้ว เช่น ยารักษาโรคติดเชื้อทั้งหลาย ในขณะที่ยาใหม่นี้สามารถรักษาเชื้อดื้อยาเหล่านี้ได้ แน่นอน ว่าถึงแม้ราคายาใหม่นี้จะแพงเท่าใดก็ตาม ก็จำเป็นจะต้องใช้ ซึ่งตรงนี้จะทำให้การผูกขาดตลาดสูง นอกจากนี้แล้ว หากอยู่ภายใต้เงื่อนไขของสหรัฐฯที่ต้องการผูกขาดตลาด โดยที่ไม่ได้อยู่ภายใต้พ.ร.บ.สิทธิบัตร เพราะฉะนั้นคณะกรรมการสิทธิบัตรยาซึ่งมีหน้าที่ตรวจสอบยาที่ได้รับสิทธิบัตร ถ้าหากยานั้นถูกนำมาขายในราคาแพง แต่สิ่งที่สหรัฐฯเรียกร้องเพิ่มเติมนั้นไม่ได้อยู่ในขอบข่ายเรื่องของกฎหมายสิทธิบัตร การตรวจสอบด้านราคายาจึงไม่ได้อยู่ภายใต้หน้าที่ของคณะกรรมการสิทธิบัตร และทางฝ่ายไทยเองก็ไม่มีมาตรการอะไรที่จะมาตรวจสอบหากเกิดกรณีมีการขายยาแพงมาก หรือยาไม่พอใช้ ซึ่งจะทำให้เกิดปัญหาสาธารณสุขมากขึ้น

นอกจากนั้นหากวิเคราะห์ในด้านสถานการณ์ปัจจุบัน แล้วจะพบว่า ยาใหม่ที่ทางสหรัฐฯเรียกร้องต่อประเทศไทย ส่วนมากจะเป็นยากลุ่มติดเชื้อใหม่ ๆ หรือว่ายารักษาโรคเอดส์ ซึ่งจากรายงานเมื่อปี 1991 พบว่าอยู่ในการวิจัยที่จะออกสู่ตลาด 88 ตัวยา ซึ่งคาดว่าจนขณะนี้อาจจะเกือบ 200 ตัวยา และในขณะเดียวกันยาที่ออกมาแล้วได้รับการรับรองจากตลาดแล้ว 14 ตัวยา ซึ่งในจำนวนนี้ได้เข้ามาในประเทศไทยแล้ว 2 ตัวยาด้วยกัน นอกจากนั้น สำหรับผู้ที่เป็นเอดส์หรือมีเชื้อไวรัสเอชไอวี การกินยาฆ่าเชื้อเอดส์อย่างเดียวไม่พอ เพราะเอดส์คือโรคเกี่ยวกับภูมิคุ้มกันบกพร่อง โอกาสติดเชื้อฉวยโอกาส เช่น โรคปอดบวม เป็นต้น และเป็นไปได้ง่าย ดังนั้นจึงต้องกินยากันโรคฉวยโอกาสนี้ด้วย ซึ่งถ้าหากไม่กินยาอย่างต่อเนื่อง จะทำให้โอกาสเชื้อดื้อยามีสูงมาก ซึ่งเชื้อดื้อยาพวกนี้ต่างจากเชื้อเอดส์ ในขณะที่เชื้อเอดส์ยังแพร่ได้ยาก เพราะว่าแพร่ทางเลือดหรือว่าเพศสัมพันธ์ แต่เชื้อดื้อยาพวกนี้ติดต่อได้ทางอากาศ และสู่คนทั่วไปในสังคม ตรงนี้จะเป็นปัญหาต่อไป และยากลุ่มนี้ก็จะมาอีกเหมือนกัน

โดย จิราพร ลิ้มปานานนท์ ได้ประมาณผลกระทบที่เกิดจากการผูกขาดยาในกรณียาใหม่ที่ Pipeline Products ที่จะเข้ามาจากสหรัฐฯซึ่งจะทำให้ประเทศไทยเสียหายประมาณสามพัน

ล้านบาท แต่เมื่อรวมยารักษาเอดส์เข้าไปแล้วอาจจะถึงแสนล้านบาท อย่างไรก็ตาม การจะแก้ไขกฎหมายในเรื่องดังกล่าวนี้ ควรรอผลการเจรจาแกตต์ก่อนว่าในกฎหมายสากลมีลักษณะเช่นใด เพราะยังคงมีเรื่องที่ถกเถียงกันอยู่ และถ้ามาตรฐานสากลเป็นอย่างไร ประเทศไทยก็ยอมรับมาตรฐานนั้นด้วย ซึ่งในเรื่องของสิทธิบัตรเรื่องการคุ้มครองยาย้อนหลัง ถ้ายังไม่มีข้อตกลง และในแกตต์ยังไม่สามารถตกลงกันได้ในเรื่องของการให้ความคุ้มครองขยายย้อนหลัง รัฐบาลต้องมีจุดยืนชัดเจนว่าทางฝ่ายไทยได้ทำตามมาตรฐานสากลแล้ว และถ้าจะให้ฝ่ายไทยให้ประโยชน์มากกว่านั้นก็ต้องไปเจรจากันในแกตต์ เจรจาแบบพหุภาคี เพื่อตั้งเป็นมาตรฐานสากล เพื่อให้ประเทศต่าง ๆ ปฏิบัติตาม มิใช่ดำเนินการกดดันแบบทวิภาคีกับแต่ละประเทศ ให้คุ้มครองยาย้อนหลัง แล้วนำกลับมาอ้างว่าเป็นมาตรฐานสากลที่ประเทศอื่น ๆ ต้องกระทำ เพราะการมาเรียกร้องให้มีการผูกขาดตลาดยาโดยให้ใช้มาตรการทางกระทรวงสาธารณสุขแทนการใช้ภายใต้เงื่อนไขของกฎหมายสิทธิบัตร ซึ่งก็นับว่าผิดหลักการอยู่แล้ว และในประเทศสหรัฐฯเอง โดยหน่วยงานของอย. ของสหรัฐฯ (เอฟดีเอ.) เองก็ไม่ได้ปฏิบัติตามหลักการที่สหรัฐฯได้เรียกร้องมา อย่างไรก็ตาม ได้เสนอให้รัฐบาลมีความชัดเจนในจุดยืน คือ ให้ยึดหลักความตกลงในแกตต์เป็นสำคัญ เช่น หากข้อตกลงในแกตต์ได้ยินยอมในเรื่องการคุ้มครองย้อนหลัง ทางฝ่ายไทยก็จะยินยอมทำตามเช่นกัน

ส่วนทางด้านตัวแทนของกลุ่มทุนการค้า โดยนายประยูร เฉลิงศรี ผู้อำนวยการบริหารสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย ซึ่งเป็นหนึ่งในคณะกรรมการยกร่างกฎหมายสิทธิบัตร ได้กล่าวถึงจุดยืนของทางสภาหอการค้าแห่งประเทศไทย ในเรื่องของสิทธิบัตรยาว่าการคุ้มครองสิทธิบัตรยาเป็นเรื่องของความถูกต้องชอบธรรมที่ต้องดูแลบุคคลที่คิดค้นอะไรมาได้โดยไม่ได้มองว่าเป็นคนต่างชาติ โดยให้เหตุผลประการแรกว่าในระยะเริ่มต้น คนไทยอาจคิดอะไรไม่ได้มาก แต่ยิ่งคนไทยยังคิดอะไรไม่ได้มาก แต่ยิ่งคนไทยยังคิดอะไรไม่ได้มากก็ต้องมีการคุ้มครองดูแลเป็นหลักประการที่สอง ในเรื่องการทำการค้าระหว่างประเทศ หรือในเวทีการค้าระหว่างประเทศนั้น ควรจะอยู่ในสังคมโลกจะต้องอยู่ตามกฎกติกาของนานาชาติ อย่างไรก็ตาม ในประการที่สาม จุดยืนของสภาหอการค้าฯ คือไม่เห็นด้วยที่จะให้มีการคุ้มครองย้อนหลัง (ยกเว้นยาที่มาจดทะเบียนสิทธิบัตรในภายหลัง 30 กันยายน พ.ศ.2534 แต่ก่อน 30 กันยายน พ.ศ.2535 ตามพ.ร.บ.สิทธิบัตรฉบับแก้ไขปีพ.ศ.2535) และยังได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องระยะเวลาคุ้มครองที่ผ่านไทยให้ความคุ้มครอง 4 ปี ในขณะที่ทางสหรัฐฯต้องการ 7 ปี โดยมีความเห็นว่าระยะเวลานั้นมิได้แตกต่างกันส่วนตัวเลขที่บางฝ่ายบอกว่าจะส่งผลกระทบกับคนไทยด้วยจำนวนเงินมากมายนั้น นายประยูรกล่าวว่า "เป็นการอ้างเฉย ๆ มากเกินไป" ทางด้านราคายาใหม่ที่กล่าวว่า หากฝ่ายไทยให้ความคุ้มครองแล้วจะทำให้ยาแพงผิดปกติหรือไม่ คงไม่มีใครตอบแทนได้ เพราะเชื่อว่าราคายาขึ้นอยู่กับ

ปัจจัยหลายอย่าง เช่น ต้นทุนการผลิต การแข่งขันใช้ยาอื่นทดแทนกันได้หรือไม่ แต่ยาที่ทดแทนกันไม่ได้เลย ซึ่งอาจจะเป็นกรณีพิเศษมากนั้นได้เสนอให้เป็นภาระหนี้ที่ของรัฐที่จะต้องหางบประมาณมาบรรเทาปัญหา ส่วนปัญหาทางด้านการตอบโต้ทางการค้าจากสหรัฐนั้น นายประยูรเสนอให้มีการพิจารณาในแง่ที่ว่าการชั่งน้ำหนักระหว่างผลประโยชน์ทางการค้ากับผลประโยชน์ที่มักอ้างว่ายาจะแพงขึ้น เช่น หากมีการเสียหายทางด้านการค้ามากกว่า ก็คงต้องให้ความคุ้มครองและต้องพิจารณาว่าจะให้ความคุ้มครองอย่างไร และหากมีผลกระทบต่อประชาชน รัฐก็ต้องรับภาระแก้ไขต่อไป แม้ในเรื่องการให้ความคุ้มครองย้อนหลังนายประยูรจะกล่าวว่าทางสภาหอการค้าแห่งประเทศไทยได้คัดค้านมาตลอด แต่อย่างไรก็ตามในที่สุดแล้ว นายประยูรกล่าวสั้น ๆ ว่า "เราไม่มีทางเลือก" (สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์ 9-10 กรกฎาคม พ.ศ.2536)

อย่างไรก็ตามในปีพ.ศ.2536 นั่นเอง รัฐบาลไทยได้อาศัยอำนาจบริหารออกกฎกระทรวงระบุรายการผลิตยาที่ไม่ได้รับความคุ้มครองภายใต้กฎหมายสิทธิบัตร (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และแก้ไขบทบัญญัติกรณีบังคับเพิกถอนสิทธิให้แคบลงกว่าเดิม ตลอดจนจำกัดอำนาจของคณะกรรมการสิทธิบัตรยาลงด้วย และในช่วงระหว่างปีพ.ศ.2528-2536 รัฐบาลไทยได้เพิ่มความพยายามในการปราบปรามสินค้าปลอม และให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสำคัญของการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญาแก่สาธารณชนด้วย และจากผลความคืบหน้าเกี่ยวกับเรื่องนี้ฝ่ายบริหารสหรัฐฯ จึงถอนพีเอฟซีประเทศไทยในเดือนกันยายน พ.ศ.2536 จากนั้นก็ลดอันดับประเทศไทยจากบัญชี "ประเทศที่ถูกจับตามองอย่างใกล้ชิด" (Priority Watch List) มาอยู่ในบัญชี "ประเทศที่ถูกจับตามอง" (Watch List) ในเดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2537 และรัฐบาลไทยได้ผ่านร่างกฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับแก้ไขใหม่ปีพ.ศ.2537 และภายหลังจากที่กฎหมายลิขสิทธิ์ฉบับแก้ไขใหม่ของประเทศไทยมีผลบังคับใช้ ฝ่ายบริหารสหรัฐจึงคืนสิทธิพิเศษทางด้านภาษีภายใต้ระบบจีเอสพีให้กับประเทศไทย 11 รายการจากจำนวนที่เคยถูกระงับทั้งสิ้น 16 รายการ (ประชาชาติธุรกิจ 6-8 พฤษภาคม พ.ศ.2539 หน้า 8)